

A young child with blonde hair is smiling and sitting on a swing set. The background is a blurred green park setting. A large pink semi-circle is at the bottom of the page, and a yellow circle with a pink dot is in the middle.

**Lapsi-
asia**

LAPSIBAROMETRI 2018

LASTEN KOKEMUSTIEDON KERÄÄMISEN METODOLOGISIA KYSYMYKSIÄ

Terhi Tuukkanen (toim.)

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, artikla 12.

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe	4
Förord	6
1 Johdanto	8
2 Pienten lasten kokemustietoa keräämässä	10
2.1 Lapsikäsitys lapsia koskevan tutkimuksen lähtökohtana.....	11
2.2 Pienten lasten kokemustiedon keräämisen perusteet.....	12
2.3 Pienten lasten kokemustiedon keräämisen menetelmät	13
2.3.1 Kasvokkainen vai puhelinhaastattelu?.....	14
2.3.2 Miten luodaan onnistunut haastattelutilanne?	15
2.4 Katsaus pienten lasten kokemustiedon keräämisen etiikkaan	16
2.5 Vapaa-aika ja liikunta pienten lasten tutkimuksen teemoina.....	18
3 Tutkimuksen toteutus	20
3.1 Tutkimuksen tarkoitus	21
3.2 Kysymyksenasettelu	21
3.2.1 Lasten huoltajille esitetyt kysymykset.....	21
3.2.2 Lapsille esitetyt kysymykset	22
3.3 Kohderyhmä ja otanta.....	23
3.4 Aineistonkeruu	23
3.5 Lasten haastattelijoiden kokemukset	24
4 Taustamuuttujat	26
5 Kasvokkaisen ja puhelinhaastattelun vertailu lasten vapaa-aika- ja liikuntakokemusten kontekstissa	30
5.1 Taustatietojen tarkastelu haastattelumenetelmän mukaan.....	31
5.2 Huoltajien näkemykset lasten harrastuksista ja liikunnasta	32
5.3 Lasten kokemukset vapaa-ajasta ja liikkumisesta	36
5.3.1 Liikkuminen	36
5.3.2 Ohjattu toiminta.....	42
5.3.3 Vapaa-aika	47
5.3.4 Kaverit.....	48
6 Yhteenveto ja pohdinta	52
6.1 Lasten kokemustiedon keruu – puhelimitse vai kasvokkain?.....	53
6.2 Vapaa-aika ja liikunta 6-vuotiaiden lasten elämässä	54
6.3 Lasten kokemustiedon keruun eettinen arviointi.....	56
Lähteet	58
Näkökulmia	60
Susanne Vogl: Interviewing Children: The use of telephone interviews	61
Elina Pekkarinen: Tutkimuseettisiä dilemmoja lapsuudentutkimuksessa.....	67
Anne Soini: "Liikkuminen vain on mukavaa ja siitä tulee hyvä mieli" – Liikkuminen ja liikuntaharrastukset osana 6-vuotiaiden lasten vapaa-aikaa	71
Liitteet	78
Tiivistelmä	90
Sammandrag	92
Summary	93
Kirjoittajat	94

ESIPUHE

Ihmisen tärkeimpiä tarpeita on tulla nähdyksi ja kuulluksi. Ihminen on olemassa suhteessa toisiin ihmisiin. Merkityksellisyyskokemus syntyy tässä perustarpeessamme, joka on voimakas elämää kannatteleva voima ensimmäisestä henkäyksestämme alkaen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa maailman valtiot ovat sitoutuneet kuulemaan lasta ja ottamaan hänen näkemyksensä huomioon häntä koskeissa päätöksissä. Lapsen etua ei yhteiskunta pysty tavoittamaan ilman tämän artiklan toteuttamista.

Jotta voisimme lasta kuulla, tarvitsemme vahvaa osaamista ja vahvistuvaa ymmärrystä, kuinka voimme parhaalla mahdollisella tavalla lapsen ajatukset ja mielipiteet tavoittaa. Lapsiasiavaltuutettuna olen joutunut huomaamaan, että tämä on vaatelias tehtävä myös itseään kehittyneenä pitävillä hallinnoille ja yhteiskunnille. Siksi vuoden 2018 Lapsibarometrin erityisaiheena on tutkimusmetodiikka.

Tutkimusyhteisöjen ja hallinnon on pureuduttava ratkaisemaan muun muassa vinoutuneiden otoksien ongelmaa. Vastaajakunta tuntuu yksipuolistuvan, mikä vaarantaa tutkimusten luotettavuuden. Siksi tässä toisessa Lapsibarometrissa olemme tehneet vertailua eri tutkimusmetodeista, käynti- ja puhelinhaastattelusta. Näen sen tutkimuseettisenä ongelmana, mikäli säännönmukaisesti toistettavissa tutkimussarjoissakin tyydytään vain toteamaan vaikeus tavoittaa kaikkia väestöryhmiä. Vaikuttaa siltä, että emme ole olleet tähän asti riittävän kiinnostuneita tutkimusmetodiikasta, vaikka se on merkittävästi tutkimuksen tuloksiin vaikuttava tekijä. Meidän on löydettävä laajuutta ja laatua samaan aikaan.

Tarvitsemme rakentavaa kriittisyyttä, joka auttaa meitä polulla vahvempaan lapsia koskevaan tietoperustaan. Esimerkiksi tutkimustuloksia tunnutaan yleistettävän ilman, että otoksiin katsottaisiin riittäväällä tarkkuudella. Viime aikoina esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö on todennut Kouluterveyskyselyyn tavoittavan sijoitettuna olevat lapset. Kun toimistoni tarkasteli asiaa tarkemmin, sijoitetuista nuorista tavoitettiin Kouluterveyskyselyyn kautta vain noin 30 prosenttia. Tällöin ei tulisi käyttää saatuja tuloksia sijoitetuina olevien lasten mielipiteenä. Sen sijaan, että pohtisimme, mitä tiedämme, pitäisi pohtia sitä, mitä emme tämän perusteella tiedä.

Tärkeää on edelleen tunnistaa lasten oma osallisuus tiedon analysoinnissa, puhun tiedon osallisuudesta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vastaajien on saatava vaikuttaa tulosten tulkintaan ja analysointiin. On ollut ilo huomata, että hallinto on ottanut tosissaan viestin siitä, että esimerkiksi Kouluterveyskyselyyn tuloksia esitellään aina lapsille itselleen ja että näin avataan dialogi lasten itsensä kanssa tutkimuksen tuloksista. Tämän pitäisi olla tutkimuksen selkäytimestä tuleva toimintatapa. Eivätkä tähän riitä edustuksellisen osallisuuden rakenteet oppilaskunnan hallituksineen ja nuorisovaltuustoineen – tarvitaan kaikkien lasten sanoitusta.

Edelleen meillä on havaittavissa keskiarvon harhaa tulosten tulkinnassa, mikä voi viedä hyvinkin vääriin johtopäätöksiin. Ajassamme usein päälauseet tuntuvat riittävän, vaikka sivulauseisiin kätkeytyy kriittisiä havaintoja. Tästä esimerkkinä on päihdekäyttäytymisestä uutisointi. Päälau-

seena on, että lasten alkoholin käyttö vähenee. Samaan aikaan kuitenkin viikoittain alkoholia käyttävien lasten määrä kasvaa (Kouluterveyskysely 2017). Kyse on polarisaatiosta, joka pitäisi tunnistaa. Vahva eettinen tulkinta velvoittaa tuomaan esille asiat, jotka saattavat muutoin jäädä keskiarvon harhaan.

Palaan yhteen kysymykseen, jota tässä Lapsibarometrissa käsitellään. Miksi monien tutkimusten otokset tuntuvat vinoutuvan? Ja onko tämä taustalla sille, että viime vuosina erilaiset mielipidekyselytkin ovat pystyneet yhä heikommin tunnistamaan niin sanottuja hiljaisia signaaleja ja ihmisten mielenliikkeitä Brexit-äänestyksestä Trump-ilmiöön?

Tämän Lapsibarometrin yhtenä löytönä on se suuri ero, joka on nähtävissä vastausaktiivisuudessa käynti- ja puhelinhaastattelujen osalta sosiaalista taustaa tarkasteltuna. Kodin oven avaaminen haastattelijalle saattaa käydä vaativaksi, jos omassa elämässä on arjen painetta ja kuormitusta. Sama asetelma näkyy, kun yksinhuoltaja siivoaa viimeisillä voimillaan kodin, jotta ei häpeäisi ottaa vastaan lapsiperheen kotipalvelua tarjoavaa ammattilaista. Jos huoltaja pitää kodin oven kiinni, lasta emme kohtaa. Siksi on syytä miettiä ympäristöjä, joissa pienten lasten mielipiteet ja näkemykset voimme kattavimmin selvittää. Päiväkodin ympäristö saattaa olla yksi parhaista.

Tarvitsemme systemaattista ja vahvistuvaa lapsuustutkimuksen metodiikan kehittämistä. Kaikki kysymykset on nostettava rakentavan kriittiseen pohdintaan. Sitäkin on arvioitava, onko oma vanhempi sopiva henkilö ”haastattelemaan” omaa lastaan. Näitä valintoja on lapsia koskevissa tiedonkeruissa tehty – suhtaudun kriittisesti. On nostettava esille kaikki mahdolliset ja mahdollittomat kysymykset. Tähän keskusteluun tarvitaan lasten, tutkimusyhteisöjen ja hallinnon ohella mukaan haastatteluita tekevät yritykset, joilla on suuret mahdollisuudet kehittää toimintaansa. YK:n lapsen oikeuksien komitealle teen ehdotuksen, että se valmistelisi lapsuuden tutkimuksen etiikasta ja metodisista valinnoista yleiskommentin kaikille maailman valtioille.

Haluan kiittää tämän Lapsibarometrin toimittajaa, toimistoni erikoistutkija, yhteiskuntatieteiden tohtori Terhi Tuukkasta. Edellisen Lapsibarometrin ilmestyessä Terhi oli ylitarkastaja, tänä vuonna nimike muuttui erikoistutkijaksi. Nimike kertoo sen kantajasta, kantaja kertoo nimikkeestä. Terhin kyky löytää ja tunnistaa kriittisiä tekijöitä lapsen ja lasten osallisuuden vahvistamiseksi vie asioita uudelle tasolle ja eteenpäin. Annan myös lämpimät kiitokseni tärkeiden näkökulma-artikkeleiden kirjoittajille, jotka syventävät hyvin tämän julkaisun aihetta.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjestää ensi vuonna Pyöreän pöydän keskustelun lapsuuden tutkimuksen metodiikan kehittämisestä. Tässä keskustelussa aiomme olla jatkossakin aktiivisia, kaikki tarvitaan mukaan, yhteistä työtä.

Jyväskylässä lapsen oikeuksien viikolla, 21.11.2018,

Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu

FÖRORD

Ett av människans viktigaste behov är att synas och bli hörd. En människa existerar i förhållande till andra människor. En upplevelse av betydelse uppkommer inom ramen för detta grundläggande behov, vilken är en stark bärande kraft i livet, ända från vårt första andetag.

I artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter har världens stater ålagt sig att höra barnet och beakta barnets åsikt i beslut som rör honom eller henne. Samhället kan inte uppnå barnets bästa utan att tillgodose denna artikel.

För att kunna höra barnet behöver vi gedigen expertis och fördjupad förståelse för hur vi på bästa möjliga sätt kan bilda en uppfattning om barnets tankar och åsikter. Som barnombudsman har jag tyvärr lagt märke till att detta är en krävande uppgift också för en förvaltning och ett samhälle som ser sig själv som utvecklade. Därför är forskningsmetodik det särskilda temat för Barnbarometern 2018.

Forskarkretsarna och förvaltningen måste försöka lösa bland annat problemet med förvrängda stickprov. Det känns som om respondenterna blir allt ensidigare, vilket äventyrar undersökningarnas tillförlitlighet. I denna andra Barnbarometer har vi därför jämfört olika undersökningsmetoder, besöks- och telefonintervjuer. Jag anser att det är forskningsetiskt problem att man också i forskningsserier som upprepas regelbundet nöjer sig med att konstatera svårigheten att nå alla befolkningsgrupper. Det ser ut som om vi hittills inte varit tillräckligt intresserade av forskningsmetodiken, trots att det är en omständighet som avsevärt påverkar

forskningsresultaten. Vi måste hitta bredd och kvalitet på samma gång.

Vi behöver konstruktiv kritiskhet, som leder oss in på en stig mot en starkare kunskapsbas vad gäller barn. Det känns som om till exempel forskningsresultaten generaliseras, utan att stickproven granskas med tillräcklig precision. Under den senaste tiden har till exempel social- och hälsovårdsministeriet konstaterat att enkäten Hälsa i skolan når placerade barn. När min byrå granskade detta närmare, visade det sig att enbart ungefär 30 procent av de placerade barnen nåddes via enkäten Hälsa i skolan. I så fall borde inte de inhämtade resultaten användas som de placerade barnens åsikt. I stället för att reflektera över vad vi vet, borde vi reflektera över vad vi inte vet utifrån detta.

Det är fortfarande viktigt att identifiera barnens delaktighet i analysen av information, vilket jag kallar för informationsdelaktighet. I praktiken innebär detta att respondenterna ska få påverka tolkningen och analysen av resultaten. Jag har med glädje lagt märke till att förvaltningen på allvar tagit på budskapet om att resultaten av till exempel enkäten Hälsa i skolan alltid ska presenteras till barnens själva och att man på så sätt öppnar en dialog med barnen själva om resultaten av undersökningen. Detta borde vara ett förfaringssätt som sitter i forskningsryggraden. För detta räcker inte strukturer för representativ delaktighet jämte elevkårsstyrelser och ungdomsfullmäktigen – det som behövs är att alla barn uttrycker sig.

Fortfarande kan vi vad gäller tolkningen av resultaten urskilja en illusion som skapas av medelvärdet, vilket mycket väl kan leda till fel slutsatser. I vår tid känns det som om huvudsatser räcker, trots att det finns en stor mängd kritiska observationer dolda i bisatserna. Ett exempel på detta är nyheterna om missbruksbeteendet. Huvudsatsen är att alkoholanvändningen bland barn minskar. På samma gång ökar dock antalet barn som veckovis använder alkohol (Enkäten Hälsa i skolan 2017). Det handlar om en polarisering som borde identifieras. En stark etisk tolkning förpliktar att lyfta fram ärenden som i övrigt kan hamna i skuggan av medelvärdet.

Jag återgår till en fråga som behandlas i denna Barnbarometer. Varför känns det som om stickproven i många undersökningar förvrängs? Och utgörs bakgrunden till detta av att olika opinionsundersökningar under de senaste åren allt sämre lyckats identifiera så kallade tysta signaler och opinionsvägningar, till exempel i Brexit-röstningen och Trump-fenomenet?

Ett av fynden i denna Barnbarometer är den stora skillnad som kan urskiljas i svarsaktiviteten vad gäller besöks- och telefonintervjuer granskat enligt social bakgrund. Om vardagen trycker och belastar i det egna livet, kan det vara krävande att öppna hemdörren till en intervjuare. Utgångsläget är det samma då en ensamvårdare med sina sista krafter städar sitt hem, för att inte skämmas då hon tar emot yrkespersoner som erbjuder hemtjänster för barnfamiljer. Om en vårdnadshavare håller dörren stängd, träffar vi inte barnet. Därför finns det skäl att fundera på miljöer, där vi på ett mer omfattande sätt kan utreda små barns åsikter och syner. Det är möjligt att daghemsmiljön är en av de bästa.

Vi behöver systematisk och tilltagande utveckling av metodiken i barndomsforskningen. Alla frågor ska lyftas fram för en konstruktiv kritisk reflektion. Det ska också bedömas om en egen förälder är en lämplig person för att "intervjua" ett eget barn. Sådana val har gjorts i den informationssamling som gäller barn – jag förhåller mig kritiskt till dessa. Alla möjliga och omöjliga frågor måste lyftas fram. I denna debatt behövs barnen, forskarkretsarna och förvaltningen, men också de företag som utför intervjuer, vilka har stora möjligheter att utveckla deras verksamhet. Vi ger FN:s kommitté för barnets rättigheter ett förslag om att den ger en allmän kommentar om etiken och metodvalen i barndomsforskningen för alla världens stater.

Jag vill tacka redaktören av denna Barnbarometer, specialforskare och politices doktor Terhi Tuukkanen från min byrå. När den föregående Barnbarometern gavs ut var Terhi överinspektör, i år ändrades titeln till specialforskare. Titeln säger mycket om den som bär den, den som bär den säger mycket om titeln. Terhis förmåga att hitta och identifiera kritiska faktorer för att stärka barnen och deras delaktighet för saker och ting till en ny nivå och vidare. Jag tackar också varmt redaktörerna av de viktiga perspektiv-artiklarna, vilka på ett fint sätt fördjupar temat för denna publikation.

Barnombudsmannens byrå ordnar nästa år ett rundabordssamtal om utveckling av metodiken i barndomsstudier. I denna debatt kommer vi också i fortsättningen att vara aktiva, alla behövs i det gemensamma arbetet.

I Jyväskylä, under veckan för barnets rättigheter, 21.11.2018,

Tuomas Kurttila, barnombudsman

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus on kuvaus siitä, mitä ja miten 6-vuotiaat lapset kertovat elämästään. Se on kertomus siitä, kuinka arvokasta aikuisille on haastaa omia ennako-oletuksiaan kuuntelemalla lasten kokemuksia. Tutkimuksessa ollaan uuden äärellä, sillä pienten lasten omia kokemuksia ei valtakunnallisesti juuri kerätä Suomessa. Aiemmissa tutkimuksissa lapset ovat päiväkotilapsia, oppilaita tai lastensuojelun asiakkaita, mutta harvemmin lapsia, joiden asema tiedonkeruun kentällä ei määriy instituutioiden tai aikuisten näkökulmasta (Ruckenstein 2013). Myös kansainvälisesti pienten lasten kokemustiedon määrällinen kerääminen on uutta, sillä lasten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa kohteena ovat useammin kouluikäiset lapset, joiden hyvinvointia selvitetään laajojen kyselyjen avulla. Pienten lasten kokemustiedon keräämiselle ja sen metodologian kehittämiseksi on valtakunnallinen ja kansainvälinen tarve.

Tietoa pienten lasten kokemuksista tarvitaan lapsivai-
kutusten arvioimiseksi ja siten paremman päätöksenteon perustaksi. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, joka on osa kansallista lainsäädäntöä, velvoittaa päätöksentekijöitä, virkamiehiä ja muita aikuisia selvittämään lasten mielipiteet osana lapsen oikeuksien toimeenpanoa. Lainsäädännöllisten perusteiden lisäksi pienten lasten kokemusten keräämiselle on yhteiskunnalliset ja eettiset perusteet. Pienten lasten kokemustietoa tarvitaan heidän elämänsä ajankohtaisten ilmiöiden ja erilaisten lapsuuksien esiin tuomiseksi. Kyse on tiedosta, jota yhteiskunta tarvitsee esimerkiksi ymmärtääkseen ja ehkäistäkseen jo varhaislapsuudessa alkavia syrjäytymisen kierteitä. Pienten lasten näkökulmasta tutkimus on tärkeä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuus, joka parhaimmillaan antaa kuulluksi tuleminen kokemuksen.

Syy pienten lasten kokemustiedon ohittamiseen voi liittyä tutkimusmetodologian puutteisiin. Toistaiseksi on hyvin vähän tutkimuksia, joissa esimerkiksi erilaisia tutkimusmenetelmiä olisi vertailtu pienten lasten kokemustiedon keräämisen näkökulmasta. Koska pienille lapsille ei ole tehty laajamittaisempaa tiedonkeruuta, ei ole tietoa siitä, miten se tulisi toteuttaa. Perinteisesti pienten lasten tutkimuksen metodiikka nojaa vahvasti laadullisiin menetelmiin, joiden haasteena on laajan, maantieteellisesti kattavan aineiston saavuttaminen. Pienet, laadulliset aineistot ovat arvokkaita, mutta eivät yksinään tarjoa riittävää tietopohjaa valtakunnalliseen päätöksentekoon. Toisaalta kyse on siitä, millainen tutkimus nähdään yhteiskunnassa tärkeänä ja rahoittamisen arvoisena ja millainen on yhteiskunnassa vallitseva lapsikäsitely. Nähdäänkö pienten lasten oma kokemustieto tärkeänä vai ajatellaanko, että aikuisilta saatu lapsia koskeva tieto on arvokkaampaa?

Pienten lasten tutkimusta pohdittaessa ei voida ohittaa tutkimusetiikkaa. Usein metodologiaan liittyvässä keskustelussa onkin kyse erilaisista tutkimuseettisistä näkökulmista lasten tutkimiseen. Mitä pienemmistä lapsista tutkimuksessa on kyse, sitä haastavampina tutkimuseettisiä kysymyksiä pidetään. Keskeiset tutkimuseettiset pohdinnat koskevat sitä, kuka voi antaa suostumuksen tai luvan tutkimusosallistumiseen, miten pieniltä lapsilta voidaan kysyä asioita, mikä on tutkijan rooli pienten lasten haastatteluisissa, miten tutkimuksesta pitäisi kertoa lapsille ja miten tutkimustuloksia käytetään. Lopulta tutkimuseettisessä pohdinnassa tullaan aivan lapsia koskevan tutkimuksen ydinkysymykseen siitä, minkälaisena ihmisenä lapsi nähdään ja mitä tutkimuksella voidaan hänen kokemusmaailmastaan tavoittaa. Tärkeimpänä eettisenä lähtökohtana tässä tutkimuksessa on ajatus siitä, että pienten lasten kokemustieto on arvokasta ja tarpeellista ja siksi sitä tulee kerätä ja tuoda esille.

Tässä Lapsibarometri-tutkimussarjan toisessa osassa keskitytään erityisesti pienten lasten kokemustiedon tutkimusmetodiikkaan. Tutkimus on jatkoa vuonna 2016 julkaistulle ensimmäiselle Lapsibarometrille, jossa kokeiltiin puhelinhaastatteluja 6-vuotiaiden lasten tutkimusmetodinä (Tuukkanen 2016). Tässä Lapsibarometrissa pohditaan pienten lasten kokemustiedon tutkimusmetodiikkaa vertailemalla kasvokkaisia ja puhelinhaastatteluja. Tutkimuksessa aineistoa on kerätty molempien haastattelumenetelmien avulla vertailuasetelman aikaansaamiseksi. Tutkimuksen sisällöllisenä teemana on vapaa-aika ja liikunta. Aineistonkeruu on toteutettu osana Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta, jonka 7–29-vuotiaita lapsia ja nuoria koskeva osuus julkaistaan alkuvuonna 2019.

Julkaisun toisessa pääluvussa taustoitetaan pienten lasten kokemustiedon keräämisen metodiikkaa. Luvussa pohditaan lapsikäsitelyksen merkitystä tutkimuksen lähtökohtana ja tuodaan esille pieniä lapsia koskevan tiedonkeruun perusteita ja metodiikkaa. Luvussa tehdään myös lyhyt katsaus vapaa-aikaan ja liikuntaan pienten lasten kokemustiedon keräämisen teemoina. Luvussa kolme esitellään Lapsibarometrin tutkimuskysymykset sekä metodiset valinnat ja toteutus. Kyseisen luvun alle on koottu myös haastattelijoiden kokemuksia 6-vuotiaiden lasten haastattelemisesta. Taustamuuttajat käydään läpi neljännessä luvussa, jonka jälkeen tulee tulososio. Viimeinen pääluku on varattu tulosten yhteenvedolle ja pohdinnalle. Varsinaisen tutkimusosuuden jälkeen kolme lapsuustutkijaa tarkastelee omissa näkökulma-artikkeleissaan Lapsibarometrin tuloksia ja teemoja oman tieteenalansa ja tutkimustaustansa näkökulmasta. Artikkelit eivät ole tieteellisesti vertaisarvioituja, mutta ne ovat käyneet läpi asiantuntijoiden arvion.

2 PIENTEN LASTEN KOKEMUSTIETOA KERÄÄMÄSSÄ

2.1 LAPSİKÄSITYS LAPSIA KOSKEVAN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTANA

Lapsikäsitys tarkoittaa käsitystä siitä, mikä on lapsen perusolemus sekä lapsuuden merkitys yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä (Karlsson 2000). Lapsikäsitukseen sisältyy käsitys aikuisesta suhteesta lapseen (Pulkinen 2018). Lapsen olemusta kuvaillaan peilaten sitä aikuisen olemukseen – lapsi on siis jollakin tavalla erityinen. Lapsikäsitteitä on monenlaisia: lasta ja lapsuutta voidaan tarkastella esimerkiksi oikeudellisesta tai eri tieteenalojen näkökulmasta. Jokaisen ihmisen käsitys lapsen perusolemuksista on ihmiskäsityksen ja maailmankuvan tavoin melko pysyvä. Näkökulma lapseen ja lapsuuteen sen sijaan vaihtelee tilanteen ja kontekstin mukaan. Esimerkiksi päätöksenteossa lapsi voi olla oppilas, potilas, asukas, asiakas tai kuluttaja tarkasteltavan asiayhteyden mukaan. Lapsia koskevaa tutkimusta ohjaavat monen eri tahon käsitykset siitä, mikä on lapsi. Tutkijan lapsikäsitys vaikuttaa suoraan tutkimuksen lähtökohtiin ja valintoihin. Välillisesti tutkijan valintoihin vaikuttaa helposti se, miten tutkimusinstituutio tai tutkimuksen rahoittaja näkee lapsuuden merkityksen ja arvottaa sitä. Myös yhteiskunnassa vallalla oleva lapsikäsitys ohjaa tutkimuksen rahoitusta ja lähtökohtia.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on keskeinen lapsia koskevaa lainsäädäntöä sitova ja tutkimuksen perustana oleva kansainvälinen ihmisoikeussopimus. Lapsen oikeuksien yleissopimus määrittää myös Suomen kansallisessa lainsäädännössä ilmenevää lapsikäsitystä. Hakalehdon (2016) mukaan lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäsitys on moninainen. Yhtäältä se nostaa esiin lapsen järkevänä ja lainkuuliaisena oikeuksien haltijana, joka kykenee ottamaan osaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Toisaalta lapsi kuvataan sopimuksessa erityisen suojelun kohteena. Sopimukseen sisältyy siis jännite lapsen aktiivisen osallisuuden ja lapsen suojelemisen välille, mikä on aiheuttanut haasteita oikeuksien täytäntöönpanossa. (Hakalehto 2016.) Kansallisessa lainsäädännössä painotus lapsen osallisuuden ja suojelun välillä vaihtelee lain mukaan. Esimerkiksi perusopetuslaissa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, kun taas laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä lastensuojelulaissa painottuu käsitys lapsesta kehittyvänä ja suojeltavana toimenpiteiden kohteina (ks. Pulkinen 2018).

Sama kaksijakoisuus voidaan nähdä myös eri tieteenalojen lapsikäsitteissä. Esimerkiksi kehityspsykologiassa ja kasvatustieteessä lasta tarkastellaan lähtökohtaisesti kehittyvänä ja kasvavana, ”ei vielä valmiina” olentona. Kehittymiseen lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja apua iän ja kehitystason mukaisesti. Sosiologisen lapsuudentutkimuksen kentällä muodostunut moderni lapsikäsitys puolestaan painottaa käsitystä lapsesta kyvykkäänä toimijana, joka kykenee ilmaisemaan omia kokemuksiaan ja näkemyksiään (Prout & James 1997). Lapset nähdään sosiaalisina toimijoina, osallistujina ja siten osapuolina yhteiskunnallisissa suhdejärjestelmissä (Alanen 2009). Vaikka lapsikäsitteet hahmottuu usein näiden ääripäiden näkökulmasta, kyse ei ole toisiaan poissulkevista, vaan toisiaan täydentävistä käsityksistä. Lap-

sen kuuluu saada sekä erityistä huolenpitoa ja suojelua että aktiivisen ja kykenevän toimijan asema yhteiskunnassa.

Kun tutkimuksessa kerätään lasten kokemustietoa, taustalla on käsitys lapsesta, jonka kokemukset ovat arvokkaita ja joka osaa kertoa omista kokemuksistaan. Tämäkin tutkimus paikantuu siis lähtökohdiltaan sosiologiseen lapsuudentutkimukseen. Lasten kokemustiedon kerääminen on yksi esimerkki siitä, miten lapset voidaan tutkimuksessa nähdä aktiivisina tiedon tuottajina. Kun aiemmin lapset nähtiin yksinomaan tutkimuksen kohteena, tehdään tutkimusta nyt useammin ”yhdessä” lasten kanssa (Christensen & James 2000; Punch 2002). Lapsille omien kokemusten esille tuominen voi antaa tärkeän osallisuuden kokemuksen. Toisena keskeisenä lähtökohtana lapsuudentutkimuksessa pidetään käsitystä lapsuudesta moninaisena ja muuttuvana sosiaalisena konstruktiona (Prout & James 1997). Käsitys lapsesta ja lapsuudesta elää ja muuttuu ympärillä olevan kulttuurin mukaan, eikä koskaan voida puhua vain yhdestä, tietynlaisesta lapsuudesta (Alanen 2009). Lasten kokemustietoa keräämällä pyritään tuomaan esille mahdollisimman monia erilaisia lapsuuksia.

Jokainen lapsi ja lapsuus on arvokas, ja siksi jokainen lapsi ansaitsee mahdollisuuden tuoda esille omia kokemuksiaan. Tähän lapsikäsitteeseen pohjautuu näkemys siitä, että aikuisilta saatu tieto ei koskaan voi korvata lasten omaa kokemustietoa. Aikuiset eivät elä lapsuutta ja siksi he eivät voi koskaan täysin ymmärtää nykyään lapsuutta elävien ajatus- ja kokemusmaailmaa. Lasten ja aikuisten erilaisista kokemuksista on myös tutkimustietoa. Esimerkiksi Vieira, Formiga ja Linhares (2017) ovat tutkineet ja vertailleet brasilialaisten, alle kouluikäisten lasten ja heidän huoltajiensa näkemyksiä lasten elämänlaadusta. Keskeisenä tuloksena todetaan, että huoltajat yliarvioivat usein lasten onnellisuuden suhteessa lasten omiin vastauksiin. Huoltajat vastasivat siis lasten onnellisuutta ja elämänlaatua koskeviin kysymyksiin huomattavasti positiivisemmin kuin lapset itse. Myös Parkes, Sweeting ja Wight (2016) päätyivät skotlantilaisten 7-vuotiaiden lasten subjektiivista hyvinvointia koskevassa tutkimuksessaan siihen, että lasten vastaukset eivät välttämättä täsmää vanhempien arvioiden kanssa.

Tutkimusta ohjaa lapsikäsitteet, mutta tutkimuksen tehtävänä on myös ravistella olemassa olevia lapsikäsitteitä. Tutkijat ovat kyseenalaistaneet esimerkiksi ajatusta viattomista tai suojeltavista lapsista, sillä käsitys saattaa estää erilaisten lapsuuksien tunnistamisen (Ruckenstein 2013). Lasten erityisyyden korostamista on pidetty vaarallisena, sillä sen on katsottu voivan kääntyä lopulta lapsia vastaan (Kiili 2006). Tiettyihin lasten osallistumisen edistämiseen pyrkiviin toimintoihin on suhtauduttu kriittisesti, sillä niiden on katsottu eriarvoistavan lapsia entisestään (esim. Jans 2004; Kiili & Larkins 2016). Jos normaali lapsi nähdään aktiivisena osallistujana, voi esimerkiksi hiljaisesta ja yksin viihtyvistä lapsesta tulla ongelma (Hakalehto 2016). Lisäksi tutkimuksessa on nostettu esille monet ristiriidat, jotka ovat lapsuutta koskevien ihanteiden ja taloudellisten ja poliittisten tavoitteiden välillä (ks. Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa). Ruckensteinin (2013, 14) mukaan ”Lapsista puhutaan tulevaisuuden resursseina, mutta heidän kasvatukseensa ja koulutukseensa ohjattuja julkisia varoja leikataan. Lapsia pidetään arvossa ja lapsia halutaan, mutta lapsilla voi olla vähän yhteistä aikaa omien vanhempien kanssa. (--) Vanhempien mielestä lapset ovat etusijalla, mutta talou-

dellisten ja poliittisten päätösten teossa ei kuunnella lasten mielipiteitä eikä päätösten tulevia vaikutuksia arvioida lasten näkökulmasta.”

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on käsitys 6-vuotiaista lapsista yhteiskunnan osapuolina ja toimijoina, jotka osaavat kertoa omista kokemuksistaan ja joiden kokemustietoa tulee pitää yhteiskunnallisesti tärkeänä. Tutkimuksessa pyritään tuomaan esille erilaisia lapsuuksia tunnistaen, että tutkimusasetelma ja tietynlaisten tutkimusmenetelmien käyttäminen rajaa aina osan lapsista tutkimuksen ulkopuolelle.

2.2 PIENTEN LASTEN KOKEMUSTIEDON KERÄÄMISEN PERUSTEET

Pienten lasten kokemustiedon keräämiselle on monet perusteet. Yhtäältä lainsäädäntö ohjaa Suomessa selvittämään lasten kokemuksia ja näkemyksiä. Esimerkiksi perustuslaki (6§), kuntalaki (22§ ja 26§), lastensuojelulaki (5§) sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista (7§) antavat lapsille oikeuden tuoda esille omia kokemuksiaan ja näkemyksiään. Lainsäädäntöä ohjaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, jonka artikla 12 velvoittaa aikuisia selvittämään lasten mielipiteet ja ottamaan ne huomioon lapsia koskevassa päätöksenteossa. Lasten kokemustiedon selvittäminen on osa lapsivaikutusten arviointia, joka tulee tehdä osana kaikkea lapsia koskevaa päätöksentekoa. Käytännössä tietoisuus lapsivaikutusten arvioinnista ja sen merkityksestä päätöksenteossa on Suomessa vielä liian vähäistä, vaikka asiassa on tapahtunut viime vuosina edistystä. Valitettavan usein lapsivaikutukset jäävät arvioimatta ja lasten kokemukset ja näkemykset selvittämättä päätöksentekoprosesseissa (Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018).

Toisaalta pienten lasten kokemustiedon keräämiselle on yhteiskunnalliset perusteet. Yleisesti tiedetään, että mitä varhaisemmassa vaiheessa elämää ongelmiin pystytään tarttumaan, sitä tehokkaampia ovat tulokset. Ongelmien tunnistamisessa ja niiden ratkaisemisessa on tärkeää kuulla lasten omia kokemuksia ja näkemyksiä. Pieniä lapsia ei tule nähdä vain toimenpiteiden kohteina, sijoituksina tulevaisuuteen tai asiakkaina varhaiskasvatuksessa, vaan aktiivisina ja kykenevinä kansalaisina ja osallistujina. Lasten omat kokemukset esimerkiksi kiusaamisesta tai yksinäisyydestä voivat johdattaa aikuiset tunnistamaan jotain, mitä he eivät välttämättä arjessa näe. Ilmiöiden ja ongelmien tunnistaminen mahdollisimman aikaisin on tärkeää, sillä syrjäytymisen kierteet alkavat tutkimusten mukaan usein jo lapsena (Myrskylä 2012; Kataja ym. 2014). Siksi pienten lasten kokemustietoa kokoavalle tietovarannolle on valtakunnallinen ja myös kansainvälinen tarve.

Lasten näkökulmasta kyse on osallisuuden tunteesta ja siitä, että heidän paikkansa yhteiskunnan osapuolina tunnustetaan. Pienille lapsille heidän kokemuksiaan selvittävä tutkimus voi olla ainoa väylä saada ajatuksensa valtakunnallisesti esille, sillä heille ei ole muita osallistumisen muotoja. Esimerkiksi edustukselliset osallistumisen muodot, äänestämisen tai aloitteiden tekeminen on tarkoitettu vanhem-

mille lapsille ja nuorille tai aikuisille. Siten pienten lasten kokemuksia kokoavalle tietovarannolle on eettiset perusteet. Yksittäiselle lapselle tutkimus voi tarjota ainutlaatuisen mahdollisuuden kertoa sellaisistakin kokemuksista ja näkemyksistä, joita hän ei muualla voi tai pääse kertomaan (esim. Tuukkanen 2016). Myös tilanteena tutkijan ja lapsen kohtaaminen voi olla erityinen: tutkija on aidosti kiinnostunut nimenomaan lapsen omista ajatuksista. Lapselle tämä voi tarjota positiivisen kuulluksi tulemisen kokemuksen, jonka hän muistaa myöhemminkin.

Tutkimuksellisesti juuri pienten lasten kokemustiedossa on suuria tietoaaukkoja. Alle kouluikäisten lasten kokemustietoa ei ole laajamittaisesti saatavilla Suomessa tai muualakaan maailmassa. Kansainväliset, lasten subjektiivista hyvinvointia koskevat laajat tutkimukset ovat keskittyneet yli 8-vuotiaisiin lapsiin. Näistä tunnetuimpia ovat Children's Worlds: International Survey of Children's Well-Being -tutkimus (ISCWeB)¹, Unicef Innocenti Report Card -sarja² sekä WHO:n Koululaistutkimus eli Health Behaviour in School-Aged Children -tutkimus³. Suomessa vakiintunein lasten hyvinvointia koskeva tutkimus on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama Kouluterveyskysely⁴, joka ulottuu 4.-luokkalaisista lukiolaisiin. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos aloitti vuonna 2018 Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksen⁵, jossa seurataan 3–4 kuukauden ikäisten vauvojen sekä 4-vuotiaiden lasten hyvinvointia. Tutkimuksessa vanhemmat esittävät 4-vuotiaille lapsilleen kolme kysymystä koskien lasten hyvinvointia.

Ongelmana pienten lasten hyvinvointia koskevassa tiedonkeruussa on aikuislähtöisyys. Lasten hyvinvointia koskeva tieto on aikuislähtöistä joko niin, että lapset on kokonaan ohitettu tiedontuottajina tai niin, että tietoa on kerätty lapsilta aikuisten määrittelemien näkökulmien kautta (Helavirta 2011). Valitettavan usein lasten hyvinvointia koskevaa tietoa kerätään yksinomaan vanhempien tai muiden aikuisten kautta. Esimerkiksi Suomessa tiettyjen lapsiryhmien, kuten pienten lasten, koulukodeissa, sijaisperheissä tai muissa sijaishuoltopaikoissa elävien lasten sekä saamelaislasten kokemustietoa ei ole valtakunnallisesti tai laajamittaisesti kerätty. Sen sijaan on selvitetty esimerkiksi aluehallintovirastojen asiantuntijoiden arvioita sijaishuollosta (Porko, Heino & Eriksson 2018), koulukodeissa työskentelevien aikuisten näkemyksiä (Pekkarinen 2016) sekä lastensuojelupalvelujen piirissä olleiden, mutta nyt jo aikuisten kokemuksia lastensuojelusta (Pekkarinen 2015; Hytönen ym. 2016; Pekkarinen 2017).

Syitä lasten oman kokemustiedon ohittamiseen voivat olla esimerkiksi resurssien puute, eettiset haasteet, tiedon puute sopivista tutkimusmenetelmistä tai poliittinen haluttomuus. Esimerkiksi Pekkarinen (2015) on kirjoittanut siitä, kuinka vaikeaa hänen on ollut päästä tutkimaan lastensuojelun piirissä olevia lapsia, koska portinvartijat, hänen tapauksessaan sosiaalityöntekijät, eivät halunneet tai ehtineet auttaa tutkittavien löytämisessä. Helavirta (2011) näkee syyn sukupolvien välisessä vallassa, jossa lapset asettuvat aikuisiin nähden marginaaliin ja lasten aktiivinen rooli mah-

1 Lisätietoa Children's Worlds -tutkimuksesta osoitteessa <http://www.isciweb.org/>.

2 Lisätietoa Unicefin tutkimuksesta osoitteessa <https://www.unicef-irc.org/publications/series/report-card/>.

3 Lisätietoa WHO:n Koululaistutkimuksesta osoitteessa <http://www.hbsc.org/>.

4 Lisätietoa Kouluterveyskyselystä osoitteessa <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>.

5 Lisätietoa LTH-tutkimuksesta osoitteessa <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lasten-terveys-hyvinvointi-ja-palvelut-lth-tiedonkeruu>.

dollistuu aikuisten tahdon kautta. Hän vertaa lapsia naisiin, jotka rajattiin vielä 1940-luvun sotien jälkeen survey-tutkimusten vastaajien ulkopuolelle. Syynä oli se, että naisten katsottiin tuovan tutkimuksiin hankalaa vaihtelua (Alastalo 2005). Tiedon valta oli siis pitkään sukupuolittunut siten, että miehet hallitsivat tietämisen paikkoja. (Helavirta 2011.) Lapsia koskevassa tutkimuksessa tietämisen paikkoja hallitsevat aikuiset. Aikuiset voivat päättää, kysyvätkö he lasten kokemuksia vai jättävätkö kysymättä, ja jos kysyvät, millä tavalla se tehdään. Tutkimus, jossa tuodaan esille pienten lasten kokemustietoa, voidaan sijoittaa näin ollen tärkeiden kysymysten ”esilläpitotutkimuksiin”. Kyse on tutkimuksesta, joka ei välttämättä tuo uusia tuloksia, mutta joka muistuttaa kipeästä ongelmasta, jonka yhteiskunta mieluummin unohtaa (Eskola 2009; ks. myös Helavirta 2011).

2.3 PIENTEN LASTEN KOKEMUSTIEDON KERÄÄMISEN MENETELMÄT

Pienten lasten kokemustiedon keräämistä laajamittaisesti pidetään haastavana. Yhtäältä kyse on tutkimusmetodiikan puutteista: Voglin (2013) mukaan esimerkiksi pienten lasten haastatteleminen varten ei ole olemassa kunnollisia ohjeita. Toisaalta kyse on lapsinäkökulmaisen tutkimuksen painotuksesta, jonka mukaan pienen lapsen kokemusmaailmaa voidaan parhaiten tarkastella laadullisten menetelmien avulla (Karlsson 2012). Usein tietoa onkin kerätty alle kouluikäisiltä lapsilta laadullisin menetelmin, esimerkiksi havainnoimalla, keskustelemalla, valokuvaamalla tai piirtämällä. Näiden menetelmien haasteena ovat kuitenkin pienet otokoot ja otoskoon nähden suuret kustannukset. Koko maan kattavaa aineistoa on vaikea saada pelkästään laadullisin menetelmin. Yhtenä ratkaisuna lapsuustutkimuksen menetelmällisiin ongelmiin on viime vuosina pohdittu teknologian mahdollisuuksia (O’Reilly & Dogra 2017; Yamada-Rice 2017). Suuremmassa mittakaavassa teknologiaa ei kuitenkaan ole vielä hyödynnetty tutkimusmenetelmissä.

Perinteisesti valtakunnallisen ja kansainvälisen tason aineistoja on kerätty kyselyin tai puhelinhaastatteluin. Monet tutkijat pitävät näitä pienten lasten kannalta liian vaikeina menetelminä. Esimerkiksi Karlsson (2012) on kyseenalaistanut perinteisen haastattelumenetelmän sopivuuden pienille lapsille tutkijan ja lapsen välisen epätasa-arvoisen valta-asetelman vuoksi. Hän näkee lapsen mieluummin tiedon tuottajana, jolloin lapsi ei ole tutkimuksessa ainoastaan tutkimusaineiston tuottaja, vaan tutkimusaihetta lähestyttään kokonaisvaltaisesti lapsen näkökulmasta. Yksi käytetyimmistä tutkimusmenetelmistä lapsuustutkimuksessa on kuitenkin haastattelu. Haastattelujen avulla pyritään tavoittamaan lapsen näkökulma eli lapsen ”ääni” (Roos & Rutanen 2014). Lasten haastattelun perustana on ajatus siitä, että lapsi on itse paras asiantuntija kertomaan omista kokemuksistaan ja näkemysistään (Roos 2016). Helavirran (2007) mukaan haastattelumenetelmä antaa tilaa myös lasten ennakoimattomille ja yllätyksellisille vastauksille. Kyse on kokonaisvaltaisesta vuorovaikutustilanteesta, jossa jokainen haastattava on omanlaisensa (Roos & Rutanen 2014).

Sandseter ja Seland (2017) ovat hyödyntäneet haastattelumenetelmää Norjassa tutkiessaan 4–6-vuotiaiden lasten kokemuksia subjektiivisesta hyvinvoinnistaan varhaiskasvatuksessa. Heidän aineistonsa koostui keskusteluista 171 lapsen kanssa. Keskustelut toteutettiin siten, että lapset

vastasivat sähköiseen lomakkeeseen ja aikuinen samalla tarkensi lapsen vastauksia. Esimerkiksi jos lapsi vastasi kysymykseen kyllä, aikuinen esitti jatkokysymyksen ”tarkoitatko kyllä, usein vai kyllä, joskus?”. Asteikkolaisia vastausvaihtoehtoja ovat käyttäneet myös Vieira, Formiga ja Linhares (2017), jotka tutkivat 4,5–6,5-vuotiaiden lasten näkemyksiä elämänlaadustaan Brasiliassa. Vastausvaihtoehtot oli visualisoitu kasvokuvin, joita oli neljä: hyvin onneton, onneton, onnellinen ja hyvin onnellinen. Haastatteluihin osallistui 83 lasta, joita kehoitettiin osoittamaan haluamaansa kasvokuvaa. Samantyyppisiä kasvokuvia on hyödynnetty myös yli 8-vuotiaiden lasten hyvinvointia koskevassa, kansainvälisessä ISCWeB-tutkimuksessa.

Suomessa esimerkiksi Helavirta (2007) on hyödyntänyt haastattelumenetelmää pienten, 5-vuotiaiden lasten tutkimisessa. Hän haastatteli väitöstutkimuksessaan seitsemää lastensuojelun asiakkaana olevaa, 5–11-vuotiasta lasta ja keskusteli heidän kanssaan hyvästä elämästä. Helavirta toteaa, että lapset ovat haastateltavina hyvin erilaisia. Osa lapsista osasi sanallistaa kokemuksiaan hyvin, kun taas osalle se oli vaikeampaa. Erityisesti avoimet kysymykset osoittautuivat hänen tutkimuksessaan toimiviksi, sillä suljetut kysymykset rajasivat lasten omasanaista kerrontaa pois (Helavirta 2007). Myös Roos (2015) on hyödyntänyt 4–6-vuotiaiden lasten päiväkotikokemuksia koskevassa väitöstutkimuksessaan haastattelumenetelmää. Hänen aineistonsa koostui 37 lapsen haastattelusta, joita täydensivät lasten piirroukset. Vaikka erot lasten kerronnassa olivat isoja, Roos (2015) toteaa lasten yllättäneen hänet avoimuudellaan ja kerronnan taidoillaan. Samantyyppisiä kokemuksia on Kyrönlampi-Kylmäsellä (2007), joka tarkasteli väitöstutkimuksessaan arkea lapsen kokemana. Hän kertoo yllättyneensä, kuinka avoimesti lapset kertoivat haastatteluissa vieraille ihmiselle omaan arkeensa liittyvistä asioistaan ja käsityksistään.

Muitakin pienten lasten kokemustietoa tarkastelevia haastattelututkimuksia on Suomessa toteutettu. Kyse on kuitenkin pienimuotoisista tutkimuksista, joissa otokoot ovat rajalliset ja valtakunnallista edustavuutta ei ole. Laajamittaisempia, pieniä lapsia koskevia haastattelututkimuksia ei Suomesta tai kansainväliseltäkään kentältä juuri löydy. Poikkeuksena on lapsiasiavaltuutetun toteuttama vuoden 2016 Lapsibarometri, jossa 6-vuotiaita lapsia haastateltiin puhelimitse (Tuukkanen 2016). Tutkimuksessa yhteensä 414 lasta eri puolilta Suomea vastasi 13 luottamusta mittavaan kysymykseen. Kyseessä oli ensimmäinen kerta Suomessa, kun alle kouluikäisiä lapsia haastateltiin laajamittaisesti puhelimitse. Tutkimus osoitti, että puhelinhaastattelut voivat toimia pienten lasten tutkimuksessa. Helavirran (2007) ja Roosin (2015) tapaan tutkimuksessa todettiin, että lapset ovat haastateltavina erilaisia: osa ujompia, osa puheliaampia. Kaiken kaikkiaan keskustelut lasten kanssa olivat antoisia ja myös avoimet kysymykset osoittautuivat pienten lasten haastatteluissa pääosin toimiviksi. Tutkimuksen mukaan erityistä huomiota tulee kuitenkin pienten lasten haastattelututkimuksissa kiinnittää siihen, että esitettävät kysymykset ovat riittävän selkeitä ja helppoja pienille lapsille (Tuukkanen 2016).

Haastattelun lisäksi pienten lasten kokemusten tutkimuksessa on hyödynnetty esimerkiksi etnografiaa (Vuorisalo 2013), visuaalisia menetelmiä (Mustola ym. 2015), toiminnallisia menetelmiä (Alasuutari & Karila 2014) sekä sadutusta (Karlsson 2010). Samassa tutkimuksessa voidaan

käyttää moniakin eri menetelmiä. Esimerkiksi piirtäminen, sadutus tai muiden toiminnallisten menetelmien käyttäminen haastattelun alussa voivat rentouttaa tunnelmaa ja korvata joidenkin lasten kohdalla sanallista vähyyttä (Hela-virta 2007; Roos 2016). Iso-Britanniassa on käytetty myös kyselymenetelmää 7-vuotiaiden lasten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa. Laajassa Millenium Cohort Study -tutkimuksessa⁶ lapsilta kysyttiin seitsemän kysymystä, johon kaikkiaan yli 13 000 lasta vastasi kolmiportaisella asteikolla: ”koko ajan”, ”jonkin aikaa” tai ”ei koskaan”. Kysymykset koskivat esimerkiksi ilon ja surun tunteita. Kyselyä on hyödynnetty monissa muissakin, mutta pääosin yli 8-vuotiaita lapsia koskevissa tutkimuksissa (ISCWeB-tutkimus, Unicef Innocenti Report Card -tutkimus, WHO:n koululaistutkimus). Alle kouluikäisten lasten tutkimuksessa kirjallisen kyselyn käyttäminen pidetään haastavana, sillä pienten lasten on mahdotonta vastata kysymyksiin ilman aikuisen apua.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten 6-vuotiaat lapset kertovat omista kokemuksistaan eri kanavien kautta. Perinteisesti pienten lasten kokemuksia on kerätty kasvokkaiden haastattelujen, toiminnallisten tai visuaalisten menetelmien avulla. Tässä tutkimuksessa kokeillaan puhelinhaastatteluja ja vertaillaan niiden avulla saatua aineistoa kasvokkain tehtyjen haastattelujen tuottamaan aineistoon. Lähtökohdiana tutkimuksessa on käsitys 6-vuotiaasta lapsesta teknologiaan tottuneena haastateltavana, jolle puhelin on välineenä tuttu. 6-vuotiaat lapset nähdään siis lähtökohtaisesti kyvykkäinä kokemusten esille tuojina myös puhelimen välityksellä. Toisaalta tutkimuksessa tunnistetaan lasten erilaisuus: aikaisempien tutkimuskokemusten mukaan osa lapsista on rohkeampia ja osa ujompia vastaamaan kysymyksiin ja kertomaan kokemuksistaan. Seuraavaksi pohditaan tarkemmin kasvokkaiden ja puhelinhaastattelun eroja.

2.3.1 Kasvokkainen vai puhelinhaastattelu?

Puhelinhaastatteluista on viimeisten vuosikymmenten aikana tullut paljon käytetty aineistonkeruumenetelmä aikuisien keskuudessa (Oltmann 2016). Lapsia koskevassa tutkimuksessa puhelinhaastatteluja ei ole juuri käytetty. Yhtenä suurimmista haasteista puhelinhaastatteluissa nähdään kasvokkaiden vuorovaikutuksen puute, mitä lasten haastatelmisessa pidetään yleisesti tärkeänä (esim. Roos & Rutanen, 2014). Vogl (2013) toteaa, että on kuitenkin useita argumentteja, jotka osoittavat puhelinhaastattelujen toimivan pientenkin lasten kohdalla (ks. myös Voglin artikkeli tässä julkaisussa). Tutkimuksessaan hän selvitti kasvokkaiden ja puhelinhaastattelujen eroavaisuuksia 5-, 7-, 9- ja 11-vuotiailla lapsilla. Myös Oltmann (2016) on selvittänyt näiden kahden haastattelumenetelmän välisiä eroja.

Yksi puhelinhaastattelun kiistattomimmista eduista kasvokkaiden haastatteluihin verrattuna on ajan ja kustannusten säästäminen. Toisin kuin kasvokkaiden haastatteluissa, puhelimitse haastateltaessa säästytään matkustamiselta, mikä on yleensä kallista ja aikaavievää (Oltmann 2016; O'Reilly & Dogra 2017). Lisäksi puhelinhaastattelujen etuna on suuren otoskoon helpompi tavoitettavuus (Vogl 2013). Puhelimitse on helppo tavoittaa ihmiset mistäpäin tahansa ja siten otoksesta saadaan valtakunnallisesti tai jopa kansainvälisesti kattavampi. Haastattelu voidaan puhelimitse tehdä missä tahansa, joten tutkijan ei tarvitse mennä esimerkiksi paik-

koihin, jotka voivat olla hankalia tai jopa vaarallisia (Oltmann 2016; Vogl 2013). Toisaalta puhelinhaastattelujen riskinä ovat tekniset ongelmat, esimerkiksi puhelun katkeaminen tai huono kuuluvuus (Oltmann 2016).

Yksi suurimmista haasteista puhelinhaastatteluissa liittyy visuaalisen kommunikaation puutteeseen. Kun haastattelija ja haastateltava eivät näe toisiaan, toisen ilmeitä ja eleitä ei voi tulkita. Tällöin olennaista tietoa voi jäädä saavuttamatta, sillä lasten kerronta on hyvin monikanavaista ja puhutun kerronnan ohella juuri eleet, ilmeet ja liikkeet ovat osa lasten ilmaisua (Roos & Rutanen 2014). Ilman visuaalista kontaktia tutkijan voi olla vaikea tietää, milloin lapsi ei esimerkiksi ymmärrä kysymystä, millaisia tunteita lapsi haastattelun aikana kokee tai milloin lapsi ei ole enää motivoitunut jatkamaan haastattelua (Vogl 2013). Puhelinhaastatteluissa tutkijan mahdollisuudet kontrolloida haastattelun kulkua voivat siis olla vähäisemmät.

Toisaalta visuaalisen kontaktin puute voi olla myös etu, jos se vähentää lapsen ja tutkijan välistä vallan epätasapainoa, mikä on aina läsnä haastattelijan ja haastateltavan ja erityisesti aikuisen ja lapsen välillä (Vogl 2013). Verratessaan lasten vuorovaikutusta kasvokkaiden ja puhelinhaastatteluissa Vogl (2013) totesikin lapsilla olevan enemmän jännitystä ja turvattomuutta kasvokkaiden tilanteissa. Tutkijan vaikutus saattaa siis olla suurempi kasvokkaiden kuin puhelinhaastatteluissa. Puhelinhaastattelun anonyymi luonne voi olla etu myös siksi, että se vähentää tutkijan ennakkoluuloja ja väärin tulkitsemisen mahdollisuutta (Oltmann 2016). Vaikka lasten ilmeet ja eleet kertovat tutkijalle paljon, ei niiden analysoiminen ole helppoa.

Kun tutkija ja lapsi eivät puhelimitse näe toisiaan, vaikuttaa se myös haastattelun aikana syntyvään luottamukseen heidän välillään. Henkilökohtaisen kontaktin puutteen on sanottu vaikeuttavan luottamuksen syntymistä haastattelijan ja haastateltavan välille, mutta toisaalta se on nähty myös etuna (Vogl 2013). Puhelinhaastattelun anonyymi luonne saattaa ”lähentää” haastattelijaa ja haastateltavaa siten, että haastateltava uskaltaa jutella henkilökohtaisista, sensitiivisistä ja ristiriitaisistakin aiheista (Oltmann 2016). Puhelimessa juteltaessa ei ole ”kasvojen menettämisen” pelkoa, jolloin vaikeista aiheista voi olla helpompaa jutella (Vogl 2013; O'Reilly & Dogra 2017). Tämä voi olla erityisen tärkeää niille henkilöille, jotka kuuluvat esimerkiksi marginaaliryhmiin tai juuri lapsille, jotka saattavat kokea haastatteluissa sosiaalista painetta vastata siten, kuten olettavat aikuisten haluavan heidän vastaavan (Lempinen 2015). Vogl (2013) ei tutkimuksessaan löytänyt suuria eroja eri haastattelumenetelmien välillä lasten avoimuuden suhteen. Lapset vastasivat sensitiivisiin kysymyksiin samalla tavalla riippumatta siitä, toteutettiinko haastattelu kasvotusten vai puhelimitse.

Haastattelumenetelmän on arvioitu vaikuttavan vastausten laatuun myös siten, että puhelinhaastatteluissa vastaukset olisivat lyhyempiä ja pinnallisempia (Irvine 2011). Vogl (2013) tarkasteli tutkimuksessaan lasten vastausten sisältöjä ja erotteli mielipiteiden ja ehdotusten ilmaisut lasten muusta puheesta. Hänen analyysinsä mukaan erityisesti pienemmät lapset ilmaisivat vähemmän mielipiteitä ja ehdotuksia puhelimitse kuin kasvokkain. Toisaalta lasten kasvokkaiden ja puhelinhaastattelujen keston välillä ei todettu eroja. Puhelimitse suurin osa lapsista jutteli jopa hieman runsassa-

6 Lisätietoa tutkimuksesta osoitteessa <https://www.cls.ioe.ac.uk/page.aspx?siteid=851>.

naisemmin kuin kasvokkaisissa haastatteluissa. Etenkin pienten lasten oli helpompaa keskittyä haastatteluun puhelimella, sillä häiriötekijöitä oli vähemmän. Oltmann (2016) mainitseekin yhtenä puhelinhaastattelun etuna sen, että haastattelijan toiminta, esimerkiksi muistiinpanojen tekeminen, ei vaikuta haastattelutilanteeseen, kun kirjaukset voi tehdä huomaamatta.

Edellä esitellyt tutkimukset osoittavat, että kasvokkaisuudessa ja puhelinhaastattelussa on molemmissa omat etunsa ja haasteensa. Jos puhelinhaastattelu on lasten haastattelumenetelmänä suljettu aiemmin pois, ei niin voida enää tehdä. Pienillekin lapsille puhelin on nykyään tuttu väline, mikä avaa monia mahdollisuuksia sen hyödyntämiselle lapsia koskevassa tutkimuksessa. Rohkaisua puhelinhaastattelujen kokeilemiselle antaa Voglin (2013) tutkimus, jonka mukaan lapset itsekin näkevät puhelinhaastattelun mieluisana haastattelumenetelmänä. 5-vuotiaista lapsista yli puolet valitsisi puhelinhaastattelun kasvokkaisen haastattelun sijaan (Vogl 2013). Toisaalta on tunnistettava myös haasteet, joita puhelinhaastatteluihin liittyy. Haastattelumenetelmä itsessään ei tee haastattelutilanteesta kuitenkaan onnistunutta tai epäonnistunutta, vaan olennaista on kiinnittää huomiota esimerkiksi lapsille esitettäviin kysymyksiin, haastattelijan taitoihin sekä siihen, miten tutkimuksesta viestitään lapselle. Seuraavaksi käsitellään asioita, jotka ovat olennaisia onnistuneen haastattelutilanteen luomiseksi.

2.3.2 Miten luodaan onnistunut haastattelutilanne?

Pienen lapsen haastattelu on aina erityinen tilanne verrattuna aikuisen haastatteluun. Lapsen ja aikuisen välillä on lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen valta-asetelma, mikä vaatii tutkijalta erityistä ”herkistymistä” (Helavirta 2007). Kyse

on myös tutkimuseettisistä asioista, joihin on viime vuosina kiinnitetty paljon huomiota lasten kohdalla. Eettinen pohdinta korostuu pienten lasten tutkimuksessa, sillä vaikka lapset nähdään kykenevinä ottamaan itse kantaa tutkimusosallistumiseensa, on heidän hyvinvointinsa turvaaminen tutkimuksessa aina aikuisen vastuulla. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä haavoittuvampana ja suojeltavampana hänet nähdään. Pienten lasten haastattelemiseen liittyy monia eettisiä haasteita, mutta ne voidaan ratkaista järkevällä tavalla. Olisi eettisesti väärin ohittaa lasten kokemustiedon kerääminen pitämällä sitä tutkimusetiikan näkökulmasta liian vaikeana.

Onnistunut haastattelutilanne vaatii hyvää ennakkovalmistelua ja suunnittelua. Ensinnäkin tulee huolehtia tutkimusluvista ja -suostumuksista. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden⁷ mukaisesti tutkimukseen osallistumisen tulee aina olla vapaaehtoista, joten lähtökohtana on, että lapsi itse antaa suostumuksensa ja haluaa osallistua tutkimukseen. Pääsääntöisesti alaikäisten lasten tutkimuksessa tarvitaan lupa lisäksi heidän huoltajiltaan ja mikäli tutkimus toteutetaan esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa, kyseisen instituution lupa. Jos tutkimuksessa ei syystä tai toisesta voida kysyä huoltajien lupaa, tulee tutkimukseen pyytää eettinen ennakoarviointi Tutkimuseettiseltä neuvottelukunnalta. Pienten lasten kohdalla keskeinen tutkimuseettinen kysymys on, ovatko he ikänsä ja kehitystasonsa näkökulmasta kykeneviä ymmärtämään, mistä tutkimuksessa on kyse (Nieminen 2010). Kun kyse on 6-vuotiaista lapsista, kuten tässä tutkimuksessa, on lupa syytä kysyä myös huoltajilta.

Toinen keskeinen tutkimuseettinen kysymys on, miten tutkija voi varmistua siitä, että lapsen suostumus perustuu vapaaehtoisuuteen, eikä esimerkiksi siihen, että lapsi haluaa

7 Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje saatavilla osoitteessa <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa>.

tutkimukseen osallistamalla miellyttää aikuisia. Pekkarinen toteaa, että asiasta voi varmistua täysin vain tutustumalla lapseen (ks. Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa). Olenaista on, että lapselle kerrotaan tutkimuksesta ennakoon. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaan lapsille tulee kertoa tutkimuksen aihe, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa, kauanko siihen menee aikaa, mitä lasten vastauksille tehdään sekä se, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Nieminen (2010) korostaa, että tämä tulee tehdä selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla. Ylipäätään lapsille tulee kertoa, miksi tutkimukseen osallistuminen on tärkeää. Ei voida olettaa, että tutkimukseen osallistuminen itsessään motivoisi lapsia. Monille lapsille tutkimus käsitteenäkään ei ole tuttu. Siksi on tärkeää korostaa sitä, mitä tutkimuksesta seuraa lapselle ja miten hän voi sitä kautta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Kysymyksenasettelu on haastattelujen onnistumisen kannalta olennainen asia. Aikaisempien tutkimusten mukaan pienten lasten kohdalla kysymysten selkeyteen ja yksinkertaisuuteen sekä niiden määrään tulee kiinnittää erityistä huomiota. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä yksinkertaisempia kysymysten tulisi olla ja sitä vähemmän kysymyksiä voi olla. Kysymyksissä tulisi käyttää sanoja, jotka ovat lapsille tuttuja. Abstrakteja tai monimerkityksisiä sanoja sen sijaan tulisi välttää. Aikaisempien tutkimusten mukaan avoimet ja toisaalta asteikolliset kysymykset voivat toimia pienilläkin lapsilla hyvin. Avoimet kysymykset antavat tilaa lasten omalle kerronnalle, kun taas asteikolliset kysymykset antavat tutkijalle enemmän tietoa kuin kysymykset, joihin vastataan pelkästään kyllä tai ei. Toisaalta asteikkojen täytyy pienten lasten kohdalla olla yksinkertaisia. (Helavirta 2007; Lempinen 2015; Tuukkanen 2016; Sandseter & Seland 2017; Vieira, Formiga & Linhares 2017.)

Haastattelutilanteen onnistumisen kannalta haastattelijan merkitys on suuri. Vogl (2015) listaa hyvän haastattelijan ominaisuuksiin esimerkiksi sensitiivisyyden, kannustavuuden ja empaattisuuden. Hyvä haastattelija osaa kuunnella ja esittää oikeat kysymykset, mutta toisaalta välttää dominointia ja johdattelua. Tämä ei ole helppoa, sillä haastattelija ohjaa aina viime kädessä haastattelun kulkua (Helavirta 2007). Haastattelija myös tulkitsee haastattelutilannetta ja lapsen kertomaa aina omasta näkökulmastaan. Tilanteelle ”herkistyminen” on tärkeää, sillä haastattelijan vastuulla on aistia, mikäli lapsi ei halua enää vastata kysymyksiin ja haastattelu pitää lopettaa. Kasvokkaisessa haastattelussa lapsen ilmeet ja eleet voivat kertoa lapsen motivaatiosta jatkaa haastattelua, mutta puhelinhaastatteluissa haastattelijan tulee tulkita tämä lapsen puheesta ja esimerkiksi tauoista. Siksi puhelinhaastattelu on haastattelijan näkökulmasta haastavampi haastattelun konteksti.

Roos (2016) toteaa, että myös haastattelun kontekstilla on vaikutusta siihen, mitä lapset haastattelun aikana kertovat. Esimerkiksi se, mihin aikaan päivästä haastattelu toteutetaan tai se, ketkä haastattelutilanteessa ovat läsnä, voivat määrittää haastattelutilannetta ja lasten vastauksia. Lapset eivät halua loukata aikuisia tai asettua heitä vastaan (Helavirta 2011), joten tutkimusaiheesta riippuen esimerkiksi vanhempien läsnäolo voi ohjata lasten vastauksia tiettyyn suuntaan. Siksi aineisto tuleekin haastattelututkimuksessa nähdä aina kontekstiin sidonnaisena, tietyn hetken tuotoksena. Usein haastattelun sujuminen on kiinni niin monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta, että niiden jäljittäminen on

mahdotonta. Tutkijan on vain hyväksyttävä, että osa haastatteluista sujuu paremmin ja osa huonommin. (Roos & Rutanen 2014.)

2.4 KATSAUS PIENTEN LASTEN KOKEMUSTIEDON KERÄÄMISEN ETIIKKAAN

Lasten tutkimuksen etiikasta on keskusteltu viime vuosina yhä enemmän. Yhtäältä lapsia koskevan tutkimuksen tekeminen on tunnustettu ja tunnustettu jo sinällään eettiseksi teoksi. Tutkimusten taustalla on yleensä vilpiton halu tuottaa tietoa, joka hyödyttää lapsia itseään. (Vehkalahti ym. 2010.) Tavalla tai toisella tutkimukset tähtäävät lasten hyvinvoinnin edistämiseen. Toisaalta on todettu, että pelkkä tiedon tuottaminen ei ole tutkimuseettisestä näkökulmasta riittävää. Yhtä lailla tärkeäksi on nähty sen pohtiminen, millaisilla ehdoilla lasten hyvinvointia koskevaa tietoa voidaan tuottaa ja soveltaa. (Helavirta 2011.) Jotta tutkimus aidosti vastaa tarkoitustaan edistää lasten hyvinvointia, tulee tutkimuseettisten kysymysten äärelle pysähtyä. Kyse ei ole ainoastaan edellisessä luvussa käsitellyistä konkreettisista toimenpiteistä, jotka Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaan tulee tehdä, vaan laajemmin lapsia koskevan tutkimuksen tarkoituksesta, menetelmistä ja luotettavuudesta sekä sen tuottaman tiedon hyödyntämisestä.

Tutkimuseettisiin näkökulmiin vaikuttavat aina yhteiskunnalliset reunaehdot. Esimerkiksi tutkimusajankohdan yhteiskunnallinen tilanne, lainsäädäntö, julkinen keskustelu ja yleiset arvostukset ohjaavat tutkimuksen tekemistä, sen ehtoja ja siten myös tutkimuseetiikkaa. Kaikki tutkimus on lisäksi sidoksissa siihen, millaista tutkimusta ja toimintaa arvostetaan ja rahoitetaan. (Karlsson 2012.) Lapsia koskevaa tutkimusta tehtäessä tulisi aina pysähtyä miettimään, mitä tutkimuksella halutaan saada aikaan ja mitä tutkimuksessa tuotetulle tiedolle tapahtuu, kun tutkimus päättyy. Tämä voi olla vaikeaa, jos esimerkiksi tutkimuksen aikataulu on liian tiukka tai tutkimus tuotetaan jatkumona, jossa asiat vain on totuttu tekemään tietyllä tavalla. Lapsia koskevaa tutkimusta tulisi aina ohjata aito tarve saada tietoa tietystä aiheesta ja edistää lasten hyvinvointia. Tutkimuksen tarkoituksena on myös nostaa esille niitä asioita, joita lapset itsekin haluavat ja pitävät tärkeinä hyvinvointinsa kannalta. Tutkimuksen tekeminen esimerkiksi yksinomaan rahoituksen saamiseksi tai palveluntuottajan imagon edistämiseksi ei ole eettisesti kestäväällä pohjalla. Vaarana on tällöin väärin ja puolueellisten tulkintojen tekeminen ja tutkimuksen tulosten vääristyminen.

Lasten kokemustiedon keräämiselle on vahvat ja monipuoliset perusteet. Lapsista kerätty tilastotieto tai aikuisilta saatu tieto ei voi korvata lapsilta itseltään kerättyä kokemustietoa. Usein lasten kokemustieto kuitenkin ohitetaan. Esimerkiksi pieniltä lapsilta tai tietyiltä erityisryhmiltä, kuten saamelaislapsilta tai sijaisperheissä eläviltä lapsilta ei ole laajamittaisesti kerätty kokemustietoa. Sen sijaan lapsia koskevaa tietoa on kerätty heidän parissaan työskenteleviltä ammattilaisilta. Tutkimuseettisesti asetelmaa voidaan pitää vääränä. Lapsia koskevaa tietoa on hyvä kerätä erilaisista näkökulmista, mutta lasten oman kokemustiedon ohittaminen ja lapsia koskevien päätelmien tekeminen yksinomaan muiden kuin lasten oman kokemustiedon pohjalta ei ole eettisesti kestävä. Vaikka YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12 tunnustetaan yleisesti lapsia koskevan tutkimuksen

perustana, on kyseinen lapsen osallistumista koskeva artikla tunnistettava myös tutkimuskäytännöissä. Lasten kokemustiedolle tulisi antaa erityinen painoarvo silloin, kun tietoa kerätään lapsia koskevien järjestelmien kehittämiseksi.

Lasten kokemustiedon arvostamisessa on kyse myös tiedon luotettavuudesta. Esimerkiksi lasten parissa työskentelevien aikuisten tai vanhempien näkemykset lasten hyvinvoinnista poikkeavat aiempien tutkimusten mukaan usein lasten omista näkemyksistä (Parkes, Sweeting & Wight 2016; Vieira, Formiga & Linhares 2017). Keneltä saatu tieto on siis luotettavaa? Modernin lapsikäsitteilyn ja lapsuudentutkimuksen peruserätyksen mukaan lapset itse ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Siksi heiltä saatu tieto on myös luotettavinta, kun tarkastellaan lasten elämää ja hyvinvointia. Toisaalta tutkimuksessa täytyy aina huomioida tutkijan rooli tiedon välittäjänä. Esimerkiksi tutkimuksen tavoite tuoda esille "lapsen ääntä" voidaan kyseenalaistaa, sillä tutkimuksessa sanoma ei tule suoraan lapsilta, vaan välittyneenä tutkijan tulkintojen kautta (Roos & Rutanen 2014). Siksi on tunnistettava, että tutkimuksen tarjoama tieto lasten hyvinvoinnista on aina valikoitunutta, rajallista ja näkökulmaista (Helavirta 2011).

Tutkimuseettisestä näkökulmasta on huomioitava myös tutkimuksen rajalliset mahdollisuudet tuoda esille kaikkien lasten kokemusmaailmoja. Tutkimusten vastaajajoukko on yleensä rajallinen ja siksi tutkimuksella ei koskaan voida saavuttaa koko lasten ja lapsuuksien kirjoa. Yleisesti tiedetään, että vapaaehtoisuuteen perustuviin tutkimuksiin osallistuvat usein etenkin keskiluokkaisista, hyvinvoivista perheistä tulevat lapset ja nuoret (esim. Myllyniemi & Kiihlakoski 2017; Merikivi ym. 2016). Ne lapset, joilla on eniten haasteita elämässään ja joiden kokemuksia olisi siksi tärkeintä tuoda esille, saattavat jäädä tutkimusten ulkopuolelle jo siinä vaiheessa, kun heidän huoltajiltaan ei saada lupaa lasten tutkimusosallistumiseen (ks. Mäkelä 2010). Sama ongelma koskee kaikkea tutkimusta, jossa kerätään ihmisten kokemustietoa vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuen: vastaajajoukko on valikoitunut, eikä otos ole sama asia kuin koko väestö. Lapsia koskevista tutkimuksista lupakäytänteille on tärkeät perusteet. Tutkimuseettisestä näkökulmasta voidaan kuitenkin pitää myös ongelmallisena sitä, että lasten kokemustieto jää saamatta, koska huoltajat kieltävät lapsensa osallistumisen tutkimukseen. Liiallinen pyrkimys lasten suojelemiseen voikin kaventaa ja vääristää yhteiskuntatieteellistä lapsitutkimusta (Mäkelä 2010).

Vastaajien valikoitumiseen ja siten tutkimustiedon luotettavuuteen vaikuttavat myös monet aineistonkeruuseen liittyvät asiat. Esimerkiksi kysymyksenasettelulla on suuri merkitys lapsen motivaation kannalta. Jos keskittymisvaikeuksista kärsivää lasta pyydetään vastaamaan pitkään ja monimutkaiseen kyselylomakkeeseen, ei tutkimus todennäköisesti tuota kaikilta osin luotettavaa tietoa. Haasteena etenkin valtakunnallisissa tutkimuksissa on juuri kysymyksenasettelu: tutkimuksilla halutaan selvittää lasten ja nuorten kokemuksia monenlaisista aiheista ja siksi kyselylomakkeet venähtävät todella pitkiksi. Tutkimuseettisestä näkökulmasta tämä on ongelma, sillä jo kyselyn pituus voi viedä motivaation vastaamiseen osalta lapsilta. Tällöin kyselyyn vastaavat vain ne lapset, jotka ovat tunnollisia ja jaksavat keskittyä vastaamiseen. Kysymyksenasettelussa tutkijalla on suuri merkitys. Erityisesti suljetut kysymykset suuntaavat ja ohjaavat lasten vastaamista vahvasti tutkijan

haluamaan suuntaan. Tutkimuksissa, joissa lapsia haastellaan tai heitä pyydetään vastaamaan kyselylomakkeeseen, tulisi aina pohtia kysymyksenasettelun lapsilähtöisyyttä ja -ystävällisyyttä.

Tutkimuksen ja aineistonkeruun toteuttajalla on suuri vastuu tutkimuksen eettisyydestä. Eettisestä näkökulmasta yhtenä haasteena on se, että aineistonkeruun toteuttaja on monissa valtakunnallisissa tutkimuksissa eri kuin tutkimuksen toteuttaja. Aineiston kerääjä valitaan usein kilpailutuksen kautta, jolloin taloudelliset perusteet ratkaisevat valinnan. Tällä voi olla suuri vaikutus tutkimuksen luotettavuuteen, jos valituksi tulleella aineistonkeruun toteuttajalla ei ole kokemusta pienten lasten kokemustiedon keräämisestä. Esimerkiksi pienten lasten haastattelemiseen liittyy aina erityisiä asioita, jotka aineistonkeruussa tulisi huomioida. Yksi tällaisista asioista on sen varmistaminen, että lapsi todella ymmärtää kysymykset sillä tavalla kuin tutkija on tarkoittanut. Sen vuoksi ennen aineistonkeruuta tulisi toteuttaa testihaastattelut, joiden avulla voidaan varmistaa kysymyksenasettelun toimivuus. Lisäksi haastattelijat tulisi kouluttaa pienten lasten haastattelemiseen. Valtakunnallisissa tutkimuksissa näin ei aina toimita, mitä voidaan pitää eettisesti ongelmallisena. Ylipäätään jokaiseen aineistonkeruumenetelmään liittyy eettisiä haasteita, jotka tulisi tunnistaa. Mikään tutkimusmenetelmä ei itsessään takaa sitä, että lasten näkökulma tulee esille, vaan olennaista on se, miten menetelmää käytetään (Karlsson 2010).

Aineistonkeruun huolellinen suunnittelu ja valmistelu paitsi lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, myös takaavat myönteisen kokemuksen tutkimukseen osallistuvilla lapsilla. Monelle lapselle tutkimukseen osallistuminen voi tarjota tärkeän ja ainutlaatuisen vaikuttamisen kokemuksen: hän pääsee kertomaan omista kokemuksistaan tai näkemyksistään jollekin, joka on niistä kiinnostunut (ks. Pekkarinen 2017). Joskus lapsen voi olla helpompi avautua tutkijalle sellaisistakin asioista, joista ei muille uskaltaisi puhua. Kun lapsilta itseltään kysytään asioita, korostuu kysyjän vastuu. Lapsi tulee kohdata arvostavalla tavalla ja tutkijan tulee valmistautua kohtaamiseen huolellisesti (ks. lisää luvusta 2.3.2). Lopulta lähtökohtana lapsen kohtaamisessa on tutkijan oma lapsikäsitteily. Sen reflektointi on tärkeää, koska se avaa mahdollisuuksia tarkastella lapsia ja lapsuutta moninaisena, muuttavana ja kerroksellisena elämän vaiheena (Helavirta 2011; ks. myös Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa). Tämä ajatusprosessi voi auttaa tutkijaa käsittelemään ja hallitsemaan myös omia tunteitaan haastattelutilanteissa, jotka eivät välttämättä ole aina helppoja (ks. Pekkarinen 2015).

Ylipäätään lasten tunteiden huomioiminen vastaamistilanteessa on yksi tärkeimpiä eettisiä asioita. Lasten tuntemuksista olisi hyvä kysyä tutkimuksen päätteeksi ja mikäli tutkimus aiheuttaa lapsissa erityisiä tuntemuksia, tulisi niitä käsitellä yhdessä aikuisen kanssa. Hyvinä esimerkkinä tällaisesta toimintatavasta on kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten suunnattu lapsiuhritutkimus, jossa kyselyn päätteeksi kysyttiin lasten tuntemuksia. Lasten tuntemukset vaihtelivat ahdistavasta voimaannuttavaan, mikä osoitti lasten kokemusten moninaisuuden. Lapsille tutkimukseen osallistuminen on paljon muutakin kuin kysymyksiin vastaamista. Siksi tutkimukseen tulee aiheesta riippuen liittää ohjeistusta esimerkiksi siihen, mistä lapsi löytää jatkossa apua sitä hahmotellessaan. Lapsiuhritutkimuksessa tämä toteutettiin siten,

että lapset ohjattiin vastaustilanteessa internetsivulle, josta löytyi kyselyn lisäksi esittely erilaisista auttamistahoista. Lisäksi vanhemmille ja opettajille korostettiin, että he vastaisivat lasten mahdollisiin kysymyksiin aiheeseen liittyen. (Ellonen & Pösö 2010; Fagerlund ym. 2014.)

Eettisesti hyvin tehdyssä tutkimuksessa lapset huomioidaan myös tutkimuksen jälkeen. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tuloksia käsitellään yhdessä lasten kanssa. Kyse on lapsen oikeudesta tietoon, jota hän tuottaa tutkimuskontekstissa. Toisin kuin aikuisia koskevassa tutkimuksessa, lasten ei voi olettaa pystyvän itsenäisesti tutustumaan tutkimuksen tuloksiin. Siksi tutkimuksen tulosten käsitteleminen yhdessä lasten kanssa on aina aikuisten, ja viime kädessä tutkijan, vastuulla. Tutkimustulosten käsittelemiseen lasten kanssa on kiinnitetty viime vuosina aiempaa enemmän huomiota. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella tehdään kehittämistyötä, jotta Kouluterveyskyselyn tuloksia käsiteltäisiin kouluissa yhdessä lasten kanssa. Käytännössä tilanteesta, jossa tutkimustuloksia aidosti pohditaan yhdessä lasten kanssa, ollaan kuitenkin kaukana (Eriarvoistuva koulu? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016). Paljon on vielä tehtävää, jotta tutkimustulosten käsitteleminen ja pohtiminen yhdessä lasten kanssa nähtäisiin kaikissa lapsia koskevissa tutkimuksissa yhdeksi tärkeäksi ja tutkimusetiikan kannalta merkittäväksi tutkimusvaiheeksi. Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota siihen, millä tavalla tuloksia käsitellään yhdessä lasten kanssa. Sen tulisi tapahtua lapsiystävällisesti ja lasten näkemyksiä kuunnellen.

2.5 VAPAA-AIKA JA LIIKUNTA PIENTEN LASTEN TUTKIMUKSEN TEEMOINA

Pienten lasten vapaa-aikaa on tutkittu vain vähän. Alle kouluikäisiä lapsia koskevat viimeaikaiset tutkimukset ovat sijoittuneet pääosin varhaiskasvatus- tai esiopetusympäristöön. Esimerkiksi Soini (2015) on tarkastellut väitöstutkimuksessaan lasten liikkumista päiväkodissa ja Vuorisalo (2013) puolestaan lasten arkea, osallistumista ja eriarvoisuutta päiväkodissa. Alasuutari ja Karila (2014) sekä Roos (2015) ovat selvittäneet lasten kokemuksia päiväkodin arjesta. Pienten lasten vapaa-ajan sijaan tutkimukset ovat kohdistuneet kouluikäisiin lapsiin ja heidän vapaa-aikaansa (Berg & Piirtola 2014). Esimerkiksi Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus on tarkastellut aihetta vuodesta 2009 lähtien. Tutkimus julkaisiin edellisen kerran vuonna 2016, jolloin erityisenä teemana oli media (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016). Vuodesta 2013 lähtien tutkimuksen kohdejoukkoon ovat kuuluneet 7–29-vuotiaat lapset ja nuoret, kun sitä ennen tutkimus kohdistui yli 10-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. Pienten, alle kouluikäisten lasten kokemustietoa vapaa-aikaansa koskien ei ole juuri saatavilla.

Kyrönlampi-Kylmänen (2007) on tarkastellut väitöstutkimuksessaan suomalaisten 5–7-vuotiaiden lasten kokemuksia arjestaan. Tutkimuksessa arki näyttäytyy vapaa-ajan vastakohtana, joten esille tulevat myös 29 lapsen kokemukset vapaa-ajastaan. Keskeisenä tuloksena tutkimuksessa todetaan lasten arjen kulminoituvan lähtemiseen ja tulemiseen vanhempien työssäkäynnin vuoksi. Vapaa-aika on lapsille puolestaan kiireetöntä aikaa, jolloin ollaan yhdessä perheen kanssa, eikä tarvitse aamuisin lähteä mihinkään. Muissa kansainvälisissä tutkimuksissa lapset ovat yhdistäneet vapaa-aikaan erityisesti leikkimisen ja vapauden (Gleave 2009).

Toisaalta leikkiminen on lasten vapaa-ajalla muuttunut entistä organisoidummaksi ja strukturoidummaksi. Lapset menevät leikkimään erityisiin paikkoihin ja keskuksiin, jolloin julkisessa tilassa tai ulkona leikitään vähemmän (Chudacoff 2007; Veitch, Salmon & Ball 2007). Lasten vapaa-aika on siirtynyt julkisesta tilasta yksityisiin tiloihin myös teknologian käytön vuoksi (Buckingham 2000). Nykyään monilla lapsilla on omat tietokoneet, tabletit ja muut laitteet, joita he käyttävät kotonaan.

Merkittävällä osalla lapsista vapaa-aika on ainakin josain määrin aikataulutettua. Tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni alle kouluikäinen lapsi osallistuu jonkinlaiseen ohjattuun toimintaan vapaa-ajallaan, ei ole. Pelkästään liikunnalliseen ohjattuun toimintaan osallistuu kuitenkin yli puolet 3–6-vuotiaista lapsista (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010). Lasten vapaa-ajan siirtyminen kotipiiristä erityisiin harrastamisen ja leikkimisen paikkoihin on johtanut siihen, että vapaa-aika nähdään yhä useammin oppimisen kuin nauttimisen kontekstina (Gleave 2009). Harrastuksiin suunnataan paljon toiveita lasten hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi ja harrastusten puutteen pelätään merkitsevän lapselle ulos jäämistä normaaliin lapsuuteen kuuluvasta toiminnasta ja vuorovaikutussuhteista (Häikiö 2009). Juuri kavereiden tapaaminen on jo pienillekin lapsille tärkeä syy harrastaa ja osallistua ohjattuun toimintaan (esim. Weckström ym. 2017).

Lasten näkökulmasta vapaa-ajan liiallinen aikataulutaminen voi olla toisaalta ongelmallista ja tutkimusten mukaan aiheuttaa lapsille stressiä ja jopa masennusta (Odenbring 2016; Melman, Little & Akin-Little 2007). Jos suuri osa lapsen vapaa-ajasta kuluu harrastuksissa, voi perheen yhteinen aika jäädä vähäiseksi (Häikiö 2009). Edellä mainitun Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) tutkimuksen mukaan juuri perheen kanssa vietetty aika olisi pienille lapsille tärkeää ja mieluisaa. Yhteiskunnan näkökulmasta lasten vapaa-aikaan ja harrastamiseen liittyy myös eriarvoisuuden riski, sillä lasten mahdollisuudet osallistua vapaa-ajan toimintaan ovat riippuvaisia perheen taloudellisesta tilanteesta (Odenbring 2016). Häikiön (2009) mukaan lasten harrastuksista on tullut suoranaista liiketoimintaa erilaisille seuroille ja yhdistyksille, jolloin kaikilla lapsilla ei ole mahdollisuutta osallistua harrastuksiin.

Pienten lasten harrastamisessa ongelmaksi voi muodostua myös suorituskeskeisyys. Kansallisen liikuntatutkimuksen 2009–2010 mukaan 42 prosenttia 3–6-vuotiaista lapsista osallistuu kilpailuihin, otteluihin tai turnauksiin (Kyhälä & Soini, 2016). Esimerkiksi Helavirran (2011) mukaan menestyminen on vahva arvo yhteiskunnassamme ja se näkyy lasten elämässä. Hänen tutkimuksensa mukaan menestyminen harrastuksissa on monelle lapselle tärkeä hyvän elämän ulottuvuus ja menestymättömyys huolettaa lapsia. Vaarana on, että menestymisestä tulee lasten käsityksissä hyvän ihmisen ja elämän mitta, jolloin niitä lapsia, jotka eivät jostain syystä menesty, uhkaa arvottomuuden kokemus ja epäonnistumisen pelko (Helavirta 2011; ks. myös Alexander, Stafford & Lewis 2011; Kyhälä & Soini 2016).

Pienten lasten omia kokemuksia vapaa-ajan ohjatusta toiminnasta on tutkittu vain vähän ja pienillä otoksilla. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Suomen Punaisen Ristin Terhokerhoja koskevassa tutkimuksessa 4–12-vuotiaille lapsille tärkeiksi asioiksi ohjatussa toiminnassa osoittautuivat mukavat aikuiset, huumori, yhdessä tekeminen, kiireetön ja

mukava ilmapiiri ja se, että lapset itse pääsevät suunnittelemaan kerhon toimintaa. Tutkimus osoitti, että lapsille kivat aktiviteetit ja kaverit ovat tärkein syy tulla kerhoon. (Weckström ym. 2017.) Päivähoitoa koskevissa tutkimuksissa lapsille tärkeiksi asioiksi ovat osoittautuneet leikkiminen ja liikkuminen yhdessä muiden lasten kanssa (Alasuutari & Karila 2014; Roos 2015). Esikoululaisten vertaissuhteita tutkinut Laaksonen (2014) on todennut pienten lasten kaverisuhteiden rakentuvan pitkälti juuri leikin ympärille: leikin varjolla harjoitellaan sosiaalisia tilanteita ja yhteisten sääntöjen sopimista. Myönteisten vertaissuhteiden kääntöpuolella on kiusaaminen: se on vakava ongelma jo alle kouluikäisten lasten keskuudessa (Laaksonen 2014). Päivähoidon ohjaavilta aikuisilta lapset odottavat huolenpitoa, yksilöllistä huomioimista, lämminhenkistä vuorovaikutusta sekä järjestyksen ylläpitämistä (Alasuutari & Karila 2014; Roos 2015).

Kun lapsilta on kysytty mukavia asioita päivähoidossa, esille tulee etenkin liikkuminen (Alasuutari & Karila 2014). Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten (2006) mukaan liikkumisen tulisi olla merkittävä osa pienten lasten elämää myös vapaa-ajalla. Moni lapsi pitääkin liikkumisesta vapaa-ajallaan: 6-vuotiaiden lasten mielestä perheen kanssa on kivaa esimerkiksi ulkoilla sekä puuhata ja pelata yhdessä (Tuukkanen 2016). Tutkimusten mukaan suomalaiset lapset liikkuvat kuitenkin liian vähän (esim. Soini 2015). Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan alle kouluikäiset lapset liikkuvat keskimäärin yhdestä kahteen tuntia päivässä ja vain 10–20 % heistä saavuttaa normaalia kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia edellyttävän ja nykysuositusten mukaisen päivittäisen fyysisen aktiivisuuden määrän. Lasten liikkumisen vähäisyyttä selittää osaltaan teknologian lisääntynyt käyttö. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan jo kolmevuotiaat viettävät aikaa television, tablettien ja älypuhelimien ääressä noin tunnin arkipäivinä ja yli puolitoista tuntia viikonloppuisin. Lasten kasvaessa digitaalisen tekniikan käyttö lisääntyy entisestään.

Pienten lasten omia kokemuksia liikkumisesta ei ole juuri selvitetty, minkä esimerkiksi Berg ja Piirtola (2014) näkevät ongelmana lasten ja nuorten liikuntatutkimusta kokoavassa katsauksessaan. Suurin osa alan aiemmasta tutkimuksesta sijoittuu koulukontekstiin. Esimerkiksi valtakunnallisessa LIITU-tutkimuksessa⁸ kerätään tietoa ala- ja yläkouluikäisten lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymisestä. Tutkimukset, jotka koskevat pieniä lapsia, ovat lasten liikunta-aktiivisuuden keskittyviä (esim. Soini 2015) tai liikunnan terveystieteiden keskeisiä (Haapala ym. 2016). Pienten lasten omien liikuntakokemusten selvittäminen olisi tärkeää lasten motivaation ja siten heidän liikkumisensa määrän kasvattamiseksi. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset (2006), samoin kuin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016), korostavat leikkisyyttä lasten liikkumisessa. Liikkumisen tavoitteena on onnistumisen ilo ja myönteisen minäkuvan muodostuminen ilman liiallista kilpailua. Vuoden 2016 Lapsibarometrissa liikunta ja urheilu olivat suosituin vastaus, kun 6-vuotiailta lapsilta kysyttiin, missä he kokevat olevansa hyviä (Tuukkanen 2016).

Lasten liikkumisen kannalta ympäristöllä on suuri merkitys. Erityisesti kodin lähellä oleva ympäristö liikunta- ja leikkipaikkoineen on aiemman tutkimuksen mukaan tärkeä lasten liikunta-aktiivisuuden ja liikkumisen tapojen kannalta

(Soini ym. 2016; Kyttä ym. 2009). Ympäristöön liittyvät pelot, esimerkiksi liikenteen turvattomuus, estävät lasten liikkumista, kun taas viheralueet ja luonnonläheisyys sekä mieluisat leikkipaikat edistävät lasten liikkumista (Kyttä, Broberg & Kahila 2009). Hyvösen ja Kankaan (2007) tutkimuksessa 6–7-vuotiaat lapset pitivät hyvänä erityisesti sellaisia leikkipaikkoja, joissa voi kokea jännitystä ja jotka ovat hauskoja. Pienilläkin lapsilla pitäisi kuntalaisina olla oikeus osallistua liikunta- ja leikkipaikkojen suunnitteluun, mutta käytännössä heidän näkemyksiään ei usein selvitetä (Gretschel, Laine & Junntila-Vitikka 2013). Lasten kokemukset ja näkemykset liikunta- ja leikkipaikoista tarjoaisivat tärkeää tietoa ympäristön suunnittelijoille, jotka omalta osaltaan voivat olla edistämässä lasten liikkumista.

8 Lisätietoa LIITU-tutkimuksesta osoitteessa <https://www.jyu.fi/sport/ti/tetk/liitu>.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Tämän tutkimuksen tavoite on ensisijaisesti metodologinen: tutkimuksessa vertaillaan kasvokkaisen ja puhelinhaastattelun toimivuutta 6-vuotiailla lapsilla. Tavoitteena on selvittää, miten kasvokkaiset ja puhelinhaastattelut toimivat 6-vuotiaiden lasten kokemustiedon keräämisessä. Toissijaisesti tutkimuksessa selvitetään 6-vuotiaiden lasten kokemuksia vapaa-ajasta ja liikunnasta. Lasten kokemusten analysoinnissa hyödynnetään taustatietoja, jotka saatiin rekisteristä tai kerättiin haastattelujen yhteydessä lasten huoltajilta.

Tutkimuskysymykset ovat:

- a) Miten kasvokkaiset ja puhelinhaastattelut toimivat 6-vuotiaiden lasten kokemustiedon keräämisessä?
 - Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on eri haastattelumenetelmin kerättyissä aineistoissa?
 - Millaisia mahdollisuuksia eri haastattelumenetelmät antavat 6-vuotiaiden lasten kokemustiedon keräämiseen?
 - Millaisia haasteita liittyy eri haastattelumenetelmien käyttöön kerätessä 6-vuotiaiden lasten kokemustietoa?
- b) Millaisia kokemuksia 6-vuotiailla lapsilla on vapaa-ajasta ja liikunnasta?
 - Miten taustatekijät vaikuttavat 6-vuotiaiden lasten kokemuksiin vapaa-ajasta ja liikunnasta?

3.2 KYSYMYKSENASETELU

Tutkimus tehdään osana Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta, jota koordinoivat Nuorisotutkimusverkosto, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta ja Valtion liikuntaneuvosto. Siksi haastatteluissa lapsille esitettävät kysymykset kohdistettiin erityisesti lasten vapaa-aikaan ja liikuntaan. Vertailuasetelman vuoksi kysymysrunko oli sama sekä kasvokkaisuissa että puhelinhaastatteluissa. Aiempien tutkimuskokemusten pohjalta kysymyksenasettelu pyrittiin tekemään huolella ja kiinnittämään huomiota erityisesti selkeyteen ja yksinkertaisuuteen. Lapsille esitettävien kysymysten määrä rajattiin kohtuulliseksi, jotta pienen lapsen motivaatio riittäisi niiden vastaamiseen.

Tiedot haastateltavan lapsen sukupuolesta sekä lapsen äidinkielestä saatiin väestötietojärjestelmästä. Muut taustatiedot sekä lapsen vapaa-aikaan ja liikkumiseen liittyvät perustiedot kysyttiin huoltajilta. Näitä huoltajilta kerättyjä tietoja käytetään tässä tutkimuksessa taustatietoina, joten niiden syvällisempi analysointi jää toisen tutkimuksen tehtäväksi. Haastattelun päätteeksi sekä lapsilta että huoltajilta kysyttiin, haluavatko he vielä kertoa jotain. Näin heille annettiin mahdollisuus antaa palautetta, tehdä lisäyksiä aiempiin vastauksiin tai kertoa, miltä kyselyyn vastaaminen tuntui. Haastatteluissa käytetty kyselylomake on liitteenä (Liite 1).

3.2.1 Lasten huoltajille esitetyt kysymykset

Lasten huoltajille esitettiin seitsemän lapseen, hänen perhesuhteisiinsa ja talouteensa liittyvää kysymystä sekä kolme lapsen vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvää kysymystä. Mikäli huoltaja kertoi lapsen osallistuvan vapaa-ajallaan ohjattuun toimintaan, esitettiin hänelle lisäksi kaksi kysy-

mystä siihen liittyen. Huoltajilta kysyttiin myös kaksi lapsen liikkumiseen liittyvää kysymystä. Jos huoltaja kertoi lapsen harrastavan jotain liikuntaa, kysyttiin häneltä lisäksi kuusi kysymystä siihen liittyen. Jos huoltaja puolestaan vastasi, että lapsi ei harrasta mitään liikuntaa, esitettiin hänelle yksi lisäkysymys. Kaikkiaan huoltajille esitettiin siis korkeintaan 20 kysymystä. Tämän lisäksi haastattelija esitti haastattelun päätteeksi huoltajille kysymyksen, antaako hän luvan yhdistää haastattelutietoja Tilastokeskuksen rekisteriaineistoihin.

Taustakysymykset

- Mikä seuraavista kuvaa parhaiten asuinpaikkaasi/-paikkaanne? (strukturoitu)
- Mikä on lapsesi äidinkieli (strukturoitu)
- Montako huoltajaa taloudessanne on? (strukturoitu)
- Entä montako lasta taloudessanne on? (avoin)
- Mikä on lapsen äidin tai muun naispuolisen huoltajan koulutustaso? (strukturoitu)
- Mikä on lapsen isän tai muun miespuolisen huoltajan koulutustaso? (strukturoitu)
- Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taloutesi taloudellista tilannetta ja käytettävissänne olevaa rahamäärää tällä hetkellä? (strukturoitu)
- Entä mikä on oma suhteesi haastateltavaan 6-vuotiaaseen lapseen? (strukturoitu)

Lapsen vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvät kysymykset

- Onko lapsellasi jokin harrastus, aivan mikä tahansa? (strukturoitu)
- Entä osallistuuko lapsesi säännöllisesti ohjattuun toimintaan vapaa-ajalla? (strukturoitu)
- Jos osallistuu: Millaiseen ohjattuun toimintaan lapsesi osallistuu? (avoin) Kuinka usein viikossa lapsesi osallistuu ohjattuun toimintaan? (avoin)
- Osallistuuko lapsesi muualla kuin esikoulussa johonkin sellaiseen toimintaan, jossa kilpaillaan tai esiinnyttään? (strukturoitu)

Lapsen liikuntaan liittyvät kysymykset

- Harrastaako lapsesi nykyisin jotain, aivan mitä tahansa liikuntaa? (strukturoitu)
- Jos ei harrasta: Sanoit, että lapsesi ei harrasta mitään liikuntaa. Osaisitko arvioida, kuinka merkittäviä syitä olla harrastamatta liikuntaa seuraavat asiat hänelle ja perheellenne ovat? (strukturoitu: 11 väittämää)
- Jos harrastaa: Onko jokin lapsesi harrastama liikunta ohjaajan tai valmentajan ohjaamaa? (strukturoitu) Mieti tavallista viikkoa. Kuinka monena päivänä lapsesi liikkuu vähintään 60 minuuttia päivässä? (strukturoitu) Kuinka paljon tavallisen viikon aikana lapsesi liikkuminen sisältää rasittavaa liikuntaa yhteensä? (strukturoitu) Miten hyvin seuraavat kuvaukset sopivat lapsesi tämänhetkiseen liikuntaharrastukseen? (strukturoitu: 10 väittämää) Kuinka paljon lapsesi liikkuminen tai urheileminen arviosi mukaan maksaa kuukaudessa? (avoin)
- Entä millaista lapsesi liikuntaharrastuksen pitäisi olla? Kuinka toivottavana pidät sitä, että... (strukturoitu: 10 väittämää)

3.2.2 Lapsille esitetyt kysymykset

Lapsille esitettävät kysymykset kohdistettiin kuuteen teemaan: liikkumisen tapoihin ja mieltymyksiin, liikuntapaikoihin, kilpailuun, vapaa-aikaan, ohjattuun toimintaan ja kavereihin. Yhteensä lapsille esitettiin 12 kysymystä. Mikäli lapsi osallistui huoltajien vastausten perusteella johonkin ohjattuun toimintaan, kysyttiin lapselta lisäksi kolme kysymystä siihen liittyen. Kaikkiaan kysymyksiä oli lapsille siis korkeintaan 15. Kysymyksistä viisi oli suljettuja ja loput kymmenen avoimia.

Teema 1: Liikkumisen tavat ja mieltymykset

Kysymys: Kertoisitko miten sinä liikut? Mikä liikkumisessa on kivaa? Miten haluaisit liikkua?

Tutkimustausta: Pienten lasten liikkumisen tavoista tiedetään jonkin verran. Heidän liikkumisensa on usein osa leikkiä: se on esimerkiksi touhuamista, hyppimistä tai kiipeämistä (Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia 2016). Pieniltä lapsilta itseltään kysytään kuitenkin harvoin liikkumisen tavoista tai mieltymyksistä. Kun tiedetään, mikä liikkumisessa on lasten mielestä kivaa ja miten he haluaisivat liikkua, voidaan lasten liikkumista ohjata heidän omien mieltymystensä suuntaan. On tärkeää, että lapset itse pääsevät vaikuttamaan omiin liikkumisen tapoihinsa. Tällä voi olla myönteistä vaikutusta lasten liikkumisen määrään, mikä aiempien tutkimusten mukaan on liian vähäistä (Soini 2015: ks. myös Soinin artikkeli tässä julkaisussa).

Peruste kysymysten muotoilulle: Kysymykset muotoiltiin avoimiksi, sillä tutkimuksessa haluttiin lasten itse sanoittavan liikkumistaan. Valmiit vastausvaihtoehdot olisivat tässä yhteydessä ohjanneet liikaa lasten vastauksia. Liikunnan sijaan kysymykset kohdistettiin nimenomaan liikkumiseen. Näin kysymykset kattavat laajasti myös leikkimisen ohessa tapahtuvan liikkumisen, ei vain tiettyjä liikuntalajeja. Mikäli kysymys liikkumisen tavoista osoittautuisi haastattelutilanteessa lapsille haastavaksi, haastattelijoita ohjeistettiin muotoilemaan kysymys eri tavoin, esimerkiksi "Mitä liikuntaa harrastat?". Samoin kysymyksen "Miten haluaisit liikkua?" osalta haastattelijoille annettiin ohjeistus, jonka mukaan tarkoituksena on selvittää, millainen liikkuminen olisi lasten mielestä kivaa.

Teema 2: Liikuntapaikat

Kysymys: Onko kotisi lähellä hyviä liikuntapaikkoja? Millainen on hyvä liikuntapaikka?

Tutkimustausta: Ympäristöllä on suuri merkitys lasten liikkumiselle. Esimerkiksi ympäristön virikkeellisyys, pihan alueen koko ja leikkivälineiden saatavuus saattavat ohjata lasten liikkumista (Soini ym. 2016). Myös leikki- ja liikuntapaikkojen etäisyydellä on aiempien tutkimusten mukaan merkitystä lapsille: mitä lähempänä paikka on kotoa, sitä enemmän siitä pidetään (Kytö, Broberg & Kahila 2009). Lasten näkemyksiä liikuntapaikoista on kerätty aiemmin vain vähän. Lasten kokemukset ja näkemykset hyvästä liikuntapaikasta antavat tärkeää tietoa erityisesti liikuntapaikkojen suunnittelijoille.

Peruste kysymysten muotoilulle: Aiempien tutkimusten perusteella lapsille ovat tärkeitä erityisesti kodin lähellä olevat liikunta- ja leikkipaikat. Siksi lapsilta haluttiin tiedustella, löytyykö kodin läheltä heidän mielestään hyviä liikuntapaikkoja. Kysymys muotoiltiin suljetuksi siten, että

vastausvaihtoehdot ovat kyllä, ei tai en osaa sanoa. Lisäksi lapsilta haluttiin kysyä hyvän liikuntapaikan ominaisuuksista. Kysymys muotoiltiin avoimeksi, jotta lapset saavat itse sanoittaa asiaa. Kysymyksenasettelua suunniteltaessa pohdittiin myös liikuntapaikka-sanana korvaamista leikkipaikka-sanalla. Leikkipaikka-sanana käyttämistä puolsi se, että lapselle liikkuminen on useimmiten leikkimistä. Toisaalta liikuntapaikka-sanana arveltiin olevan lapsille tuttu.

Teema 3: Kilpailu

Kysymys: Jos sinun pitäisi kilpailla jossakin asiassa, niin miltä se tuntuisi?

Tutkimustausta: Aiemman tutkimuksen mukaan merkittävä osa pienistä lapsista osallistuu liikunnalliseen toimintaan, jossa kilpaillaan (Kyhälä & Soini 2016). Joitakin lapsia kilpaileminen motivoi liikkumaan ja antaa pätevyiden tunteen, mutta on myös lapsia, joille kilpaileminen aiheuttaa paineita ja epäonnistumisen pelkoa (esim. Alexander, Stafford & Lewis 2011; Kyhälä & Soini 2016). Siksi kilpailemisen luonteeseen ja sen aiheuttamiin tunteisiin tulisi kiinnittää huomiota jo pienten lasten parissa.

Peruste kysymyksen muotoilulle: Kysymyksellä haluttiin selvittää lasten tuntemuksia kilpailemisesta. Vastausvaihtoehdoiksi annettiin selkeyden vuoksi myönteinen "se olisi kivaa", kielteinen "en haluaisi kilpailla" tai epäroivä "en osaa sanoa". Kysymystä ei haluttu suunnata vain liikuntaan, vaan yleisemmin kaikkeen kilpailemiseen. Sanan "kilpailla" merkitystä ja sopivuutta lapsille pohdittiin, mutta sitä päädyttiin käyttämään, sillä sanan ajateltiin olevan tuttu 6-vuotiaille lapsille. Haastattelijoille annettiin kuitenkin tarvittaessa mahdollisuus selvittää kysymystä lapsille seuraavalla tavalla: "kilpaileminen tarkoittaa sitä, että yritetään olla parempi kuin muut".

Teema 4: Vapaa-aika

Kysymys: Mikä on parasta viikonloppuisin? Mikä on tylsintä viikonloppuisin?

Tutkimustausta: Aiemmissa tutkimuksissa on selvitetty lasten kokemuksia arjestaan (Kyrönlampi-Kylmänen 2007). Sen sijaan pienten lasten kokemuksia vapaa-ajasta ei ole juuri kerätty. Kyrönlampi-Kylmäsen tutkimuksen mukaan kiireettömyys ja yhdessäolo vanhempien kanssa kuvaavat lasten vastauksissa arjen vastakohtaa ja siten vapaa-aikaa. Mutta mitä muuta vapaa-aika merkitsee lapsille? On tärkeää tuoda esille myös lasten vapaa-aikaan liittyviä huonoja kokemuksia. Onko lasten vapaa-aika aikataulutettua, kuten aiemmissa tutkimuksissa on kuvattu?

Peruste kysymysten muotoilulle: Kysymykset kohdistettiin viikonloppuihin, sillä silloin suurimmalla osalla lapsista on vapaa-aikaa. Sanaa "vapaa-aika" ei haluttu käyttää, joten "viikonloppu" valikoitui lapsille tutumpana ilmaisuna. Koska kaikilla lapsilla ei ole viikonloppuisin vapaa-aikaa ja he saattavat olla huoltajien työssäkäynnin vuoksi päivähoitossa, haastattelijoita ohjeistettiin tarvittaessa selvittämään asiaa lapsille. Haastattelijoita pyydettiin kertomaan, että tarkoituksena on selvittää, mitä mieltä lapset ovat ajasta esikoulun ulkopuolella, kun vanhemmillakin on usein vapaa-aikaa. Kysymysten avulla haluttiin selvittää lasten kokemuksia viikonloppun parhaista ja tylsistä asioista. Sanat "paras" ja "tylsä" valittiin, koska niiden ajateltiin olevan lapsille tuttuja ilmaisuja.

Teema 5: Ohjattu toiminta

Kysymys: Vanhempasi kertoi, että käyt x (nimetään huoltajan vastauksen perusteella). Millaista siellä on? Kertoisitko, mikä siellä on kivaa/tylsää? Millainen on hyvä ohjaaja?

Tutkimustausta: Tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni 6-vuotias lapsi osallistuu vapaa-ajallaan ohjattuun toimintaan, ei ole. Koska pelkästään urheiluseurojen toimintaan osallistuu alle kouluikäisistä lapsista lähes kolmasosa (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010), voidaan ohjattuun toimintaan osallistumisen katsoa olevan yleistä pienten lasten vapaa-ajalla. Lasten kokemuksia vapaa-ajan ohjatusta toiminnasta ei ole laajemmin selvitetty. Ohjatun toiminnan kehittämiseksi on tärkeää selvittää lasten kokemukset ja näkemykset.

Peruste kysymysten muotoilulle: Ohjattua toimintaa koskevat kysymykset esitettiin vain niille lapsille, joiden huoltajat olivat ennen lapsen haastattelua kertoneet lapsen osallistuvan vapaa-ajallaan ohjattuun toimintaan. Jotta lapsi pystyi ymmärtämään mitä kysymykset koskevat, pyydettiin haastattelijoita nimeämään se toiminta, johon lapsi osallistuu. Kysymykseen ”Millaista siellä on?” lapsia pyydettiin vastaamaan ”kivaa”, ”tylsää” tai ”en osaa sanoa”. Seuraavassa kysymyksessä lapset saivat itse perustella ja sanoittaa kivoja tai tylsiä asioita riippuen siitä, onko toiminta heidän mielestään kivaa vai tylsää. Kiva ja tylsä nähtiin siis tässä yhteydessä vastinparina. Myös kysymykseen hyvästä ohjaajasta lapsille haluttiin antaa tilaa itse sanoittaa näkemyksiään ja siksi kysymys muotoiltiin avoimeksi.

Teema 6: Kaverit

Kysymys: Onko sinulla kavereita? Haluaisitko saada lisää kavereita? Milloin kavereiden kanssa on kivaa? Milloin kavereiden kanssa ei ole kivaa?

Tutkimustausta: Jo pienille lapsille kaverisuhteet ovat tärkeitä. Kavereiden kanssa leikkiessään lapset esimerkiksi opettelevat sosiaalisen elämän sääntöjä. Myönteiset kaverisuhteet tukevat lapsen sosioemotionaalista kehitystä, mutta kääntöpuolina jo pienten lasten keskuudessa ovat kiusaaminen ja yksinäisyys (Laaksonen 2014; Junntila 2015). Pienten lasten kaverisuhteisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sillä jo ennen kouluikää ilmenevillä vertaisuuhteisiin liittyvillä ongelmilla voi olla kauaskantoisia seurauksia myöhempää koulu-uraa ajatellen (esim. Junntila 2015).

Peruste kysymysten muotoilulle: Lapsilta haluttiin tiedustella heidän omaa kokemustaan siitä, onko hänellä riittävästi kavereita. Siksi lapsilta kysyttiin, onko hänellä kavereita, mutta myös, haluaisitko lisää kavereita. Kysymyksenasettelua suunniteltaessa tunnistettiin, että osa lapsista voi haluta lisää kavereita, vaikka heillä olisi jo ennestään paljon kavereita. Kysymyksellä saadulla aineistolla ei siis pystytä vastaamaan siihen, mikä on lasten kavereiden todellinen määrä. Lapsen oma ajatus ja kokemus kavereiden määrästä nähtiin kuitenkin tärkeäksi selvittää, sillä voi olla, että kavereiden määrä ei aina korvaa kaverisuhteiden laatua. Suuntaamalla kysymys lapsen omiin kokemuksiin vältyttiin siis aikuisten tulkinnoilta siitä, kuinka monta kaveria on riittävästi. Lisäksi lapsilta tiedusteltiin avoimilla kysymyksillä kivoista ja ei-kivoista hetkistä kavereiden kanssa.

3.3 KOHDERYHMÄ JA OTANTA

Lapsibarometrin tarkoituksena on tarkastella pienten, alle kouluikäisten lasten elämää, hyvinvointia ja ihmissuhteita. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat, vuoden 2016 Lapsibarometrin tapaan, suomalaiset 6-vuotiaat lapset. Kuusivuotiaat ovat alle kouluikäisten lasten keskuudessa yhtenäinen ryhmä, sillä lähes kaikki sen ikäiset ovat esikoulussa. Esikoulu yhdistää siis 6-vuotiaiden lasten kokemusmaailmaa. Kuusivuotiaat pystyvät myös jo jonkin verran sanoittamaan omia kokemuksiaan. Pienemmille lapsille se voisi olla tämänkaltaisessa tutkimushaastattelutilanteessa liian haastavaa.

Tutkimusotanta tehtiin satunnaispöimintana Väestötietokeskuksen väestötietojärjestelmästä. Pöiminta tehtiin lapsen iän mukaan siten, että otokseen otettiin ne kotitaloudet, joissa asuu ainakin yksi 6-vuotias lapsi. Aineistoon otettiin myös sellaisia lapsia, joiden äidinkieli ei ole suomi. Tällaisia lapsia oli aineistossa 13. Haastattelut toteutettiin kuitenkin suomeksi, joten tutkimukseen osallistuminen vaati huoltajalta ja lapselta suomenkielen taitoa, vaikka heidän äidinkielenä ei ollutkaan suomi. Haastattelujen toteuttaminen kustannussyistä yksinomaan suomeksi rajasi todennäköisesti osan vastaajista pois⁹. Lasten huoltajien puhelinnumerot saatiin Suomen Asiakastiedon valtakunnallisesta puhelinnumerotietokannasta.

Tutkimusotokseen pöimittiin väestötietojärjestelmästä kaikkiaan 2375 lasta. Huoltajan puhelinnumeroita löytyi puhelinnumerotietokannasta 1147 kappaletta eli 48 prosenttia otoksesta¹⁰. Tästä joukosta Feedback Oy:n puhelinhaastattelijat tekivät satunnaispöiminnalla 102 puhelinhaastattelua. Kasvokkaiset haastattelut toteutettiin Feedback Oy:n ja Norsstat Oy:n yhteistyönä ja niitä tehtiin yhteensä 50 kappaletta. Kasvokkaisiin haastatteluihin vastaajista 34 rekrytoitiin satunnaisotannalla puhelimitse ja 16 Norsstat Oy:n paneelista. Kyse on valtakunnallisesta kuluttajapaneelista, jonka jäseneksi voivat liittyä kaikki yli 15-vuotiaat. Lopullisen vastaajajoukon koko oli siis 152 henkilöä.

3.4 AINEISTONKERUU

Kun pieniltä lapsilta kerätään kokemustietoa, aineistonkeruun suunnittelulla ja toteutuksella on suuri merkitys. Pienten lasten haastatteluissa esimerkiksi haastattelupaikka ja -aika sekä haastattelijan persoona ja asenne voivat vaikuttaa siihen, miten lapset uskaltavat kertoa omista kokemuksistaan (esim. Vogl 2015). Tässä tutkimuksessa lasten haastatteluja toteutti 16 henkilöä. Puhelinhaastattelujen tekemiseen osallistui kuusi haastattelijaa ja kasvokkaisia haastatteluja teki kahdeksan haastattelijaa eri puolilta Suomea. Haastattelijoiden joukko koostui eri-ikäisistä miehistä ja naisista. Haastattelut toteuttaneet yritykset valikoivat haastattelijoiksi sellaisia henkilöitä, joilla oli aiempaa kokemusta haastattelemisesta. Mahdollisuuksien mukaan haastattelijajoukkoon pyrittiin saamaan sellaisia henkilöitä, joilla on aikaisempaa kokemusta nimenomaan lasten haastattelemisesta tai muuten lasten kanssa toimimisesta.

Aiemmissä tutkimuksissa lasten haastattelijoiden koulutuksella ja osaamisella on nähty olevan suuri merkitys

⁹ Jatkossa olisi tärkeää saada tutkimuksiin mukaan muitakin kuin suomenkielisiä lapsia. Se edellyttää kyselylomakkeen ja haastattelujen toteuttamista muillakin kuin suomen kielellä.

¹⁰ Puhelinnumerotietokannasta ei saatu niiden huoltajien puhelinnumeroita, joilla on salainen puhelinnumero, jotka ovat tehneet markkinointieston tai joiden osoitetieto ei ole puhelinnumerorekisterissä täydellisenä tai samoin kuin väestötietojärjestelmässä.

haastattelujen onnistumisen kannalta (esim. Helavirta 2007). Tässä tutkimuksessa haastattelijat perehdytettiin tutkimukseen ja kyselylomakkeeseen erillisessä projektin haastattelijaperehdytyksessä ennen haastattelujen aloittamista. Perehdytyksessä käytiin läpi esimerkiksi perustiedot tutkimuksesta ja sen teettäjistä, tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustulosten käyttö, luottamuksellisuus, 6-vuotiaat lapset kohderyhmänä sekä haastatteluteknikka tutustumalla kyselylomakkeeseen. Haastattelijat ovat myös käyneet yritysten oman tutkimushaastattelijakoulutuksen, johon sisältyy teoriaa ja haastatteluja.

Ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista Feelback Oy:n haastattelijat tekivät neljä kasvokkaiستا testihaastattelua. Näiden haastattelujen tarkoituksena oli varmistaa, että kyselylomake toimii 6-vuotiaiden lasten haastattelemisessa. Testihaastattelujen perusteella lomake todettiin toimivaksi niin pituuden kuin kysymysten ymmärrettävyyden osalta. Haastatteluissa tosin havaittiin, että alle kouluikäisen lapsen haastattelemiseen vaatii haastattelijalta hieman normaalia enemmän keskustelun ohjaamista kyselyn aiheeseen, sillä lapsen vastaaminen lähtee Feelback Oy:n testihaastattelijoiden mukaan helposti aihealueen ulkopuolelle. Testihaastattelujen kesto vaihteli 20–30 minuutin välillä. Tästä ajasta noin puolet kuului huoltajan vastaamiseen ja toinen puoli lapsen vastaamiseen.

Haastattelut toteutettiin 9.2.–7.5.2018. Osa haastatteluista toteutettiin vertailuasetelman aikaansaamiseksi puhelimitse (102 kpl) ja osa kasvotusten (50 kpl). Kyselylomake oli molemmissa haastattelumenetelmissä sama, mutta tilanne oli lapsen kannalta erilainen sen mukaan, haastateltiin häneltä kasvotusten vai puhelimitse. Kasvokkaisuissa haastatteluissa lapsi tapasi haastattelijan henkilökohtaisesti ja saattoi jutella hänen kanssaan jo ennen haastattelun alkua, kun taas puhelinhaastatteluissa haastattelija oli lapselle läsnä vain äänenä. Lapsella ei ollut mahdollisuutta jutella haastattelijan kanssa ennen puhelinhaastattelun alkua, sillä puhelu osoitettiin lapsen huoltajalle, jota pyydettiin hänelle esitettyjen kysymysten jälkeen ojentamaan puhelin lapselle. Ensimmäiset kasvokkaiset haastattelut tehtiin siten, että vastaajille ei ollut palkintoa. Osallistujien rekrytoinnin helpottamiseksi lopuille kasvokkaiisiin haastatteluihin osallistuneille annettiin palkkiona kymmenen euron lahjakortti. Norstat Oy:n paneelista tulleet osallistujat saivat palkkion oman palkkiojärjestelmänsä kautta.

Tutkimuksessa huoltajille tai lapsille ei lähetetty erillistä saatekirjettä, vaan perustiedot kerrottiin puhelinhaastatteluissa puhelimitse ja kasvokkaisuissa haastatteluissa sekä haastattelun sopimisvaiheessa puhelimitse että uudelleen ennen haastattelun aloittamista kasvotusten. Norstat Oy:n paneelista tulleille osallistujille lähetettiin kysely, jossa tiedusteltiin heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseen. Perustiedot tutkimuksesta olivat siis tässä kyselyssä. Tutkimuksesta kerrottiin huoltajille, mutta myös lapsille. Lapsilta kysyttiin huoltajille esitettyjen kysymysten jälkeen vielä erikseen lupa haastattelemiseen. Lisäksi lasta kehoitettiin kertomaan haastattelijalle, mikäli hän ei enää halua vastata kysymyksiin. Kaksi lasta kieltäytyi haastattelusta, joten tutkimukseen osallistui 152 huoltajaa ja 150 lasta. Niiden kahden huoltajan vastaukset, joiden lapsi kieltäytyi haastattelusta, huomioitiin analyysissa koskien huoltajien näkemyksiä lasten harrastuksista ja liikunnasta. Taustamuuttujista ja lasten vastauksia koskevassa analyysissa nämä tapaukset jätettiin

selkeyden vuoksi pois.

Siitä 1147 henkilön joukosta, jonka puhelinnumero saatiin puhelinnumerotietokannasta, 102 huoltajaa eli 13 prosenttia suostui haastatteluun. Haastattelusta kieltäytyi 39 prosenttia huoltajista. Huoltajista 13 prosenttia antoi luvan soittaa myöhemmin uudelleen ja loput 35 prosenttia oli sellaisia, joita ei tavoitettu, jotka eivät sopineet tutkimukseen tai joita ei edes tavoiteltu, koska sopiva vastaajamäärä tuli täyteen. Kasvokkaiseen haastatteluun rekrytoitiin vastaajia sekä puhelimitse että Norstat Oy:n paneelin kautta. Puhelimitse rekrytoituista kahdeksan prosenttia suostui haastatteluun ja 92 prosenttia kieltäytyi siitä. Norstat Oy:n paneelin kautta lähetettiin kutsu 632:lle 6–9-vuotiaan lapsen huoltajalle. Heistä 98 eli 16 prosenttia ilmoitti kiinnostuksestaan osallistua tutkimukseen. Tästä kohderyhmästä poimittiin 16 iältään 6-vuotiasta lasta ja huoltajaa haastateltavaksi.

Kasvokkain tehty haastattelut kestivät keskimäärin 25 minuuttia. Lyhin haastattelu oli 15 minuuttia ja pisin 45 minuuttia. Puhelinhaastattelut kestivät keskimäärin 20 minuuttia. Lyhin puhelinhaastattelu oli 10 minuuttia ja pisin 46 minuuttia. Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan haastattelijoita pyydettiin kirjaamaan lasten vastaukset ylös mahdollisimman sanatarkasti. Huoltajien rooli lasten haastattelemisen aikana oli olla lasten tukena. Huoltajille kerrottiin heille esitettyjen kysymysten jälkeen, että he voivat olla paikalla lasten haastattelemisen aikana ja rohkaista lapsia vastaamaan, mikäli he epäröivät ajatusten ääneen sanomista. Samalla huoltajille sanottiin, että tutkimuksessa halutaan saada nimenomaan lasten kokemuksia ja siksi lapsille tulisi antaa mahdollisuus vastata juuri niin kuin heistä tuntuu.

Aineisto analysoitiin avointen kysymysten osalta sisällönanalyysia hyödyntäen. Lasten vastaukset luokiteltiin aineistolähtöisesti SPSS-ohjelmaan. Vastauksia strukturoitiin kysymyksiin tarkasteltiin perusjakaumien ja ristiintaulukoiden avulla. Aineiston pienestä koosta johtuen tilastollista analyysia ei pystytty tekemään. Tutkimuksen tarkoituksena onkin yleistettävien päätelmien sijaan herättää keskustelua pienten lasten tutkimusmetodiikasta sekä heidän arkensa ilmiöistä ja asioista. Lapsibarometrin aineisto on maksutta saatavilla tutkimuskäyttöön Yhteiskunnallisesta tietoaarkistosta osoitteesta www.fsd.uta.fi.

3.5 LASTEN HAASTATELIIJOIDEN KOKEMUKSET

Lapsibarometrin tarkoituksena on kehittää pienten lasten tutkimusmetodiikkaa vertailemalla eri haastattelumenetelmien toimivuutta 6-vuotiailla lapsilla. Tässä pohdinnassa erityisen tärkeitä ovat haastattelijoiden kokemukset lasten haastattelemisesta. Tässä tutkimuksessa heidän kokemuksiaan kerättiin haastattelujen jälkeen kyselylomakkeella sekä puhelinhaastatteluilla. Saatekirje sekä linkki nettikyselyyn lähetettiin Feelback Oy:n kautta niille 16 henkilölle, jotka tekivät 6-vuotiaiden haastatteluja kasvokkain tai puhelimitse. Kyselyn lopussa kysyttiin vastaajan kiinnostusta osallistua puhelinhaastatteluun. Tiedonkeruun toteutti lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Webropol-kyselyssä haastattelijoilta tiedusteltiin heidän kokemustaan lasten haastattelemisesta ja sen sujumisesta, tiedon ja tuen riittävästä sekä heidän näkemystään siitä, miten tiedon keräämistä lapsilta pitäisi kehittää. Kyselyyn vastasi yhdeksän haastattelijaa. Puhelinhaastatteluun lupautui lisäksi viisi haastattelijaa. Puhelimitse haastatteli-

ta kysyttiin tarkemmin heidän kokemuksistaan haastattelutilanteista, esimerkiksi millaisena he kokivat oman roolinsa lasten haastattelijana, mitkä tekijät auttoivat lasta vastaamaan, mitkä tekijät vaikeuttivat sitä, oliko yllättäviä tilanteita, millaisiin kysymyksiin lasten oli vaikea tai helppo vastata ja millainen tunnelma lapsilla ja huoltajilla oli, kun haastattelu oli päättynyt. Haastattelijoiden puhelinhaastattelut toteutettiin toukokuun loppupuolella ja ne kestivät 10–25 minuuttia.

Kyselyn ja puhelinhaastattelujen perusteella lasten haastattelijoiden joukko oli moninainen. Kyselyyn vastanneista seitsemän oli naisia ja kaksi miehiä ja joukossa oli kaikenikäisiä henkilöitä. Kuudella vastaajalla ei ollut aiempaa kokemusta alle 10-vuotiaiden lasten haastattelemisesta ja kolme kertoi aiemminkin haastatelleensa lapsia. Kyselyyn vastanneista kuusi teki tutkimuksessa kasvokkaisia haastatteluja ja kolme haastatteli lapsia puhelimitse. Puhelinhaastatteluun osallistuneista kolme teki kasvokkaisia haastatteluja ja kaksi puhelinhaastatteluja.

Haastattelijoiden kokemusta lasten haastattelemisesta mitattiin asteikolla 1–5 siten, että 1 kuvasi helppoa ja 5 vaikeaa. Haastattelijoiden vastausten keskiarvoksi muodostui kolme (taulukko 1). Lasten haastattelemista ei siis koettu todella vaikeaksi, mutta ei myöskään todella helpoksi. Muuten haastattelijoiden kokemukset vaihtelivat paljon. Osa haastattelihoista sanoi haastattelujen sujuneen hyvin ja mutkattomasti, vaikka jotkut lapset ujostelivat ja heitä täytyi rohkaista vastaamaan. Huoltajien rooli koettiin tässä tärkeänä. Esimerkiksi yksi puhelinhaastatteluja toteuttanut haastatteliho kertoi, että toimivien ratkaisuihin oli, kun huoltaja laitto puhelimien kaiuttimelle ja pystyi siten rohkaisemaan lasta vastaamisessa. Useampikin haastatteliho totesi, että lasten kanssa meni aikaa luontevan tilanteen luomiseksi ja haastattelun kuluessa lapset rentoutuivat ja vastasivat reippaammin: ”Yleensä lapset olivat aluksi arkoja vastaamaan, mutta haastattelun jatkuessa moneltakin tuli tosi reippaita vastauksia ja innostuivat puhumaan vähän asian vierestäkin vapautuneesti”.

Osa haastattelihoista puolestaan toi esille johdattelun ongelman. Lapsille joutui selittämään asioita aikuisiin verrattuna enemmän ja tilanne saattoi johtaa siihen, että huoltaja alkoi johdatella lasta: ”Lapset eivät välttämättä keksi itse vastauksia tai sanovat vastauksia, jotka eivät miellytä äitiä. Tällöin vanhempi (äiti) johdatteli lasta.”. Yksi haastatteliho piti tärkeänä, että johdattelusta ohjeistettaisiin paremmin huoltajia. Vaikka alkukeskustelut huoltajien kanssa olivat menneet kaikilla haastattelihoilla hyvin, ei kaikille huoltajille ollut tullut käsitystä siitä, että tutkimuksessa halutaan kuulla nimenomaan lapsen omia kokemuksia. Yksi kasvokkaisia haastatteluja toteuttanut henkilö toi esille myös vastaajajoukon valikoitumisen. Häntä oli häirinnyt se, että iso osa huoltajista oli taustoiltaan korkeakoulutettuja ja ”tavallisia perheitä” oli liian vähän.

Osa haastattelihoista kertoi kysymyksenasettelun ongelmista. He pitivät joitakin kysymyksiä liian vaikeina lapsille.

Esimerkiksi liikkumista koskevat kysymykset olisi voinut jättää kesä- ja talvilajeihin, jotta lapsen olisi ollut helpompi kertoa, miten hän liikkuu. Yksi haastatteliho piti myös kysymyksiä ”mikä on parasta/tylsintä” viikonloppuisin?” liian vaikeina lapsille, koska lapsi ei välttämättä hahmota aikaa. Jotkut haastattelijat olivat haastatelleet kevään aikana osana Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta 6-vuotiaiden lisäksi vanhempia, yli 6-vuotiaita lapsia. He totesivat, että vanhemmille lapsille suunnatussa kyselyssä olleet asteikolliset kysymykset, esimerkiksi viisiportaiset, ovat aivan liian hankalia lapsille. Numeroiden sijaan ehdotettiin käytettäväksi esimerkiksi hymynaamoja.

Kysymyksenasettelu tuli myös esille, kun haastattelihoilta kysyttiin ideoita lapsia koskevan tiedonkeruun kehittämiseen. Avoimet kysymykset nähtiin toimiviksi ja ylipäättään korostettiin sitä, että kysymykset olisivat riittävän helppoja ja lyhyitä. Kyselyn ei myöskään pitäisi olla liian pitkä, koska lapsi väsy helposti vastaamiseen. Haastattelijat pitivät tärkeänä sitä, että haastattelutilanne on lapsille miellyttävä ja ilmapiiri on mieluummin keskustelevalta kuin sellainen, että haastatteliho kysyy ja lapsi vastaa. Tähän haastattelijat olivat selvästi panostaneet myös tässä tutkimuksessa. Yksi kasvokkaisia haastatteluja tehnyt haastatteliho kertoi jopa ostaneensa lasten haastatteluja varten omalla rahallaan karkkia, koska hän on aiemmin huomannut sen rentouttavan lapsia. Haastattelijat halusivat luoda itsestään mukavan kuvan lapsille ja tuottaa lapsille hyvän mielen. Monet haastattelijat pitivät tärkeänä sitä, että lapset saivat kasvokkaisista haastatteluista palkkion: ”aina täytyy olla palkkio, en mene edes haastattelemaan ilman palkkiota”.

Haastattelujen jälkeen sekä lasten että huoltajien tunnelmat olivat haastattelijoiden mukaan hyvät. Kasvokkaisuissa haastatteluissa annettu palkkio toi erityisen hyvän mielen. Haastattelutilanne oli monelle 6-vuotiaalle uusi ja ihmeellinen, joten tunnelma saattoi olla hämmäntynyt, mutta kuitenkin positiivinen. Eräs haastatteliho tosin kertoi, että yhden lapsen kohdalla tunnelma oli hieman surullinen, sillä hänellä ei omasta mielestään ollut harrastuksia tai kavereita. Haastattelijoiden omat tunnelmat lasten haastattelujen jälkeen olivat positiiviset. Tehtävää kuvattiin mielenkiintoiseksi, mukavaksi, erilaiseksi ja yksi totesi lasten haastattelun olleen hänelle ”vastuullisin työtehtävä, mitä on ollut”. Yksi haastatteliho koki negatiivisena perehdytyksen puutteen, mutta lopulta kaikki oli mennyt hyvin.

Kaikki haastattelijat olivat tehneet haastatteluja vain toisella haastattelumenetelmällä, joten heiltä ei voitu kysyä menetelmien välisiä eroja. Eräs kasvokkaisia haastatteluja tehnyt henkilö kuitenkin totesi, että hän ei pystyisi tekemään lasten haastatteluja puhelimitse, koska kasvokkainen kontakti on hänelle niin tärkeä. Toisaalta puhelinhaastatteluja tehneet haastattelijat kokivat puhelimen toimivan haastatteluvälineenä hyvin: ”yllättävän hyvin toimi myös puhelimitse”.

Taulukko 1. Haastattelijoiden kokemus lasten haastattelemisesta

	1	2	3	4	5	Yhteensä
1=helppoa	1	2	3	4	5	15
5=vaikeaa	0	3	3	3	0	9

4 TAUSTAMUUTTUJAT

Lasten taustatiedot kysyttiin haastattelujen aluksi huoltajilta. Osa tiedoista saatiin suoraan rekisteristä¹¹. Taustamuuttujia on yhdeksän koskien 6-vuotiaasta lasta, hänen huoltajiaan ja kotitalouttaan. Koska vastaajien kokonaismäärä on melko pieni (n=150), oli joidenkin taustamuuttujien kohdalla tarpeen tehdä uudelleenluokittelu tai jättää taustamuuttuja kokonaan käyttämättä analyyseissä. Lopulta analyysiin valittiin käytettäväksi kuusi taustamuuttujaa, jotka ovat haastattelumenetelmä, lapsen sukupuoli, asuinpaikkakuvaus, perheen koko sisarusten määrän mukaan, huoltajien koulutustaso sekä perheen taloudellinen tilanne.

Tiedot lapsen sukupuolesta ja äidinkielestä saatiin suoraan rekisteristä. Lapsista 53 prosenttia oli tyttöjä ja 47 prosenttia poikia. Koko väestössä 0–9-vuotiaista lapsista tyttöjä on 49 prosenttia ja poikia 51 prosenttia, joten vastaajajoukko on hieman tyttövaltaisempi¹². Suomea puhui äidinkielenään 91 prosenttia vastaajista. Vähemmistö vastaajista, yhdeksän prosenttia, puhui siis äidinkielenään ruotsia tai muita kieliä, mikä on koko väestöön nähden hieman vähemmän (12 %) ¹³. Muun kuin suomenkielisten pientä osuutta aineistossa selittää se, että kyselylomake oli ainoastaan suomeksi. Tutkimukseen pystyivät siis osallistumaan vain ne lapset, jotka osaavat jonkin verran suomea. Koska muunkielisten lasten osuus aineistossa on pieni, ei tätä tietoa käytetä analyyseissä taustamuuttujana.

Huoltajia koskevista tiedoista kysyttiin haastatteluun osallistuneen huoltajan suhdetta 6-vuotiaaseen lapseen. Selvästi suurin osa, 96 prosenttia, huoltajista ilmoitti olevansa lapsen äiti. Isiä oli neljä prosenttia vastanneista huoltajista. Isien pienen osuuden vuoksi myöskään tätä tietoa ei käytetä analyyseissä taustamuuttujana. Taustatietona huoltajilta kysyttiin myös lapsen äidin tai muun naispuolisen huoltajan ja isän tai muun miespuolisen huoltajan koulutustasoa. Perus-, keski- tai kansakoulun oli käynyt yksi prosentti lasten äideistä ja neljä prosenttia lasten isistä. Ammatillinen tutkinto oli 29 prosentilla lasten äideistä ja 45 prosentilla isistä. Ylioppilastutkinto tai lukio oli 11 prosentilla äideistä ja neljällä prosentilla isistä korkein suoritettu tutkinto. Ammattikorkeakoulututkinto löytyi 28 prosentilla äideistä ja 23 prosentilla isistä. Yliopiston oli käynyt 31 prosenttia äideistä ja 22 prosenttia isistä.

Vastaajien pienen kokonaismäärän vuoksi huoltajien koulutustasosta muodostettiin uusi muuttuja. Lapsista 37 prosenttia oli sellaisia, joiden molemmilla huoltajilla oli korkeakoulututkinto ja 33 prosenttia sellaisia, joiden kummallakaan huoltajalla ei ollut korkeakoulututkintoa. Lapsia, joiden

toisella huoltajalla oli korkeakoulututkinto, oli aineistossa 29 prosenttia. Tieto puuttui yhdellä prosentilla vastaajista. Koko väestöön nähden tutkimuksen vastaajajoukko on huomattavasti koulutetumpi. Koko väestössä 29 prosentilla yli 15-vuotiaista ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa ja korkea-asteen tutkinto löytyy 30 prosentilla suomalaisista¹⁴. On kuitenkin huomioitava, että koko väestöön nähden 6-vuotiaiden lasten huoltajat kuuluvat todennäköisesti siihen ikäryhmään, joka on keskimääräistä koulutetumpi. Tilastokeskuksen mukaan 85 prosentilla 25–49-vuotiaista on perusasteen jälkeinen tutkinto.

Lapsen kotitalouteen liittyen huoltajilta tiedusteltiin huoltajien ja lasten määrää taloudessa. Aineistossa 87 prosenttia oli kahden huoltajan talouksia. Yhden huoltajan perheitä oli 13 prosenttia eli 20 perhettä, mikä on koko väestöön nähden (22 %) selvästi pienempi luku¹⁵. Koska yhden huoltajan perheitä on aineistossa vähän, ei tätä tietoa käytetä taustamuuttujana analyyseissä. Lapsia kotitalouksissa oli 1–13. Yksilapsisia perheitä oli kahdeksan prosenttia, kahden lapsen perheitä 45 prosenttia ja kolmen lapsen perheitä 30 prosenttia. Kotitalouksia, joissa oli enemmän kuin kolme lasta, oli aineistossa 15 prosenttia. Lasten määrää kuvaavasta taustamuuttujasta muodostettiin uusi muuttuja siten, että 1–2 lapsen perheitä oli aineistossa 53 prosenttia ja tätä isompia, yli kahden lapsen perheitä 45 prosenttia. Koko väestöön nähden vastaajajoukossa on selvästi isompia perheitä. Kaikista lapsiperheistä reilu 40 prosenttia on yksilapsisia perheitä ja vajaa 40 prosenttia kaksilapsisia perheitä¹⁶. Vajaa viidennes kaikista lapsiperheistä on sellaisia, joissa on enemmän kuin kaksi lasta.

Huoltajilta kysyttiin myös kuvausta asuinpaikasta. Ison kaupungin keskustassa asui kuusi prosenttia tutkimukseen osallistuneista perheistä ja ison kaupungin lähiöissä tai muilla laita-alueilla 39 prosenttia perheistä. Pikkukaupungin tai pikkukylän keskustassa asui 13 prosenttia vastaajista ja pikkukaupungin tai pikkukylän harvaan asutuilla laita-alueilla 21 prosenttia vastaajista. Maaseutuympäristössä kertoi asuvansa 21 prosenttia perheistä. Taustamuuttuja luokiteltiin uudelleen siten, että isossa kaupungissa tai pienemmän paikkakunnan keskustassa asui 58 prosenttia vastaajista ja harvaan asutuilla alueilla tai maaseudulla asui 42 prosenttia vastaajista. Koko väestöön nähden jakauma on samansuuntainen: Tilastokeskuksen mukaan 64 prosenttia suomalaisesta väestöstä asuu kaupungin keskustassa tai maaseudun paikalliskeskuksessa, kun kaupungin kehysalueella tai maaseudulla asuvien osuus on 34 prosenttia¹⁷.

Huoltajilta tiedusteltiin lisäksi kuvausta kotitalouden taloudellisesta tilanteesta ja käytettävissä olevasta raha-

11 Rekisteritiedoista tässä tutkimuksessa huomioitiin lapsen sukupuoli ja äidinkieli. Rekisteristä saatiin myös joitakin muita tietoja, esimerkiksi kotitalouksien asuinmaakunta ja asuinpinta-ala. Nämä tiedot puuttuivat kuitenkin noin 40 vastaajalta ja siksi niitä ei tässä tutkimuksessa käytetty.

12 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestö [verkkajulkaisu]. Väestörakenne 31.12. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. Katsottu 31.7.2018.

13 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestö [verkkajulkaisu]. Kieli sukupuolen mukaan maakunnittain ja kunnittain 1990–2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_031.px?rxid=be28b4e3-71a0-49cf-9298-95b8c6f24320. Katsottu 31.7.2018.

14 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne [verkkajulkaisu]. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan 1970–2016. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour_pxt_001.px?rxid=0e520e56-0ca3-4b97-845e-7e2131c909ab. Katsottu 31.7.2018.

15 Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://tilastokeskus.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_tau_003_fi.html. Katsottu 31.7.2018.

16 Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. Liitekuva 4. Lapsiperheiden lapsiluku maakunnittain 2017, prosenttia. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_kuv_004_fi.html. Katsottu 31.7.2018.

17 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestö [verkkajulkaisu]. Väestö asuinpaikan kaupunki-maaseutu-luokituksen sekä sukupuolen ja iän mukaan 2000–2016. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_023.px?rxid=b8c3e691-ec3c-4164-addf-871967952784. Katsottu 31.7.2018.

määrästä haastatteluhetkellä. Huoltajista kahdeksan prosenttia kertoi, että perhe tulee toimeen erinomaisesti. Melko mukavasti toimeen kertoi tulevan 48 prosenttia vastaajista. Huoltajista 33 prosenttia kertoi, että perhe pärjää, kun ostokset tehdään harkiten. Ostoksista joutuu ajoittain tinkimään seitsemän prosenttia vastaajista ja kaksi prosenttia kertoi, että perhe joutuu tinkimään lähes kaikesta. Kysymykseen ei osannut vastata kaksi henkilöä. Taustamuuttuja luokiteltiin uudelleen siten, että 55 prosenttia lapsista asuu kotitaloudessa, joka tulee erinomaisesti tai melko mukavasti toimeen. Lapsista 45 prosenttia elää puolestaan taloudessa, jossa ostokset joudutaan tekemään harkiten tai niistä joudutaan tinkimään. Koko väestöön nähden vastaajajoukon taloudellinen tilanne on hieman heikompi. Kuluttajabarometrin

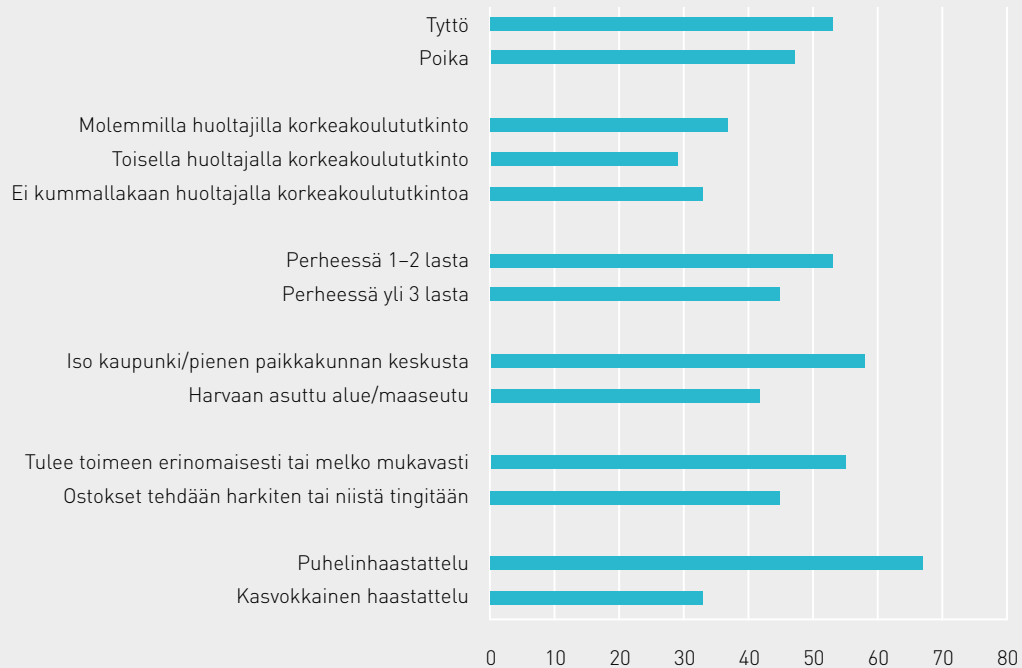
mukaan 70 prosenttia kaikista kotitalouksista pystyy säästämään rahaa, kun 30 prosenttia kotitalouksista on sellaisia, jossa rahat riittävät nipin napin, jossa joudutaan käyttämään säästöjä tai joka velkaantuu¹⁸.

Kaikkiaan analyysiin valittiin siis kuusi taustamuuttujaa, joista viisi koskee lasten taustatietoja. Kuvioon 1 on koottu analyysissä käytetyt taustamuuttujat vastaajajakaumittain. Kuudes taustamuuttuja on haastattelumenetelmä: 67 prosenttia haastatteluista tehtiin puhelimitse ja 33 prosenttia kasvotusten.

18 Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajabarometrin aikasarjat 1995–2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla osoitteessa http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tu_kbar/statfin_kbar_pxt_001.px/?rxid=b8c3e691-ec3c-4164-addf-871967952784. Katsottu 31.7.2018.

Kuvio 1. Analyysiin valitut taustamuuttujat vastaajajakaumittain (%).

5 KASVOKKAISEN JA PUHELINHAASTATTELUN VERTAILU LASTEN VAPAA-AIKA- JA LIIKUNTAKOKEMUSTEN KONTEKSTISSA

Tässä tulososiossa tutkimuksessa kerättyä haastatteluaineistoa tarkastellaan vertaillen kasvokkaista ja puhelinhaastattelua. Tarkoituksena on selvittää, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia näiden eri haastattelumenetelmien avulla kerätyissä aineistoissa on ja millaisia mahdollisuuksia ja haasteita kasvokkaisten ja puhelinhaastattelujen käyttöön liittyy. Tarkastelu kohdistuu kolmeen osa-alueeseen: lasten taustatietoihin, huoltajien ja lasten vastauksiin. Sisällöllinen analyysi lasten vapaa-aikaa ja liikuntaa koskevista kokemuksista tehdään huoltajien ja lasten vastausten tarkasteluissa.

5.1 TAUSTATIETOJEN TARKASTELU HAASTATTELUMENETELMÄN MUKAAN

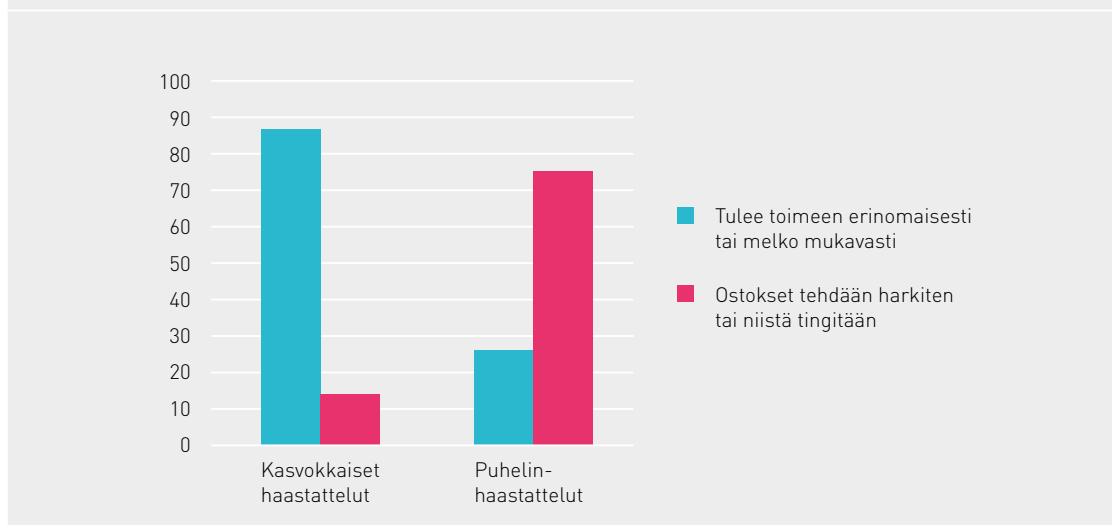
Tutkimuksen analyysivaiheessa lasten taustatietoja tarkasteltiin haastattelumenetelmien mukaan. Tarkoituksena oli siten saada tärkeää vertailutietoa siitä, millaiset henkilöt vastaavat kasvokkain ja puhelinhaastatteluihin. Taustatietoja tarkasteltiin haastattelumenetelmän mukaan ristiintaulukoinnin avulla. Kasvokkain ja puhelinhaastatteluihin osallistuneiden joukossa ei ollut merkittäviä eroja lapsen sukupuolen tai kotitaloudessa asuvien huoltajien tai lasten määrän suhteen. Kasvokkain ja puhelinhaastatteluihin osallistui siis suhteessa lähes yhtä paljon tyttöjä ja poikia isoista ja pienistä perheistä.

Eroavaisuuksia löytyi kuitenkin useampaakin taustatietoa tarkasteltaessa. Yksi näistä taustatekijöistä oli koulutus: kasvokkain haastatteluihin osallistuneista 48 prosenttia oli sellaisia lapsia, joiden molemmilla huoltajilla oli korkeakoulututkinto, kun vastaava luku puhelinhaastatteluihin osallistuneilla oli 32 prosenttia (Taulukko 2). Vastaavasti sellaisia lapsia, joiden kummallakaan huoltajalla ei ollut

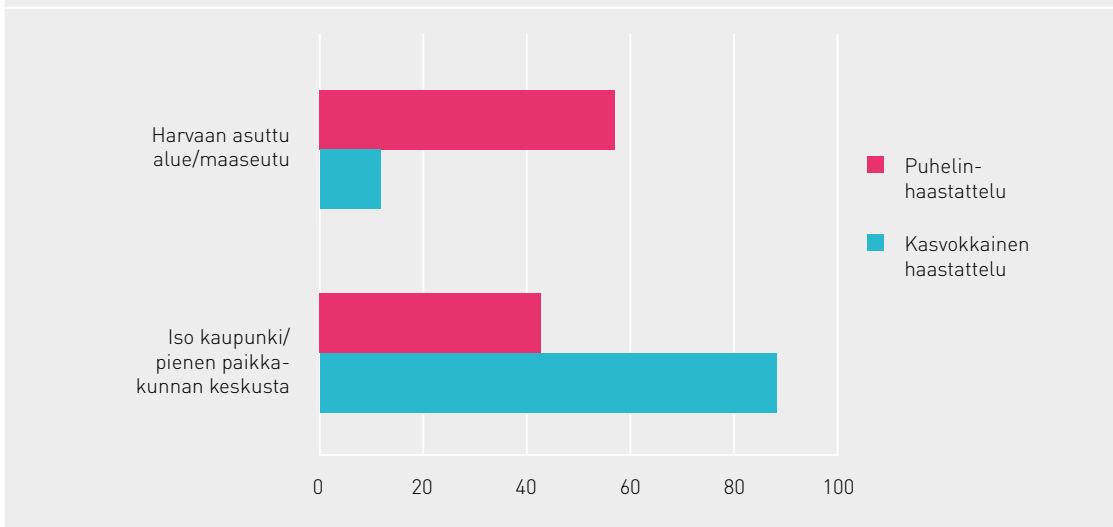
Taulukko 2. Huoltajien koulutustaso haastattelumenetelmän mukaan (%).

	Kasvokkainen haastattelu	Puhelinhaastattelu
Molemmilla huoltajilla korkeakoulututkinto	48	32
Toisella huoltajalla korkeakoulututkinto	26	30
Ei kummallakaan huoltajalla korkeakoulututkintoa	24	37
Puuttuva tieto	2	1
Yhteensä	100	100

Kuvio 2. Tutkimukseen osallistuneiden taloudellinen tilanne haastattelumenetelmän mukaan (%).

Kuvio 3. Tutkimukseen osallistuneiden asuinpaikka haastattelumenetelmän mukaan (%).

Taulukko 3. Lasten osallistuminen ohjatun toiminnan eri muotoihin (%).

Ohjatun toiminnan muoto	% niistä, jotka osallistuvat ohjattuun toimintaan (n=106)
Liikunta	85
• Tanssi	25
• Palloilu	22
• Jumppa/voimistelu/temppuilu	22
• Uinti	12
• Kontaktilajit	8
• Ratsastus	7
• Muut liikuntalajit	16
Musiikki	15
Yleinen kerhotoiminta	12
Kuvataide	7
Muut	5

korkeakoulutusta, oli 24 prosenttia kasvokkain haastatteluihin osallistuneista ja 37 prosenttia puhelinhaastatteluun vastanneista.

Samansuuntainen, mutta edellistäkin hätkähdyttävämpi huomio voidaan tehdä perheiden taloudellista tilannetta tarkasteltaessa (Kuvio 2). Kasvokkain haastatteluihin osallistuneista 86 prosenttia oli sellaisia, joiden perhe tulee erinomaisesti tai melko mukavasti toimeen, kun vastaava luku puhelinhaastatteluihin osallistuneista oli 25 prosenttia. Vain 14 prosenttia kasvotusten haastatelluista kuvasi taloutaan siten, että he joutuvat tekemään ostokset harkiten tai tinkimään niistä, kun puhelimen välityksellä haastatelluista vastaava luku oli 75 prosenttia. Puhelinhaastatteluihin verrattuna kasvokkain haastatteluihin osallistui siis tässä tutkimuksessa selvästi koulutetumpia ja paremmin toimeentulevia perheitä.

Myös tutkimukseen osallistuneiden asuinpaikoissa oli eroavaisuuksia haastattelumenetelmän mukaan (Kuvio 3). Kasvokkain haastatteluihin osallistuneista 88 prosenttia kuvasi asuinalueensa isoksi kaupungiksi tai pienen paikkakunnan keskustaksi, kun samanlaisen kuvauksen antoi vain 43 prosenttia puhelinhaastatteluihin osallistuneista. Harvaan asutulla alueella tai maaseudulla asui vain 12 prosenttia kasvokkain haastatteluihin vastaajista, kun vastaava luku puhelinhaastatteluihin osallistuneista oli 57 prosenttia. Puhelinhaastattelujen avulla tavoitettiin siis vastaajia huomattavasti laajemmalla alueella.

5.2 HUOLTAJIEN NÄKEMYKSET LASTEN HARRASTUKSISTA JA LIIKUNNASTA

Tässä tutkimuksessa huoltajilta tiedusteltiin lasten harras-

Kävelen ja pompin.
Tanssin joskus.

tuksiin ja liikkumiseen liittyviä perustietoja. Tarkoituksena oli käyttää huoltajien antamia tietoja tausta-aineistona lasten vastauksille. Huoltajilta tiedusteltiin ensin lapsen harrastuksiin ja sitten lapsen liikkumiseen liittyviä asioita. Analyysissä huomioitiin myös niiden huoltajien vastaukset, joiden lapsi kieltäytyi haastattelusta. Vastaajien lukumäärä tässä analyysissä on siis 152.

Suurin osa huoltajista, 88 prosenttia, kertoi, että lapsella on jokin harrastus. Noin 13 prosentilla lapsista ei huoltajien vastausten mukaan ole harrastusta¹⁹. Kasvokkain ja puhelimitse haastateltujen vastauksissa oli eroavaisuutta siten, että kasvokkain haastatelluista huoltajista 98 prosenttia vastasi myöntävästi, kun vastaava luku puhelinhaastatteluihin osallistuneista huoltajista oli 82 prosenttia. Ohjattuun toimintaan osallistuu huoltajien vastausten perusteella 70 prosenttia lapsista. Noin kolmannes 6-vuotiaista ei siis ole ohjatun toiminnan piirissä. Tämän kysymyksen osalta huoltajien vastauksissa ei ollut haastattelumenetelmien välisiä eroja.

Kun huoltajilta tiedusteltiin, millaiseen ohjattuun toimintaan lapsi osallistuu, liikunta oli selvästi yleisin vastaus (Taulukko 3). Niistä lapsista, jotka osallistuvat ohjattuun toimintaan, 85 prosenttia osallistuu nimenomaan liikunnalliseen toimintaan. Liikuntalajeista yleisimpiä ovat tanssi, palloilu sekä jumppa, voimistelu tai temppuilu. Liikunnan jälkeen suosituimpia ohjatun toiminnan muotoja ovat musiikki ja yleinen kerhotoiminta. Myöskään tämän kysymyksen osalta huoltajien vastauksissa ei ollut isoja eroja haastattelumenetelmiä vertailtaessa. Kasvotusten haastatellut huoltajat (91 %) mainitsivat hieman useammin liikunnan lasten ohjatun toiminnan muotona puhelimitse haastateltuihin (82 %) verrattuna.

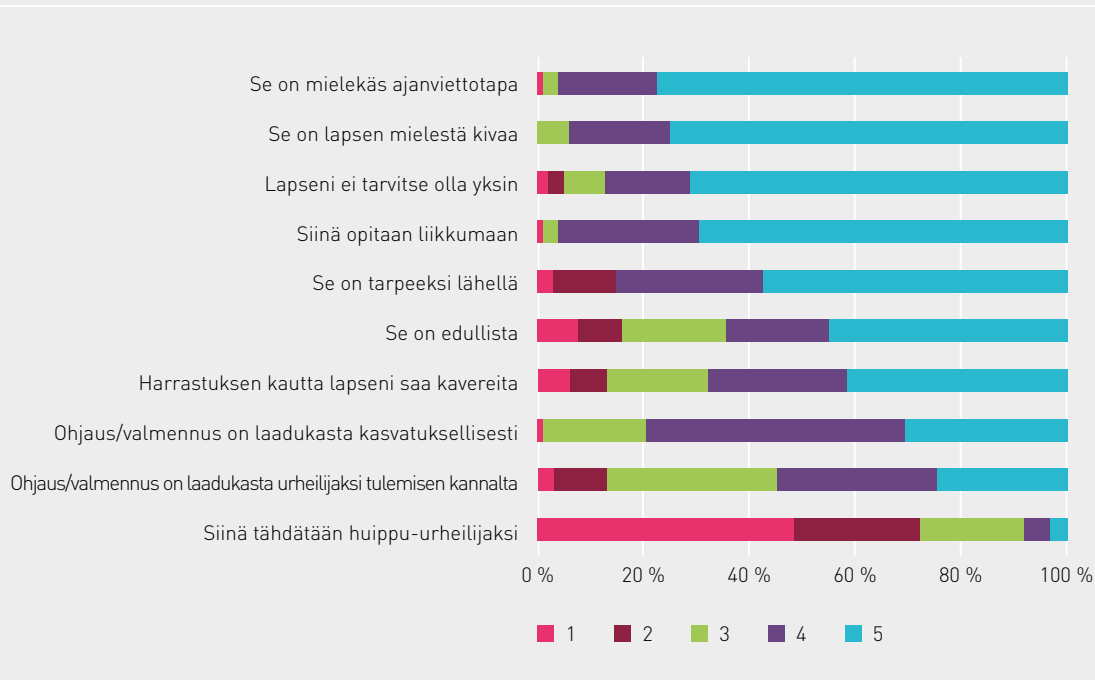
Huoltajilta kysyttiin lisäksi, kuinka usein viikossa lapsi osallistuu ohjattuun toimintaan. Huoltajien vastausten perusteella noin puolet (49 %) niistä lapsista, jotka ylipäätään osallistuvat ohjattuun toimintaan, osallistuvat siihen keran viikossa. Kahdesti viikossa ohjatussa toiminnassa käy 26 prosenttia näistä lapsista ja sitä useammin 24 prosenttia lapsista. Eri haastattelumenetelmillä osallistuneiden vastauksissa ei ollut tämän kysymyksen osalta merkittäviä eroavaisuuksia. Viimeisenä lapsen harrastuksiin liittyvänä kysymyksenä huoltajilta tiedusteltiin, osallistuuko lapsi sellaiseen toimintaan, jossa kilpaillaan tai esiinnyttään. Vastaukset jakautuivat siten, että 47 prosenttia huoltajista vastasi myöntävästi ja 52 prosenttia kieltävästi. Vastausten jakautumisessa ei ollut eroja haastattelumenetelmän suhteen.

Lasten liikuntaan liittyen huoltajilta tiedusteltiin ensin siitä, harrastaako lapsi ylipäätään liikuntaa ja toiseksi siitä, onko jokin lapsen harrastama liikunta ohjaajan tai valmentajan ohjaamaa. Lähes kaikki lapset, 97 prosenttia, harrastavat huoltajien vastausten perusteella liikuntaa. Ohjattua liikuntaa harrastaa 61 prosenttia lapsista, kun taas omaehtoisesti liikkuu 39 prosenttia 6-vuotiaista. Myöskään näiden kysymysten osalta huoltajien vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja eri haastattelumenetelmiä tarkasteltaessa. Tosin ne muutamat huoltajat, joiden mukaan lapsi ei harrasta liikuntaa, olivat kaikki puhelimitse haastateltuja.

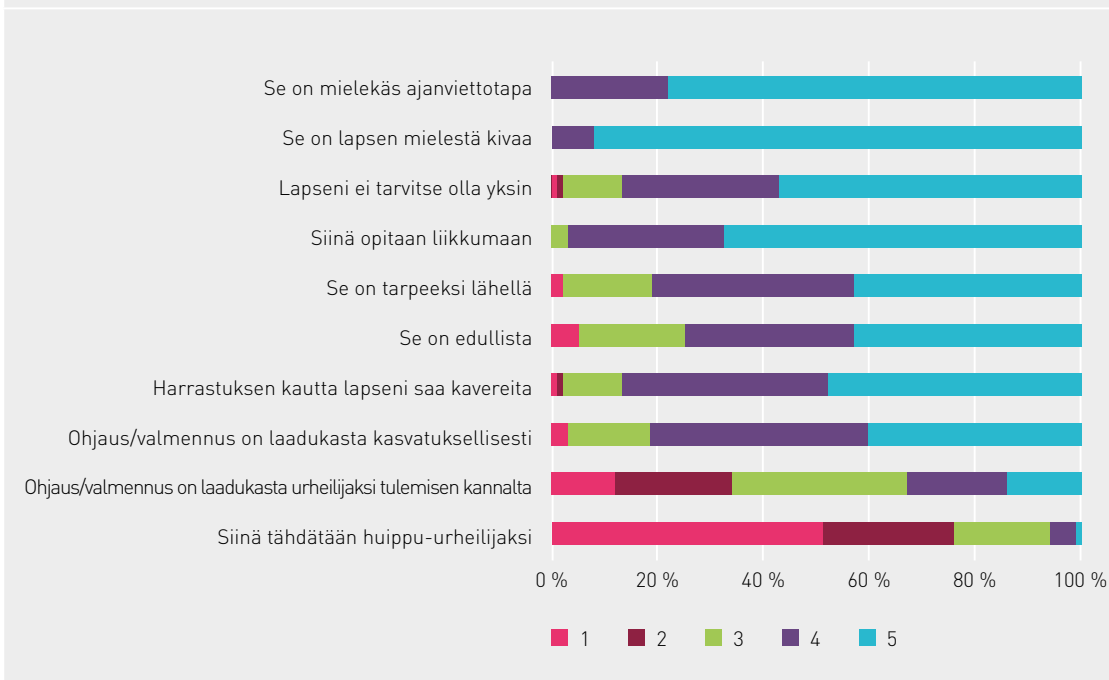
Huoltajien vastausten perusteella ne lapset, jotka ylipäätään liikkuvat, liikkuvat usein ja harrastavat myös rasittavaa liikuntaa. Lapsista 67 prosenttia liikkuu viikon jokaisena päivänä vähintään 60 minuuttia. Lapsista noin neljännes (27 %) liikkuu vähintään 60 minuuttia viitenä tai kuutena päivänä viikossa ja tätä harvemmin tunti liikuntaa päivässä tulee täyteen seitsemällä prosentilla lapsista. Suurin osa

19 Prosenttilukujen summa ei ole tasan 100 % pyöristyksestä johtuen.

Kuvio 4. Huoltajien vastaukset lapsen liikintaharrastusta kuvaaviin väittämiin [% , 1=ei kuvaa ollenkaan, 5=kuvaa täysin].

Kuvio 5. Huoltajien vastaukset väittämiin koskien sitä, millaista lapsen liikintaharrastuksen pitäisi olla [% , 1=ei kuvaa ollenkaan, 5=kuvaa täysin].

lapsista harrastaa rasittavaa liikuntaa²⁰ 2–6 tuntia viikon aikana. Kahdesta kolmeen tuntiin rasittavaa liikuntaa viikossa harrastaa 37 prosenttia lapsista ja neljästä kuuteen tuntia 38 prosenttia lapsista. Tunnin tai sitä vähemmän rasittavaa

liikuntaa viikon aikana harrastaa 16 prosenttia lapsista. Joka kymmenes lapsista liikkuu rasittavalla teholla yli seitsemän tuntia viikossa. Huoltajien vastauksissa ei ollut merkittäviä eroavaisuuksia haastattelumenetelmän suhteen.

²⁰ Kyselylomakkeessa käytetty selite rasittavalle liikunnalle: ”Rasittavalla liikunnalla tarkoitetaan kaikkea sellaista liikuntaa, jonka aikana sydämen syke nousee huomattavasti ja hengästyy selvästi.”

Taulukko 4. Lapsen liikuntaharrastusta koskeviin väittämiin luvun 4 tai 5 valinneiden huoltajien määrä haastattelumenetelmittäin (%).

Väittäjä	Kasvokkainen haastattelu		Puhelinhaastattelu	
	Kuvaa lapsen nykyistä liikuntaharrastusta (n=50)	Toive lapsen liikuntaharrastukselle (n=50)	Kuvaa lapsen nykyistä liikuntaharrastusta (n=98)	Toive lapsen liikuntaharrastukselle (n=102)
Se on mielekäs ajanviettotapa	100	100	95	100
Se on lapsen mielestä kivaa	92	100	95	100
Lapseni ei tarvitse olla yksin	94	84	86	88
Siinä opitaan liikkumaan	98	96	96	96
Se on tarpeeksi lähellä	94	82	82	80
Se on edullista	54	78	68	74
Harrastuksen kautta lapseni saa kavereita	64	86	69	87
Ohjaus/valmennus on laadukasta kasvatuksellisesti	42	80	51	81
Ohjaus/valmennus on laadukasta urheilijaksi tulemisen kannalta	36	32	32	33
Siinä tähdätään huippu-urheilijaksi	4	4	9	7

Lasten liikuntaan liittyen huoltajille esitettiin myös väittämiä, joihin heitä pyydettiin vastaamaan viisiportaisella asteikolla (1=ei kuvaa ollenkaan, 5=kuvaa täysin). Väittämien tarkoituksena oli selvittää, miten hyvin kuvaukset sopivat lapsen senhetkiseen liikuntaharrastukseen. Väittämät esitettiin niille 148 huoltajalle, jotka ilmoittivat lapsen harrastavan liikuntaa. Selvä enemmistö huoltajista kuvasi lapsen liikuntaharrastusta mielekkääksi ajanviettotavaksi ja toiminnaksi, joka on lapsen mielestä kivaa (Kuvio 4). Myös sosiaalisuus, opettavaisuus ja läheisyys kuvasivat monien huoltajien mukaan lapsen senhetkistä liikuntaharrastusta. Sen sijaan huippu-urheiluun tähtäämistä suurin osa huoltajista ei pitänyt sopivana kuvaamaan lapsen liikuntaharrastusta.

Lasten liikuntaharrastusten kuvausten lisäksi kaikilta 152 huoltajilta tiedusteltiin edellä esitettyjen väittämien avulla, millaista lapsen liikuntaharrastuksen pitäisi olla. Huoltajien vastaukset väittämiin ovat samansuuntaisia (Kuvio 5). Huoltajille on tärkeää, että lapsen liikuntaharrastus on lapsen mielestä kivaa ja että se on mielekäs ajanviettotapa. Myös harrastuksen sosiaalisuutta, kasvatuksellisuutta ja edullisuutta pidetään tärkeinä asioina. Suurin osa huoltajista ei pidä tärkeänä sitä, että lapsen liikuntaharrastuksessa tähdätään huippu-urheiluun.

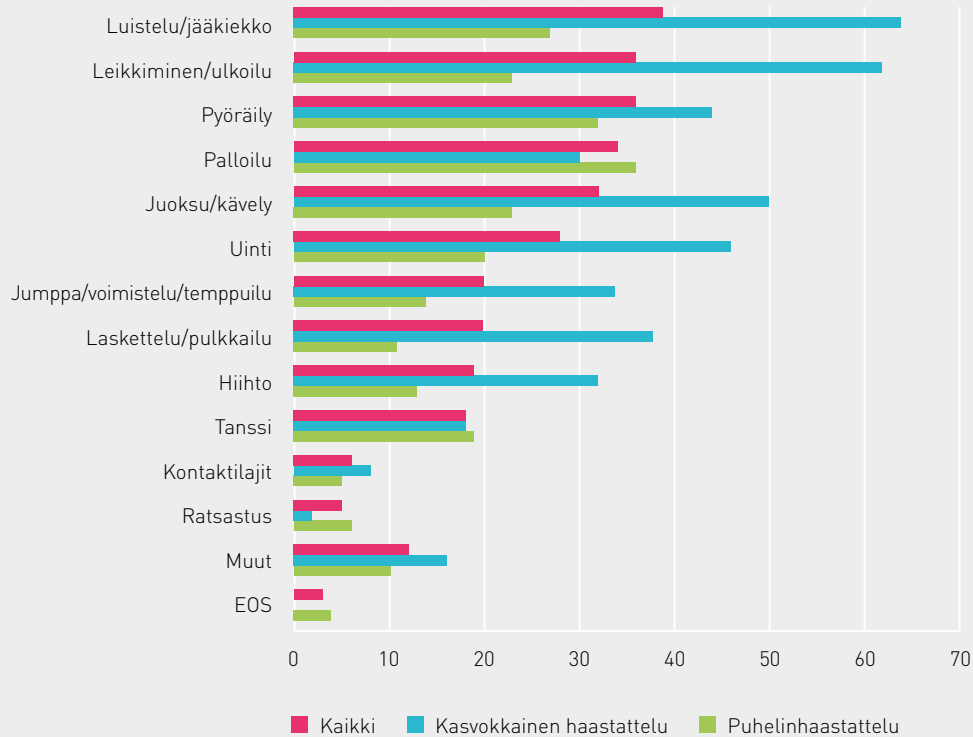
Huoltajien vastauksia lapsen liikuntaharrastusta koskeviin väittämiin tarkasteltiin myös haastattelumenetelmittäin. Tarkasteluun otettiin huoltajien asteikolla 1–5 valitsemat luvut neljä ja viisi, jotka kuvaavat väittämiä täysin tai melko hyvin. Analyysin perusteella huoltajien vastauksissa ei ole suuria eroavaisuuksia haastattelumenetelmien välillä (Taulukko 4). Kasvokkain haastatellut toivat hieman pu-

helinhaastatteluun osallistuneita useammin esille lapsen nykyisen liikuntaharrastuksen mielekkyyden ajanviettotapana, läheisyyden ja sen, että lapsen ei tarvitse olla yksin. Puhelimitse haastatellut puolestaan kertoivat useammin edullisuuden kuvaavan lapsen nykyistä liikuntaharrastusta. Tähän yhtenä syynä voi olla se, että puhelimitse tutkimukseen osallistuneet perheet olivat taustoiltaan keskimäärin vähävaraisempia kuin kasvokkaihin haastatteluihin osallistuneet. Huoltajien toiveet lapsen liikuntaharrastukselle eivät eronneet haastattelumenetelmän mukaan.

Huoltajilta kysyttiin myös lapsen liikuntaharrastuksen kustannuksista. Huoltajien vastausten perusteella kustannukset vaihtelevat 0–380 euron välillä. Kahdeksan prosenttia vastaajista ilmoitti, että lapsen liikuntaharrastukseen ei mene yhtään rahaa ja kolmannes (32 %) käyttää lapsen liikuntaan rahaa 5–20 euroa kuukaudessa. Huoltajista 38 prosenttia ilmoitti lapsen liikuntaharrastukseen kuluvan kuukausittain 25–50 euroa. Sitä enemmän rahaa käyttää 23 prosenttia vastaajista. Korkeintaan 20 euroa lapsen liikuntaharrastukseen käytti siis 40 prosenttia vastaajista, kun 25 euroa tai enemmän siihen käyttää rahaa 61 prosenttia huoltajista.

Puhelimitse ja kasvokkain tutkimukseen osallistuneiden välillä oli eroja sen suhteen, minkä verran lapsen liikuntaharrastukseen käytetään rahaa kuukaudessa. Kasvokkain haastatelluista korkeintaan 20 euroa lapsen liikuntaan käytävien osuus oli 28 prosenttia ja 72 prosenttia heistä ilmoitti käyttävänsä rahaa yli 20 euroa. Vastaavasti puhelinhaastatteluun osallistuneista 45 prosenttia käytti lapsen liikuntaan rahaa korkeintaan 20 euroa kuukaudessa, kun yli 20 euroa

Kuvio 6. Lasten vastausjakauma kysymykseen, miten sinä liikut haastattelumenetelmän mukaan (%).

käyttävien osuus puhelimitse haastateltujen joukossa oli 55 prosenttia. Kasvokkaisiin haastatteluihin osallistuneet käyttivät siis hieman enemmän rahaa lapsen liikuntaharrastukseen kuin puhelimitse tutkimukseen osallistuneet. Tulos on samansuuntainen kotitalouden taloudellista tilannetta kuvaavan taustamuuttujan kanssa.

Niille huoltajille, jotka kertoivat, että 6-vuotias lapsi ei harrasta liikuntaa, esitettiin väittämiä, joilla haluttiin selvittää syitä lapsen liikkumattomuudelle. Tällaisia tapauksia oli aineistossa vain neljä, joten haastattelumenetelmien välisiä eroja ei pystytty tarkastelemaan. Näiden neljän huoltajan vastausten perusteella merkittävin syy lapsen liikkumattomuudelle on se, että tarjolla ei ole sopivaa ohjattua liikuntatoimintaa tai liikuntapaikkaa. Kolme vastaajaa piti tätä ainakin jonkin verran merkittävänä syynä lapsen liikkumattomuudelle. Harrastuskaverin tai ajan puute sekä liikuntaharrastuksen kalleus mainittiin ainakin jonkin verran merkittävänä syinä sille, että lapsi ei liiku.

5.3 LASTEN KOKEMUKSET VAPAA-AJASTA JA LIIKKUMISESTA

Haastatteluissa lapsille esitettiin 12–15 kysymystä sen mukaan, osallistuuko hän vapaa-ajallaan ohjattuun toimintaan. Analyysissa lasten vastauksia tarkasteltiin neljän teeman näkökulmasta: liikkuminen, ohjattu toiminta, vapaa-aika ja kaverit. Vastaajien kokonaismäärä on 150.

5.3.1 Liikkuminen

Lasten näkemyksiä omista liikkumisen tavoista tiedusteltiin kysymällä, miten sinä liikut. Tässä aineistossa suosituimpia liikkumisen tapoja lasten keskuudessa olivat luistelu ja jääkiekko (39 %), leikkiminen ja ulkoilu (36 %) sekä pyöräily (36 %) (Kuvio 6). Myös erilaiset palloilulajit sekä juokseminen ja käveleminen olivat suosittuja 6-vuotiaiden joukossa. Muita liikkumisen tapoja olivat esimerkiksi parkour, skeittaus ja yleisurheilu. Monet lapset luettelivat pitkän listan erilaisia liikkumisen muotoja: "Isin kanssa luistelen, leikitään erilaisia leikkejä esim. banaanhippaa, kuka pelkää pesänallea, juostaan, huudetaan." Kasvokkain ja puhelimitse haastateltujen lasten vastaukset erosivat toisistaan siten, että kasvokkain lapset luettelivat selvästi useampia liikkumisen tapoja kuin puhelimitse haastatellut lapset. Esimerkiksi luistelun ja jääkiekon mainitsi liikkumisen tavakseen 64 prosenttia kasvokkain haastatelluista lapsista, kun vain 27 prosenttia lapsista mainitsi asian puhelimitse. Ainoastaan palloilu ja ratsastus mainittiin useammin puhelimitse kuin kasvokkain.

Muista taustatekijöistä sukupuolella ja asuinalueella näyttää tämän aineis-

Tykkään liikkua, en liiku kun paleltaa varpaita, liikun sujuvasti, teen kävelyjuttuja ja liikkumisjuttuja.

Taulukko 5. Lasten vastausjakauma kysymykseen, miten sinä liikut sukupuolen ja asuinalueen mukaan (%).

	Kaikki	Poika	Tyttö	Harvaan asuttu alue/ maaseutu	Iso kaupunki/ pienen paikkakunnan keskusta
Luistelu/jääkiekko	39	44	35	27	48
Leikkiminen/ulkoilu	36	27	44	29	41
Pyöräily	36	46	28	37	36
Palloilu	34	53	18	40	30
Juoksu/kävely	32	36	29	21	40
Uinti	28	30	28	21	34
Jumppa/voimistelu/temppuilu	20	10	30	11	28
Laskettelu/pulkkailu	20	21	19	10	28
Hiihto	19	20	19	19	20
Tanssi	18	6	30	19	18
Kontaktilajit	6	10	3	5	7
Ratsastus	5	1	8	11	0
Muut	12	19	6	8	15
EOS	3	0	1	3	2

ton perusteella olevan jonkin verran vaikutusta siihen, miten lapset liikkuvat (Taulukko 5). Pojat liikkuvat tyttöjä useammin luistellen ja jääkiekkoa pelaten, pyöräillen sekä palloillen. Tytöt puolestaan leikkivät ja ulkoilevat, jumppaavat, voimistelevat ja temppuilevat sekä tanssivat useammin kuin pojat. Isoissa kaupungeissa tai pienten paikkakuntien keskustassa asuvat lapset harrastavat tämän tutkimuksen mukaan useampia liikuntalajeja kuin harvaan asutuilla alueilla tai maaseudulla elävät lapset. Isommilla paikkakunnilla tai pienten paikkakuntien keskustassa asuvista lapsista huomattavasti useammat ilmoittivat esimerkiksi luistelewansa ja pelaavansa jääkiekkoa, juoksevansa ja kävelevänsä sekä laskettelevansa ja pulkkailevansa. Syynä tähän voi olla se, että kasvokkain haastateltuihin verrattuna suurempi osa puhelinhaastateltuihin osallistuneista asui harvaan asutuilla alueilla tai maaseudulla, ja puhelimitse lapset ylipäättään listasivat vähemmän liikkumisen tapoja.

Muista taustatekijöistä perheen taloudellisella tilanteella ja huoltajien koulutuksella näyttää olevan myös jonkin verran vaikutusta lasten liikkumisen tapoihin (Taulukko 6). Mitä taloudellisesti paremmin pärjäävä perhe on ja mitä koulutetummat huoltajat lapsella on, sitä enemmän lapsi harrastaa erilaisia liikkumisen muotoja. Tämä pätee lähes kaikkia lasten ilmoittamia liikkumisen tapoja tarkasteltaessa lukuun ottamatta palloilua. Kyse voi jälleen olla siitä, että eri tavoin tutkimukseen osallistuneiden taustat olivat jo lähtökohtaisesti erilaisia. Kasvokkaisesti haastateltuihin

osallistuneet olivat puhelimitse haastateltuihin verrattuna selvästi useammin perheistä, joissa huoltajilla on korkea koulutus ja joissa taloudellinen tilanne on hyvä, ja kasvotusten lapset toivat esille enemmän liikkumisen tapoja. Palloilu tosin oli poikkeus, sillä sen ilmoittivat omaksi liikkumisen tavakseen useammin ne lapset, joiden perhe joutuu tekemään ostokset harkiten tai tinkimään niistä sekä ne lapset, joiden huoltajista kummallakaan ei ole korkeakoulututkintoa. Sisarusten määrällä ei tämän aineiston perusteella näytä olevan vaikutusta lasten liikkumisen tapoihin.

Lasten mielestä liikkumisessa on kivaa ennen kaikkea fyysisyys (Kuvio 7). Kolmannes lapsista vastasi fyysisen liikkumisen ja tekemisen, kun heiltä kysyttiin liikkumisen kivoista puolista: "Käsiä ja jalkoja on kiva liikuttaa". Viidenes lapsista mainitsi yhdessäolon kavereiden tai perheen kanssa liikkumiseen liittyvänä kivana asiana ja lapsista 11 prosenttia oli sitä mieltä, että liikkumisessa kaikki on kivaa. Joka kymmenes lapsi mainitsi, että liikkumisesta tulee hyvä mieli tai olo ja kilpailemisen tai menestymisen

Se kun pystyy liikkumaan ja leikkimään ihan vapaasti.

Taulukko 6. Lasten vastausjakauma kysymykseen, miten sinä liikut perheen taloudellisen tilanteen ja huoltajien koulutuksen mukaan (%).

	Kaikki	Tulee toimeen erinomaisesti/ melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/ niistä tingitään	Molemmilla huoltajilla korkea-koulutus	Toisella huoltajalla on korkea-koulutus	Ei kummallakaan huoltajalla korkea-koulutusta
Luistelu/jääkiekko	39	51	29	43	40	35
Leikkiminen/ulkoilu	36	46	28	45	36	22
Pyöräily	36	38	34	45	28	35
Palloilu	34	28	39	29	30	45
Juoksu/kävely	32	43	23	39	30	27
Uinti	28	37	22	29	33	24
Jumppa/voimistelu /tempuilu	20	28	15	32	14	12
Laskettelu/pulkkailu	20	31	11	16	30	16
Hiihto	19	22	17	21	16	20
Tanssi	18	15	22	16	23	18
Kontaktilajit	6	7	5	7	9	2
Ratsastus	5	0	9	5	7	0
Muut	12	13	11	13	12	12
EOS	3	0	5	2	7	0

toi esille liikuntaan liittyvänä kivana asiana kuusi prosenttia lapsista. Reilu viidennes lapsista ei osannut vastata kysymykseen. Luokkaan "muut" sijoitettiin esimerkiksi seuraavat vastaukset: "saa ottaa rennosti", "heppojen hoitaminen" ja "pääsee katselemaan uusia paikkoja". Lapset mainitsivat pääosin enemmän liikkumiseen liittyviä kivoja asioita kasvokkain kuin puhelinhaastatteluissa. Kuitenkin yhdessäolo kavereiden tai perheen kanssa ja se, että liikkumisessa kaikki on kivaa, tulivat useammin esille puhelimitse. Myös "en osaa sanoa" -vastauksia tuli lapsilta enemmän puhelimitse. Muilla taustatekijöillä ei tämän aineiston perusteella näytä olevan suurta vaikutusta siihen, mitä asioita lapset pitävät liikkumisessa kivoina.

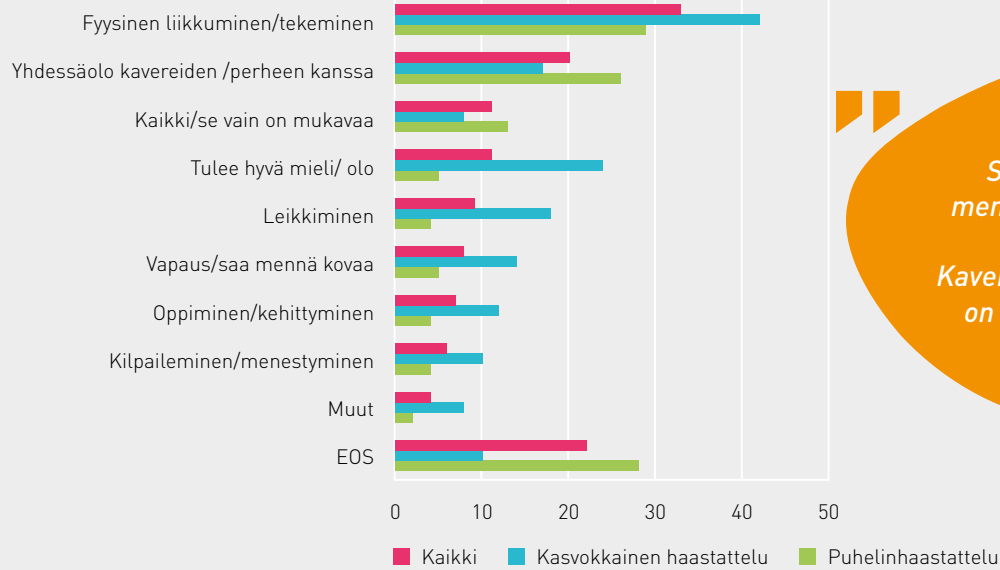
Lapsilta tiedusteltiin myös, miten he haluaisivat liikkua. Palloilu oli lasten toiveista yleisin: lapsista neljännes haluaisi liikkua palloilun parissa (Kuvio 8). Tyypillisesti lapset mainitsivat jalkapallon ja sählyn, mutta myös muita palloilulajeja ja haastatteluissa esille. Jumppaa, voimistelua tai tempuilua haluaisi harrastaa 13 prosenttia lapsista ja joka kymmenes lapsi mainitsi juoksun, kävelyn tai hyppimisen mieluisana liikkumisen muotona. Myös jääkiekkoa tai luistelua haluaisi harrastaa joka kymmenes lapsi. Luokkaan "muut" sijoitettiin yksittäisinä lajeina lumilautailu, hiihto ja ratsastus. Sinne luokiteltiin lisäksi ne lasten vastaukset, joissa kuvailtiin liikkumisen tapaa: lapsi haluaisi liikkua ka-

verin kanssa, rauhallisesti, vapaasti tai lentää. Edellisten kysymysten tapaan tähänkin kysymykseen monipuolisemmin vastasivat kasvokkain haastatellut lapset. Lukuun ottamatta juoksua, kävelyä tai hyppimistä ja pyöräilyä kaikki liikkumisen tavat mainittiin suhteellisesti useammin kasvokkaisissa kuin puhelinhaastatteluissa.

Lasten muilla taustatekijöillä ei tämän aineiston perusteella näytä olevan suurta vaikutusta siihen, miten lapset haluaisivat liikkua. Perheiden taloudellista tilannetta tarkasteltaessa tosin huomattiin, että ne lapset, joiden perhe tulee toimeen erinomaisesti tai melko mukavasti, ilmaisivat enemmän toiveitaan (Taulukko 7). Esimerkiksi palloilun mainitsi 31 prosenttia hyvin toimeentulevien perheiden lapsista, kun vastaava luku huonommin toimeentulevien perheiden lasten joukossa oli 21 prosenttia. Erot eivät kuitenkaan ole merkittäviä ja jälleen on huomioitava mahdollinen haastattelumenetelmän vaikutus. Lisäksi pojat ilmaisivat tyttöjä useammin halunsa palloilla, kun taas tytöistä useampi mainitsi jumpan, voimistelu ja tempuilun sekä tanssimisen mieluisina liikkumisen muotoina.

Haastatteluissa lapsilta kysyttiin, onko heidän kotinsa lähellä hyviä liikuntapaikkoja. Lapsista selvästi suurin osa, 81 prosenttia, vastasi kysymykseen myöntävästi (Kuvio 9). Osallistujista 14 prosenttia vastasi kysymykseen kieltävästi ja viisi prosenttia ei osannut vastata kysymykseen. Eri tavoin

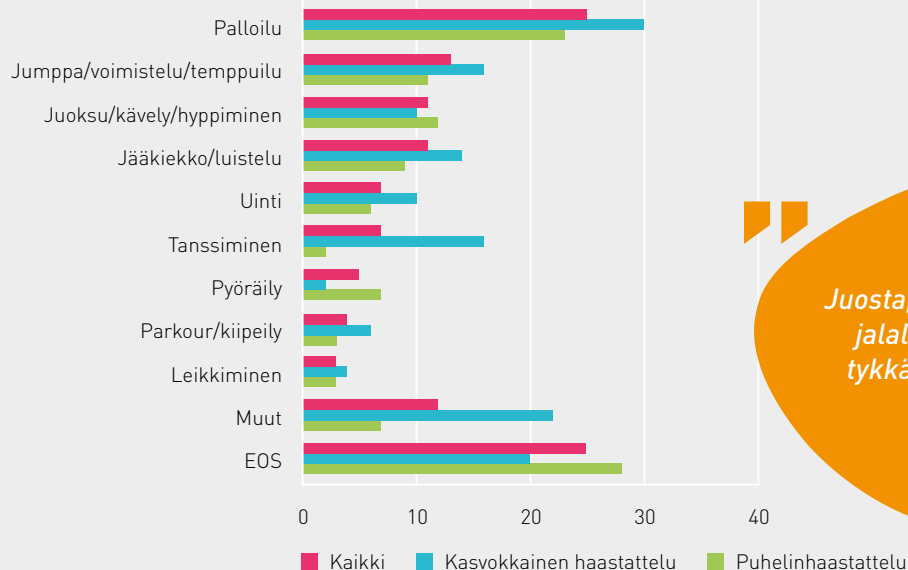
Kuvio 7. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä liikkumisessa on kivaa haastattelumenetelmän mukaan (%).

Se kun saa mennä nopeasti.

Kavereiden kanssa on kiva pelata.

Kuvio 8. Lasten vastausjakauma kysymykseen, miten haluaisit liikkua haastattelumenetelmän mukaan (%).

Juosta, hyppiä yhdellä jalalla, uimisesta tykkään ja tykkään tanssia.

haastateltujen lasten vastauksissa oli eroja siten, että kasvokkain haastatellut lapset vastasivat kysymykseen useammin myöntävästi (90 %) kuin puhelinhaastatteluun osallistuneet lapset (76 %).

Tämän aineiston perusteella isoissa kaupungeissa tai pienten paikkakuntien keskustoissa asuvat lapset ovat lähempänä hyviä liikuntapaikkoja kuin harvaan asutulla seu-

dulla tai maaseudulla elävät lapset (Kuvio 9). Lasten sosioekonomisella taustallakin on jonkin verran vaikutusta lasten vastauksiin siten, että ne lapset, joiden molemmilla huoltajilla on korkeakoulututkinto ja joiden perhe tulee taloudellisesti hyvin toimeen, vastasivat kysymykseen useammin myöntävästi. Jälleen voidaan pohtia, onko tällaisista perheistä tulevien lasten kodin lähellä todella useammin

Taulukko 7. Lasten vastausjakauma kysymykseen, miten haluaisit liikkua perheen taloudellisen tilanteen mukaan (%).

	Kaikki	Tulee toimeen erinomaisesti/ melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/ niistä tingitään
Palloilu	25	31	21
Jumppa/voimistelu/temppuilu	13	16	10
Juoksu/kävely/hyppiminen	11	9	13
Jääkiekko/luistelu	11	12	10
Uinti	7	10	5
Tanssiminen	7	10	4
Pyöräily	5	3	7
Parkour/kiipeily	4	4	4
Leikkiminen	3	7	0
Muut	12	16	9
EOS	25	19	30

hyviä liikuntapaikkoja. Vai vaikuttaako tulokseen se, että kasvokkain haastatellut olivat puhelimitse haastateltuihin verrattuna keskimääräistä useammin perheistä, joissa huoltajilla on korkea koulutustaso ja joissa taloudellinen tilanne on hyvä, ja kasvokkain saatiin enemmän myönteisiä vastauksia? Lasten sukupuolella tai sisarusten määrällä ei tässä aineistossa ole vaikutusta lasten vastauksiin.

Millainen on sitten lasten mielestä hyvä liikuntapaikka? Tässä tutkimuksessa lapsista 28 prosenttia piti hyvänä liikuntapaikkana pihaa tai lähialueen luontoa (Kuvio 10). Hallissa tai muussa sisätilassa liikkuisi mielellään neljännes lapsista ja leikkipuiston valitsisi 22 prosenttia lapsista. Mieluisana sisätilana monet lapset mainitsivat esimerkiksi uimahallin, sisäleikkipuiston tai jumppasalin. Urheilukenttää piti hyvänä liikuntapaikkana noin viidennes lapsista. Yksittäisistä liikuntalajeista kiipeileminen tuli vahvasti esille lasten vastauksissa: lapsista 18 prosenttia oli sitä mieltä, että hyvässä liikuntapaikassa on mahdollisuus kiipeillä. Mieluisina liikuntavälineinä mainittiin muiden muassa liukumäki, jääkiekkomaalit, patjat, trampoliini ja Ninja Warrior -telineet. Muihin vastauksiin luokiteltiin esimerkiksi seuraavat vastaukset: ”ratsastustalli”, ”turvallinen” ja ”mistä saa voimaa”. Kysymykseen ei osannut vastata yhdeksän prosenttia haastatelluista.

Haastattelumenetelmiä vertailtaessa huomio on samansuuntainen edellä tehtyjen havaintojen kanssa: kasvokkain haastatellut vastasivat huomattavasti puhelinhaastatteluun osallistuneita monipuolisemmin (Kuvio 10). Vain kategoriaan ”muut” luokitellut vastaukset sekä ”en osaa sanoa” tulivat suhteellisesti useammin esille puhelimitse kuin kasvotusten. Myös lasten asuinalueella sekä perheen taloudellisella tilanteella on tämän aineiston perusteella jonkin verran vai-

kutusta siihen, millaisena lapset näkevät hyvän liikuntapaikan (Taulukko 8). Isossa kaupungissa tai pienen paikkakunnan keskustassa asuvat lapset näkivät pihan tai lähialueen luonnon tai leikkipuiston hyvänä liikuntapaikkana harvaan asutulla alueella tai maaseudulla eläviä lapsia useammin. Ne lapset, joiden perhe tulee toimeen erinomaisesti tai melko mukavasti, vastasivat kysymykseen ylipäättään monipuolisemmin kuin huonommin toimeentulevissa perheissä asuvat lapset. Kuten edellä on mainittu, erot voivat johtua siitä, että vastaajajoukko oli taustatekijöiltään eri tavoin painottunut kasvokkaisissa ja puhelinhaastatteluissa, ja puhelinhaastatteluissa vastaukset olivat selvästi lyhyempiä kasvokkaisiin haastatteluihin verrattuna.

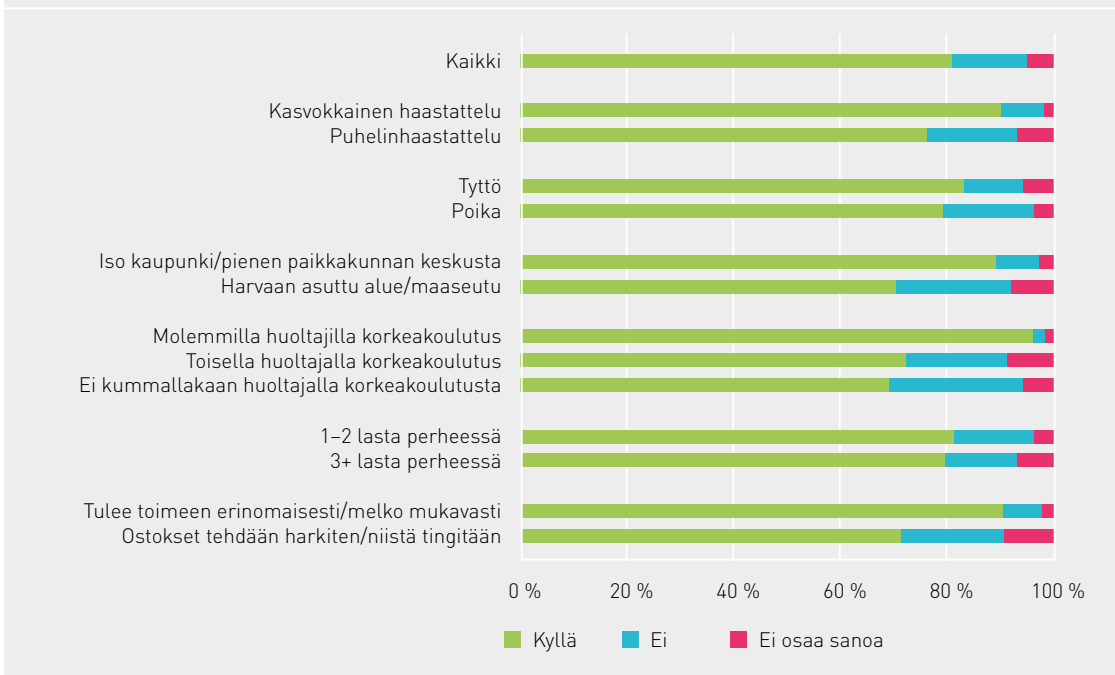
Liikkumiseen liittyvien kysymysten yhteydessä lapsilta tiedusteltiin kilpailemisesta. Lapsilta kysyttiin, miltä heistä tuntuisi, jos heidän pitäisi kilpailla jossakin asiassa. Selvä enemmistö, 69 prosenttia, vastasi, että kilpaileminen olisi heidän mielestään kivaa (Kuvio 11). Joka viides lapsi ei haluaisi kilpailla ja joka kymmenes ei osannut vastata kysymykseen. Kasvotusten haastatellut lapset suhtautuivat

lapset suhtautuivat kilpailemiseen puhelinhaastatteluun osallistuneihin verrattuna hieman nihkeämmin: kasvotusten 26 prosenttia lapsista sanoi, ettei haluaisi kilpailla, kun vastaava luku puhelinhaastateltujen joukossa oli 17 prosenttia. Muilla tausta-

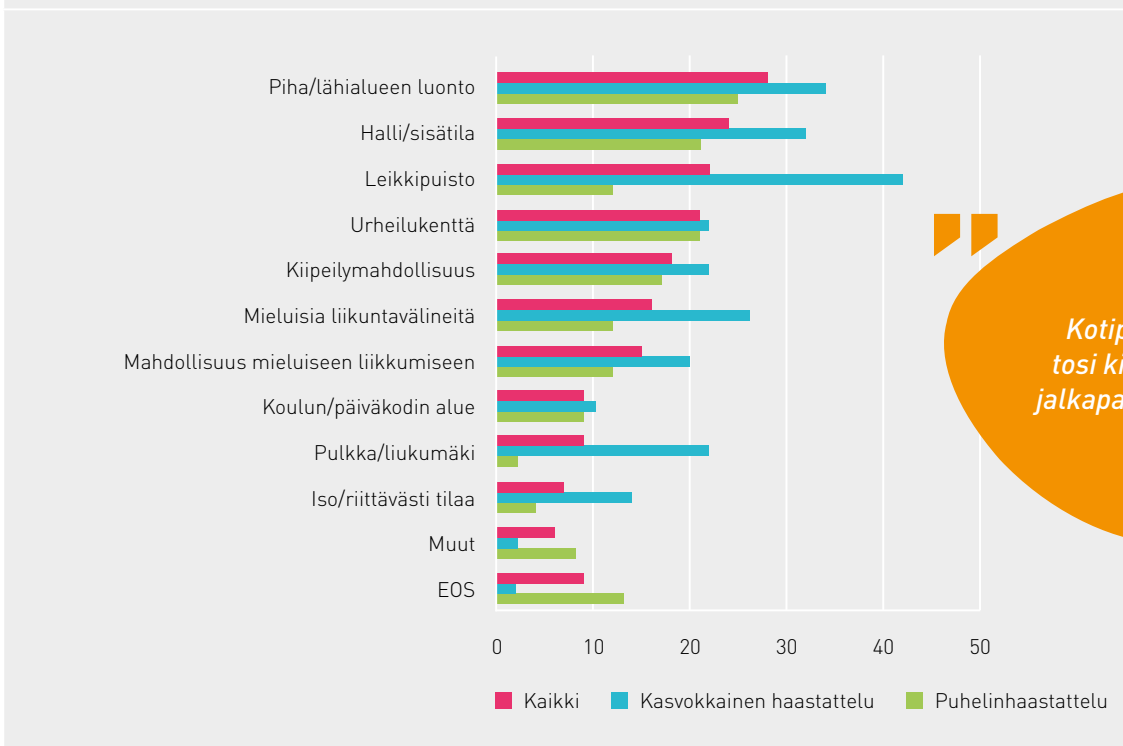
Metsä on kiva.

Pitäisi olla kiipeilytelineitä ja liaaneita.

Kuvio 9. Lasten vastausjakauma kysymykseen, onko kotisi lähellä hyviä liikuntapaikkoja taustamuuttujien mukaan (%).

Kuvio 10. Lasten vastausjakauma kysymykseen, millainen on hyvä liikuntapaikka haastattelumenetelmän mukaan (%).

Kotipihalla on tosi kiva liikkua, jalkapallokentällä.

Taulukko 8. Lasten vastausjakauma kysymykseen, millainen on hyvä liikuntapaikka asuinalueen ja perheen taloudellisen tilanteen mukaan [%].

	Kaikki	Iso kaupunki/ pienen paikka- kunnan keskusta	Harvaan asuttu alue/ maaseutu	Tulee toimeen erinomaisesti/ melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/ niistä tingitään
Piha/lähialueen luonto	28	32	22	34	23
Halli/sisätila	24	25	24	29	21
Leikkipuisto	22	30	11	35	11
Urheilukenttä	21	24	17	24	20
Kiipeilymahdollisuus	18	21	16	18	20
Mieluisia liikuntavälineitä	16	18	14	19	15
Mahdollisuus mieluiseseen liikkumiseen	15	16	13	15	15
Koulun/päiväkodin alue	9	9	10	9	10
Pulkka-/liukumäki	9	11	5	15	4
Iso/riittävästi tilaa	7	9	5	12	4
Muut	6	5	8	4	7
EOS	9	7	13	6	7

tekijöillä ei tämän aineiston perusteella näytä olevan suurta vaikutusta siihen, miten lapsi kokee kilpailemisen. Ne lapset, joiden perhe joutuu harkitsemaan tai tinkimään ostoksista ja joiden kummallakaan huoltajalla ei ole korkeakoulututkintoa, suhtautuvat kilpailemiseen hieman muita myönteisemmin. Erot eivät kuitenkaan ole suuria.

5.3.2 Ohjattu toiminta

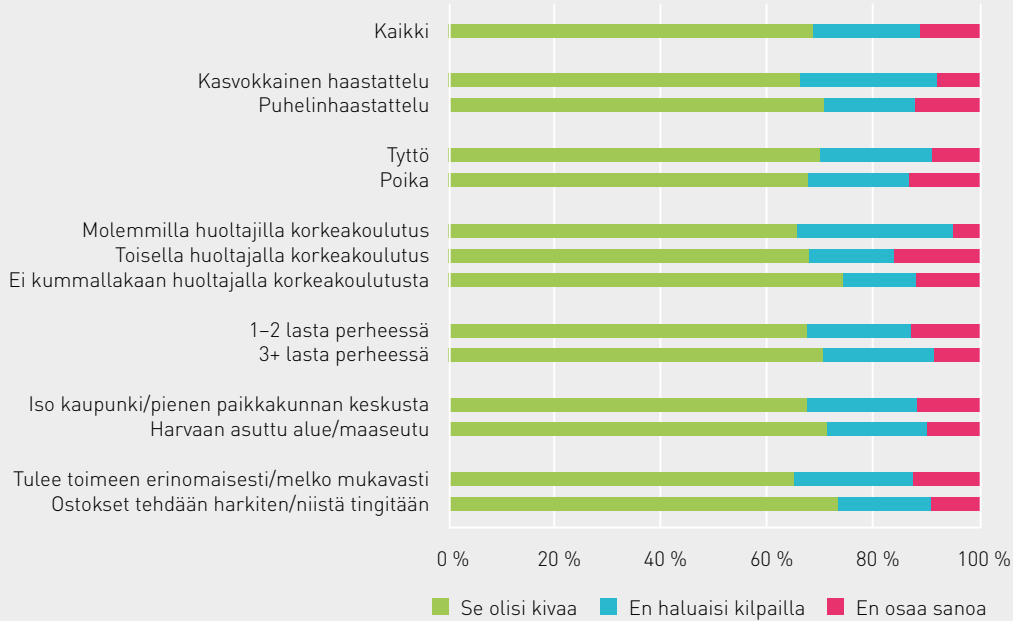
Haastatteluissa lapsille esitettiin lisäkysymyksiä, mikäli heidän huoltajansa ilmoitti lapsen osallistuvan ohjattuun toimintaan. Tällaisia tapauksia oli aineistossa 105. Valtaosa lapsista vastasi siis kolmeen lisäkysymykseen koskien ohjattua toimintaa. Ensimmäinen lisäkysymys koski lapsen kokemusta ohjatusta toiminnasta: heiltä tiedusteltiin, millaista ohjatussa toiminnassa on siten, että vastausvaihtoehtoina oli kivaa, tylsää tai en osaa sanoa. Lapsista suurin osa, 89 prosenttia, ilmoitti ohjatun toiminnan olevan kivaa (Kuvio 12). Tylsänä toimintaa piti noin seitsemän prosenttia vastaajista ja kysymykseen ei osannut vastata noin viisi prosenttia lapsista. Haastattelumenetelmien välillä ei ollut tämän kysymyksen osalta suurta eroavaisuutta. Tosin puhelimitse tuli hieman enemmän ”en osaa sanoa” -vastauksia kuin kasvotusten. Muita taustamuuttujia tarkasteltaessa lasten vastauksista löydettiin jonkin verran eroja. Muita kielteisemmin kysymykseen vastasivat pojat, harvaan asutulla alueella tai maaseudulla asuvat sekä ne lapset, joiden perheessä joudutaan harkitsemaan tai tinkimään ostoksista. Lisäksi ne lapset, joiden perheessä on vähintään kolme lasta tai joiden toisella huoltajalla on korkeakoulututkinto, vastasivat kysy-

mykseen ”en osaa sanoa” muita useammin.

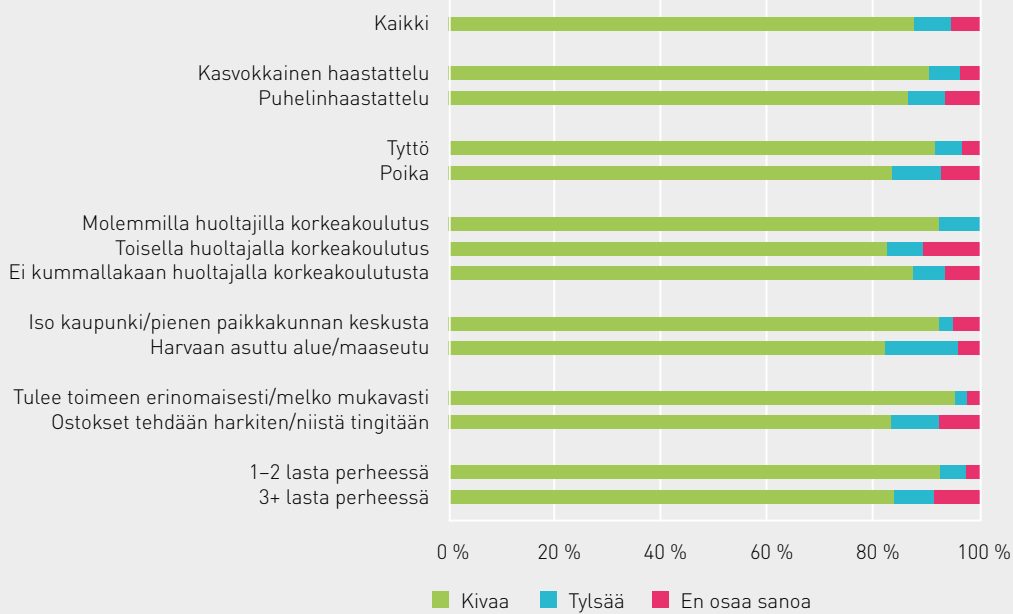
Lasten mielestä ohjatussa toiminnassa on kivaa erityisesti liikkuminen. Ohjattuun toimintaan osallistuneista lapsista 43 prosenttia ilmoitti liikkumisen kivaksi asiaksi toiminnassa (Kuvio 13). Lapsista 18 prosenttia piti yhdessäoloa kavereiden tai perheen kanssa kivana asiana ohjatussa toiminnassa. Monet lapset osallistuvat toimintaan siis yhdessä perheenjäsenensä, esimerkiksi vanhempansa kanssa. Kivoina asioina ohjatussa toiminnassa mainittiin myös esimerkiksi leikkiminen, oppiminen ja käsillä tekeminen. Luokkaan ”muut” sijoitettiin lasten vastaukset, jotka koskivat esimerkiksi hevosten hoitoa, pelireissuja tai vierailuja. Haastattelumenetelmien välisessä vertailussa lasten vastausjakauma kysymykseen kivoista asioista ohjatussa toiminnassa oli poikkeuksellinen aikaisempiin nähden. Ainoastaan liikkuminen ja leikkiminen mainittiin suhteellisesti useammin kasvokkaisu- ja puhelinhaastatteluissa (Kuvio 13). Muut haastatteluissa esille tulleet kivat asiat mainittiin yhtä usein kasvotusten ja puhelimitse. Tylsiä asioita mainitsi 13 prosenttia ohjattuun toimintaan osallistuvista lapsista. Sellaisia olivat odottaminen, loukkaantumi-

Kivaa on kun pääsee tanssimaan ja tylsää kun joutuu odottelemaan.

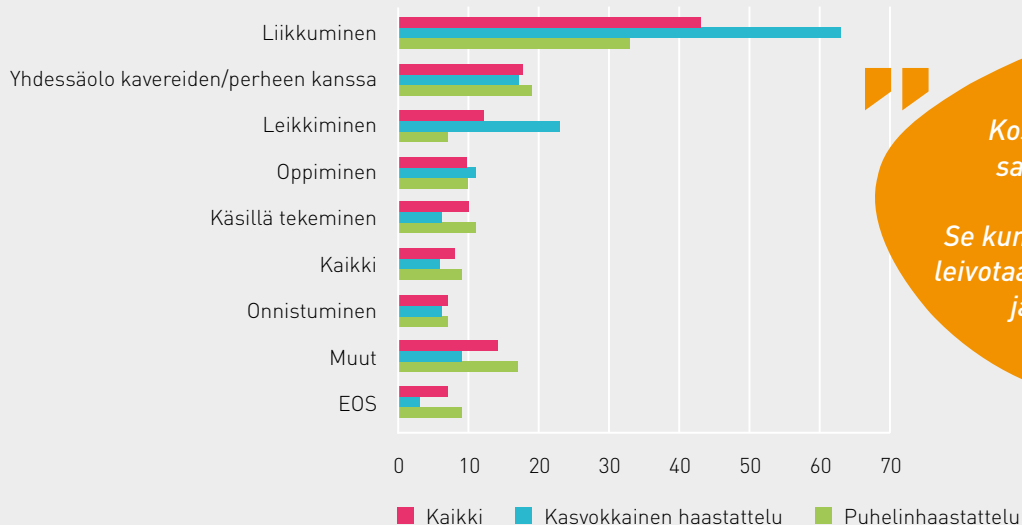
Kuvio 11. Lasten vastausjakauma kysymykseen, jos sinun pitäisi kilpailla jossakin asiassa, niin miltä se tuntuisi taustamuuttujien mukaan (%).

Kuvio 12. Lasten vastausjakauma kysymykseen millaista siellä (ohjatussa toiminnassa) on taustamuuttujien mukaan (%).

Kuvio 13. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä siellä (ohjatussa toiminnassa) on kivaa haastattelumenetelmän mukaan (%).

Koska sielläkin saa kavereita.

Se kun askarrellaan ja leivotaan. Ollaan ulkona ja leikitään.

Taulukko 9. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä ohjatussa toiminnassa on kivaa sisarusten määrän ja perheen taloudellisen tilanteen mukaan (%).

	Kaikki	1-2 lasta perheessä	3+ lasta perheessä	Tulee toimeen erinomaisesti/melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/niistä tingitään
Liikkuminen	43	48	35	60	31
Yhdessäolo kavereiden/perheen kanssa	18	20	16	14	21
Leikkiminen	12	10	14	14	11
Oppiminen	10	8	14	16	6
Käsillä tekeminen	10	10	9	9	10
Kaikki	8	7	9	2	11
Onnistuminen	7	12	0	9	5
Muut	14	17	12	7	19
EOS	7	2	14	2	10

set, se, kun ei saa tehdä mitä haluaa, liian pitkä matka ja siitä johtuva autossa istuminen, kylmä sali, kuumuus sekä se, että siellä joutuu tekemään jotain, mitä ei osaa.

Lasten taustatekijöistä sisarusten määrällä ja perheen taloudellisella tilanteella huomattiin olevan jonkin verran vaikutusta siihen, mitä asioita lapset pitävät ohjatussa toiminnassa kivoina (Taulukko 9). Lähes puolet (48 %) yksi- tai kaksilapsisissa perheissä elävistä lapsista piti liikkumista

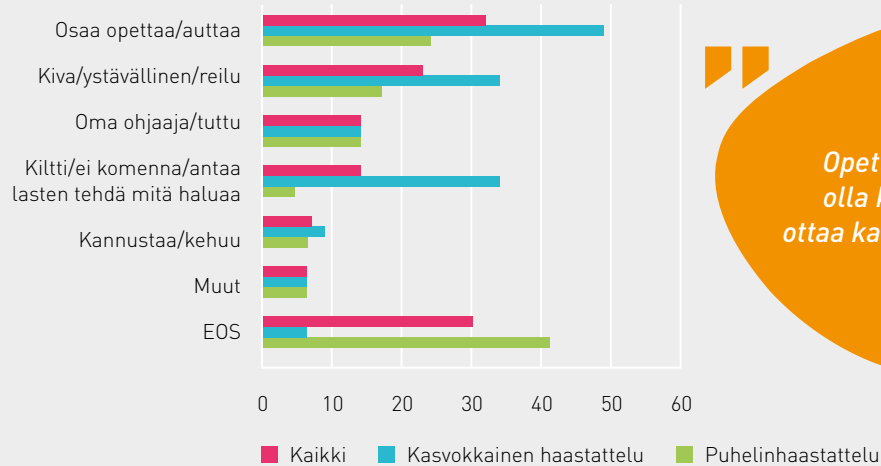
kivana asiana ohjatussa toiminnassa, kun vastaava luku isommissa perheissä asuvien lasten keskuudessa oli 35 prosenttia. Liikkuminen painottui vahvasti myös hyvin toimeen tulevien perheiden lasten vastauksissa. Tosin on huomattava, että liikkuminen mainittiin ylipäätään useammin kasvokkaisissa haastatteluissa, joihin osallistui enemmän lapsia perheistä, joissa on hyvä taloudellinen tilanne. Ne lapset, joiden perhe ei tule yhtä hyvin toimeen, toivat puolestaan

Kun se auttaa opetuksessa ja näyttää miten toimitaan.

Antaa tehdä kivoja asioita.

Kuvio 14. Lasten vastausjakauma kysymykseen, millainen on hyvä ohjaaja haastattelumenetelmän mukaan (%).

Opettajan pitäisi olla kiva ja pitää ottaa kaikki huomioon.

esille yhdessäolon perheen tai kaverin kanssa useammin kuin hyvin toimeentulevien perheiden lapset.

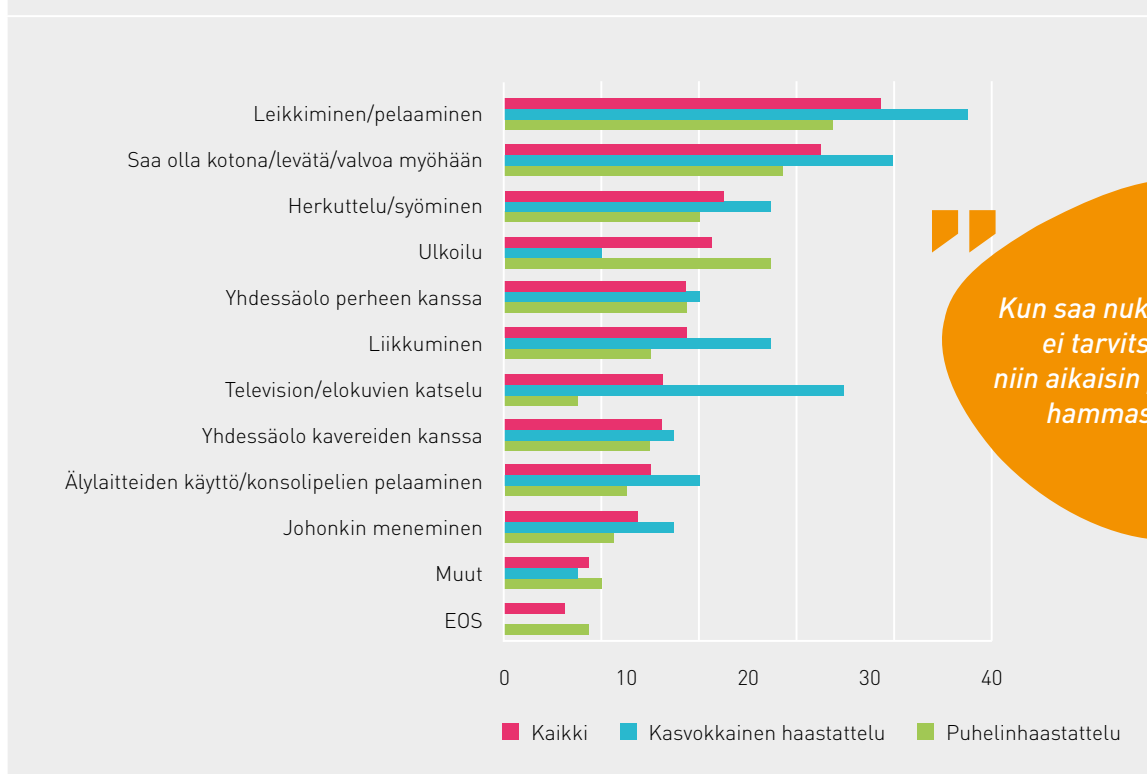
Haastatteluissa lapsilta tiedusteltiin myös mielipidettä siitä, millainen on hyvä ohjaaja. Lapsille tärkeä ominaisuus ohjaajassa on se, että hän osaa opettaa ja auttaa tarvittaessa. Tämän mainitsi kolmannes vastaajista (Kuvio 14). Lapsista 23 prosenttia oli sitä mieltä, että hyvä ohjaaja on kiva, ystävällinen tai reilu ja 14 prosenttia mainitsi, että oma tämänhetkinen ohjaaja on hyvä. Osa lapsista viittasi tuttuun

ohjaajaan nimellä tai puhumalla äidistä tai isästä: ”se on hyvä mikä nyt on”, ”äiti olisi hyvä ohjaaja”. Luokkaan ”muut” sijoitettiin esimerkiksi seuraavat lasten vastaukset: ”tavalinen”, ”muistaa nimet” ja ”kaunis”. Huomattavan iso osa lapsista, 30 prosenttia, ei osannut vastata kysymykseen. Kasvokkain haastatellut lapset vastasivat kysymykseen monipuolisemmin kuin puhelimitse osallistuneet lapset. Kasvokkain lapset mainitsivat siis useampia hyvän ohjaajan ominaisuuksia. En osaa sanoa -vastausten määrä oli

Taulukko 10. Lasten vastausjakauma kysymykseen, millainen on hyvä ohjaaja perheen taloudellisen tilanteen ja huoltajien koulutustason mukaan (%).

	Tulee toimeen erinomaisesti/ melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/ niistä tingitään	Molemmilla huoltajilla korkeakoulutus	Toisella huoltajalla korkeakoulutus	Ei kummallakaan huoltajalla korkeakoulutusta
Osaa opettaa/auttaa	49	21	41	30	21
Kiva/ystävällinen/reilu	28	19	32	10	24
Oma ohjaaja/tuttu	12	16	17	13	12
Kiltti/ei komenna	26	6	12	23	9
Kannustaa/kehuu	7	6	5	10	3
Muut	7	5	5	7	6
EOS	12	42	20	33	39

Kuvio 15. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä on parasta viikonloppuisin haastattelumenetelmän mukaan (%).

selvästi isompi puhelinhaastatteluissa kuin kasvokkaisissa haastatteluissa.

Lasten taustatekijöistä perheen taloudellisella tilanteella ja huoltajien koulutuksella on tämän aineiston perusteella jonkin verran vaikutusta siihen, millaisena lapset näkevät hyvän ohjaajan (Taulukko 10). Tosin jälleen on huomioitava eri haastattelumenetelmin tutkimukseen osallistuneiden taustatekijöiden mahdollinen vaikutus lasten vastauksiin. Hyvin toimeentulevien perheiden lasten vastauksissa korostui etenkin se,

että ohjaaja osaa opettaa ja auttaa ja että hän on kiltti, eikä komenna liikaa – siis ne ominaisuudet, jotka tulivat useammin esille kasvokkain kuin puhelimitse. Sen sijaan kysymykseen ei osannut vastata huomattavasti suurempi osa niistä lapsista, joiden perhe joutuu harkitsemaan tai tinkimään ostoksista. Samansuuntaisesti näyttää vaikuttavan huoltajien koulutustaso: ne lapset, joiden toinen tai molemmat huoltajat ovat korkeasti koulutettuja, pitävät muita useammin hyvän ohjaajan ominaisuutena sitä, että hän osaa opettaa ja auttaa ja että hän on reilu, kiva ja ystävällinen. Ne lapset,

Taulukko 11. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä on parasta viikonloppuisin sukupuolen ja sisarusten määrän mukaan (%).

	Kaikki	Tyttö	Poika	1–2 lasta perheessä	3+ lasta perheessä
Leikkiminen/pelaaminen	31	36	24	30	31
Saa olla kotona/levätä/valvoa myöhään	26	26	26	33	19
Herkuttelu/syöminen	18	19	17	21	13
Ulkoilu	17	20	14	14	22
Yhdessäolo perheen kanssa	15	19	11	18	12
Liikkuminen	15	15	16	16	15
Television/elokuvien katselu	13	13	14	14	12
Yhdessäolo kavereiden kanssa	13	15	10	13	13
Älylaitteiden käyttö/ konsolipelien pelaaminen	12	6	19	13	12
Johonkin meneminen	11	10	11	14	7
Muut	7	5	10	8	7
EOS	5	6	3	3	7

joiden huoltajilla ei ole korkeakoulututkintoa, vastasivat muita useammin kysymykseen ”en osaa sanoa”.

5.3.3 Vapaa-aika

Lasten kokemuksia vapaa-ajastaan selvitettiin kysymällä, mikä on parasta ja tylsintä viikonloppuisin. Lapsista 31 prosenttia oli sitä mieltä, että parasta viikonloppuisin on leikkiminen ja pelaaminen (Kuvio 15). Joka neljäs lapsi kertoi, että parasta on, kun saa olla kotona ja levätä, eikä tarvitse lähteä mihinkään. Herkuttelu ja syöminen olivat parasta 18 prosentille lapsista ja ulkoiluun mainitsi viikonloppuun parhaana asiana 17 prosenttia lapsista. Kategoriaan ”muut” luokiteltiin esimerkiksi seuraavat vastaukset: ”saa huutaa enemmän kuin eskarissa”, ”pikkuväli ei häiritse” ja ”koiran silitys”. Puhelinhaastatteluihin verrattuna kasvokkain haastatteluihin osallistuneet lapset toivat selvästi monipuolisemmin esille viikonloppuun mukavia asioita (Kuvio 15). Vain ulkoilu, kategoria ”muut” ja ”en osaa sanoa” tulivat useammin esille puhelinhaastattelussa kuin kasvotusten.

Lasten taustatekijöillä ei ole tämän aineiston perusteella suurta vaikutusta siihen, mitä asioita lapset pitävät parhaana viikonloppuisin. Leikkiminen ja pelaaminen tulivat hieman useammin esille tyttöjen kuin poikien vastauksissa ja pojat puolestaan mainitsivat tyttöjä useammin älylaitteiden käytön ja konsolipelien pelaamisen (Taulukko 11). Yhden tai kahden lapsen perheissä elävät lapset mainitsivat kotona olemisen, lepäämisen ja valvomisen hieman useammin kuin isomman sisarusjoukon kanssa asuvat lapset. Erot eivät kuitenkaan ole kovin suuria.

Tämän aineiston mukaan lapset liittyvät viikonloppuihin huomattavasti enemmän mukavia kuin tylsiä asioita. Kun lapsilta kysyttiin, mikä on tylsintä viikonloppuisin, yleisin vastaus olikin ”ei mikään” (Kuvio 16). Näin vastasi 35 prosenttia lapsista. Vastaajista 23 prosenttia piti tylsimmänsä asiana sitä, kun ei saa tehdä mitä haluaa tai joutuu tekemään jotain, mitä ei haluaisi. Tekemisen puutteen koki tylsänä 11 prosenttia lapsista ja kotityöt mainitsi noin joka kymmenes lapsi. Luokka ”muut” sisältää esimerkiksi seuraavat vastaukset: ”kaikki on viikonloppuna tylsää”, ”että ei ole eskaripäivä”, ”viikonloppu on niin lyhyt”. Kasvotusten lapset toivat monipuolisemmin esille tylsiä asioita. Ainoastaan ”ei mikään” tai ”en osaa sanoa” sekä luokkaan ”muut” sijoitetut vastaukset olivat yleisempiä puhelinhaastattelussa kuin kasvokkain tehdyissä haastattelussa.

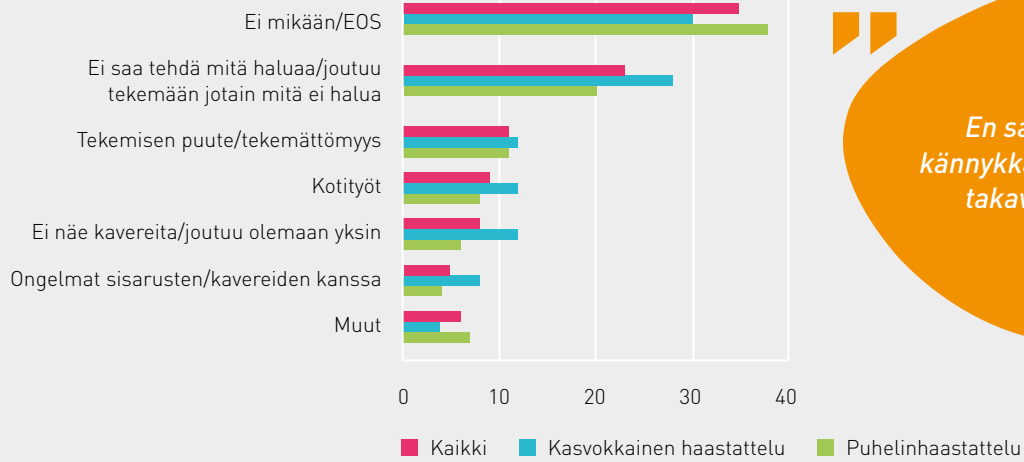
Lasten taustatekijöistä sisarusten määrällä ja asuinalueella näyttää tämän aineiston perusteella olevan jonkin verran vaikutusta siihen, mitä asioita

lapset pitävät tylsinä viikonloppuisin (Taulukko 12). Ne lapset, joilla on vähintään kaksi sisarusta sekä harvaan asutulla alueella tai maaseudulla elävät lapset vastasivat kysymykseen muita useammin ”ei mikään” tai ”en osaa sanoa”. Juuri harvaan asutulla alueel-

Silloin saa mennä leikkimään pihalle.

Saa olla äidin ja isän kanssa ja peuhata yhdessä.

Kuvio 16. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä on tylsintä viikonloppuisin haastattelumenetelmän mukaan (%).

En saa katsoa kännykkää ja lelut on takavarikoitu.

Taulukko 12. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä on tylsintä viikonloppuisin sisarusten määrän ja asuinalueen mukaan (%).

	Kaikki	1-2 lasta perheessä	3+ lasta perheessä	Iso kaupunki/ pienen paikkakunnan keskusta	Harvaan asuttu alue/ maaseutu
Ei mikään/EOS	35	30	41	29	44
Ei saa tehdä mitä haluaa	23	30	15	28	16
Tekemisen puute	11	13	10	13	10
Kotityöt	9	8	12	10	8
Ei näe kavereita/yksinäisyys	8	10	4	8	8
Ongelmat sisarusten/kavereiden kanssa	5	5	6	6	5
Muut	6	6	6	6	6

la tai maaseudulla asuvien lasten osuus oli suurempi puhelinhaastatteluissa, mikä saattaa näkyä "en osaa sanoa"-vastausten määrässä. Sen sijaan pienemmistä perheistä tulevat lapset sekä isoissa kaupungeissa tai pienten paikkakuntien keskustoissa asuvat lapset pitivät muita useammin tylsänä sitä, ettei saa tehdä mitä haluaa tai joutuu tekemään jotain, mitä ei haluaisi.

5.3.4 Kaverit

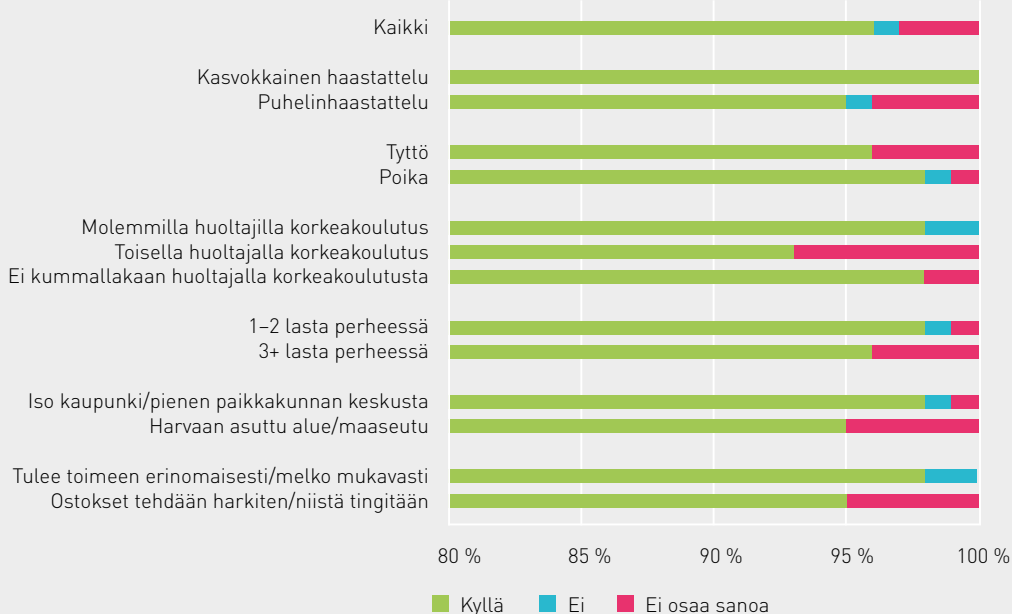
Lasten kaverisuhteita selvitettiin tiedustelemalla lapsilta kavereiden määrää. Ensinnäkin lapsilta kysyttiin, onko sinulla kavereita. Myönteistä on, että lähes kaikilla vastaajilla (97 %) on haastattelujen perusteella kavereita (Kuvio 17).

Vain muutama lapsi ilmoitti, että heillä ei ole kavereita. Koska tulos on näin yksisuuntainen, taustatekijöiden vaikutusta lasten kokemukseen ei pystytä analysoimaan. Yksittäisenä havaintona kuitenkin huomataan, että kaikki kielteiset tai "en osaa sanoa"-vastaukset saatiin puhelimitse.

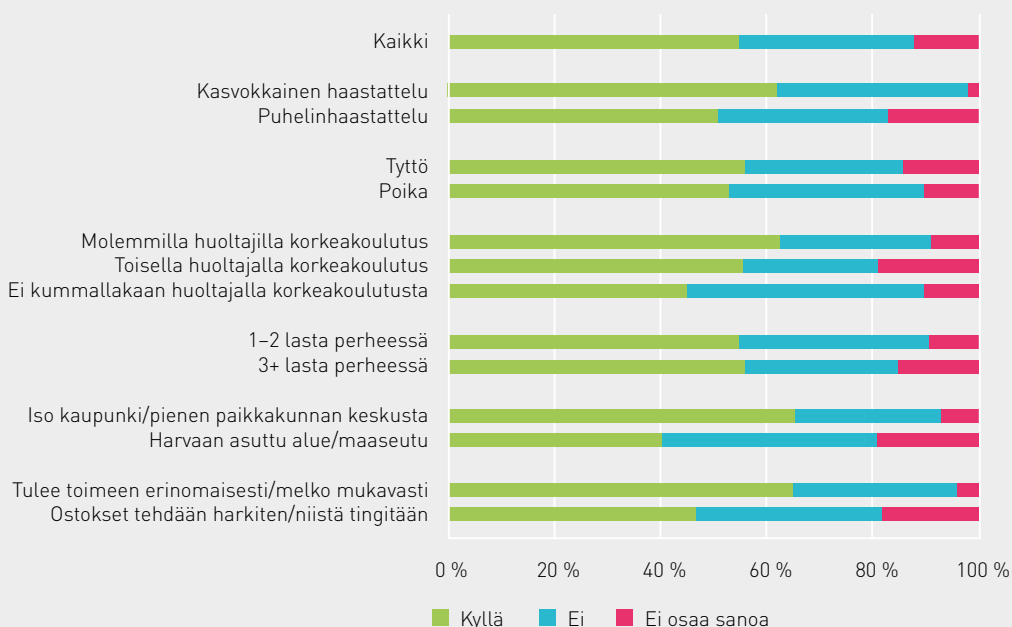
Toiseksi lapsilta kysyttiin, haluaisitko lisää

Kun kaverit on minun luona, niin pelataan ja leikitään.

Kuvio 17. Lasten vastausjakauma kysymykseen, onko sinulla kavereita taustamuuttujien mukaan (%). Huomaa, että kuvion asteikko alkaa tulosten havainnollistamiseksi 80 prosentista.

Kuvio 18. Lasten vastausjakauma kysymykseen, haluaisitko lisää kavereita taustamuuttujien mukaan (%).

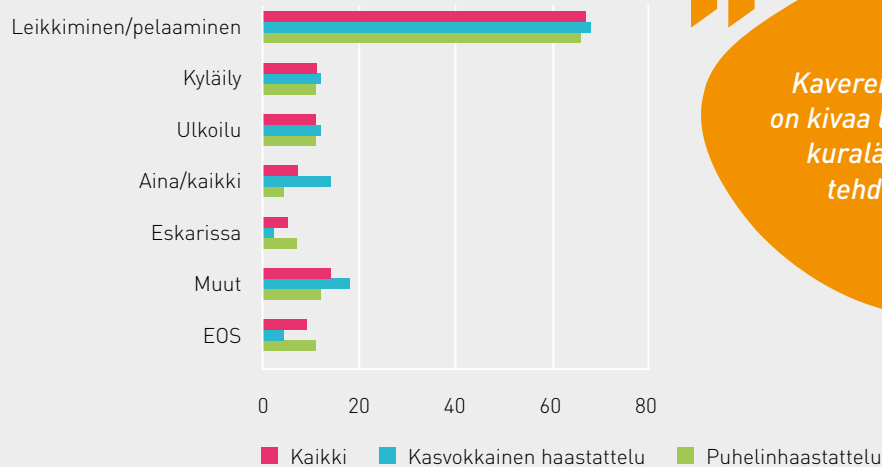

kavereita. Tähän kysymykseen lasten vastaukset jakautuivat siten, että 55 prosenttia lapsista vastasi kyllä ja 33 prosenttia ei (Kuvio 18). Kysymykseen ei osannut vastata 12 prosenttia lapsista. Kasvatusten haastatelluista lapsista useampi ilmaisi halunsa saada lisää kavereita kuin puhelin-

haastatteluun osallistuneista lapsista. Toisaalta myös kielteinen vastaus oli hieman yleisempi kasvokkaisissa haastatteluissa. Puhelimitse saatiin enemmän "en osaa sanoa"-vastauksia.

Lasten taustatekijöistä huoltajien koulutuksella, asuin-

Kuvio 19. Lasten vastausjakauma kysymykseen, mikä kavereiden kanssa on kivaa (%).

Kavereiden kanssa on kivaa leikkiä vaikka kuralätäkössä ja tehdä puroja.

Taulukko 13. Lasten vastausjakauma kysymykseen, haluaisitko lisää kavereita asuinalueen ja perheen taloudellisen tilanteen mukaan (%).

	Kaikki	Iso kaupunki/ pienen paikkakunnan keskusta	Harvaan asuttu alue/ maaseutu	Tulee toimeen erinomaisesti/ melko mukavasti	Ostokset tehdään harkiten/ niistä tingitään
Leikkiminen/pelaaminen	67	77	53	76	59
Kyläily	11	7	17	7	15
Ulkoilu	11	9	14	10	12
Aina/kaikki	7	8	6	9	6
Eskarissa	5	2	10	1	9
Muut	14	14	14	13	15
EOS	9	7	11	6	11

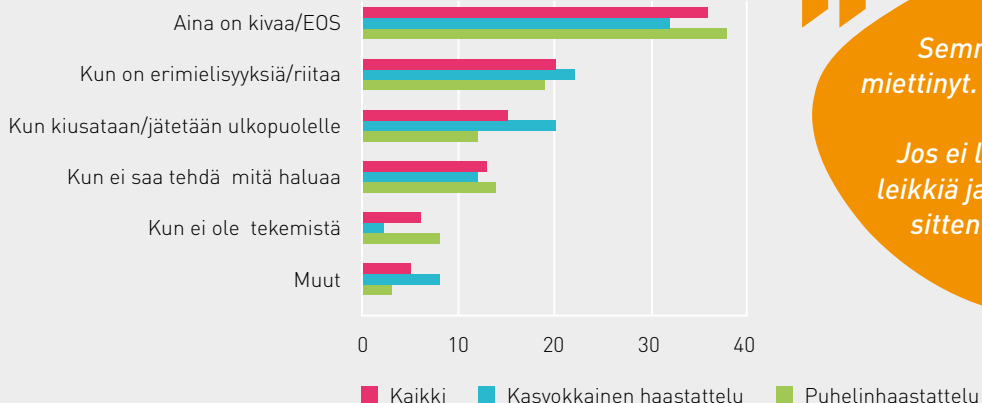
alueella ja perheen taloudellisella tilanteella on tämän aineiston perusteella jonkin verran vaikutusta siihen, haluavatko lapset lisää kavereita. Myöntävästi kysymykseen vastasivat muita useammin korkeasti koulutettujen huoltajien lapset sekä ne lapset, jotka asuvat isoissa kaupungeissa tai pienten paikkakuntien keskustoissa tai perheessä, joka tulee taloudellisesti hyvin toimeen. Näiden ryhmien osuus painotui kasvokkain haastatteluihin osallistuneiden joukossa, joten jälleen on syytä huomioida mahdollinen haastattelumenetelmän vaikutus lasten vastauksiin. Lasten sukupuolella tai sisarusten määrällä ei tässä tutkimuksessa näytä olevan vaikutusta lasten toiveeseen saada lisää kavereita.

Lasten toimintaa kavereiden kanssa haluttiin tarkastella tiedustelemalla lapsilta, milloin kavereiden kanssa on kivaa. Selvästi suosituin vastaus oli leikkiminen ja pelaaminen, jonka vastasi 67 prosenttia lapsista (Kuvio 19). Muina kivoi-

na asioina kavereiden kanssa mainittiin esimerkiksi kyläily (11 %) ja ulkoilu (11 %). Luokkaan muut sijoitettiin esimerkiksi seuraavat lasten vastaukset: "silloin kun ei riidellä", "kun on kesä ja saa olla shortseilla ja t-paidalla" ja "kun järkeillään". Haastattelumenetelmällä ei tässä kysymyksessä ollut suurta vaikutusta lasten vastauksiin. Kasvotusten lapset mainitsivat useammin "aina", "kaikki" tai luokkaan "muut" luokiteltuja asioita, kun taas "en osaa sanoa"-vastaus oli yleisempi puhelinhaastatteluissa.

Lasten taustatekijöistä asuinalueella ja perheen taloudellisella tilanteella näyttää tämän aineiston perusteella olevan jonkin verran vaikutusta siihen, milloin lapset ajattelevat olevan kavereiden kanssa kivaa (Taulukko 13). Leikkimisen ja pelaamisen mainitsivat kivoina asioina muita useammin isoissa kaupungeissa tai pienten paikkakuntien keskustoissa asuvat lapset sekä ne lapset, joiden perhe tulee hyvin toi-

Kuvio 20. Lasten vastausjakauma kysymykseen, milloin kavereiden kanssa ei ole kivaa haastattelumenetelmän mukaan (%).

Semmosia en oo miettinyt. Kaikki on kivaa.

Jos ei löydy yhteistä leikkiä ja kaverit leikkii sitten keskenään.

Taulukko 14. Lasten vastausjakauma kysymykseen, milloin kavereiden kanssa ei ole kivaa huoltajien koulutuksen ja sisarusten määrän mukaan (%).

	Kaikki	Molemmilla huoltajilla korkeakoulutus	Toisella huoltajalla korkeakoulutus	Ei kummallakaan huoltajalla korkeakoulutusta	1-2 lasta perheessä	3+ lasta perheessä
Aina on kivaa/EOS	36	27	44	39	30	44
Kun on erimielisyyksiä/riitaa	20	30	19	10	26	13
Kun kiusataan/jätetään ulkopuolelle	15	16	7	18	16	12
Kun ei saa tehdä mitä haluaa	13	13	12	16	14	13
Kun ei ole tekemistä	6	5	5	8	9	3
Muut	5	5	2	6	3	6

meen. Kyläily puolestaan tuli muita useammin esille harvaan asutulla alueella tai maaseudulla asuvien lasten vastauksissa. Näiden vastausten osalta lasten vastausjakaumassa ei ollut juurikaan eroja haastattelumenetelmien suhteen, joten tuloksia voidaan sen osalta pitää luotettavina.

Kun lapsilta kysyttiin, milloin kavereiden kanssa ei ole kivaa, oli yleisin vastaus, että aina on kivaa. Näin vastasi 36 prosenttia lapsista (Kuvio 20). Erimielisyydet ja riidat toi esille viidennes lapsista ja 15 prosenttia vastaajista mainitsi kiusaamisen tai ulkopuolelle jättämisen ikävänä asiana kaverisuhteissa. "Muut"-luokkaan sijoitettiin esimerkiksi seuraavat lasten vastaukset: "jos kaverit ovat kiukkuisia", "kun kaikki ovat lähteneet kotiin" ja "silloin kun itkettää". Haastattelumenetelmien välisessä vertailussa ei tässä kysymyksessä ollut suuria eroavaisuuksia. Kiusaaminen ja ulkopuolelle jättäminen tuli hieman useammin esille kasvokkaisissa kuin

puhelinhaastatteluissa, joissa painottui hieman vahvemmin tekemisen puute.

Lasten taustatekijöistä huoltajien koulutuksella ja sisarusten määrällä on jonkin verran vaikutusta siihen, millaiset tilanteet tai asiat lapset kokevat kavereiden kanssa epämiellyttävinä (Taulukko 14). Ne lapset, joiden toisella huoltajalla on korkeakoulutus tai kummallakaan huoltajalla ei ole korkeakoulutusta, vastasivat useammin "aina on kivaa" kuin ne lapset, joiden molemmilla huoltajilla on korkeakoulutuskinto. Sama vastaus painottui muita vahvemmin myös niiden lasten keskuudessa, joilla on vähintään kaksi sisarusta. Sen sijaan erimielisyydet ja riidat tulivat useammin esille niiden lasten joukossa, joiden molemmat huoltajat ovat korkeasti koulutettuja tai joilla on korkeintaan yksi sisarus. Koska lasten vastausjakaumassa ei ole isoja eroja haastattelumenetelmien suhteen, voidaan tuloksia pitää tältä osin luotettavina.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli vertailla kasvokkaista ja puhelinhaastattelua 6-vuotiaiden lasten kokemustiedon keräämisen metodeina. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita näihin haastattelumenetelmiin liittyy. Toissijaisesti tutkimuksessa tarkasteltiin sisällöllisesti lasten kokemuksia vapaa-ajasta ja liikunnasta. Tässä luvussa kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset ja pohditaan niiden merkitystä. Kolmannessa alaluvussa pienten lasten kokemustiedon keräämistä pohditaan tutkimuseettisistä näkökulmista. Samalla arvioidaan tutkimuksen toteutusta.

6.1 LASTEN KOKEMUSTIEDON KERUU – PUHELIMITSE VAI KASVOKKAIN?

Tämän tutkimuksen yhtenä keskeisenä tuloksena voidaan pitää eroavaisuutta puhelimitse ja kasvokkain tutkimukseen osallistuneiden taustoissa. Kasvokkaisiin haastatteluihin osallistui lapsia, joiden huoltajat ovat huomattavasti puhelinhaastatteluihin verrattuna koulutetumpia ja paremmin toimeentulevia ja joiden perhe asuu useammin isossa kaupungissa tai pienen paikkakunnan keskustassa. Puhelinhaastatteluihin osallistui tässä tutkimuksessa suhteellisesti selvästi enemmän lapsia, joiden perheet ovat vähävaraisempia ja jotka asuvat harvaan asutulla seudulla tai maaseudulla. Tulos on tärkeä, sillä se asettaa lapsia koskevissa tutkimuksissa paljon käytetyn haastattelumenetelmän kyseenalaiseen valoon: kuinka valikoitunut joukko kasvokkaisiin haastatteluihin osallistuu? Samalla tutkimus rohkaisee kysymään, voitaisiinko puhelinhaastattelujen kautta tavoittaa enemmän erilaisten perheiden lapsia? Puhelinhaastatteluiden etuna voidaan tämän tutkimuksen perusteella pitää sitä, että vastaajajoukko ei ole yhtä valikoitunut kuin se on kasvokkaisissa haastatteluissa.

Vastaajajoukon valikoituminen erityisesti kasvokkaisissa haastatteluissa on iso tutkimuseettinen ongelma, sillä se saattaa aiheuttaa tulosten vinoutumista ja jopa vääristymistä. Tämän tutkimuksen analyysivaiheessa jouduttiin pohtimaan, mitä kasvokkain tutkimukseen osallistuneiden lasten vastausjakaumista voidaan sisällöllisesti sanoa, sillä vastaajajoukko oli niin vahvasti painottunut niiden perheiden lapsiin, joissa huoltajilla on korkea koulutus ja perheen taloudellinen tilanne on hyvä. Kun tarkasteltiin esimerkiksi lasten vastauksia kysymykseen, miten sinä liikut, huomattiin, että tällaisissa perheissä elävät lapset luettelivat huomattavasti enemmän liikkumisen tapoja kuin ne lapset, joiden perhe ei tule yhtä hyvin toimeen tai joiden huoltajat eivät ole korkeasti koulutettuja. Oliko kyse todella siitä, että hyvin toimeentulevien perheiden lapset liikkuvat enemmän vai siitä, että kasvokkain lapset luettelivat ylipäättään enemmän liikkumisen tapoja ja kasvokkaisiin haastatteluihin osallistuneet lapset olivat puhelimitse haastateltuihin verrattuna huomattavasti useammin hyvin toimeentulevista perheistä? Kysymys jää tässä tutkimuksessa avoimeksi, mutta haastattelumenetelmän vaikutusta ei voida sulkea pois.

Yksi syy kasvokkain tutkimukseen osallistuvien valikoi-

tumiseen voi olla haastattelupaikka. Haastattelujen toteuttaminen haastateltavien kotona ei välttämättä ole järkevää, sillä vähävaraisille tai esimerkiksi arjenhallinnan ongelmista kärsiville perheille voi olla suuri kynnyks vastaanottaa vieras tutkija omaan kotiin. Maaseudulla myös pitkät etäisyydet voivat olla syynä siihen, että haastattelijaa ei haluta kutsua kotiin. Haastattelujen toteuttaminen kodin ulkopuolella, esimerkiksi koulun tai päiväkodin tiloissa tai muissa julkisissa paikoissa voi olla vastaajajoukon liiallisen valikoitumisen estämiseksi järkevämpää. Toisaalta tutkimuksen luotettavuuden kannalta olisi tärkeää varmistaa, että tutkimuksen vastaajajoukko on lähtökohtaisesti koko väestöä edustava. Tämä on haastavaa, sillä vapaaehtoisuuteen perustuvissa tutkimuksissa vastaajajoukko on usein hyvin toimeentuleviin ja korkeasti koulutettuihin painottunut. Tässä tutkimuksessa osa kasvokkaisiin haastatteluihin osallistuneista rekrytoitiin Norstat Oy:n kuluttajapaneelin kautta, mikä saattoi entisestään pahentaa valikoitumisen ongelmaa. Instituutiot, joissa ovat kaikki ikäryhmän lapset taustoista riippumatta, voivatkin tästä näkökulmasta olla paras väylä lasten tavoittamiseen tutkimuksissa.

Keskeisenä tuloksena tutkimuksessa voidaan pitää myös puhelimitse ja kasvotusten tutkimukseen osallistuneiden lasten vastausten laadullisia eroja. Yksi näistä eroavaisuuksista oli se, että kasvokkain lapset juttelivat huomattavasti runsassanaistemmin kuin puhelimitse. Lähes kaikkien avointen kysymysten osalta lasten vastausjakauma oli painottunut siten, että mainintoja saatiin enemmän kasvotusten kuin puhelimitse. Tulos on samansuuntainen Irvinen (2011) havaintojen kanssa. Hän on todennut, että puhelinhaastatteluissa vastaukset ovat usein lyhyempiä ja pinnallisempia kuin kasvokkaisissa tilanteissa. Samalla tulos poikkeaa Voglin (2013) tutkimushavainnoista, joiden mukaan suurin osa lapsista jutteli puhelimitse runsassanaistemmin kuin kasvotusten. Syynä siihen, että lapset olivat runsassanaistempiä kasvotusten voi olla se, että kasvotusten haastattelijan on helpompi luoda luottamuksellinen ja rohkaiseva ilma- piiri haastattelulle. Haastattelijasta pystyy tulkitsemaan lapsen ilmeitä ja eleitä, tekemään niistä johtopäätöksiä ja esimerkiksi rohkaisemaan epäröivää lasta vastaamisessa. Etenkin avoimia kysymyksiä esittäessä kasvokkainen haastattelu näyttäisi siten toimivan puhelinhaastattelua paremmin.

Toinen laadullinen eroavaisuus kasvokkaisten ja puhelinhaastattelujen välillä oli se, että kasvotusten lapset antoivat puhelinhaastatteluihin verrattuna myönteisempiä vastauksia. ”En osaa sanoa” oli puolestaan huomattavasti tyypillisempi vastaus puhelimitse kuin kasvokkain. Kyse voi olla haastattelijoiden ja haastattelutilanteiden välisistä eroista: esimerkiksi eräs kasvotusten haastatteluja tehnyt henkilö totesi, että hän ei hyväksynyt ”en osaa sanoa”-vastauksia, vaan rohkaisi lasta vastaamaan kysymykseen omin sanoin. Kasvotusten tällainen rohkaiseminen saattoikin olla helpompaa kuin puhelimen välityksellä. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että kasvotusten lapsi kokee enemmän sosiaalista painetta vastata aikuisen esittämiin kysymyksiin ja tehdä se tavalla, jonka olettaa olevan aikuiselle mieluisa (ks. Lempinen 2015; Voglin artikkeli tässä julkaisussa). Karlssonin (2010) mukaan lapset ovat tottuneet asettelmaan, jossa aikuiset odottavat heiltä tietynlaisia vastauksia esimerkiksi päiväkodissa tai neuvolassa. Tämä valta-asetelma voi korostua etenkin kasvokkaisissa tilanteissa, joissa aikuinen, vieläpä vieras tutkija, on läsnä.

Selitystä sosiaalisesta paineesta tukee aiemmissa tutkimuksissa tehty huomio, jonka mukaan lapset uskaltavat puhelimitse tuoda esille enemmän negatiivisia asioita. Tässä tutkimuksessa ne lapset, jotka kertoivat, ettei heillä ole kavereita, olivat kaikki puhelimitse haastateltuja. Kasvokkain kaikki lapset ilmoittivat, että heillä on kavereita. Pienen vastaajamäärän vuoksi tuloksista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta tulos on tältä osin kuitenkin samansuuntainen aiempien tutkimusten kanssa. Puhelimitse voi olla helpompaa jutella henkilökohtaisista ja vaikeistakin aiheista, sillä silloin ei ole ”kasvojen menettämisen” pelkoa (Vogl 2013; Oltmann 2016). Puhelimitse lapselle ei myöskään tule välttämättä yhtä suurta tarvetta miellyttää aikuista vastauksillaan, sillä hänen ei tarvitse kohdata aikuista. Mikäli halutaan tutkia lasten kokemuksia sensitiivisistä aiheista, voi puhelinhaastattelua tämän tutkimuksen perusteella pitää yhtenä varteenotettavana vaihtoehtona.

Tutkimuksen metodologisena johtopäätöksenä voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa kokeiltuja haastattelumenetelmiä ei voida laittaa paremmuusjärjestykseen. Kasvokkaisissa ja puhelinhaastatteluisissa on molemmissa hyvät ja huonot puolensa. Lasten haastatteluun kasvokkain voi johtaa pidempiin vastauksiin ja runsassanaiseen keskusteluun, kun taas puhelimitse tavoitetaan paremmin lapset erilaisista taustoista ja voidaan helpommin jutella sensitiivisistäkin aiheista. Kasvokkaiden haastattelujen haittana on vastaajajoukon mahdollinen valikoituminen, kun taas puhelinhaastattelujen huonona puolena on runsas ”en osaa sanoa” -vastausten määrä.

Mikä olisi sellainen tutkimusmenetelmä, jonka avulla tässä tutkimuksessa kokeiltujen haastattelumenetelmien hyvät puolet saataisiin hyödynnettyä ilman huonoja puolia? Voitaisiko teknologiaa hyödyntää siten, että lapsen ja tutkijan ei tarvitsisi tavata kasvotusten, mutta haastatteluun saataisiin kuitenkin näköyhteys? Menetelmä on tutkimuksen luotettavuuden kannalta avaintekijä, sillä se määrittää aineiston käyttökelpoisuuden. Tutkimusasetelmaan sopivan menetelmän käyttäminen takaa, että tulokset eivät ole sattumanvaraisia ja että tutkimuksessa todella pystytään tutkimaan sitä, mitä on tarkoituskin. Erityisesti lapsia koskevassa tutkimuksessa menetelmien kehittämiseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota kohdejoukon erityisyyden vuoksi.

6.2 VAPAA-AIKA JA LIIKUNTA 6-VUOTIAIDEN LASTEN ELÄMÄSSÄ

Tutkimuksessa keskityttiin ensisijaisesti metodologiseen vertailuun, eikä tutkimuksessa voida pienen vastaajajoukon vuoksi tehdä pitkälle meneviä sisällöllisiä johtopäätöksiä. Tutkimus antaa kuitenkin joitakin kiinnostavia näkökulmia myös 6-vuotiaiden lasten kokemuksiin vapaa-ajastaan ja liikunnastaan. Tutkimuksessa keskeisenä teemana oli liikunta, joka tämän aineiston perusteella näyttää luontaisena osana lähes kaikkien 6-vuotiaiden lasten jokapäiväistä elämää. Joukossa oli ainoastaan muutama lapsi, jotka eivät huoltajien vastausten perusteella harrastaneet liikuntaa. Liikuntalajeista suosituimpia 6-vuotiaiden keskuudessa olivat perinteiset suomalaiset lajit, kuten luistelu ja jääkiekko, pyöräily ja palloilu. Iso osa 6-vuotiaista liikkuu myös leikkien ja ulkoillen, juosten ja kävelen. Kun lapsilta kysyttiin, miten he haluaisivat liikkua, esille tulivat samat liikkumisen tavat: lasten toiveet ja todelliset liikuntamuodot ovat samansuun-

taisia. Näiltä osin tulokset ovat siis varsin myönteisiä.

Positiivista on myös se, että selvästi suurin osa lapsista kokee asuvansa hyvien liikuntapaikkojen lähellä. Joka viides lapsi kokee tai ainakin epäilee, että oman kodin lähellä ei ole hyvää liikuntapaikkaa. Näiden lasten osalta olisi hyvä jatkoissa selvittää, onko kyse tiedon puutteesta, siitä, että liikuntapaikkoja ei kerta kaikkiaan ole vai siitä, että lapset eivät koe nykyisiä liikuntapaikkoja sopiviksi. Esimerkiksi leikkipaikkoja suunniteltaessa olisi tärkeää ottaa lapset mukaan suunnitteluun. Toisaalta tutkimus osoittaa, että hyvä liikuntapaikka voi olla myös sellainen, jota ei ole erikseen suunniteltu. Lasten suosituin vastaus kysymykseen hyvästä liikuntapaikasta oli piha tai lähialueen luonto, esimerkiksi läheinen metsä tai uimaranta. Näin tutkimus vahvistaa Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksissa (2016) olevaa mainintaa luonnonympäristöistä lapsille erityisen mieluisina liikkumisen paikkoina. Yksittäisenä asiana lasten vastauksissa tuli esille kiipeilymahdollisuus. Se listattiin hyvän liikuntapaikan ominaisuudeksi, mutta myös mieluisaksi tavaksi liikkua. Kiipeileminen ei ole uusi laji, mutta sen suosioon lasten keskuudessa ovat saattaneet osaltaan vaikuttaa kiipeilymahdollisuuksien lisääntyminen sisäliikuntapaikkojen myötä sekä aiheeseen liittyvät televisio-ohjelmat. Esimerkiksi eräs lapsi kertoi, että hyvässä liikuntapaikassa pitäisi olla Ninja Warrior -telineitä.

Lasten liikuntakokemuksia haluttiin tarkastella tässä tutkimuksessa erityisesti kilpailullisuuden näkökulmasta. Aiheesta on käyty viime aikoina paljon keskustelua. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksissa (2016) liiallista kilpailullisuutta kehoitetaan välttämään ja tutkimusten mukaan liiallinen kilpailullisuus on yksi merkittävä syy siihen, miksi lapset ja nuoret lopettavat liikuntaharrastuksen (Vantaja 2017). Toisaalta urheiluseuroissa kilpailuhenkisyys on usein luontainen osa toimintaa. Tämän tutkimuksen perusteella sekä 6-vuotiaat lapset että heidän huoltajansa pitävät liikkumisessa tärkeänä muita kuin kilpailullisuuteen tai menestymiseen liittyviä arvoja. Huoltajat arvostavat lapsen liikkumisessa etenkin lapsen omaa kokemusta siitä, että liikkuminen on mielekästä sekä harrastuksen kasvatuksellisuutta ja sosiaalisuutta. Huippu-urheilijaksi tähtäämistä pitää tärkeänä vain hyvin pieni osa huoltajista. Myöskään suurin osa lapsista ei tuonut haastatteluisissa esille kilpailullisuutta tai menestymistä liikkumiseensa liittyen. Lapsille liikkumisessa on kivaa ennen kaikkea fyysinen liikkuminen ja tekeminen, sosiaalisuus ja se, että siitä tulee hyvä mieli tai olo (vrt. Myllyniemi & Berg 2013). Tämän tutkimuksen mukaan kilpailullisuuden painetta lasten liikkumiseen eivät siis tuo ainakaan huoltajat tai lapset itse.

Kun lapsilta tiedusteltiin, miltä kilpaileminen ylipäätään heistä tuntuisi, kaksi kolmasosaa kokisi sen mukavana juttuna. Kolmannes lapsista kokisi kilpailemisen epämiellyttävänä tai ainakin epäroksi vastaamista. Tulos on vain suuntaa antava, sillä osalle lapsista kilpaileminen voi sanana olla vieras. Se kuitenkin osoittaa, että lapset ovat erilaisia ja siksi aikuisten ei tulisi pakottaa kaikkia lapsia toimimaan samalla tavalla. On lapsia, jotka pitävät ja motivoituvat kilpailemisesta. On tärkeää, että nämä lapset saavat mahdollisuuksia kilpailemiseen ja että kilpaileminen tuottaa heille positiivisia kokemuksia. Toisaalta on myös lapsia, jotka kokevat kilpailemisen epämiellyttävänä. Näidenkin lasten kokemukset tulisi huomioida harrasteseuroissa ja järjestöissä sekä liikuntatuokioiden suunnittelussa esimerkiksi esikoulussa.

Lasten kokemukset ohjatusta toiminnasta ovatkin pääosin myönteisiä. Vain joka kymmenes lapsi toi ohjattua toimintaa koskien esille kielteisiä asioita, jotka liittyivät olosuhteisiin tai toiminnan organisointiin.

Liikuntakokemusten ohella tutkimuksessa selvitettiin lasten kokemuksia vapaa-ajasta ja kavereisuhteista. Vapaa-ajallaan lapset arvostavat ennen kaikkea mahdollisuutta leikkiä ja pelata sekä olla kotona ja levätä. Monet lapset mainitsivat myös syömisen ja herkuttelun parhaana asiana viikonlopuissa. Tutkimuksen tulokset tukevat aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan viikonloppu näyttyy arjen vastakohtana: kun arki on lapsille usein tulemista ja menemistä huoltajien aikataulun mukaan, viikonloppuisin lapsilla on aikaa rauhoittua ja nauttia siitä, että he voivat vapaasti leikkiä ja pelata perheenjäsenten ja kavereiden kanssa (vrt. Kyrönlampi-Kylmänen 2007). Lasten kokemukset vapaa-ajastaan ovat hyvin samansuuntaisia kuin ne asiat, joiden lapset kertoivat vuonna 2016 toteutetussa Lapsibarometrissa tuottavan heille iloa (Tuukkanen 2016). Viimekertaiseen tutkimukseen nähden uutena asiana tässä tutkimuksessa tuli esille älylaitteiden käyttö ja konsolipelien pelaaminen, jonka monet lapset mainitsivat viikonloppun parhaimpana asiana. Tylsiä asioita vapaa-aikaan ei juuri liitetä ja moni lapsi ei osannut nimetä yhtään viikonloppuihin liittyvää tylsää asiaa. Tylsistä asioista eniten mainintoja saivat asiat, jotka rajoittavat lasten vapautta: se, ettei saa tehdä mitä haluaa tai joutuu tekemään jotain mitä ei halua.

Lasten kaveritilanne on tämän tutkimuksen perusteella varsin hyvä: lähes kaikki lapset kertoivat, että heillä on kavereita. Noin puolet lapsista ottaisi kuitenkin mielellään lisääkin kavereita. Onko kyse siitä, että näillä lapsilla on liian vähän kavereita vai kokevatko lapset niin, että kavereita ei koskaan ole liikaa? Kysymyksen muotoilusta johtuen tähän kysymykseen ei voida vastata. Kavereiden riittävästä määrästä olisi hyvä jutella lasten kanssa, sillä yksi kaveri voi jollekin

lapselle olla riittävästi, kun toinen kaipaa lähelleen kymmenen kaveria. Tämän tutkimuksen mukaan selvästi suosituin toiminta kavereiden kanssa on leikkiminen ja pelaaminen. Aiempien tutkimusten mukaan yhteinen leikki ikätovereiden kanssa on lapselle merkittävintä myös päiväkodin arjessa (Kyrönlampi-Kylmänen 2007; Laaksonen 2014). Ongelmat kavereisuhteissa liittyvät riitoihin ja erimielisyyksiin sekä kiusaamiseen ja porukan ulkopuolelle jättämiseen. Kiusaamiskokemukset ovat siis tuttuja jo 6-vuotiaille lapsille, jotka vasta aloittelevat koulutaivaltaan. Tulos on yhdenmukainen aiempien tutkimustulosten kanssa. Esimerkiksi Juntila (2015) puhuu varhaiskasvatuksen pienistä yksinäisistä, jotka joutuvat jo päiväkodissa kiusatuksi tai jotka jätetään porukan ulkopuolelle (ks. myös Holappa ym. 2018).

Lasten taustatekijöillä on aiemmissa tutkimuksissa osoitettu olevan vaikutusta moniin lasten hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin, kuten lasten vapaa-ajan viettotapoihin ja liikunta-aktiivisuuteen. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten (2016) mukaan esimerkiksi kaupungeissa asuvien lasten on todettu liikkuvan muita lapsia enemmän ja perheen toimeentulon on huomattu olevan yhteydessä siihen, minkä verran lapsilla on käytössään viihde-elektroniikkaa ja kuinka paljon lapsille jää näin ollen aikaa liikumiseen. Lasten taustatekijöiden vaikutusta heidän kokemuksiinsa ei voida tässä tutkimuksessa täysin luotettavasti tarkastella, koska vastaajajoukko oli lähtökohtaisesti hyvin toimeentuleviin ja korkeasti koulutettuihin perheisiin painottunut. Myös haastattelumenetelmien vertailuasetelma vaikuttaa sisällöllisten tulosten tarkasteluun, sillä lasten vastauksissa oli eroja sen mukaan, haastateltiin heidät kasvotusten vai puhelimitse. Taustatekijöiden näkökulmasta yksi kiinnostava huomio on se, että hyvin toimeentulevien perheiden ja korkeasti koulutettujen huoltajien lapset luettelivat enemmän erilaisia liikkumisen muotoja heidän liikkumistottumuksistaan kysyttäessä. Samansuuntainen

tulos toistui muidenkin kysymysten osalta: hyvin toimeentulevista perheistä tulevat ja korkeakoulutuksen saaneiden huoltajien lapset vastasivat muita useammin myönteisesti esimerkiksi liikuntapaikkojen läheisyyttä sekä kavereita koskeviin kysymyksiin. Ylipäätään nämä lapset vastasivat muita runsassanaisemmin ja monipuolisemmin heille esitettyihin kysymyksiin. Mikäli tutkimusasetelma olisi toisenlainen, eikä kyseessä olisi haastattelumenetelmien vertailuasetelma, tuloksen voisi tulkita merkinä eriarvoisuudesta tai siitä, että hyvin toimeen tulevien perheiden lapsilla on enemmän kielellistä kompetenssia, joka auttaa sanoittamaan vastauksia haastattelutilanteissa. Tässä tapauksessa tällaista johtopäätöstä ei kuitenkaan voida tehdä.

Tutkimuksen sisällöllisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että 6-vuotiaiden lasten kokemusmaailma vapaa-aikaa koskien on pitkälti samansuuntainen kuin se oli vuosikymmenen sitten esimerkiksi Kyrönlampi-Kylmäsen tutkimustuloksiin peilaten. Leikkiminen, kotona oleminen, yhdessäolo perheen ja kavereiden kanssa sekä ruoka ovat edelleen asioita, joista lapset nauttivat ja tulevat onnelliseksi. Väite lasten vapaa-ajan muuttumisesta organisoidummaksi tai aikataulutetummaksi ei saanut siis tässä tutkimuksessa vahvistusta. Jos tutkimustuloksia verrataan kouluikäisten ja jopa murrosikäisten nuorten kokemusmaailmoihin, tulokset ovat yllättävän yhdenmukaisia (vrt. Tuononen 2008). Iloa kaikenikäisille lapsille ja nuorille tuottavat vapaa-ajalla esimerkiksi vapaus, sosiaaliset suhteet, yhdessä tekeminen sekä perhe ja kaverit, kun taas tylsiä tai huolta aiheuttavia asioita ovat riidat ja kiusaaminen. Lasten kokemusmaailman pysyvyys korostaa pienten lasten hyvinvoinnin ja sen edistämisen merkitystä. Jos päiväkodista alkaneet ongelmat jatkuvat koulussa, ne kertautuvat ja lopputuloksena voi pahimmillaan olla koko elämän jatkuva syrjäytymisen kierre (Junttila 2015). Siksi pienten lasten ongelmiin ja erityisesti kiusaamisen kokemuksiin tulisi kiinnittää huomiota jo varhaisessa vaiheessa ennen kouluikää. Yhtä lailla positiivisten asioiden tunnistaminen pienten lasten elämässä auttaa aikuisia suuntaamaan toimintaa oikein. Esimerkiksi liikunnallinen elämäntapa opitaan tutkimusten mukaan jo varhaisessa vaiheessa (Haapala ym. 2016; Telama ym. 2013), mikä alleviivaa erityisesti pienten lasten liikkumisen ja sen tukemisen merkitystä (ks. Soinin artikkeli tässä julkaisussa).

6.3 LASTEN KOKEMUSTIEDON KERUUN EETTINEN ARVIOINTI

Tieteellisen tutkimuksen eettisyyttä arvioitaessa yksi keskeisimmistä kriteereistä on tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuus. Tutkimuksen tekeminen tieteelliselle tutkimukselle asetettujen sääntöjen mukaan on tae sille, että tulokset ovat luotettavia ja tutkimus on ylipäätään uskottava. Tässä tutkimuksessa tulosten luotettavuuteen vaikuttavia asioita olivat vastaajien valikoituminen sekä tutkimuksen toteutukseen liittyvät haasteet. Kyse on lapsia koskevan tutkimuksen erityisistä haasteista, mutta useimmat niistä koskevat kaikkea tutkimusta.

Vastaajajoukon valikoituminen on kaikkea tutkimusta koskeva iso eettinen haaste. Miten taataan, että tutkimusten vastaajajoukot ovat edustavia ja että tutkimustietoon voidaan ylipäätään luottaa? Lapsia koskevan tutkimuksen

näkökulmasta keskeinen kysymys on, miten valtakunnallisiin tutkimuksiin saadaan mukaan erityisesti ne lapset, jotka ovat muihin nähden heikommassa asemassa tai jotka tulevat selvaisista perheistä, joissa on matalampi tulotaso ja koulutus? Eettisestä näkökulmasta juuri heidän kokemuksistaan olisi tärkeää tietää: lasten kokemustieto auttaisi ratkaisemaan ongelmia jo hyvissä ajoin, mikä olisi myös taloudellisesti järkevää. Tilanne ei ole helppo, sillä osallistujakato on tutkimuksissa yhä paheneva ongelma. Vaikka yhteydenpitovälineet ovat kehittyneet ja tutkimuksiin on helppo osallistua puhelimitse, on suostumuksen saaminen esimerkiksi Nuorisobarometrissa vaikeutunut koko ajan (Myllyniemi & Kiihlakoski 2017).

Perinteisesti lapsia ja nuoria on tavoitettu tutkimuksiin koulujen ja päiväkotien kautta. Ne ovat hyviä väyliä, sillä niiden kautta tavoitetaan lähes kaikki lapset taustoista riippumatta. Aina lasten ja nuorten lähestyminen instituutioiden kautta ei ole kuitenkaan mahdollista tai järkevää. Siksi tarvittaisiin uusiakin menetelmiä lasten ja nuorten tavoittamiseen tutkimuksissa. Yksi esimerkki lähinnä aikuisille kehitetystä rekrytoimismenetelmästä on Internet-paneeli, jota markkinointitutkimukseen erikoistuneet yritykset hyödyntävät paljon ja jonka kautta myös tässä tutkimuksessa saatiin osallistujia kasvokkain haastatteluihin. Paneeliin voi kuka tahansa ilmoittautua jäseneksi²¹ ja saada sitä kautta pienen palkkion osallistumalla erilaisiin tutkimuksiin. Aineistonkerääjän näkökulmasta paneelit voivatkin olla hyödyllisiä, sillä vastaajajoukko on aina valmiina tutkimukseen. Eettisestä näkökulmasta paneelit voivat kuitenkin olla myös osa ongelmaa, jos niihin valikoituu ihmisiä vain yhdenlaisista taustoista. Tarvetta olisi erityisesti sellaisille väylille, joiden kautta tavoitettaisiin lapsia ja nuoria erilaisista taustoista.

Vastaajajoukon edustavuuden lisäksi onnistunut toteutus on tutkimuksen luotettavuuden tae. Lapsia koskevan tutkimuksen toteutuksessa kohderyhmä on huomioitava erityisellä tavalla. Lapsia ei voi lähestyä kuten ketä tahansa aikuista, sillä lasten haastatteleminen ja kohtaaminen vaatii aikaa, lämmittelyä ja hyvää valmistautumista. Monet lapsia koskevan tutkimuksen erityispiirteet ja haasteet tulivat esille myös tässä tutkimuksessa. Vaikka kyselylomaketta testattiin, huomattiin haastatteluissa joillakin lapsilla olevan vaikeuksia hahmottaa joitakin kysymyksiä. Muutamissa haastatteluissa huoltajat johdattelivat lapsia, vaikka haastattelijat korostivat kohtaamisissa lapsen oman kokemuksen esille tuomista. Pääosin haastattelijat perehdyttiin tehtävään, mutta kuitenkin oli yksi haastattelija, joka ei tiennyt tullessaan haastattelemaan nimenomaan lapsia. Vaikka valmistautumisen merkitys tunnistettiin jo ennen aineistonkeruun aloitusta, oli siinä kuitenkin puutteita. Oman haasteensa tutkimuksen toteutukseen toi se, että aineistonkeruun teki yritys, joka ei ollut aiemmin tehnyt aivan vastaavanlaista tutkimusta.

Lapsia koskevaa tutkimusta voidaan pitää yhtenä vaativimmista tutkimuksen alueista. Kuka tahansa ei voi tehdä lapsia koskevaa tutkimusta, sillä se on tutkimusala, jossa asiat täytyy nähdä ja sanoittaa eri tavoin kuin mihin aikuiset ovat tottuneet. Tutkijan täytyy olla valmis luopumaan omista ennakkoluuloistaan ja käsitteistään ja katsomaan maailmaa lapsen silmin. Tämä ei voi koskaan onnistua täydellisesti, sillä aikuinen ei voi tavoittaa lapsen kokemusmaailmaa. Tutkijalta vaaditaan kuitenkin erityistä heittäytymistä ja herkkyttä

21 Paneeliin pääsemiseksi voi olla ikäraja. Norstat Oy:n paneeliin pääsevät kaikki yli 15-vuotiaat.

kohdata ihminen, jonka kokemusmaailma on jo lähtökohtaisesti hyvin erilainen kuin tutkijan oma. Tähän kohtaamiseen tarvittaisiin nykyistä enemmän tietoa ja välineitä, metodiikkaa. Kyse on esimerkiksi siitä, miten tutkimuksessa muotoillaan kysymykset niin, että lapset ymmärtävät ne, miten lasten kohtaamiseen valmistaudutaan ja miten ohjeistetaan huoltajaa olemaan haastattelutilanteessa. Lasten ottaminen mukaan jo tutkimuksen suunnitteluvaiheeseen voisi auttaa tutkijaa löytämään lapsille ominaiset tavat kertoa kokemusmaailmastaan (ks. Karlsson 2010).

Metodiseen kehitystyöhön olisi saatava mukaan kaikki lapsia koskevaa tutkimusta tekevät tahot, myös yksityiset tutkimusyrietykset. Näin kunnioitetaan sitä kokemustietoa, jota yrityksillä on erilaisista aineistonkeruista. Nykyisin yritysten rooli tutkimusprojekteissa tyypistyy usein pelkäksi aineistonkerääjäksi valmiiksi suunnitellun kaavan ja kyselyn mukaan. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa toteutettu tiedonkeruu lasten haastatteliijoilta osoitti, että heillä on paljon sellaista tietoa, josta on hyötyä lapsia tutkiville. Toisaalta kyse on lapsia koskevan tutkimusosaamisen varmistamisesta. Nykytilanne on se, että valtakunnallisissa tutkimuksissa aineistonkeruun toteuttava yritys valitaan kilpailutuksen perusteella, ja tärkeimpänä kriteerinä valinnassa on usein hinta. Olisi hyvä pohtia, voisiko yhtenä valintaperusteena kilpailutuksissa olla lapsuudentutkimuksen ja erityisesti sen metodiikan tuntemus.

Luotettavuuden ohella lapsia koskevassa tutkimuksessa olisi hyvä pohtia nykyistä enemmän tutkimusten yleistettävyyttä. Lapsia koskeva tutkimusmetodiikka on tähän saakka nojautunut pitkälti laadullisiin menetelmiin, mikä on rajannut yleistettävyyden mahdollisuuden pois. Laadullista otetta pidetään lähes itsestäänselvytenä pienten lasten tutkimisessa: tutkimusmenetelmät ovat usein toiminnallisia, visuaalisia tai etnografisia. Laadulliset tutkimukset ovatkin tärkeitä erilaisten ilmiöiden ja lasten kokemusmaailmojen hahmottamiseksi. Vähemmän on kuitenkin pohdittu sitä, miten pienten lasten kokemustietoa saataisiin valtakunnallisesti kerättyä. Eettisesti ja yhteiskunnallisesti olisi tärkeää saada lisää tietoa esimerkiksi lasten taustatekijöiden vaikutuksesta heidän kokemuksiin omasta elämästään ja hyvinvoinnistaan. Tällaisia aineistoja varten tarvittaisiin lapsiystävällisiä, ehkä myös lapsilähtöisiä, tutkimusmenetelmiä, jotka mahdollistaisivat isompien vastaajajoukkojen tavoittamisen.

Haasteeseen on viime aikoina pyritty vastaamaan toteuttamalla tutkimuksia, joissa vanhemmat haastattelevat lapsiaan. Näin on pystytty tavoittamaan isompia vastaajajoukkoja ja pyritty välttämään valta-asetelmaa, joka syntyy vieraan tutkijan ja lapsen välille. Tämän tutkimuksen havaintojen perusteella kyseiseen haastattelumenetelmään liittyy

kuitenkin haasteita lapsen ja aikuisen välisen kohtaamisen näkökulmasta. Johdattelun vaara on ilmeinen, ja vain harvalla vanhemmalla on tutkijan koulutusta, joka antaisi eväitä siihen, miten lapsi tieteellisen tutkimuksen kontekstissa kohdataan. Kyse ei aina ole vanhemman tarpeesta johdella lapsi vastaamaan haluamallaan tavalla, vaan siitä, että vanhempi huomaamattaan johdattelee lasta yrittäessään auttaa tätä vastaamisessa. Jo pelkkä vanhemman läsnäolo haastattelutilanteessa voi vaikuttaa lapsen vastaamiseen. Vanhemman rooli haastattelutilanteessa tulisikin miettiä ja ohjeistaa tarkkaan jo ennen haastattelua. Haastattelijan roolin antaminen vanhemmalle tulisi myös perustella huolellisesti tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

Luotettavan ja yleistettävän tutkimuksen toteuttamiseen ei ole yksinkertaisia ratkaisuja. Kaikkiin menetelmiin liittyy haasteita, jotka tulisi tutkimuksessa käsitellä ja tuoda julki. Valtakunnallisesti lapsia koskevan tutkimuksen metodiikasta voitaisiin keskustella huomattavasti nykyistä enemmän. Esimerkiksi paheneva osallistujakato, vastaajajoukkojen valikoituminen sekä aineistonkeruun ulkoistaminen yrityksille ovat lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessakin ajankohtaisia ja eettisesti isoja asioita ja haasteita. Kyse on tieteellisen tutkimuksen uskottavuudesta, jonka merkitys korostuu etenkin nyt, kun päätöksenteon halutaan perustuvan tutkittuun tietoon. Vastuu uskottavan tutkimuksen tekemisestä on viime kädessä tutkijayhteisöllä. Siksi tutkijayhteisön tulisi rohkeasti ottaa puheeksi myös tutkimusmetodiikkaan liittyvät haasteet.

LÄHTEET

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino. 9–30.
- Alatalo, M. 2005. Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M. & Karila, K. 2014. Päivähoito ja varhaiskasvatus lasten silmin. Raportti varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi. Teoksessa M. Alasuutari, K. Karila, K. Alila & M. Eskelinen. Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75257>. Katsottu 6.4.2018.
- Alexander, K., Stafford, A. & Lewis, R. 2011. The experiences of children participating in organized sport in the UK. Main Report. Edinburgh: The University of Edinburgh/NSPCC. Saatavilla osoitteessa <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/experiences-children-participating-organised-sport-uk-main-report.pdf>. Katsottu 27.4.2018.
- Berg, P. & Piirtola, M. 2014. Lasten ja nuorten liikuntatutkimus Suomessa – tutkimuskatsaus 2000–2012. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura. Saatavilla osoitteessa http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/lts-lasten_ja_nuorten_liikuntatutkimus_suomessa_www.pdf. Katsottu 22.3.2018.
- Buckingham, D. 2000. After the Death of Childhood. Growing Up in the Age of Electronic Media. Cambridge: Polity Press.
- Christensen, P. & James, A. (toim.). 2000. Research with Children: Perspectives and Practices. London: Falmer Press.
- Chudacoff, H. P. 2007. Children at Play: An American history. New York: New York University Press.
- Ellonen, N. & Pösö, T. 2010. Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkkinä uhritutkimus. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 192–209.
- Eriarvoistuva koulu? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavilla osoitteessa http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA_vuosikirja_2015-2.pdf. Katsottu 14.9.2018.
- Eskola, A. 2009. Mikä henki meitä kantaa. Katselen työni jälkiä. Helsinki: Tammi.
- Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J. ym. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Saatavilla osoitteessa http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Katsottu 10.9.2018.
- Gleave, J. 2009. Children's time to play: A literature review. Playday 2009 Make time! London: NCB. Saatavilla osoitteessa http://www.playday.org.uk/wp-content/uploads/2015/11/children's_time_to_play___a_literature_review.pdf. Katsottu 21.3.2018.
- Gretschel, A., Laine, S. & Junntila-Vitikka, P. 2013. Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla osoitteessa http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/245/Liikuntapaikkaraportti_www_2013.pdf. Katsottu 22.3.2018.
- Haapala, E. A., Pulakka, A., Haapala, H. L. ym. 2016. Fyysisen aktiivisuuden ja fyysisen passiivisuuden yhteydet terveyteen ja hyvinvointiin lapsilla. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:22. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. 12–21. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75406>. Katsottu 22.3.2018.
- Hakalahti, S. 2016. Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäisyydestä. Lakimies 7-8, 1197–1198.
- Helavirta, S. 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkimystä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka 72 (6), 629–640.
- Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Holappa, A.-S., Hyvönen, S., Junntila, N. ym. 2018. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tila ja kehittämistarpeet. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistyöryhmän raportti 2018. Raportit ja selvitykset 2018:12. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa https://www.opi.fi/download/192065_aamu_ja_iltapaivatoiminnan_tila_ja_kehittamistarpeet.pdf. Katsottu 14.9.2018.
- Hytönen, K.-M., Malinen, A., Salenius, P. ym. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla osoitteessa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74821/Rap_2016_22.pdf?sequence=1. Katsottu 16.3.2018.
- Hyvönen, P. & Kangas, M. 2007. From Bogey Mountains to Funny Houses: Children's Desires for Play Environment. Australian Journal of Early Childhood 32 (3), 39–47.
- Häikiö L. (2009). Kerhotoiminnan merkitys lapsen ja nuoren hyvinvointiin. Esimerkkinä Tampereen kaupungin Harrastava iltapäivä -hanke. Teoksessa M. Kenttälä & M. Kesler (toim.) Kerhotoiminta osa kehittyvää ja hyvinvoivaa koulua. Helsinki: Kerhokeskus, 19–32.
- Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>. Katsottu 27.4.2018.
- Irvine, A. 2011. Duration, Dominance and Depth in Telephone and Face-to-Face Interviews: A Comparative Exploration. International Journal of Qualitative Methods 20 (3), 202–220.
- Jans, M. 2004. Children as Citizens: Towards a Contemporary Notion of Child Participation. Childhood 11 (1), 27–44.
- Junntila, N. 2015. Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Lapset ja nuoret. Helsinki: Nuori Suomi, Suomen Liikunta ja Urheilu, Suomen Kuntoliikuntaliitto, Suomen Olympiakomitea, Helsingin kaupunki ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla osoitteessa https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf. Katsottu 27.4.2018.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro: ammattikäytännön perinteet murroksessa. Väitöskirja. Helsinki: Edita.
- Karlsson, L. 2010. Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa K. P. Kallio & A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Lapsuuden tilat – lapsuuden paikat. Helsinki: Lapsuudentutkimuksen seura ja Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 105.
- Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. 17–63.
- Kataja, K., Ristikari, T., Paananen, R. ym. 2014. Hyvinvointiongelmien ylisukupoliset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. Yhteiskuntapolitiikka 29 (1), 38–54.
- Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiili, J. & Larkins, C. 2016. Invited to labour or participate: intra- and intergenerational distinctions and the role of capital in children's invited participation. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education 39 (3), 408–421.
- Kyhälä, A.-L. & Soini, A. 2016. Organisoitu liikunta. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:22. 49–53. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Katsottu 27.4.2018.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kyttä, M., Broberg, A. & Kahila, M. 2009. Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. Yhdyskuntasuunnittelu 47 (2), 6–25.
- Laaksonen, V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaissuhderyhmissä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla osoitteessa https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1. Katsottu 20.4.2018.

- Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018. Saatavilla osoitteessa http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/LA_eduskuntakertomus_2018_netti_SU.pdf. Katsottu 19.3.2018.
- Lempinen, L. 2015. Lapsilta kerättävä hyvinvointitieto. Katsaus aiheetta käsittelevään kirjallisuuteen. Helsinki: Kuntaliitto. Saatavilla osoitteessa https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Liite%206_Katsaus_Lapsilta%20kerattava_hyvinvointitieto.pdf. Katsottu 16.3.2018.
- Melman, S., Little, S. G. & Akin-Little, K. A. 2007. Adolescents, overscheduling: The relationship between levels of participation in scheduled activities and self-reported clinical symptomology. *The High School Journal* 90 (3), 18–30.
- Merikivi, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. 2016. Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosaia neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf. Katsottu 27.4.2018.
- Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M. L. ym. (toim.) 2015. Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 170.
- Myllyniemi, S. & Berg, P. 2013. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosaia neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla osoitteessa <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/>. Katsottu 13.8.2018.
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2017. Tilasto-osio. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto ja opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla osoitteessa https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf. Katsottu 20.8.2018.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunnan analyysi nro 19. Saatavilla osoitteessa <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjajytyminen.pdf>. Katsottu 24.4.2018.
- Mäkelä, K. 2010. Alakäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosäätely. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 67–88.
- Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 25–42.
- Odenbring, Y. 2016. Childhood, free time and everyday lives: comparing children's views in Sweden and the United States. *Early Child Development and Care* 1.
- Oltmann, S. M. 2016. Qualitative Interviews: A Methodological Discussion of the Interviewer and Respondent Contexts. *Forum: Qualitative Social Research* 17 (2).
- O'Reilly, M. & Dogra, N. 2017. *Interviewing Children and Young People for Research*. London: Sage.
- Parke, A., Sweeting, H. & Wight, D. 2016. What shapes 7-year-olds' subjective well-being? Prospective analysis of early childhood and parenting using the Growing Up in Scotland study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 51 (10), 1417–1428.
- Pekkarinen, E. 2015. Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä – lastensuojelun näkökulma. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. 163–179. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaia neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla osoitteessa https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf. Katsottu 18.9.2018.
- Pekkarinen, E. 2015. Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa A. Häkkinen & M. Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu – Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 264–300.
- Pekkarinen, E. 2016. Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavilla osoitteessa http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulukoti_muutoksessa.pdf. Katsottu 16.3.2018.
- Pekkarinen, E. 2017. "Mä on ollut tässä asiakirja muitten joukossa" – Koulukodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa S. Aaltonen & A. Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 173–197.
- Porko, P., Heino, T. & Eriksson, P. 2018. Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. Työpäperi 21/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla osoitteessa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136436/URN_ISBN_978-952-343-131-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Katsottu 6.6.2018.
- Prout, A. & James, A. 1997. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Routledge.
- Pulkkinen, L. (toim.) 2018. Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Työpäperi 12/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla osoitteessa <http://www.julkari.fi/handle/10024/136124>. Katsottu 20.4.2018.
- Punch, S. 2002. Research with Children. The same or different from research with adults? *Childhood* 9 (3), 321–341.
- Roos, P. 2015. *Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Väitöskirja*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Nokia: Piia Roos Oy.
- Roos, P. & Rutanen, N. 2014. Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. *Journal of Early Childhood Education Research* 3 (2), 27–47.
- Ruckenstein, M. 2013. *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sandseter, E. B. H. & Seland, M. 2017. 4–6-year-Old Children's Experience of Subjective Well-Being and Social Relations in ECEC Institutions. *Child Indicators Research*. doi:10.1007/s12187-017-9504-5.
- Soini, A. 2015. *Always on the Move? Measured Physical Activity of 3-Year-Old Preschool Children*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Soini, A., Laukkanen, A., Mäki, P., ym. 2016. Fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista edistävä ympäristö. Teoksessa *Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:22*. 44–48. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75406>. Katsottu 28.3.2018.
- Telama, R., Yang, X., Leskinen, E., ym. 2013. Tracking of physical activity from early childhood through youth into adulthood. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 46 (5), 955–962.
- Tuononen, P. 2008. *Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavilla osoitteessa <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/asiaa-aikuisille.pdf>. Katsottu 13.8.2018.
- Tuukkanen, T. (toim.) 2016. *Lapsibarometri 2016*. Luottamus 6-vuotiaiden lasten kokemana. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavilla osoitteessa http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/11/LA_lapsibarometri_2016.pdf. Katsottu 19.3.2018.
- Vanttaja, M., Tähtinen, J., Zacheus, T., ym. 2017. Liikkumattomuuden jäljillä. Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016: 17. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. Katsottu 27.4.2018.
- Weckström, E., Jääskeläinen, V., Ruokonen, I., ym. 2017. Steps Together – Children's Experiences of Participation in Club Activities with the Elderly. *Journal of Intergenerational Relationships* 15 (3), 273–289.
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H., ym. 2010. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 10–23.
- Veitch, J., Salmon, J. & Ball, K. 2007. Children's perceptions of the use of public open spaces for active free play. *Children's Geographies: Advancing interdisciplinary understanding of young people's lives* 5 (4), 409–422.
- Vieira, M.E.B., Formiga, C.K.M.R., & Linhares, M. B. M. 2017. Quality of Life Reported by Pre-School Children and their Primary Caregivers. *Child Indicators Research*.
- Vogl, S. 2013. Telephone versus Face-to-Face Interviews: Mode Effect on Semistructured Interviews with Children. *Sociological Methodology* 43 (1), 133–177.
- Vogl, S. 2015. Children's verbal, interactive and cognitive skills and implications for interviews. *Quality & Quantity* 49 (1), 319–338.
- Vuorisalo, M. 2013. *Lasten kentät ja pääomat. Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa*. Väitöskirja. Jyväskylä:

Näkökulmia

INTERVIEWING CHILDREN: THE USE OF TELEPHONE INTERVIEWS

Susanne Vogl
University of Vienna
Department of Education & Department of Sociology

CHILDREN IN SOCIAL RESEARCH: A SPECIAL POPULATION

It is a comparatively new development that children are informants on their own lives. During the last century, the image of children changed from “adults-to-be” towards “actors in their own right.” This implied that children were increasingly regarded as competent informants about their experiences and views. Consequently, more and younger children are being involved in research. When learning about children’s lives, it is considered insufficient to conduct proxy-interviews with guardians or examine household statistics. Children have lives of their own, some parts of which are unknown to their parents. Needs are very individual: where children’s needs are of interest, they cannot be adequately defined through the eyes of adults. Children have their own opinions; they observe, have opinions, and influence how families and households function (Scott 1997).

Despite the high desirability of hearing children’s voices, the methodological approaches to doing so are not straightforward. It is one thing to say that children know best about their own thoughts, needs and impressions, but quite another to articulate these in a research interview between a child and an adult. The younger the children, the greater the challenge involved for researchers in gaining access to children’s voices. In general, social science research methods were developed with adults in mind; because children’s skills differ from those of adults, such methods cannot be blindly transferred to childhood research.

Account must also be taken of some practical and ethical research issues: children under 15 years of age cannot decide to participate in an interview on their own, parent consent is usually mandatory (ESOMAR/GRBN 2018). Children also need to give their informed consent to participation. Conveying information in such a way that children can fully understand the purpose, procedures, implications and potential aftermath of participation can be challenging. When children are the respondents, confidentiality and the research context demand special consideration (Scott 2000), as do the children’s positions within a societal hierarchy (Irwin & Johnson 2005; Romer et al. 1997; Vogl 2013) in which adults have more authority, ‘know’ what is right and wrong, and often make decisions on behalf of children.

Researchers must acknowledge their (generational) authority and act in a particularly responsible and sensitive manner. The everyday experiences of children teach them that adults often set the rules and determine what is right and wrong, e.g. in teacher-pupil interactions. This becomes

problematic when it inhibits conversation, lowers children’s motivation to participate, generates social desirability, or creates anxieties – such a power imbalance certainly requires methodological reflection. Because research is almost exclusively designed and conducted by adults, children and their involvement are viewed from an adult-centred perspective. However, in the absence of standards, the design of child-centred approaches and the related analysis are not straightforward. For this reason, although interviewing children is highly desirable, it involves many challenges. Existing data collection methods must sometimes be adapted when children are the research participants and new methods must be developed, some of which involve less verbal interaction, for example.

INTERVIEWS WITH CHILDREN: ASSUMPTIONS AND QUESTION MARKS

Since the middle of the last century, interviews have been such popular tools in social science research that Atkinson and Silverman (1997) argue that we live in an ‘interview society’. Despite the considerable body of literature on the issue, our knowledge of interview methods remains limited in some respects. Research indicates that respondents’ attributes can greatly affect the quality and richness of interview outcomes (Vogl 2015, 2012; Krosnick 1991; Bachleitner et al. 2010). Nevertheless, methodological research that addresses special populations, such as children, adolescents, migrants, or people with disabilities, remains an underdeveloped area.

In general, the information obtained in an interview situation depends on multiple contextual factors. Respondents do not produce data neutrally but respond to a social situation based on their experience and context (Bachleitner et al. 2010). The key factors that influence the process and outcome of interviews and the related data quality are: (a) respondent characteristics, (b) interview mode, (c) interviewer characteristics (if applicable), (d) interview situation, and (e) questions/stimuli with content and structural components. In other words, it matters (a) whether a respondent is seven or 70 years old, (b) whether the respondent is answering an interviewer or ticking a box on an online form, (c) whether the interviewer is the same age as the respondent or thirty years older, (d) whether one-to-one interaction with an interviewer is involved, or somebody else is present during the interview, (e) whether the questions are in closed or open format, whether or not pictures are used to illustrate the issue, or whether the question is about, say, my favourite TV-series or shoplifting. All of these factors taken together influence the process and outcome of an interview.

Within this framework, the Child Barometer 2018 has two distinctive characteristics: (1) at the age of six years, the respondents were very young and (2) the Child Barometer followed a mixed mode approach in which both face-to-face and telephone interviews were conducted. Interviewing young children is challenging in multiple respects: first of all, children are a very heterogeneous age group with huge differences in terms of skills across and within age groups

(Vogl 2015). Their literacy, communicative and cognitive skills differ to those of adults. However, from a deficiency-oriented perspective, in which children are viewed as adults-to-be, their strengths can be overlooked. Thus, further research on age-specific response behaviour is required – not necessarily to determine data quality but to adapt research methods and instruments, interviewer training, and analytic strategies.

What we know so far, mainly from developmental psychology, is that the age of around seven years is an important turning point in children's development: both their linguistic and reading skills expand and their ability to change perspectives improves (De Leeuw 2011; De Leeuw et al. 2004; Garbarino & Stott 1992; Vogl 2015; Delfos & Gravendaal 2016). The latter implies that children recognise that people can have diverse perspectives. This is a crucial skill for interacting with a variety of people in different contexts. Research interviews are certainly a very specific interactional setting that can benefit from these skills, because the conversation can be coordinated more easily. Conversational competence relates to decoding verbal stimuli as intended by the researcher and (verbally) reacting in a linguistically adequate way. This skill is closely linked to the ability of perspective-taking (Vogl 2015).

Determining a minimum age for participants can only be a rule of thumb, for which the level of standardisation of an interview approach is crucial. Whereas the duration of an interview usually decreases with the level of standardisation, the opposite is true with regard to the breadth and depth of responses. Increasing standardisation is leaving less room for children's relevance systems because the content and procedure is more structured by (adult) researchers and their interests. At the same time, the verbal and communicative requirements to which respondents are subject are increasing. Standardised interviews leave less room for negotiating and securing the equivalence of meaning. Less standardised approaches are therefore more suitable for younger children: five to seven is often the recommended minimum age for open and flexible interviews (Trautmann 2010; Borgers et al. 2000; Krüger 2006). The recommended minimum age for surveys is usually around 11 or 12 years (De Leeuw et al. 2004; Scott 2000).

Considering the various types of interviews conducted, such recommendations can only be a rule of thumb. Minimum age recommendations depend strongly on the interviewing technique as well as the level of standardisation. For example, a mail questionnaire only makes sense if respondents are already proficient in reading and writing. When an interviewer is administering an interview, respondents can be potentially younger because they do not have to read questions and answers and can ask for clarification.

Furthermore, the content of an interview clearly determines the suitability of interviews for children. Interviews on children's experiences and behaviours are suitable from

a younger age than questions on more abstract or even hypothetical topics (Vogl 2015). The general rule is that the closer the topic is to the child's everyday life and relevancies, the earlier and the more reliably they can provide answers. Moreover, clear instructions for children and the clarification of the researcher's expectations facilitate the participation of children in interviews. A communicative interviewing style and an empathetic, approachable, and well-trained interviewer are also required.

To summarise, depending on the methodological approach, even young children can be successfully interviewed. Lower levels of standardisation, a communicative interviewing style, clarification of the expectations and objectives, appreciative and respectful behaviour, and content that is close to everyday experiences facilitate good interview outcomes. The challenges to be considered are as follows: informed consent from children and guardians; the shyness of some children towards strangers in particular; a child's attention span, verbal skills and comprehension can be limited; temporal references are challenging and relatively unreliable (Vogl 2015; Zill 2001).

TELEPHONE SETTING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Beyond interviewing six-year olds, the Child Barometer had another peculiarity: it employed a mixed mode approach. Data collection was administered either face-to-face or via telephone – but with no random assignment of the interview mode, which makes a systematic comparison of the methods used difficult¹. Telephone interviews are rarely conducted with young children (Vogl 2013, 2012). In the following, I will briefly reflect on the advantages and disadvantages of this mode in general and when used with children.

Telephone interviews play a central role in standardised social science research. The obvious advantages of telephone interviews are financial in nature: for example, less time and money are required because travelling is unnecessary and contacting participants is fast and easy (Blasius & Reuband 1995). Furthermore, telephone interviews provide access to a greater range of participants (Opdenakker 2006). Studies can more easily include participants, firstly, from a wider geographical range as, in principle, respondents can participate from around the globe as long as they have telephone access, and, secondly, from hard-to-reach populations "in settings which it may not be feasible, or may be potentially unsafe, for the researcher to enter" (Irvine 2011, 203; Opdenakker 2006). Furthermore, for some target groups, such as adolescents, telephone communication seems to be an adequate means of research because it is a common means of communication.

The distinctive feature of telephone communication, compared to face-to-face interaction, is the limitation on verbal and paralinguistic exchange or, in other words, the

¹ Although the sampling strategy of a survey could entail a random selection of participants from the population, there could be a bias when respondents can choose which interview mode they would prefer. In other words, participants are not randomly distributed across the two interview modes and this could hamper mode comparisons, because any mode difference can be caused by a bias in the respondent groups. Random assignment is part of an experimental set-up when respondents cannot choose the interview mode, but are randomly assigned a mode in order to avoid systematic bias.

Table 1: Advantages and Disadvantages of Telephone Interviews Compared to the Face-to-Face Mode

Advantages	Disadvantages
<p>Limited personal contact:</p> <ul style="list-style-type: none"> • suggests anonymity and privacy → more sensitive information • less social desirability <p>Exchange limited to verbal and paralinguistic signals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • more focussed communication • less interviewer bias • fewer distractions • power imbalance is 'invisible' • respondents have more control over the process • richer text <p>Economic advantage:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cheap and easy reachability • wide geographical coverage • hard-to-reach populations are accessible • safe environment for researcher 	<p>Limited personal contact:</p> <ul style="list-style-type: none"> • trust is more difficult to establish • less intimacy → less sensitive information • endangers motivation and concentration <ul style="list-style-type: none"> • shorter and superficial responses • more satisfying • fewer pauses • impersonal, anonymous character <p>Exchange limited to verbal and paralinguistic signals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fewer cues for understanding • more interactional difficulties • no visual aids • less control over interview situation (potentially third person present) • control over conversation more difficult to attain for interviewer • less context information/social cues • less depth of responses
<p>Source: Vogl (2013)</p>	

lack of visual communication channels. "The two parties must construct an encounter, setting the context only with their voices: they must identify each other and define the situation in which the dialogue will unfold" (Carr & Worth 2001, 512). Given the lack of visual face-to-face contact, these interviews have an impersonal, anonymous character and prevent 'natural' encounters and rapport (Opdenakker 2006; Gillham 2005; Shuy 2003). It is assumed that trust and the intensity of a personal encounter is missing in telephone interviews. "The absence of visual cues is also considered to affect the depth of meaning that can be conveyed" (Irvine 2011, 203). The understanding of the intended meaning might be more difficult without the additional information provided through visual cues or visual aids. Interactive difficulties may be even greater for children, because they are less experienced in interactions generally, and with strangers in particular. Furthermore, without visual cues the conversation itself is more difficult to control or lead, for both interviewer and the respondent.

Because the personal aspect is particularly important in interviews with children, telephone interviews are often dismissed. Missing visual communication can make a telephone conversation appear less personal and more anonymous, which can counteract the intentions of social science research involving young children. On the other hand, missing visual contact can help reduce the generational and power imbalance between and adult interviewer and (child, adolescent) respondent. "The interviewer is only a voice over the phone. The respondent is less restricted in his/her 'personal space' and can be more relaxed" (De Leeuw 1992, 18). Due to the greater anonymity offered by a telephone interview, more personal and intimate details can be revealed,

and sensitive topics are sometimes easier to discuss on the telephone than face-to-face (Opdenakker 2006; Sturges & Hanrahan 2004; Schenk 1990). In the Child Barometer, for example, only children interviewed via telephone had said that they had no friends.

It could also be argued that the telephone potentially provides a greater sense of control over the communication process for respondents. It is easier to terminate a telephone call than terminate a visit to one's house. The use of toy telephones has therefore been suggested when conducting interviews on sexual abuse with children: "Pretending to talk on the telephone may act as a vehicle for talking with the interviewer (and may also help the child feel a sense of control over the interview, since he can stop the conversation at any time by hanging up)" (Garbarino & Stott 1992, 191). The general assumption is that it is more difficult to keep up respondents' motivation without visual communication channels. Thus, telephone interviews are supposedly shorter, more fatiguing, and it is harder to sustain concentration; they are therefore of inferior quality to face-to-face interviews (Gillham 2005; Shuy 2003; Irvine 2011).

Table 1 summarises the pros and cons of telephone interviews compared to the face-to-face mode. The same factors can sometimes be observed on both sides. This illustrates the need for a systematic comparison of both modes in order to gain a better idea of the effects of a telephone setting on applicability and specificities when interviewing children. However, direct comparisons of telephone and face-to-face interviews are rarely possible, because both methods are hardly ever employed to answer the same research questions based on random assignment to the interview mode condition.

Existing mode comparison studies are mainly based on research involving adults. They usually conclude that telephone interviewing produces data comparable in quality to that attained through face-to-face data collection (Carr & Worth 2001; Sturges & Hanrahan 2004; Irvine 2011; Blasius & Reuband 1995). Groves (1989) summarised the situation as follows with regard to standardised interviews: the most consistent result of mode-comparison studies between face-to-face and telephone interviews is the lack of differences. De Leeuw (1992) came to a similar conclusion: that the differences in data quality between well-conducted face-to-face and telephone interviews are very small. But it is likely that mode effects depend on the nature of the research question and target population (Carr & Worth 2001). Furthermore, the role of the telephone and telephone communication is changing, which may affect the applicability of interview modes and thus potential mode effects. Continuous research is required.

In a study with children, the impact of the interview mode has been put into perspective: individual characteristics, such as openness, self-confidence or required skills had a greater effect on 'performance' in interviews than the interview mode itself (Vogl 2013). In semi-structured telephone interviews with 5-to-11-year-olds, the exchange was more focused as it is an exchange without distraction, with less interviewer bias and less power imbalance. Neither the duration, the share of pauses, the respondent's share of words nor the number of responses or requests for clarification varied between face-to-face and telephone interviews. In addition, responses to sensitive questions and the number of 'don't know' answers were very similar. However, the nature of respondents' responses differed and, face-to-face, they were indicative of more 'challenging' interactions, such as offering suggestions and opinions. (Vogl 2013.)

Regarding applicability, the results of the above-mentioned study imply that telephone interviews are most satisfactory with children aged 11 and older, since younger children depend more strongly on visual aids and visual communication. However, five-year-olds were an exception: in many cases they seemed unaware of the task's difficulty, and therefore depended less on cues in general, particularly because some relevant skills were not yet well developed (mainly those related to perspective-taking). Multiple indicators suggest that, for 5-year-olds, unlike 7- and 9-year-olds, telephone interviews tended to be more successful than the face-to-face mode (Vogl 2013).

In sum, the applicability of telephone interviews with children depends to a high degree on the topic, the level of standardisation, the type and format of questions, the familiarity of respondents with telephone conversations, the skills and training of interviewers, as well as the personality of respondents. Telephone interviews can therefore neither be discounted in general, nor generally recommended, since they have intrinsic strengths and weaknesses. In the case of the Child Barometer, for example, the results do not indicate

which interview mode is better for 6-year-olds: there were more 'don't know' answers in the telephone interviews². On the other hand, children interviewed by telephone were from more diverse backgrounds than those interviewed face-to-face.

The applicability of telephone interviews must be evaluated and reflected for every study and participant group. The state-of knowledge provides some assistance in the mode decision, but further research in this area is required.

CONCLUSION: TELEPHONE INTERVIEWS WITH CHILDREN

Telephone interviews certainly involve some methodological specificities that are mainly related to the communicational setting. Limitation to verbal exchange and lack of visual communication is a particular challenge, but it is also a potential alleviation for children (Vogl 2013). Lack of personal contact is problematic regarding both the negotiation of meanings and the building of trust (Irvine 2011). As a means of conducting interviews, telephones can be efficient and enable access to otherwise hard-to-reach children. Telephone interviews may, in fact, allow for more inclusion because more geographically diverse groups of children can potentially be reached (Opdenakker 2006). On the other hand, selection bias could occur either in that only children with a higher socio-economic background participate in telephone interviews, or only children from lower socio-economic backgrounds – as is the case in the Child Barometer. On the other hand, it could be argued that parents may be less concerned about their children participating in telephone interviews because the contact is less direct and they can better 'supervise' the interview – although this third-person-effect is a potential threat to data quality. Because children are well acquainted with telephones, the communication medium itself does not appear to have a negative effect. Thus, telephone interviews could enable more diversity in terms of the educational and financial situation of the household in question.

Interviewer behaviour is of paramount importance in interviewing children. For example, a need for the negotiation of meaning can only be detected and overcome by an attentive and experienced interviewer who is given some leeway in handling the research instrument. In addition, the interviewer must be particularly sensitive to cues possibly indicative of misunderstanding, insecurity, or boredom. We cannot expect children to (explicitly) ask for clarification when they have problems with a question. This illustrates the advantage of conversational interviews, in which meanings can be negotiated. Interviewers need to be aware "that children may sometimes answer a question which they do not understand, rather than indicate their incomprehension, if the question is phrased in a closed format" (Waterman et al. 2000).

Children are usually very cooperative and consider adults a competent source of information. Because children "of-

2 Again, this could be positive if the 'don't know' expresses a true state of lack of knowledge or it could be negative if the 'don't know' is a sign of satisficing and thus low data quality (Vogl 2012; Beatty et al. 1998).

ten have difficulty ascertaining what interviewers want to know from them (...) researchers should take the time to clarify for the child the purpose of the interview” (Docherty & Sandelowski 1999, 180). This helps to limit insecurity (at the beginning of an interview). At the same time, we could find more tension in face-to-face settings (Vogl 2013), which implies the need for greater precautions in order to (potentially) reduce the power imbalance between the interviewer and respondent. “It is important to let children know that the adult interviewer may lack knowledge, or may make mistakes” (Vogl 2012).

Children are a special population in many respects. While this implies that we should explore their experiences and opinions, adequately hearing their voices is irreducibly challenging. Although traditional approaches are adult-centred, the existing methodological knowledge should not be discarded altogether. Instead, we need systematic research into the methodological implications associated with research children in different age groups, with different methods and techniques, with different settings, and with a variety of topics. This might lead to the adaption of existing methods, or to new approaches.

New communication technologies offer new possibilities for research along with new limitations. Changing technologies and communication habits are affecting modes of data

collection. For most of the 20th century, in-person face-to-face interviews prevailed, being followed by less costly and faster telephone interviews. Then, computer-assisted technology (e.g. CATI, CASI, CAPI, IVR) was integrated with face-to-face, telephone, and self-administered settings (Couper 2011). This trend has led to web-based approaches incorporating video-enhanced, animated, and gamified interviews (Couper 2005; Mavletova 2014). These multimedia systems increase the power of tools in surveying special groups, with the assumption that individuals with low education and at-risk groups can be surveyed using computer-assisted (self-)interviewing if the research design meets their needs (Leeuw et al. 2003). Playful, computer or video -interview techniques could also have potential when interviewing for younger children.

New communication technologies will continue to change interview methods. Again, their applicability must be evaluated. As well as the respondent attributes and interview properties themselves, we should consider the inter-relations between them.

REFERENCES

Atkinson, P. & Silverman, D. 1997. Kundera’s Immortality: The Interview Society and the Invention of the Self. *Qualitative Inquiry* 3 (3), 304–325.

Bachleitner, R, Weichbold, M. & Aschauer, W. 2010. Die Befragung im Kontext von Raum, Zeit und Befindlichkeit. Beiträge zu einer prozessorientierten Theorie der Umfrageforschung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften (SpringerLink: Bücher).

Beatty, P., Herrmann, D., Puskar, C. et al. 1998. “Don’t Know” Responses in Surveys: Is What I Know What You Want to Know and Do I Want You to Know It? *Memory* 6 (4), 407–426.

Blasius, J. & Reuband, K. 1995. Telefoninterviews in der empirischen Sozialforschung. Ausschöpfungsquoten und Antwortqualität. *ZA-Information* (37), 64–87.

Borgers, N., de Leeuw, E. & Hox, J. 2000. Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality. *Bulletin de Méthodologie Sociologique* 66 (1), 60–75.

Carr, E C. J. & Worth, A. 2001. The use of the telephone interview for research. *Nursing Times Research* 6 (1), 511–524.

Couper, M. P. 2005. Technology Trends in Survey Data Collection. *Social Science Computer Review* 23 (4), 486–501.

Couper, M. P. 2011. The Future of Modes of Data Collection. *Public Opinion Quarterly* 75 (5), 889–908.

De Leeuw, E. 1992. Data quality in mail, telephone and face to face surveys. Amsterdam: TT-Publikaties.

De Leeuw, E. 2011. Improving Data Quality when Surveying Children and Adolescents: Cognitive and Social Development and its Role in Questionnaire Construction and Pretesting. Report prepared for the Annual Meeting of the Academy of Finland: Research Programs Public Health Challenges and Health and Welfare of Children and Young People. Under Cooperation von N. Borgers & J. Hox. Naantali, Finland. Available online <https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/lapset/>

presentations-of-the-annual-seminar-10-12-may-2011/surveying-children-and-adolescents_de-leeuw.pdf. Accessed 8.10.2018.

De Leeuw, E., Borgers, N. & Smits, A. 2004. Pretesting Questionnaires for Children and Adolescents. In S. Presser, J. Rothgeb & M. Couper et al. (Ed.) *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*. Hoboken: Wiley, 409–429.

De Leeuw, E., Hox, J. & Kef, S. 2003. Computer-Assisted Self-Interviewing Tailored for Special Populations and Topics. *Field Methods* 15 (3), 223–251.

Delfos, M. & Gravendaal, E. 2016. Are you listening to me? Communicating with children from four to twelve years old. Amsterdam: SWP.

Docherty, S. & Sandelowski, M. 1999. Focus on Qualitative Methods. *Interviewing Children*. *Research in Nursing & Health* 22 (2), 177–185.

ESOMAR/GRBN. 2018. Guideline on research and data analytics with children, young people, and other vulnerable individuals. Available online https://www.esomar.org/uploads/public/knowledge-and-standards/codes-and-guidelines/ESOMAR-GRBN_Guideline-on-Research-and-Data-Analytics-with-Children-Young-People-and-Other-Vulnerable-Individuals_2018.pdf.

Garbarino, J. & Stott, F. M. 1992. What children can tell us. Eliciting, interpreting, and evaluating critical information from children. 1. paperback ed. San Francisco: Jossey-Bass (The Jossey-Bass social and behavioral sciences series). Available online <http://www.gbv.de/dms/bowker/toc/9781555424657.pdf>.

Gillham, B. 2005. *Research Interviewing: The range of techniques: A practical guide*. McGraw-Hill Education (UK).

Groves, R. M. 1989. *Survey errors and survey costs*. New York: Wiley.

Irvine, A. 2011. Duration, Dominance and Depth in Telephone and Face-to-Face Interviews: A Comparative Exploration. *International Journal of Qualitative Methods* 10 (3), 202–220.

Irwin, L. G. & Johnson, J. 2005. Interviewing Young Children. Explicating our practices and dilemmas. *Qualitative Health Research* 15 (6), 821–831.

- Krosnick, J. 1991. Response Strategies for Coping with the Cognitive Demands of Attitude Measures in Surveys. *Applied Cognitive Psychology* 5 (3), 213–236.
- Krüger, H. 2006. Forschungsmethoden in der Kindheitsforschung. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung* (1), 91–115.
- Mavletova, A. 2014. Web Surveys Among Children and Adolescents. *Social Science Computer Review* 33 (3), 372–398.
- Opendakker, R. 2006. Advantages and Disadvantages of Four Interview Techniques in Qualitative Research. *Forum Qualitative Social Research* 7 (4).
- Romer, D., Hornik, R. & Stanton, B. et al. 1997. "Talking" Computers: A Reliable and Private Method to Conduct Interviews on Sensitive Topics with Children. *The Journal of Sex Research* 34 (1), 3–9. Available online <http://www.jstor.org/stable/3813296>.
- Schenk, M. 1990. Das Telefon als Instrument der Sozialforschung. In *Forschungsgruppe Telefonkommunikation* (Ed.) *Telefon und Gesellschaft. Band 2: Internationaler Vergleich, Sprache und Telefon, Telefonseelsorge und Beratungsdienste, Telefoninterviews*. Berlin: Volker Spiess, 379–385.
- Scott, J. 1997. Children as Respondents. *Methods for Improving Data Quality*. In L. Lyberg, P. Biemer, M. Collins, et al. (Ed.) *Survey Measurement and Process Quality*. New York: Wiley, 331–350.
- Scott, J. 2000. Children as Respondents. *The Challenge for Quantitative Methods*. In P. M. Christensen & A. James (Ed.) *Research with Children. Perspectives and Practice*. London & New York: Falmer Press, 98–119.
- Shuy, R. W. 2003. In-person versus Telephone Interviewing. J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Hg.) *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns*. Thousand Oaks (Ed.): Sage, 175–193.
- Sturges, J. & Hanrahan, K. 2004. Comparing telephone and face-to-face qualitative interviewing. *A research note. Qualitative research* 4 (1), 107–118.
- Trautmann, T. 2010. *Interviews mit Kindern. Grundlagen, Techniken, Besonderheiten, Beispiele*. 1. Aufl. Wiesbaden: VS Verl. für Sozialwiss. Available online <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-531-92118-1>. Accessed 8.10.2018.
- Vogl, S. 2012. Children between the age of 5 and 11. What "don't know" answers tell us. *Qual Quant* 46 (4), 993–1011.
- Vogl, S. 2013. Telephone versus Face-to-Face Interviews: Mode Effect on Semi-Structured Interviews with Children. *Sociological Methodology* 43, 138–182.
- Vogl, S. 2015. Children's Verbal, Interactive and Cognitive Skills and Implications for Interviews. *Quality & quantity* 49 (1), 319–338.
- Waterman, A. H., Blades, M & Spencer, C. 2000. Do Children Try to Answer Nonsensical Questions? *British Journal of Developmental Psychology* 18 (2), 211–225.
- Zill, N. 2001. Advantages and Limitations of Using Children and Adolescents as Survey Respondents. In K. Cynamon (Ed.) *Seventh Conference on health Survey*, 47–50. Available online ftp://ftp.cdc.gov/pub/health_statistics/nchs/Publications/DVD/DVD_3/Misc/conf07.pdf. Accessed 23.12.2013.

TUTKIMUSEETTISIÄ DILEMMOJA LAPSUUDENTUTKIMUKSESSA

Elina Pekkarinen
VTT Tutkimuspäällikkö, Nuorisotutkimusverkosto

Neljä vuotta sitten istuin helsinkiläiskahvilassa lapsuudentutkija Harriet Strandellin kanssa. Hän katsoi minuun mietteläästi. Idea Lapsibarometrasta oli juuri syntynyt lapsiasiavaltuutetun toimistossa, ja asiaa haluttiin ripeästi edistää. Tehtävänäni oli selvittää, miten lapsuudentutkijat suhtautuisivat ajatukseen pienten – alle kouluikäisten – lasten barometrasta, ja millaisia metodisia ratkaisuja heillä olisi esittää. Nyt istuin vastakkain pitkäaikaisen ja vaikutusvaltaisen tutkijan kanssa, jonka lähestymistapa lasten kanssa tehtävään tutkimukseen oli suorastaan radikaali hänen päiväkotitutkimuksensa ilmestyessä vuonna 1995. Välillämme oleva ilma oli täynnä kysymyksiäni ja jännittäviä odotustani. Strandellin kasvoista oli mahdoton lukea, mitä hän ajatteli. Hän pyöräytti haarukkaa lautasellaan muutaman kerran, hymähti ja totesi rauhalliseen tapaansa, että sehän on hyvä idea. Sellaista ei ole muualla koskaan tehty. Olisi korkea aika mahdollistaa lapsille osallistuminen laajoihin haastattelu- ja kyselytutkimuksiin heidän arvojensa, asenteidensa ja koetun hyvinvointinsa mittaamiseksi.

Lapsibarometrin toteuttaminen avaa useita tutkimuseettisiä dilemmoja, mutta on myös itsessään merkittävä eettinen ratkaisu. Se, ettei koko maailmassa ole koskaan tehty laajamittaista kyselytutkimusta suoraan pienille lapsille, on hämmentävä, joskaan ei yllättävä tieto. Lasten laajamittaisen näkemyksen puute ilmentää heidän yhteiskunnallista asemaansa, jota pohdin lyhyesti tekstin alussa. Ennen kaikkea

tekstini käsittelee kuitenkin lapsuudentutkimuksen etiikkaa Lapsibarometriä laajemmin. Lasten erityisyys on lapsuudentutkimuksen lähtökohta, mutta samalla erityisyyden korostaminen on ollut yksi tapa vahvistaa lasten marginaaliasemaa. Tutkijat joutuvat punnitsemaan, missä määrin nojaavat lasten ominaispiirteisiin, ja missä määrin suhtautuvat lapsiin ja lapsuuteen kuin kaikkiin ihmisiin. Lasten erityisyys aiheuttaa myös käytännöllisiä pulmia. Tutkimuseettisesti vaikeaksi on lapsuudentutkimuksessa koettu etenkin vapaaehtoisuuden ja suostumuksen kysymykset. Menetelmällisissä kysymyksissä lapsen asema, tutkijan asemoituminen ja tutkimuseettiset ratkaisut tulevat yhtä aikaa näkyviksi ja tutkijan ratkaistaviksi. Palaan niihin tekstini lopussa.

LAPSEN ASEMA

Alussa mainitsemani Harriet Strandell edustaa tutkimusparadigmaa, joka 1980-luvun lopulta alkaen on vaikuttanut tapaamme tutkia ja tulkita lapsuutta. Suomalaisen sosiologisen lapsuudentutkimuksen professori emerita Leena Alanen (Vehkalahti ym. 2017) kuvailee elävästi, miten 1980-luvun sosialisatioteorian kritiikki ja konstruktivistinen käänne mullistivat valtavirta-ajattelun ja levisivät nopeasti lapsia koskevan tutkimuksen kentälle. Aiheesta järjestettiin kansainvälisiä konferensseja ja tutkimushankkeita, jotka kokosivat lapsuudentutkijoita yhteen. Vuonna 1990 Iso-Britanniassa ilmestyikin käänteentekevä teos, Alison Jamesin ja Alan Proutin toimittama artikkelikokoelma *Constructing and Reconstructing Childhood*, joka kokosi yhteen uudenlaisia tapoja hahmottaa lapsuutta ja lasten asemaa. Kiteyttäen sosiologinen lapsuudentutkimus haastaa kehityspsykologisen tavan kategorisoida lapsuutta ja vaatii lasten huomioimista aktiivisina ja kompetentteina subjekteina. Sosiologisella

lapsuustutkimuksella olikin lapsuudentutkimuksen kentälle lähes järjestyttävä vaikutus. Niin kehityspsykologiassa kuin kasvatustieteissä tavat tulkita lapsia tutkimuksen osallistujina ovat yleistyneet perinteisten lähestymistapojen rinnalla.

Lapsuudensosiologiassa tunnistettiin erilaisia lapsuuden representaatioita, joita tutkimus osaltaan vahvisti (James ym. 1998; James & James 2004). Ensimmäinen, jo edellä mainittu, oli tuo kehittymässä oleva ja epäkypsä lapsi, jota sosiaalistetaan yhteiskuntaan. Tämä näkökulma on edelleen hallitseva ja vahva. Esimerkiksi kulttuurintutkijoille tunnusomaista on sen sijaan lähestyä lapsia kuin vierasta heimoa. Tämä näkökulma jopa karnevalisoi lapsikulttuurien itsemääräämisen vapautta ja asettumista ajassa ja tilassa – lapset ovat jotakin aivan erityistä ja heidän tuottamansa tieto ainutkertaista. Toisaalta lapset voidaan nähdä myös vähemmistönäkökulmasta – marginalisoituina ja monin risteävin tavoin, toisin sanoen intersektionaalisesti alistettuina. Tämä lähestymistapa on tuttua sosiaalitieteiden näkökulmista. Kokonaan toisesta suunnasta lapsuutta voidaan lähestyä sitä yhdistävien piirteiden kautta ja tarkastella lapsuutta ylläpitäviä rakenteita. Tällainen sosiaalisesti strukturoitu näkemys lapsuudesta tunnistaa useita mekanismeja, jotka lapsuutta luovat. Näkökulma, jossa lapsen ja lapsuuden ajatellaan olevan sosiaalisesti konstruoituja, vuorovaikutuksessa, sosiaalisessa tilassa ja todellisuudessa tuotettuja ja paikallisia ilmiöitä, taas tunnistaa lapsuuden moninaisuuden ja sen sidoksen sosiaalisen todellisuuden kudelmiin. Nämä kaikki lähestymistavat ovat edelleen tunnistettavissa lapsuudentutkimuksen kentällä.

Yhteiskunnallisesti lasten asemassa ei välttämättä ole tapahtunut aivan yhtä radikaaleja muutoksia. Yhteiskunta on lasten kannalta anteliaampi ja turvallisempi kuin ennen, mutta lasten vapautta se rajoittaa yhä monella tapaa – ja nykyaikana ehkä aiempaa enemmän. Lasten alisteinen asema välittyy myös tapoihin, joilla puhumme tai kirjoitamme lapsista. Lasten puolesta puhuvat vanhemmat, opettajat, asiantuntijat ja muut aikuiset, meitä tutkijoita unohtamatta. Lapsista voidaan myös puhua lähes miten tahansa. Usein totean, että lapsista käytäviin keskusteluihin kannattaa harjoituksen vuoksi laittaa lapsen tilalle jokin vähemmistöryhmä, jonka syrjintä on ankarasti kiellettyä. Tällöin näkyväksi tulee, miten kulttuurimme sallii lapsista puhumisen tavoilla, jotka eivät muiden ihmisryhmien kohdalla tulisi kyseeseen. Esimerkiksi käy vaikkapa otsikko päivän lehdestä: ”Vastaa-ko sinunkin lapsesi, että äiti siivoaa, kun pyydät häntä rai-vaamaan lelut huoneestaan? Opettele temppu, jonka avulla lapsi alkaakin siivota itse” (HS 24.9.2018). Kokeilehan, niin huomaat, ettei lapsi-käsitteen tilalle voisi laittaa etniseen tai seksuaalivähemmistöön kuuluvaa ihmistä. Lyhyessä esimerkissä paljastuvat myös hallinnan ja vallan suhteet: lapsi on jonkun omaisuutta, jolle voi opettaa temppuja.

Lapsen asema heijastuu myös suhtautumistavoissamme lapsia koskevaan tutkimukseen. Lapsia koskeva tutkimus on erittäin tarkoin säädelyä. Tutkimuseettinen sääntely on paitsi keino turvata eettisesti kestävä käytännöt lasten tutkimuksessa, myös tapa rajata heitä tutkimuksen ulkopuolelle. Ku-

ten Terhi Tuukkanen tässä teoksessa kirjoittaa, osaa lapsista on vaikea tavoittaa tutkimuksen keinoin. Usein tutkimuksiin valikoituvat ne lapset ja nuoret, joiden hyvinvoinnista huolehditaan, ja jotka muutoinkin osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan. Lapsuudentutkijoiden tuleekin aktiivisesti soveltaa lähestymistapoja ja menetelmiä, jotka tekevät näkyviksi lapsuuden monet kasvot. Aina tämä ei ole helppoa. Seuraavassa pohdin yleisimpiä vaikeuksia lasten tavoittamisessa – vapaaehtoisuuden ja suostumuksen tulkintoja ja ulottuvuuksia.

VAPAAEHTOISUUS JA SUOSTUMUS LASTEN TUTKIMUKSESSA

Vapaus valita tutkimukseen osallistumisesta on yksi eettisesti kestävä tutkimuksen peruseriaatteita: ihmisen itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK)¹ on kuitenkin ohjeissaan tunnistanut jo pitkään alaikäisten suostumusta koskevan ristiriidan. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (12 art.) ja Suomen perustuslaki (6 § 3 mom.) turvaavat lapsille oikeuden osallistua heitä koskeviin asioihin. Kuitenkin laki lapsen huollosta ja elatuksesta antaa huoltajille viime kädessä oikeuden päättää lastaan koskevista asioista. Ristiriita on tällä hetkellä sovittamaton ja jättää tutkijoiden ja tutkimusyhteisön harkintaan arvioida, voidaanko tutkimusta edistää vain lapsen suostumukseen tukeutuen. Käytännössä tutkijat pyytävät näissä tilanteissa lausuntoa tutkimuseettisiltä toimikunnilta, jotka toimivat tutkimusinstituutioiden yhteydessä. Lapsia ja nuoria koskevia tutkimuksia varten on lisäksi perustettu oma Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta. Toimikuntaan tulee toistuvasti pohdittavaksi, voidaanko tutkimusta tehdä ilman huoltajien suostumusta. Käytännössä tällainen mahdollisuus on annettu melko joustavasti ja toisinaan sitä on jopa suositeltu. Huoltajien suostumus on todettu tarpeettomaksi esimerkiksi lastenkotiin sijoitettujen lasten retki- ja harrastustoimintaa tutkittaessa (Moisio 2018). Myös lapsiuhritutkimus päätettiin toteuttaa ilman huoltajien suostumusta, sillä sen vaatiminen olisi voinut estää tutkimukseen osallistumisen kaltoinkohtelua kokeneilta lapsilta (Ellonen & Pösö 2010). Edellä mainitut tutkimukset edustavat yhteiskuntapoliittisesti ja lasten hyvinvoinnin kannalta tärkeitä aiheita, joista on vaikeaa saada tietoa muutoin kuin lapsia haastatteleamalla.

Huoltajien suostumuksesta riippumatta tutkijan tulisi riittävällä tavalla varmistua siitä, että alaikäinen todella on halukas osallistumaan tutkimukseen. TENK:n ohjeiden mukaan suostumus varmistetaan suullisessa tai kirjallisessa muodossa, mutta ohjeiden mukaan myös suostumukseksi tulkittava käyttäytyminen täyttää tarvittavat kriteerit. Oleellista on, että tutkittavalle on annettu riittävästi informaatiota tutkimuksen merkityksestä ja seurauksista. Ohjeiden säilyttäessä suuren määrän vastuuta tutkijan tulkinnoille on selvää, että tutkijan työhön sisältyy aimo annos epävarmuutta. Yläkouluikäisten poikien parissa etnografista tutkimusta tehnyt Harry Lunabba (2016) kuvaa oivallisesti, miten yksi

1 <http://www.tenk.fi/>

pojista ilmoitti haastattelunauhalle Lunabban pakottaneen hänet haastatteluun. Kaikin tavoin oli kuitenkin selvää, että kyse oli leikinomaisesta naljailusta pojan tosiasiallisesti haluten osallistua. Miten Lunabba oli tällaiseen varmuuteen päässyt? Lunabba korostaa, että ajan viettäminen nuorten tutkimukseen osallistuvien ihmisten kanssa, heihin tutustuminen ja luottamussuhteen rakentaminen ovat keinoja päästä vakuuteen siitä, että tutkimussuhde perustuu vapaaehtoisuuteen. Samaa ovat korostaneet muut tutkijat. Lastenkodin retkitoimintaa tutkinut Jenni Moisio (2018) kohtasi ensin torjuntaa yrittäessään kertoa nuorille tutkimuksestaan. Vietettyään lastenkodin käytävillä aikaansa ja osallistuttuaan nuorten kanssa retkelle, vastahakoisin nuori tuli itse pyytämään, että Moisio haastattelisi häntä. Harriet Strandell (2010) joutui päiväkodin arjessa vastaamaan toistuvasti kysymyksiin siitä, mitä hän tekee, miksi ja miten. Lasten ja nuorten kanssa tehtävässä tutkimuksessa suostumuksen saanti edellyttää tutkijalta siis muutakin kuin lupapaperin esittelyä.

Aina suostumukseen ei ole vapaaehtoinen. Usein jo lapsen suhde tilaan, jossa tutkimus tapahtuu, on alistainen. Lapsi ei voi itse päättää esimerkiksi osallistumisestaan päivähoitoon tai kouluun. Lapsen suhde toisiin ihmisiin ei myöskään ole neutraali. Lapsen voi olla mahdotonta kieltäytyä osallistumisesta auktoriteettien, vertaisten tai omien ennako-oletusten vuoksi. Lasten haastatteluista tehdyt tutkimukset osoittavat, että etenkin pienet lapset pyrkivät vastaamaan tavalla, jonka he arvelevat aikuiselle mieleiseksi (Korkman 2018). Tällöin suostumus osallistua tutkimukseen voi olla seurausta halusta myötäillä aikuisen näkemystä sen sijaan, että se ilmentäisi lapsen autonomista asennetta. Ongelma ei rajoitu vain lapsiin, vaan tutkimussuhteen läheisyyden ja sen varaan rakentuvan luottamuksen ongelmallisuus on tunnustettu marginaaliasemassa olevien aikuistenkin kohdalla: jos ei tarkoittaa ei, tarkoittaako kyllä kyllä, kuten Julia O'Connell Davidson (2008) kysyy. Tutkijan on oltava hyvin tietoinen omasta valta-asemastaan, tutkimuksen tilasta, ajankohdasta ja muiden ihmisten vaikutuksista. Vain tutustumalla lapseen voi varmistua siitä, että suostumus perustuu vapaaehtoisuuteen. Toisaalta ongelmallista on myös suostuttelu, jolle pienet lapset ovat erityisen alttiita (Korkman 2018). Johdattelun ja suostuttelun ongelmallisuus ei kuitenkaan kytkeydy vain suostumukseen, vaan on mitä suurimmassa määrin tutkimusmetodinen kysymys. Seuraavassa pohdin, millaisia tekijöitä lasten parissa tehtävässä tutkimuksessa olisi lähtökohtaisesti syytä ottaa huomioon, jotta eettinen kestävyys voitaisiin turvata.

EETTINEN ASEMOITUMINEN OSANA TUTKIJAN TYÖTÄ

Tutkimuksen historia tuntee useita tapauksia, joissa tutkimusta on tehty ihmisarvoa ja ihmisten itsemääräämisoikeutta loukaten. Myös lapset ovat joutuneet kärsimään epäonnistuneista kokeista ja tutkimuksilla on voitu aiheuttaa paitsi fyysisiä myös henkisiä vammoja. Tämän vuoksi tutkimuksen etiikkaa on ohjattu ja valvottu tiukasti jo useampi vuosikymmen. Arja Kuula (2011) on teoksessaan eritellyt vivahteikkaasti tutkimusetiikan historiaa ja jäsenystapoja. Kuten muuallakin maailmassa, Suomessa tutkimuseettinen

valveutuneisuus on käynnistynyt lääketieteen puolella ja levinnyt sieltä vähitellen muiden tieteiden aloille. Tutkimusetiikalle tunnusomaista on, ettei se palaudu vain lainsäädäntöohjaukseen, vaan eettisen harkintakyvyn tulisi läpäistä tutkijan ajattelua silloinkin, kun laki ei velvoita toimimaan tietyllä tavalla.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ohjeet (Humanistisen... 2009) ihmistieteellisen tutkimuksen eettisistä periaatteista ja näitä ohjeita ollaan paraikaa uudistamassa. Uudistus on tervetullut, mutta ohjeista ei tulevaisuudessakaan ilmene, miten ja millaisin menetelmin tutkimusta tulee tehdä. Tällaisten kysymysten ratkomiseen tutkijan on tutustuttava alan kirjallisuuteen ja saatava tutkijayhteisön tukea. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikasta löytyy nopeallakin haulla tuhansia kansainvälisiä tutkimusartikkeleita, satoja hyviä teoksia ja tekstejä myös suomeksi. Monissa niistä annetaan konkreettisia ohjeita eettisesti kestävästä tutkimuksen suorittamisesta. Itselle ehkä tärkein on Priscilla Aldersonin ja Virginia Morrow'n perusteos *The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook* (2011) ja kotimaisista vuonna 2010 julkaistu Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka (Lagström ym. 2010), josta keväällä 2019 ilmestyy uusi painos.

Ohjeitakin tärkeämpää on miettiä, miten asemoi itsensä suhteessa tutkimusaiheeseen, ja etenkin, miten asemoi itsensä suhteessa lapseen ja lapsuuteen. Ajatteletko lapsia vasta kehittyvinä olevina ihmisinä, joiden erityisyytenä on nimenomaan kypsyttämättömyys? Vai haluatko läheystenä heitä kuin vierasta lajia, tutkailla maailmaa heidän silmiensä kautta ja ihmetellä yhdessä näkymää? Ajatteletko ehkä, että lapset ovat alistettuja, arjessaan vajaanlaisia ja tehtäväsi on tuoda tämä sorrettu asema kuuluviin? Vai onko motiivina si tehdä näkyväksi niitä rakenteellisia seikkoja, jotka ylläpitävät lasten asemaa ja lapsuutta? Ehkä haluat kuitenkin tutkia sitä, miten me kaikki teemme lapsuutta yhdessä, ja miten lapset tekevät sitä itse? Vai oletko lainkaan kiinnostunut lapsuudesta tai lapsista itsessään? Haluatko ehkä vain saada selville, mitä tämä heterogeeninen joukko ihmisiä jostakin ilmiöstä ajattelee? Siinäkin tapauksessa sinun on mietittävä, miten suhtaudut lapseen ajattelijoina ja tiedon tuottajina.

Itse ajattelen, että tutkijan tulisi olla rehellinen itselleen ja tutkimuksen kohteille. On reilua tunnustaa oma valta-asemansa ja suhteensa niihin instituutioihin, joita edustaa tai joiden puitteissa tutkimustaan tekee. Haltioituminen omasta tutkimusaiheesta ja tutkimuksen tekemisen tavasta on tavallista, mutta sen ei tulisi johtaa tutkimuksen kohteen essentialisointiin. Essentialismilla, joka suomessa käännetään olemusajatteluksi, tarkoitetaan yksilöiden tai ryhmien erityispiirteiden liittämistä heidän luonnollisina pidettyihin ominaisuuksiin. Selitämmekin useita lapsuuden ilmiöitä lapsuuteen ja nuoruuteen luonnollisesti liittyvinä sen sijaan, että tarkastelisimme niitä irrallaan tästä ikä- ja kulttuurisidonnaisesta kategoriasta. (Pekkarinen 2014.) Lapset eivät kuitenkaan ole tietynlaisia vain sen vuoksi, että he ovat lapsia, vaan monista muista syistä johtuen. Aivan kuten keski-ikäiset eivät ole tietynlaisia vain keski-ikäisyytensä vuoksi tai vanhuksat vain vanhuutensa vuoksi. Juuri tämän vuoksi lapset ovat keskenään kaikki erilaisia, ja heillä kaikilla on

elämästä myös erilaiset käsitykset. Tämän seikan huomiointi ja oman tutkijaposition pohtiminen voi ohjata eettisesti kestävästä tutkimuksesta tekemisessä enemmän kuin mikään muu.

LOPUKSI

Lapsuudentutkimukseen liittyy useita eettisiä dilemmoja. Kukaan ei pysty antamaan täyttä varmuutta siitä, että alaikäinen todella haluaa osallistua tutkimukseen. Vielä vaikeampaa on varmistua siitä, että tutkittava ymmärtää tutkimuksen tarkoituksen, laajuuden, aineiston käyttöön, säilytykseen ja jatkokäyttöön liittyvät yksityiskohdat sekä tutkimuksen raportoinnin mahdolliset seuraukset. On myös varmistuttava siitä, että oma tapa lähestyä lapsuutta ja lapsia sekä tehdä tutkimusta on eettisesti kestävä. Tutkijan rooli ei totta vie ole helppo. Silti lapsilla tulee olla oikeus osallistua tutkimukseen, tuottaa tietoa omasta arjestaan, elämästään, arvoistaan ja kokemuksistaan. Sen tähden tutkijoiden ei tulisi väsyä kohtuuttomilta tuntuvien tutkimuseettisten kysymysten äärellä, vaan lähestyä niitä rohkeasti yksi kerrallaan kestäväällä tavalla ratkaisua hakien.

Olen aiemminkin todennut (Pekkarinen 2018), että tärkeä tutkimusetiikka vahvistava taho on toisista tutkijoista muodostuva akateeminen yhteisö. Akateeminen yhteisö on erittäin valveutunut tutkimuksen laatua koskevissa arvioinneissa, mikä sekkin on osa tutkimusetiikkaa. Entisestään voitaisiin vahvistaa tutkittavien ihmisarvoa ilmentävien normien

tuntemusta. Tutkijan on voitava luottaa siihen, että hän saa eettisiltä toimikunnilta asianmukaista ja eettisesti kestävästä ohjausta. Aina näin ei valitettavasti tapahdu ja tutkijoilla on kokemuksia erikoisista vaatimuksista. Esimerkiksi professori Sirpa Tani kuvaa tilannetta, jossa eettinen toimikunta vaati lisäselvityksiä kauppakeskuksessa ”hengailevien” lasten havainnoinnista, koska osa lasten vanhemmista ei välttämättä pidä lasten oleskelua kauppakeskuksessa myönteisenä asiana. Toimikunta esitti huolenaan, että tutkimus saattaisi voimistaa ilmiötä ja viedä pohjaa vanhempien toisenlaisilta kasvatuspyrkimyksiltä. (Tani 2010, 54–55.) Alaikäisten tutkimukseen liittyvät kysymykset ovatkin niin erityisiä, että ne edellyttävät aivan omaa asiantuntemustaan, jota tulee jatkuvasti kehittää. Silti kentällä tapahtuu paljon asioita, joihin muut tutkijat, eettiset toimikunnat, tutkimuskirjallisuus tai muu viisaus eivät anna valmiita vastauksia. Lopulta tutkijan on luotettava omaan eettiseen harkintaansa.

Lapsibarometrin osalta asiat kääntyivät parhain päin. Lapsuudentutkijoiden ennakkoluuloton yhteisö on ollut tärkeä taustavaikuttaja tiedonkeruumenetelmän edistämiseksi, mutta vieläkin tärkeämpää on ollut lapsiasiavaltuutetun lähes jäärapäinen eteneminen. Lapsibarometrissa on tehty myös ennakkoluulottomia tutkimuseettisiä ratkaisuja niin aineiston keruuseen kuin raportointiin liittyen. Tulevaisuudessaakin tarvitaan rohkeita avauksia, lapsiasiavaltuutetun kaltaisia määrätietoisia asianajajia ja uusien ratkaisujen pelkäämättömiä kokeilijoita. Vain näin voimme uudistaa paitsi tietovarantoamme myös käsitystä itsestämme ja toisista.

LÄHTEET

Alderson, P. & Morrow, V. 2011. *The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook*. Lontoo: Sage.

Ellonen, N. & Pösö, T. 2010. *Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkinä lapsiuhritutkimus*. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 192–209.

Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi 2009. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla osoitteessa <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Katsottu 26.9.2018.

James, A. & Prout, A. (toim.) 1990. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. Lontoo: Routledge.

James, A., Jenks, C. & Prout, A. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

James, A. & James, A. 2004. *Constructing Childhood - Theory, Policy and Social Practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Korkman, J. 2018. *Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta*. Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Tampere: PS-kustannus, 29–48.

Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka : aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) 2010. *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto.

Lunabba, H. 2016. *Exploring relationships through ethnography: A research study of boys in school*. Teoksessa G. Ruch & I. Julkunen (toim.)

Relationship-Based Research in Social Work: Understanding Practice-Near Research. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers, 89–105.

Moisio, J. 2018. *Kohtaamisia retkillä. Osallisuus ja yhteisöllisyys lastenkotien retkitöinnissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/2018_moisio_kohtaamisia_verkko.pdf. Katsottu 25.9.2018.

O'Connell Davidson, J. 2008. *If no means no, does yes mean yes? Consenting to research intimacies*. *History Of The Human Sciences* 21 (4), 49–67.

Pekkarinen, E. 2014. *”Nuoret ovat nuoria” - olemusajattelun houkutus ja petollisuus*. Nuorisotutkimusverkoston verkkokanava, Kommentti. Saatavilla osoitteessa <http://www.kommentti.fi/node/1036>. Katsottu 9.10.2018.

Pekkarinen, E. 2018. *Kuka suostuu lasten ja nuorten tutkimukseen? TENK ja TJNK:n Vastuullinen tiede -sivusto*. Saatavilla osoitteessa <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/kuka-suostuu-lasten-ja-nuorten-tutkimukseen>. Katsottu 26.9.2018.

Strandell, H. 1995. *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana*. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.

Strandell, H. 2010. *Etnografinen kenttätö: lapsen kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia*. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.

Tani, S. 2010. *Hengailun maantiede ja nuorisotutkimuksen eettiset ongelmat*. *Kasvatus & Aika* 4 (3), 51–71.

Vehkalahti, K., Mustola, M. & Vuorisalo, M. 2017. *Ikkunoita lapsuudentutkimukseen*. Professori emerita Leena Alasen haastattelu 16.2.2017. *Kasvatus & Aika* 11 (1), 101–108. Saatavilla osoitteessa http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/ke1_0104171244.pdf. Katsottu 24.9.2018.

**”LIKKUMINEN VAIN ON MUKAVAA
JA SIITÄ TULEE HYVÄ MIELI”**

LIKKUMINEN JA LIKUNTAHARRASTUKSET OSANA 6-VUOTIAIDEN LASTEN VAPAA-AIKAA

Anne Soini, TtT, LitM
Yliopistonopettaja, Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Tässä näkökulma-artikkelissa tarkastelen kuusivuotiaiden lasten liikkumista ja liikuntaharrastuksia osana vapaa-aikaa. Lapsibarometri 2018 vahvisti sen havainnon, että kuusivuotiaat lapset liikkuvat monipuolisesti ja liikkuminen on pääosin leikkimistä ja pelaamista. Lapsille oli tärkeää mielihyvän kokeminen itse liikkumisesta ja yhdessä kavereiden kanssa toimimisesta. Pyrin tässä artikkelissa nostamaan esiin aiempaa tutkimustietoa lasten liikkumisesta ja sen muutoksista sekä peilaan Lapsibarometrissa ilmenneitä tuloksia niihin liikkumiseen liittyviin tekijöihin, joihin mielestäni tulisi kiinnittää huomiota jo ennen kouluikää.

JOHDANTO

Lasten liikuntatutkimuksissa käytetään sekä fyysisen aktiivisuuden (physical activity) että liikunnan (sport/exercise) käsitteitä. Caspersen, Powell ja Christensen (1985) ovat määritelleet fyysisen aktiivisuuden kaikenlaiseksi kehon

tahdonalaiseksi toiminnaksi, jossa energiankulutus ylittää perusaineenvaihdunnan. Liikunnan käsitettä on määritelty kaikenlaiseen liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen sekä muuhun fyysiseen aktiivisuuteen ja motorisiin taitoihin liittyväksi käyttäytymiseksi ja toiminnaksi (Laakso 2007). Fyysinen aktiivisuus voidaan siis nähdä yläkäsitteenä, jonka alle liikunta kuuluu. Pienellä lapsella fyysinen aktiivisuus ilmenee usein kuormittavuudeltaan eritasoisena leikkinä, touhuna sisällä ja ulkona, ja arkiaktiivisuutena, kuten lihasvoimin kuljettuina matkoina (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016). Leikin kautta lapsi oppii arkielämän taitoja; vuorovaikutus- ja ryhmätöitäitoja, päätöksentekoa sekä ongelmanratkaisua (Pellegrini & Smith 1998). Tässä artikkelissa lapsen omaehtoinen vapaa-ajan liikkuminen, leikkiminen ja pelaaminen nähdään synonyymeina fyysisen aktiivisuuden käsitteelle ja ohjattuun liikuntaharrastukseen osallistumista tarkastellaan liikunta-käsitteen näkökulmasta.

Bronfenbrennerin sosioekologisen mallin mukaan lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön ja erilaisten sosiokulttuuristen tekijöiden kanssa (Bronfenbrenner 1979). Tämän mallin avulla ymmärrämme paremmin niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lapsen käyttäytymistottumuksiin ja siten myös lapsen liikkumiseen. Näitä tekijöitä ovat yksilön biologiset tekijät (mm. ikä, sukupuoli), sosiaaliset (mm. vanhemmat, varhaiskasvattajat ja ikätoverit) ja fyysiset ympäristöt (mm. koti, päiväkotiki ja piha) sekä yhteiskunnan yleiset normit ja käytännöt, kuten lait ja varhaiskasvatussuunnitelmat ja suositukset. (Bronfenbrenner 1979.) Näistä tekijöistä tässä artikkelissa korostuvat erityisesti lapsen vapaa-ajan liikkumiseen yhteydessä olevat sosiaaliset ja fyysiset ympäristötekijät.

MALLIA JA TUKEA VANHEMMILTA

Suuri osa lapsen sosiaalisesta oppimisesta tapahtuu lapsen havainnoissa vanhempien ja heidän käyttäytymistottumuksiensa (Bandura 1997). Vanhemmat voivat tukea lapsen fyysistä aktiivisuutta ja siirtää liikuntamyönteisyyttä lapsilleen monin eri tavoin: näyttämällä itse liikunnallista mallia, opettamalla lapsille liikuntataitoja, kannustamalla liikuntatilanteissa, kuljettamalla lapsia liikuntapaikkoihin ja -harrastuksiin sekä tarjoamalla erilaisia liikuntavälineitä ja maksamalla osallistumismaksuja (Laukkanen ym. 2016). Hurmeen (1995) mukaan vanhemmat voivat myös omalla käytöksellään rajoittaa, jopa estää lapsen fyysistä aktiivisuutta muun muassa osoittamalla paheksuntaa lapsen toiminnalle, josta eivät pidä. Vanhempien mallien siirto lapsille voi tapahtua niin tietoisesti kuin tiedostamattakin (Hurme 1995).

Vaikka ruutuajan käyttömuodot ovat muuttumassa media-laitteiden monipuolistumisen myötä (Rideout 2013), katsoo suomalaisista aikuisista 77 % päivittäin televisiota (Sandell 2016). Aikuisiällä television katselu on osa istuvaa elämäntapaa (Yang ym. 2017) ja nämä arkitottumukset heijastuvat myös lapsiin (Jago ym. 2013). Tulokortti 2018 – lasten ja nuorten liikunta Suomessa selvityksen perusteella liikuntasuositus toteutuu entistä useammalla koululaisella ja vähän liikkuvien osuus ikäryhmästä on pienentynyt vuosina 2002–2018. On kuitenkin huomioitava, että aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei monenkaan lapsen aktiivisuuden määrä täytä maansa liikuntasuosituksia (mm. Bornstein ym. 2011; Hinkley ym. 2012; Soini 2015; Kokko ym. 2016) ja että lasten kokonaisaktiivisuus on Suomessakin yhä heikolla tasolla (Tulokortti 2018). Televisioiden lisäksi mukana kannettavat medialaitteet, kuten älypuhelimet ja tablettitietokoneet sekä erilaiset pelikonsolit vetävät lapsia puoleensa liikkumisen sijaan (Dollman, Norton & Norton 2005; Rideout 2013; Suoninen 2014). Etenkin lasten internetin käyttö sekä digitaalisten pelien pelaaminen on yleistynyt 2010-luvulla (Suoninen 2014).

Tänä päivänä lapsia kuljetetaan yhä enemmän autolla paikasta toiseen ja aktiivinen välimatkojen kulkeminen on vähentynyt (mm. Booth, Rowlands & Dollman 2015). Esimerkiksi Laps Suomen tutkimuksen (2010) mukaan yli puolet päiväkotii-ikäisistä lapsista kuljetettiin päiväkotiin autolla tai muulla fyysisesti passiivisella tavalla (Nupponen ym. 2010). Aktiivisesti, kävellen ja pyöräillen kuljetetut matkat kodin ja päiväkodin välillä paitsi lisäävät perheen fyysistä aktiivisuutta, myös antavat ainutlaatuisen mahdollisuuden lapselle tutustua kodin lähiympäristöön turvallisesti vanhempien opastuksella. Yhteinen tekeminen, kokeilemaan kannustaminen ja onnistumisista yhdessä iloitseminen auttavat lasta muodostamaan myönteisen minäkuvan, mikä on edellytys aktiivisen ja terveellisen elämäntavan muodostamisessa (Hirvensalo ym. 2016; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016). Liikuntapaikkojen urbanisoitumisen myötä kevyen liikenteen väylät toimivat usein myös myöhemmällä iällä suosittuina liikuntapaikkoina (Suomi, Mehtälä & Kokko 2016).

Perheen sosioekonominen asema on tekijä, joka voi vaikuttaa lapsen käyttäytymistottumuksiin (Malina, Bouchard

& Bar-Or 2004). Coolsin ym. (2011) mukaan hyvä sosioekonominen asema, kuten vanhempien korkeampi koulutus- ja tulotaso voi näkyä lapsella muita runsaampina liikuntavälineinä ja urheiluharrastuksina. Tämä ilmiö näkyi myös Lapsibarometrin vastauksissa. Paremman tulotason perheiden lapset luettelivat enemmän erilaisia liikkumisen muotoja kuin matalan tulotason perheistä tulevat lapset. Tutkija jääkin pohtimaan, oliko kyse todella siitä, että paremman tulotason perheiden lapset liikkuisivat enemmän ja monipuolisemmin vai siitä, että kasvokkain lapset luettelivat ylipäätään enemmän liikkumisen tapoja ja olivat puhelinhaastatteluun osallistuneisiin lapsiin verrattuna runsassanaisempia. Huomioitavaa myös on, että kasvokkain tapahtuneisiin haastatteluihin osallistuneet lapset olivat puhelimitse haastateltuihin verrattuna useammin paremman tulotason perheistä.

Myös aiemmat tutkimukset tukevat ajatusta siitä, että perheen alhainen sosioekonominen asema näyttää liittyvän heikentyneisiin liikuntamahdollisuuksiin ja runsaaseen fyysisen passiivisuuden määrään. Esimerkiksi alemman sosioekonomisen aseman talouksissa oli lapsille tarjolla useammin viihde-elektroniikkaa makuuhuoneissa ja vähemmän liikuntavälineitä käytettävissä kuin muilla. (Tandon ym. 2012.) Rideoutin (2013) mukaan vanhempien koulutus- ja tulotaso olivat yhteydessä lasten ruutuajkaan; mitä alhaisempi koulutus- ja tulotaso vanhemmillä oli, sitä enemmän lapsella oli ruutuajaa. Älylaitteiden lisääntyminen ja niiden käyttö näkyi myös tämän Lapsibarometrin vastauksissa. Tosin havainnot eivät antaneet yhtä huolestuttavaa kuvaa niiden yleisyydestä ja yhteydestä lisääntyneeseen fyysiseen passiivisuuteen kuin aiemmat tutkimukset (kts. Booth ym. 2015; Dollman ym. 2005; Kokko ym. 2016; Rideout 2013). Lapsibarometrin tulos rohkaisee ajattelemaan, että suomalaisvanhemmat ovat jo huomioineet lisääntyneen ruutuajan ja rajoittavat lastensa medialaitteiden käyttöä.

ULKONA LIKKUMASSA

Lasten liikuntatutkimukset ovat osoittaneet, että ulkoleikit ovat sisäleikkejä fyysisesti kuormittavampia, myös talvella (Soini 2015). Ulkoleikeissä lasta kiehtovat leikin ominaisuudet, kuten vapaaehtoisuus, spontaanisuus, mielikuvitus, jännitys ja mielihyvän tunteen kokeminen. Pihaleikeissä lapsella on vapaus toteuttaa itseään sekä mahdollisuus heittäytyä tuntemattomaan, kokea iloa ja elämyksiä. Lisäksi lapsi oppii tunnetasolla ja tiedollisesti kunnioittamaan ympäristöään. (Clements 2004.) Avoin alue, pihan alusta ja erilaiset leikkikentän merkinnät sekä saatavilla olevat leikkivälineet, kuten liikuteltavat ja pyörälliset välineet, lisäävät lasten fyysisen aktiivisuuden määrää (Soini 2015). Ulkoleikit metsässä antavat tilaa myös mielikuvituksellisiin leikkeihin sekä kannustavat tyttöjä ja poikia sekä eri-ikäisiä lapsia leikkimään keskenään (Fjørtoft 2001).

Tämän Lapsibarometrin selkeä, ja tutkijaa ilahduttava tulos oli, että kuusivuotiaat itse kertoivat viihtyvänsä erityisesti ulkoliikunnan parissa. Kysyttäessä miten sinä liikut, luistelu ja jääkiekko, leikkiminen ja ulkoilu, pyöräily, palloilu, uinti, nousivat merkittävimmiten liikkumismuodoiksi. Kysyttäessä miten haluaisit liikkua, palloilu nousi selväksi suo-

sikkiliikunnaksi, mikä puhuu ulkona tapahtuvan toiminnan puolesta. Liikkumisessa koettiin itse fyysinen liikkuminen ja tekeminen kaikkein kivoimmaksi asiaksi. Vastauksissa nousivat esille myös yhdessä perheiden ja kavereiden kanssa tekeminen sekä se, että liikkuminen vain on mukavaa ja siitä tulee hyvä mieli.

Lapsella tulee olla kotinsa lähiympäristössä turvallinen ja liikkumista tukeva ympäristö. Kodin pihan lisäksi liikkumista tukevia ympäristöjä ovat lähialueen luonto, leikkipuistot ja urheilukentät (Soini ym. 2016), jotka myös Lapsibarometrin mukaan koettiin hyväksi liikuntapaikoiksi. Ulkoliikuntapaikkojen lisäksi listan toiselle sijalle nousivat hallit ja sisätilat. Mieleen nouseekin kysymys, onko kaikilla päiväkotikäisillä lapsilla mahdollisuus monipuoliseen ja turvalliseen liikkumiseen myös sisätiloissa? Pelkäänpä, etteivät tällä hetkellä kaikki kodit tai edes päiväkodit pysty tarjoamaan sisäliikuntaa riittävän suurissa, liikkumisen mahdollistavissa tiloissa (kts. Sääkslahti 2015). Koska sisätiloissa tapahtuva omaehtoinen liikkuminen voi usealle lapselle olla mahdotonta tai ainakin haastavaa, tarjoaa erilainen kerho- ja seuratoiminta siihen mahdollisuuden.

OHJATTU LIIKUNTA KASVATTA SUOSIOTAAN

Suomessa organisoidun, muiden muassa urheiluseurassa tapahtuvan liikunnan harrastaminen on lisääntynyt lapsilla ja nuorilla (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010, Mononen ym. 2016; Tulokortti 2018). Mononen ym. 2016; Tulokortti 2016). Lapsibarometrin mukaan 87,5 % lapsista oli mukana jonkinlaisessa harrastustoiminnassa¹), ja 70 % kuusivuotiaista osallistui vapaa-ajallaan johonkin ohjattuun toimintaan, kuten liikunta-, musiikki- tai kuvataide-aiheiseen toimintaan tai yleiseen kerhotoimintaan. Ohjattuun toimintaan osallistuneista lähes kaikki (97 %) harrastivat liikuntaa. Suosituimmiksi liikuntalajeiksi nousivat tanssi, jumppa, voimistelu ja temppuili, joita harrasti noin 32 % vastaajista. Seuraavaksi suosituin laji oli palloilu 15 % osallistujajoukolla. Tänä päivänä voimistelulliset lajit ovat suosiossa valossa erityisesti pienten lasten vanhempien keskuudessa, jotka vielä tässä lapsen ikävaiheessa suuresti vaikuttavat siihen, mihin harrastuksiin lapsi osallistuu. Voimistelulajit nähdään sopiviksi sekä tytöille että pojille ja ne mielletään harrastusmuotoina, joissa harjoitetaan monipuolisesti paitsi motorisia taitoja ja kehonhallintaa, myös yhdessä toimimista, keskittymistä ja toisen huomioon ottamista. Lisäksi näissä lajeissa harrastustarjontaa on erityisesti päiväkotikäisille lapsille valtakunnallisella tasolla paljon (Suomen Voimisteluliitto 2018).

Vaikka ohjattu seuraharrastaminen on viime vuosina lisääntynyt, aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että lasten omaehtoinen leikki on usein ohjattua toimintaa kuormittavampaa (mm. Soini 2015). Australiassa toteutettu tutkimus osoitti, että organisoitu urheiluseuratoiminta antaa oivan ympäristön lapsen fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen, mutta ohjattuun toimintaan osallistuminen ei yksin riittänyt turvaamaan lapsen päivittäisen fyysisen aktiivisuuden määrää

(Ridley, Zabeen & Lunnay 2018). Suomessa Jyrki Reunamo ja Anna-Liisa Kyhälä (2016) ovat havainnointiaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan todenneet, että päiväkodin ohjatuissa toiminnoissa ja opetustilanteissa lasten liikkuminen oli erittäin vähäistä. Havainnointiviikon aikana lapselle kertyi ohjatussa toiminnassa reipasta liikuntaa vain yhteensä 15 minuuttia (Reunamo & Kyhälä 2016).

Kysyttäessä vanhemmilta näkemyksiä ohjaus- ja valmennustoiminnasta, he pitivät ohjaustoimintaan osallistumista lapselle mielekkäänä ajanviettotapana. Vanhemmille oli erityisen tärkeää se, että ohjaus/valmennus oli lapsen mielestä kivaa. Koettiin myös tärkeäksi, että harrastuksen kautta lapsi sai kavereita, eikä hänen tarvinnut olla yksin. Lisäksi pidettiin tärkeänä, että ohjaus oli kasvatuksellisesti laadukasta ja lapsi oppi liikkumaan. Lapset arvostivat ohjaajassa sitä, että ohjaaja osaa opettaa ja auttaa ja että hän on kiva, ystävällinen sekä reilu. Kielteisemmin vastasivat pojat, harvaan asutulla alueella tai maaseudulla asuvat sekä matalan tulotason perheiden lapset – onko kyse siitä, ettei harvaan asutulla alueella ja maaseudulla ole tarjolla yhtä paljon vaihtoehtoja mistä valita kuin suurissa kaupungeissa ja keskusta-alueella?

Hieman yllättävää, mutta liikuntakasvattajalle positiivinen havainto oli, että vanhemmat eivät pitäneet tärkeänä sitä, että ohjauksessa/valmennuksessa tulisi tähdätä huippu-urheilijaksi. Lisäksi lähes puolet (45 %) Lapsibarometriin vastanneista vanhemmista piti lasten liikuntaharrastusta edullisena. Usein harrastamiseen liittyvät korkeat kustannukset on koettu merkittävänä harrastamisen lopettamiseen ja aloittamatta jättämiseen liittyvänä tekijänä. Korkeilla kustannuksilla näyttäisi olevan polarisoiva vaikutus – osalla lapsista on mahdollisuus harrastaa ja osa puolestaan syrjäytyy liikunnasta. Terveys- ja hyvinvointierojen kasvua ja liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymistä voidaan pitää yhteiskunnallisenä ongelmana, joka voi alkaa jo varhaislapsuudessa. (Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa 2016.)

Liikunnallisen elämäntavan ensiaskeleet otetaan jo varsin varhain, ja nuorena opittu aktiivinen elämäntapa luo hyvän perustan aktiiviselle elämäntavalle myös myöhemmin elämässä (Telama ym. 2014). Tätä vahvistaa Palomäen ja kumppaneiden (2018) tuore julkaisu, joka perustuu laajaan suomalaiseen 28-vuotiseen pitkittäistutkimukseen. Tutkimus osoitti, että nuoruusvuosien urheiluseuraharrastuksella oli myönteinen yhteys terveellisiin elintapoihin aikuisuudessa (Palomäki ym. 2018). Myös lapsuusiän kilpailutoimintaan osallistumisella on todettu olevan positiivinen yhteys liikunta-aktiivisuuteen aikuisiällä (Tammelin ym. 2003; Telama ym. 2006). Lapsibarometrin havaintojen mukaan kilpailullisuus ei ollut tärkeää suurimmalle osalle vanhemmista. Myöskään lapset eivät pääosin maininneet kilpailullisuutta tai menestymistä kivana asiana liikkumisessa. Kilpailu saatetaan kokea kovaksi ja aggressiiviseksi, ja siihen usein liitetään epäonnistumisen pelko (Alexander, Stafford & Lewis 2011). Lapsibarometri ei pysty täysin vastaamaan siihen, mistä kilpailullisuuden paine tulee. Näyttäisi siltä, että kilpailullisuuden paine tulisi enemmän ohjatun liikunnan toiminnoista

1 Harrastuksella ei tarkoiteta vain ohjattua toimintaa vaan mitä tahansa sellaista, mitä pitää itse harrastuksenaan, vaikka sitä tekisi esimerkiksi yksin kotona.

kuin vanhemmilta tai lapsilta itseltään. Kilpailusta erikseen kysyttäessä kaksi kolmasosaa lapsista koki kilpailamisen mukavana juttuna. Kolmannes koki sen epämiellyttävänä tai ainakin epärovi vastaan. Erityisesti tämän kolmanneksen liikkumista ja pätevyiden kokemuksia liikunnasta tulisi tukea niin varhaiskasvatuksessa, urheiluseuroissa kuin kotonakin. Yksi tapa on lisätä toiminnan lapsilähtöisyyttä ja korostaa toiminnan tehtäväsuuntautunutta motivaatioilmastoa (Kyhälä & Soini 2016). Monipuoliset liikuntamuodot ja ohjaustavat saattavat osaltaan takaamaan, että kaikenlaiset lapset saavat liikkumisestaan pätevyytään edistäviä kokemuksia. Lisäksi lasten välisen vertailun sijaan tulisi keskittyä lapsen oman kehittymisen seuraamiseen. (Hirvensalo ym. 2016.) On tärkeä kuunnella ja huomioida lapsen ehdotuksia ja mielipiteitä, sillä ne lisäävät lapsen osallisuutta ja hyvinvoinnin kokemuksia (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016). Lasten liikunnanohjaajien koulutuksessa olisikin ensiarvoisen tärkeää korostaa lapsen kuuntelemisen tärkeyttä, ja miettiä konkreettisia keinoja, miten lasten huomioiminen näkyy käytännön toiminnassa.

Urheiluseurassa harrastaminen lopetetaan keskimäärin jo 11-vuotiaana. Lopettamisen syitä ovat kyllästyminen lajiin, se että ei viihdy joukkueessa tai ryhmässä ja se ettei harrastaminen ole enää tarpeeksi innostavaa ja hauskaa. (Mononen ym. 2016.) Vähän liikkuvien lasten aktivoimiseksi on tärkeää tietää, minkälaisia esteitä ja rajoitteita lapset itse mieltävät liikunnan harrastamiselle (Hirvensalo ym. 2016). Liikunnan harrastamisen esteiden määrä kasvaa lapsen iän myötä. LIITU-tutkimukseen 2016 osallistuneet 11–15-vuotiaat nuoret ilmoittivat merkittävimäksi esteeksi sen, ettei kodin läheisyydessä ollut kiinnostavan liikunnan ohjausta. Niillä lapsilla ja nuorilla, joilla liikunta-aktiivisuuden määrä oli alhainen, esteet liikunnalle näyttivät liittyvän omaan kehollisuuteen sekä kokemukseen omasta liikunnallisesta pätevydestään. (Hirvensalo ym. 2016.) Koettu liikunnallinen pätevyys on yksi merkittävimmistä liikunta-aktiivisuuden taustatekijöistä lapsuudessa ja yhteydessä myöhempään liikunta-aktiivisuuteen. Säännölliset myönteiset kokemukset ja tunne pystyvyydestä edesauttavat liikkumiseen osallistumista ja siitä nauttimista sekä kumuloiduvat yleiseksi itsearvostukseksi. (Hirvensalo ym. 2016.)

LAPSI ON OMAN LAPSUUTENSA PARAS ASIAANTUNTIJA

Lasten ja nuorten liikuntatutkimus Suomessa -selvityksen (2014) mukaan liikuntatutkimusten yleisimmät tutkimuskontekstit ovat olleet koululiikunta ja vapaa-ajan liikunta. Vapaa-ajan liikunnassa on painottunut erityisesti organisoituun liikuntaan liittyvä määrällinen tutkimus. Kuitenkin alle kouluikäisiin lapsiin kohdistuvaa tutkimustietoa on toistaiseksi vähän. (Berg & Piirtola 2014.) Pienten lasten fyysinen käyttäytyminen on vaihtelevaa ja hetkittäistä, mikä tekee sen arvioimisesta vaikeaa. Objektivistien mittausten menetelmien, kuten kiihtyvyyssmittareiden ansiosta viime vuosina on Suomessa ollut mahdollista tuottaa kansainvälisestikin vertailukelpoista tutkimustietoa myös pienten lasten käyttäytymistottumuksista (mm. Soini 2015). Vaikka kiihtyvyyssmittarit ovat mahdollistaneet lapsen kokonaisvaltaisen fyysisen

aktiivisuuden mittaamisen, ei kiihtyvyyssmittareilla kerätyistä aineistoista voida tarkastella liikkumisen muotoja tai asiayhteyksiä, joissa liikkuminen on tapahtunut (Soini 2015).

Luotettavaan ja kattavaan tulokseen pääseminen vaatii objektivistien mittausten menetelmien rinnalle muita menetelmiä, kuten suoraa havainnointia, haastattelu- ja päiväkirjametodologiaa ja kyselymittausta sekä visuaalisia menetelmiä. Havainnointimenetelmällä voidaan kerätä aineistoa lasten liikkumisen muodoista ja olosuhteista. Havainnointia voidaan pitää melko ekologisenä mittausten menetelmänä, joka ei juuri häiritse lapsen normaalia päivärytmiä ja -toimintoja. Reaaliajassa tapahtuva, useita päiviä kestävä havainnointi on kuitenkin melko työläs ja vaativa mittausten menetelmä. (Aittasalo, Tammelin & Fogelholm 2010; Soini 2015.) Pienten lasten kyselytutkimuksissa vastaajina usein toimivat vanhemmat (proxy report) (Aittasalo ym. 2010). Lapsen fyysisen aktiivisuuden arviointia voidaan kuitenkin pitää vanhemmille vaativana tehtävänä. Vanhemman on vaikea arvioida lapsen liikkumista ajalta, jota hän ei vietä lapsensa kanssa, esimerkiksi silloin kun lapsi leikkii yksin tai on päiväkodissa. Lisäksi vanhemmilla on usein tapana yliarvioida lasten fyysisen aktiivisuuden määrää (Tammelin 2009). Tämän Lapsi-barometrin aineisto kerättiin puhelin- ja käyntihaastatteluna, ja toteutettiin sekä vanhempien että lasten haastatteluina. Jatkossa pienten lasten liikkumistottumuksia olisi hyvä selvittää monitieteisemmin ja laajemmalla sekä heterogeenisemmalla otosjoukolla.

Määrällisen tutkimustiedon lisäksi myös laadullista, pienten lasten näkökulmasta tuotettua tutkimustietoa tarvitaan alalla kipeästi. Raittilan, Vuorisalon ja Rutasen (2017) mukaan lasten elämä ja arki heidän itsensä kertomana on vakiintunut yhdeksi keskeiseksi tutkimuksen näkökulmaksi monitieteisen lapsuudentutkimuksen myötä. Lapsi on oman lapsuutensa paras asiantuntija. Lapsen haastattelu nähdään pikemminkin keskusteluna ja vuorovaikutustilanteena, jossa lapsella on mahdollisuus kertoa itselle merkityksellisistä asioista. (Raittila ym. 2017.) Tänä päivänä lapsuudentutkimuksen piirissä käytetään haastattelumenetelmän lisäksi visuaalisia menetelmiä, kuten piirtämistä, valokuvausta ja audiovisuaalisia menetelmiä, sillä niiden avulla on mahdollista osallistaa lapsia tutkimusprosessiin (Mustola ym. 2017). Esimerkiksi Kuusisto-Arposen ja Laineen (2017) tutkimuksessa esikouluikäiset lapset suunnittelivat ja piirsivät itselle mieluisia leikkipuistoja ja tekivät retkiä puistoihin. Retket videoitiin ja siten myös lasten keholliset kokemukset saatiin taltioitua osaksi aineistoa. Lasten tuottamaa aineistoa hyödynnettiin Tampereen kaupungin Pikku Kakkosen leikkipuiston suunnittelussa. (Kuusisto-Arponen & Laine 2017.) Rajalan, Hentusen ja Laineen (2017) tavoitteena puolestaan oli analysoida kuvien avulla alakoululaisten myönteisiä ja kielteisiä koulukokemuksia ja tunteita Liikkuva Koulu -ohjelman kouluissa. Visuaalisten menetelmien avulla lapsi voi välittää henkilökohtaisia kokemuksiaan omasta maailmastaan, johon aikuisella ei muuten olisi pääsyä (Kumpulainen, Mikkola & Salmi 2017). Mustola kumppaneineen (2017) muistuttaa, että visuaalisiin menetelmiin liittyy eettisiä haasteita muun muassa anonymiteetin turvaamista koskien, sillä visuaalisen menetelmän kerätyissä aineistoissa, kuten valokuvissa ja vi-

deossa, lapset ovat usein tunnistettavissa.

Vaikka ulkona liikkuminen korostui lasten vastauksista, kysyttäessä miten sinä liikut ja mikä on parasta viikonloppuisin, ei Lapsibarometrissä käynyt ilmi, ovatko suositut perheiliikuntamuodot kuten laskettelu, uimahallikäynnit ja metsäretket edelleen suosittuja liikuntamuotoja nimenomaan perheiden kesken. Jatkossa tulee erityisesti tarkastella niitä tekijöitä, mitkä lapsia itseään kiinnostavat ja liikuttavat, ja mitkä tekijät vähentävät tai estävät liikkumisen mahdollisuuksia. Tällaista tutkimustietoa tarvitaan niin vapaa-ajalta, kotoa kuin varhaiskasvatukseen kentältä. Koska Suomessa vuodenaajat poikkeavat selkeästi toisistaan, ja ne ovat yhteydessä lapsen fyysiseen aktiivisuuteen (Nupponen ym. 2010; Sääkslahti 2005), tulee jatkossa lasten liikkumista ja harrastuneisuutta tarkastella erityisesti eri vuodenaikojen suhteen.

Yhteenvetona Lapsibarometrissä 2018 voin lasten liikkumisen ja vapaa-ajan liikuntaharrastuksen osalta todeta, että haastatteluihin osallistuneet kuusivuotiaat liikkuivat monipuolisesti ja liikkuminen itsessään oli heistä kivaa ja tuotti

hyvän mielen. Ilahduttavaa oli havaita, että lasten liikkuminen ilmeni useimmiten leikkinä, pelaamisena ja erilaisena touhuiluna ulkona. Tutkimukseen osallistuneet lapset osallistuivat paljon myös ohjattuun harrastustoimintaan ja heille oli tärkeää liikkua yhdessä perheen ja kavereiden kanssa.

Arjen muuttuvien trendien vuoksi on tärkeää mahdollistaa lapsille liikkuva arki. Vanhempien mallilla ja tuella on merkitystä lapsen aktiivisen elämäntavan muodostumisessa. Olisi hyvä muistaa, että useimmiten ohjattuun toimintaan osallistuminen ei yksin riitä takaamaan lapselle päivittäisen fyysisen aktiivisuuden määrää, vaan lasta tulisi kannustaa päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sisällä ja ulkona kaikkina vuodenaikoina. Tärkeää on huomioida, mikä lasta liikuttaa ja miten mahdollistetaan lapsen onnistumisen ja pätevyyden kokemukset liikkumisestaan. Yhdessä lasta kuunnellen voimme jatkossakin havaita, että lapsi liikkuu luonnostaan ja nauttii liikkumisestaan, kunhan annamme hänelle siihen mahdollisuuden.

LÄHTEET

Aittasalo, M., Tammelin, T. & Fogelholm, M. 2010. Lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden arviointi – Menetelmät puntarissa. *Liikunta & Tiede* 47(1), 11–21.

Alexander, K., Stafford, A. & Lewis, R. 2011. The Experiences of children participating in organised sport in the UK. NSPCC, London.

Bandura, A. 1997. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) *Kuusi teoriaa lapsenkehityksestä*. Kuopio: Puijo. 13–82.

Berg, P. & Piirtola, M. 2014. Lasten ja nuorten liikuntatutkimus Suomessa. Tutkimuskatsaus 2000–2012. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 10.

Booth, V. M., Rowlands, A. V. & Dollman, J. 2015. Physical activity temporal trends among children and adolescents. *Journal of Science and Medicine in Sport* 18, 418–425. doi:dx.doi.org/10.1016/j.jsams.2014.06.002

Bornstein, D.B., Beets, M.W., Byun, W. & McIver, K. 2011. Accelerometer-derived physical activity levels of preschoolers: a meta-analysis. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 14, 504–511. doi: 10.1016/j.jsams.2011.05.007

Bronfenbrenner, U. 1979. *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Caspersen, C.J., Powell, K.E. & Christensen, G.M. 1985. Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions for health-related research. *Public Health Reports*, 100(2), 126–131.

Clements, R. 2004. An investigation of the status of outdoor play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1), 68–80.

Cools, W., De Martelaer, K., Samaey, C. & Anries, C. 2011. Fundamental movement skill performance of preschool children in relation to family context. *Journal of Sport Sciences*, 29(7), 649–660.

Dollman, J., Norton, K. & Norton, L. 2005. Evidence for secular trends in children's physical activity behaviour. *British Journal of Sports Medicine* 39(12), 892–897.

Fjørtoft, I. 2001. The natural environment as playground for children: the impact of outdoor play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 111–117.

Hinkley T., Salmon J., Okely A.D., Crawford D. & Hesketh, K. 2012. Preschoolers' physical activity, screen time, and compliance with recommendations. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 44(3), 458–465. doi: 10.1249/MSS.0b013e318233763b

Hirvensalo, M., Jaakkola, T., Sääkslahti, A. & Lintunen, T. 2016. Koettu liikunnallinen pätevyys ja koetut esteet. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016*. 36–40. Saatavilla osoitteessa http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf. Katsottu 20.9.2018.

Hurme, H. 1995. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhakangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan*. Helsinki: WSOY. 139–156.

Jago, R., Sebire, S.J., Edwards, M.J. & Thompson, J.L. 2013. Parental TV viewing, parental self-efficacy, media equipment and TV viewing among preschool children. *European Journal of Pediatrics*, published online. doi: 10.1007/s00431-013-2077-5

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. *Lapset ja nuoret*. SLU:n julkaisusarja 7/2010.

Kokko, S., Mehtälä, A., Villberg, J., Ng, K. & Hämylä, R. 2016. Itsearviointi liikunta-aktiivisuus, istuminen ja ruutu-aika sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa S. Kokko & A.

Mehtälä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016*. 10–15. Saatavilla osoitteessa http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf. Katsottu 20.9.2018.

Kumpulainen, K., Mikkola, A. & Salmi, S. 2017. Osallistava visuaalinen tutkimus ja lapsen äänen tavoittaminen. Teoksessa M. Mustola, J. Mykkänen, M. L. Böök., & A.-L. Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 123*. 136–144. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf. Katsottu 18.9.2018.

Kuusisto-Arponen, A.K., & Laine, M. 2017. Leikkien ajateltu – piirtäen tehty. Teoksessa M. Mustola, J. Mykkänen, M. L. Böök., & A.-L. Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 123*. 93–104. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf. Katsottu 18.9.2018.

- Kyhälä, A.-L. & Soini, A. 2016. Organisoitu liikunta. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:22. 49–53. Saatavilla osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf>. Katsottu 20.9.2018.
- Laakso, L. 2007. Johdatus liikuntapedagogiikkaan. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY. 16–24.
- Laukkanen, A., Määttä, S., Reunamo, J., Roos, E., Soini, A. & Mäki, P. 2016. Perheen tärkeä rooli. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:22. 22–26. Saatavilla osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf>. Katsottu 20.9.2018.
- Malina, R.M., Bouchard, C. & Bar-Or, O. 2004. Growth, Maturation and Physical Activity (2nd ed.) Champaign, IL.: Human Kinetics.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2016. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. 27–35. Saatavilla osoitteessa http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf. Katsottu 20.9.2018.
- Mustola, M., Mykkänen J., Böök, M.L. & Kärjä, A.-V. (toim.) 2017. Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 123. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf. Katsottu 18.9.2018.
- Nupponen, H., Halme, T., Parkkisenniemi, S., Pehkonen, M. & Tammelin, T. 2010. Lapsuuden tutkimus 3–12-vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 239. Jyväskylä: LIKES.
- Palomäki, S., Hirvensalo, M., Smith, K., Raitakari, O., Männistö, S., Hutri-Kähönen, N. & Tammelin, T. 2018. Does organized sport participation during youth predict healthy habits in adulthood? A 28-year longitudinal study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 28, 1908–1915. doi: 10.1111/sms.13205
- Pellegrini, A.D. & Smith, P.K. 1998. Physical active play: the nature and function of a neglected aspect of play. *Child Development*, 69(3), 577–598.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 312–335.
- Rajala, K., Hentunen, J. & Laine, K. 2017. Kuvat oppilaiden tunteiden tulkina ja koulukokemusten välittäjinä. Teoksessa M. Mustola, J. Mykkänen, M. L. Böök., & A.-L. Kärjä (toim.) Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 123. 128–135. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf. Katsottu 18.9.2018.
- Reunamo, J. & Kyhälä, A.-L. 2016. Liikunnan varhaiskasvatuspäivän osana. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:22. 54–58. Saatavilla osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf>. Katsottu 20.9.2018.
- Rideout, V. 2013. Zero to eight: Children's media use in America. A common sense media research study. Saatavilla osoitteessa <https://www.common SenseMedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>. Katsottu 27.8.2018.
- Ridley, K., Zabeen, S. & Lunnay, B.K. 2018. Children's physical activity levels during organised sports practices. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 21, 930–934. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2018.01.019>
- Sandell, L. 2016. Television viewing in Finland 2016. Saatavilla osoitteessa https://www.finnpanel.fi/lataukset/tv_year_2017.pdf. Katsottu 19.9.2018.
- Soini, A. 2015. Always on the move? Measured physical activity of 3-year-old preschool children. University of Jyväskylä. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 216.
- Soini, A., Laukkanen, A., Mäki, P. & Reunamo, J. (2016). Fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista edistävä ympäristö. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:22. 44–48. Saatavilla osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf>. Katsottu 20.9.2018.
- Suomen Voimisteluliitto 2018. Saatavilla osoitteessa <https://www.voimistelu.fi/lastenjanuortenliikunta>. Katsottu 18.9.2018.
- Suomi, K., Mehtälä, A. & Kokko, S. 2016. Liikuntapaikat ja -tilaisuudet. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. 23–26. Saatavilla osoitteessa http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf. Katsottu 20.9.2018.
- Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013. 0–8-vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 75. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavilla osoitteessa <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastenmediabarometri2013.pdf>. Katsottu 27.8.2018.
- Sääkslahti, A. 2005. Liikuntaintervention vaikutus 3–7-vuotiaiden lasten fyysiseen aktiivisuuteen ja motorisiin taitoihin sekä fyysisen aktiivisuuden yhteys sydän- ja verisuonitautien riskitekijöihin. *Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health* 104.
- Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Tammelin, T. 2009. Liikeanturilla kokonaiskuva liikkumisesta ja liikkumattomuudesta. *Liikunta & tiede* 46(2–3), 22–25.
- Tammelin, T., Nayha, S., Hils, A.P. & Jarvelin, M.R. 2003. Adolescent participation in sports and adult physical activity. *American Journal of Preventive Medicine* 24(1), 22–28. doi: 10.1016/s0749 3797(02)00575-5
- Tandon, P.S., Zhou, C., Sallis, J.F., Cain, K.L., Frank, L.D. & Saelens, B.E. 2012. Home environment relationships with children's physical activity, sedentary time, and screen time by socioeconomic status. *Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(88). doi: 10.1186/1479-5868-9-88
- Telama, R., Yang, X., Hirvensalo, M. & Raitakari, O. 2006. Participation in organized sport as a predictor of adult physical activity: a 21-year longitudinal study. *Pediatric Exercise Science* 17, 76–88.
- Telama, R., Yang, X., Leskinen, E., Kankaanpää, A., Hirvensalo, M., Tammelin, T., Viikari, J.S.A. & Raitakari, O.T. 2014. Tracking physical activity from early childhood through youth into adulthood. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 46(5), 955–962. doi: 10.1249/MSS0000000000000181
- Tuloskortti 2016. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 318. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Saatavilla osoitteessa <https://www.likes.fi/filebank/2501-tuloskortti2016-web.pdf>. Katsottu 18.9.2018.
- Tuloskortti 2018. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 345. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Saatavilla osoitteessa https://www.likes.fi/filebank/2776-tuloskortti2018_FI_PDF_150.pdf. Katsottu 30.10.2018.
- Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016. Iloa. Leikkiä ja yhdessä tekemistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:21. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>. Katsottu 20.9.2018.
- Yang, X., Kankaanpää, A., Biddle, S., Hirvensalo, M., Helajärvi, H., Kallio, J., Hutri-Kähönen, N., Telama, R., Viikari, J.S.A., Raitakari, O.T. & Tammelin, T. 2017. Tracking of television viewing time during adulthood: The Young Finns Study. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 49(1), 71–77.
- Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa 2016. Painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:19. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75186/okm19.pdf>. Katsottu 20.9.2018.

Liitteet

NUORTEN VAPAA-AIKATUTKIMUS 2018

6-VUOTIAIDEN HAASTATTELULOMAKE

HENKILÖKOHTAISET HAASTATTELUT

REKRYTOINTI:

Olen XX (oma nimi) tutkimustoimisto xx:stä hyvää päivää/ iltaa. Teemme Lapsiasiavaltuutetun ja Valtion nuorisoneuvoston toimeksiannosta tutkimusta, jossa selvitetään, miten 6-vuotiaat lapset viettävät vapaa-aikaa. Haastattemme 6-vuotiaita lapsia ja heidän vanhempiaan ja haastattelun tulisi tapahtua tammi-helmikuun aikana. Lapsiasiavaltuutettu käyttää tutkimuksen tuloksia työssään lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi.

Tutkimuksessa on kysymyksiä sekä vanhemmalle että lapselle, joten kummankin tulisi olla läsnä haastattelun aikana. Tutkimushaastattelut tehdään henkilökohtaisena haastatteluna vastaajien kotona. Kysymysten läpikäynti vie noin 20 minuuttia.

F1 Sopiiko teille, että tutkimushaastattelijamme tulee haastattelemaan teitä ja lastanne lapsen vapaa-aikaan liittyen? Sinä saat vanhempana olla mukana lapsen haastattelussa.

- Kyllä → Selvä, kiitos. Sopisiko teille ajankohdaksi... _____
(Ehdota ja sovi aika. Varmista, että silloin myös 6 -vuotias lapsi on paikalla)
- Ei → Selvä, hyvää päivän/illan jatkoa.

Jos kyllä:

Hyvä. Tutkimushaastattelijamme ottaa teihin yhteyttä ennen tuloaan varmistaakseen haastattelun ajankohdan. Varmistan vielä puhelinnumeronne... (käy numero läpi).

Tutkimuksesta vielä sinulle tiedoksi, että tuloksista kootaan raportti, joka julkaistaan marraskuussa. Aineisto tallennetaan myös Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon jatkokäyttöä varten. Tulokset käsitellään niin, että niistä ei voi päätellä kenenkään yksittäisen henkilön vastauksia ja yhteystietojanne käytetään ainoastaan haastattelua varten.

(MERKITÄÄN REKISTERISTÄ)

T1 Haastateltavan lapsen sukupuoli

- tyttö (nainen)
 poika (mies)

HAASTATTELUN ALOITUS:

Teemme Valtion nuorisoneuvoston toimeksiannosta tutkimusta, jossa selvitetään, miten lapset viettävät vapaa-aikaa. Haastattelemme 6-vuotiaita lapsia ja heidän vanhempiaan. Tutkimuksen tuloksia käytetään lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi.

Tutkimuksesta vielä sinulle tiedoksi, että tuloksista kootaan raportti, joka julkaistaan marraskuussa. Aineisto tallennetaan myös Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon jatkokäyttöä varten. Tulokset käsitellään niin, että niistä ei voi päätellä kenenkään yksittäisen henkilön vastauksia ja yhteystietojanne käytetään ainoastaan haastattelua varten.

KYSYMYKSET VANHEMMALLE

T2 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten asuinpaikkaasi/-paikkaanne?

- Ison kaupungin keskusta
- Ison kaupungin lähiö tai muu laita-alue
- Pikkukaupungin tai pikkukylän keskusta
- Pikkukaupungin tai pikkukylän harvaan asuttu laita-alue
- Maaseutu ympäristö
- Ei osaa sanoa

(KYSYTÄÄN, JOS EI SAA REKISTERISTÄ)

T3 Mikä on lapsesi äidinkieli?

- suomi
 - ruotsi
 - venäjä
 - viro
 - somali
 - arabia
 - muu, mikä?
-

T4 Montako huoltajaa taloudessanne on?

- yksi
- kaksi

T5 Entä montako lasta taloudessanne on?

_____ lasta

T6 Mikä on lapsen äidin tai muun naispuoleisen huoltajan koulutustaso? (valitse ylin)

- Peruskoulu / keskkoulu / kansakoulu
- Ammatillinen tutkinto
- Ylioppilastutkinto / lukio
- Ammattikorkeakoulututkinto
- Yliopistotutkinto
- Ei tutkintoa
- Ei halua / osaa vastata

T7 Mikä on lapsen isän tai muun miespuoleisen huoltajan koulutustaso? (valitse ylin)

- Peruskoulu / keskkoulu / kansakoulu
- Ammatillinen tutkinto
- Ylioppilastutkinto / lukio
- Ammattikorkeakoulututkinto
- Yliopistotutkinto
- Ei tutkintoa
- Ei halua / osaa vastata

T8 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taloutesi taloudellista tilannetta ja käytettävissäsi olevaa rahamäärää tällä hetkellä?

- Tulen/tulemme erinomaisesti toimeen
- Tulen/tulemme melko mukavasti toimeen
- Pärjään/pärjäämme, kun teen/teemme ostokset harkiten
- Joudun/joudumme ajoittain tinkimään ostoksista
- Joudun/joudumme tinkimään lähes kaikesta
- En osaa sanoa

(HAASTATTELIJALLE: TÄMÄN VOI MERKITÄ KYSYMÄTTÄ, JOS ON JO KÄYNYT ILMI)

T9 Entä mikä on oma suhteesi haastateltavaan 6-vuotiaaseen lapseen?

- Äiti
- Isä
- Muu naispuolinen huoltaja
- Muu miespuolinen huoltaja
- Ei halua tai osaa sanoa

K1 Onko lapsellasi jokin harrastus, aivan mikä tahansa? (LUE TARKENNUS: harrastuksella ei tarkoiteta vain ohjattua toimintaa vaan mitä tahansa sellaista, mitä pitää itse harrastuksenaan vaikka sitä tekisi esim. yksin kotona.)

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

K2 Entä osallistuuko lapsesi säännöllisesti ohjattuun toimintaan vapaa-ajalla?

- Kyllä
- Ei → siirry K3a
- En osaa sanoa → siirry K3a

(JOS K2 = KYLLÄ)

K3 Millaiseen ohjattuun toimintaan lapsesi osallistuu? (AVOIN)

(JOS K2 = KYLLÄ)

K4 Kuinka usein viikossa lapsesi osallistuu ohjattuun toimintaan? _____ krt/vko

K5 Osallistuuko lapsesi muualla kuin esikoulussa johonkin sellaiseen toimintaan, jossa kilpaillaan tai esiinnyttään?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

LIIKUNTA

JOHDANTOTEKSTI LIIKUNTAKYSYMYKSIIN:

Seuraavaksi kysyn liikuntaan liittyviä kysymyksiä. Liikunnalla tässä kyselyssä ei tarkoiteta pelkästään erilaisia urheilulajeja, vaan kaikkea liikkumista ja liikuntaa, myös sellaista, jota lapsesi harrastaa itsekseen tai kavereiden kanssa. Esimerkiksi pelaaminen, liikkuminen kävelen, juosten, polkupyörällä, potkulaudalla, rullaluistimilla, suksilla tai muulla vastaavalla lasketaan liikunnaksi.

K6 Harrastaako lapsesi nykyisin jotain, aivan mitä tahansa liikuntaa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

(K6b KYSYTÄÄN JOS K6 = KYLLÄ, ELI HARRASTAA JOTAIN LIIKUNTAA)

K6b Onko jokin lapsesi harrastama liikunta ohjaajan tai valmentajan ohjaamaa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

K7 Mieti tavallista viikkoa. Merkitse, kuinka monena päivänä lapsesi liikkuu vähintään 60 minuuttia päivässä?

- 0 päivänä
- 1 päivänä
- 2 päivänä
- 3 päivänä
- 4 päivänä
- 5 päivänä
- 6 päivänä
- 7 päivänä
- en osaa sanoa

Rasittavalla liikunnalla tarkoitetaan kaikkea sellaista liikuntaa, jonka aikana sydämen syke nousee huomattavasti ja hengästyy selvästi.

K8 Kuinka paljon tavallisen viikon aikana lapsesi liikkuminen sisältää rasittavaa liikuntaa yhteensä?

- Ei lainkaan
- Noin ½ tuntia viikossa
- Noin tunnin viikossa
- 2-3 tuntia viikossa
- 4-6 tuntia viikossa
- 7 tuntia tai enemmän viikossa

(KYSYTÄÄN, JOS K6=ei, ELI EI HARRASTA MITÄÄN LIIKUNTAA)

K9 Sanoit, että lapsesi ei harrasta mitään liikuntaa. Osaisitko arvioida, kuinka merkittäviä syitä olla harrastamatta liikuntaa seuraavat asiat hänelle ja perheellenne ovat?

	3= Hyvin merkittävä	2= Jonkin verran merkittävä	1= Ei lainkaan merkittävä	99= EOS
a) Lapsesi ei pidä liikunnasta	☐	☐	☐	☐
b) Lapsellasi ei ole aikaa liikkua	☐	☐	☐	☐
c) Liikunta, jota lapsesi haluaisi harrastaa, on liian kallista	☐	☐	☐	☐
d) Lapsellasi on vamma tai sairaus, joka vaikeuttaa osallistumista	☐	☐	☐	☐
e) Liikunta on liian kilpailuhenkistä	☐	☐	☐	☐
f) Lapsella (tai perheellänne) on huonoja kokemuksia liikunnasta	☐	☐	☐	☐
g) Tarjolla ei ole sopivaa ohjattua liikuntatoimintaa tai liikuntapaikkaa	☐	☐	☐	☐
h) Harrastuskaverin puute	☐	☐	☐	☐
i) Lapsen pelko siitä, että ei pärjää	☐	☐	☐	☐
j) Lapsen pelko siitä, että ei tule hyväksytyksi porukassa	☐	☐	☐	☐
k) Muu syy, mikä?	☐	☐	☐	☐

Mikä muu syy? _____

JOS K6=kyllä, ELI HARRASTAA JOTAIN LIIKUNTAA)

K10 Miten hyvin seuraavat kuvaukset sopivat lapsesi tämänhetkiseen liikuntaharrastukseen?

(1=ei kuvaa ollenkaan – 5 = kuvaa täysin)

	1=ei kuvaa ollenkaan	2	3	4	5 = kuvaa täysin
a. Se on edullista	☐	☐	☐	☐	☐
b. Se on lapsen mielestä kivaa	☐	☐	☐	☐	☐
c. Se on tarpeeksi lähellä	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ohjaus/valmennus on laadukasta urheilijaksi tulemisen kannalta (d. KYSYTÄÄN VAIN JOS K6b=KYLLÄ)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ohjaus/valmennus on laadukasta kasvatuksellisesti (e. KYSYTÄÄN VAIN JOS K6b=KYLLÄ)	☐	☐	☐	☐	☐
f. Siinä opitaan liikkumaan	☐	☐	☐	☐	☐
g. Siinä tähdätään huippu-urheilijaksi	☐	☐	☐	☐	☐
h. Se on mielekäs ajanviettotapa	☐	☐	☐	☐	☐
i. Lapseni ei tarvitse olla yksin	☐	☐	☐	☐	☐
j. Harrastuksen kautta lapseni saa kavereita	☐	☐	☐	☐	☐

(KAIKILTA)

K11 Entä millaista lapsesi liikuntaharrastuksen pitäisi olla? Kuinka toivottavana pidät sitä, että...
(1=ei toivottavaa – 5=erittäin toivottavaa)

	1= ei toivottavaa	2	3	4	5 = erittäin toivot- tavaa
a. Se on edullista	☐	☐	☐	☐	☐
b. Se on lapsen mielestä kivaa	☐	☐	☐	☐	☐
c. Se on tarpeeksi lähellä	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ohjaus/valmennus on laadukasta urheilijaksi tulemisen kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ohjaus/valmennus on laadukasta kasvatuksellisesti	☐	☐	☐	☐	☐
f. Siinä opitaan liikkumaan	☐	☐	☐	☐	☐
g. Siinä tähdätään huippu-urheilijaksi	☐	☐	☐	☐	☐
h. Se on mielekäs ajanviettotapa	☐	☐	☐	☐	☐
i. Lapseni ei tarvitse olla yksin	☐	☐	☐	☐	☐
j. Harrastuksen kautta lapseni saa kavereita	☐	☐	☐	☐	☐

(KAIKILTA)

K12 Kuinka paljon lapsesi liikkuminen tai urheileminen arvioiden mukaan maksaa kuukaudessa?
HUOM! MUKAAN ARVIOON LASKETAAN NIIN VÄLITTÖMÄT KULUT (KUTEN VÄLINEET, JÄSEN- JA LISENSSIMAKSUT...) KUIN VÄLILLISET KULUT (MATKAT, VIRKISTYSTOIMINTA...).

_____ Euroa

(ASIAN VOI MUOTOILLA TILANTEEN MUKAISESTI VAPAAMMINKIN):

Kiitos vastauksistasi. Nyt jatkaisin kysymällä lapseltasi muutaman kysymyksen.

Voit olla paikalla haastattelun aikana. Voit myös rohkaista lasta vastaamaan, jos hän epäröi ajatuksen ääneen sanomista, ja olla lapsen tukena, jos tämä on esimerkiksi pitää tilannetta jännittävänä. Haluamme saada tietää lapsen oman kokemuksen hänen omista asioistaan, joten on tärkeää, että niin vanhempi kuin haastattelija antaa lapselle mahdollisuuden vastata juuri niin kuin hänestä tuntuu.

Kysymykset lapselle

Olen NN X:sta, hei. Me tehdään tutkimusta, jossa halutaan tietää, mitä 6-vuotiaille lapsille kuuluu. Sinun ajatukset ovat meille tärkeitä, koska ne auttavat parantamaan lasten asioita.

LK0 Saanko kysyä sinulta muutaman kysymyksen?

Ei - Selvä juttu, heippa sitten! (EI HAASTATELLA LASTA)

Kyllä - Hyvä. Kerro sitten minulle, jos et halua enää vastata kysymyksiin.

Haluaisimme kysyä muutamia liikuntaan liittyviä kysymyksiä. Liikunnalla tässä kyselyssä tarkoitetaan erilaisia urheilulajeja, mutta myös kaikkea muuta liikkumista ja liikuntaa, myös sellaista, jota teet itseksesi tai kavereiden kanssa.

HAASTATTELIJALLE TIEDOKSI (EI ÄÄNEEN LUETTAVAKSI): esimerkiksi liikkuminen kävellen, juosten, polkupyörällä, potkulaudalla, rullaluistimilla, suksilla tai muulla vastaavalla lasketaan liikunnaksi. Myös leikkiminen voi olla liikkumista, esimerkiksi liikunnalliset pihaleikit, kiipeily ja muu luonnossa leikkiminen, kuperkeikat ja käärynpyörät, trampoliinilla hyppiminen... VÄLTÄ ESIMERKKIEN LUKEMISTA, ETTEIVÄT NE JOHDATTELE LAPSEN VASTAUKSIA.

LK1 Kertoisitko miten sinä liikut? (AVOIN KYSYMYS. VOI MUOTOILLA MYÖS "MITÄ LIIKUNTAA HARRASTAT?" KUNHAN LAPSI YMMÄRTÄÄ, ETTÄ HALUTAAN TIETÄÄ HÄNEN FYYSISISTÄ AKTIVITEETEISTAAN. VASTAUKSET VOIVAT OLLA VAIKKAPA ERILAISIA LIIKUNTALAJEJA TAI MITÄ TAHANSA MUUTA, JONKA LAPSI YMMÄRTÄÄ LIIKKUMISEKSI, YKSIN TAI YHDESSÄ, OHJATUSTI TAI OMAEHTOISESTI...)

LK2 Mikä liikkumisessa on kivaa? (AVOIN)

LK3 Miten haluaisit liikkua? (AVOIN, TÄSSÄ HALUTAAN KUULLA LAPSEN TOIVEISTA, SIITÄ, MILLAINEN LIIKKUMINEN OLISI KIVAA, MITÄ LIIKUNTAMUOTOJA HALUAISI HARRASTAA JNE.)

LK4 Onko kotisi lähellä hyviä liikuntapaikkoja?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

LK5 Millainen on hyvä liikuntapaikka? (AVOIN)

LK6 Jos sinun pitäisi kilpailla jossakin asiassa, niin miltä se tuntuisi? (jos lapsi ei tiedä, mitä kilpailla tarkoittaa, haastattelija voi sanoa ”kilpaileminen tarkoittaa sitä, että yritetään olla parempi kuin muut”)

- Se olisi kivaa
- En haluaisi kilpailla
- En osaa sanoa

(HAASTATTELIJALLE: KYSYMYKSILLÄ LK7 JA LK8 HALUTAAN TIETÄÄ SIITÄ, MITEN LAPSET KOKEVAT VAPAA-AJAN. TARVITTAESSA VOI TARKENTAA SITÄ, ETTÄ KYSYMYKSEN TARKOITUS ON SELVITTÄÄ, MITÄ MIELTÄ LAPSET OVAT AJASTA ESIKOULUN ULKOPUOLELLA, KUN VANHEMMILLAKIN USEIN ON VAPAA-AIKAA)

LK7 Mikä on parasta viikonloppuisin? (AVOIN)

LK8 Mikä on tylsintä viikonloppuisin? (AVOIN)

KYSYMYKSET LK9 – LK11 KYSYTÄÄN VAIN, JOS K2 = KYLLÄ, ELI LAPSELLA ON JOKIN OHJATTU HARRASTUS

LK9 Vanhempasi kertoi, että käyt xx:ssa (lue ohjattu harrastus K2:sta vanhemman vastausten perusteella). Millaista siellä on?

- Kivaa
- Tylsää
- En osaa sanoa

LK10 Kertoisitko, mikä siellä on kivaa/tylsää? (AVOIN)

LK11 Millainen on hyvä ohjaaja? (AVOIN)

LK12a Onko sinulla kavereita?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

LK12b Haluaisitko lisää kavereita?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

LK13 Milloin kavereiden kanssa on kivaa? (AVOIN)

LK14 Milloin kavereiden kanssa ei ole kivaa? (AVOIN)

Tässä olivatkin kaikki kysymykset. Kiitos, että vastasit!

LK15 Haluatko vielä kertoa jotain?

Kyllä – *(Kirjaa ylös)*

Ei - Selvä.

VANHEMMALLE:

Tässä olivat kaikki kysymyksemme. Kiitos, että vastasitte!

LK16 Haluatko vielä kertoa jotain?

Kyllä – *(Kirjaa ylös)*

Ei

VANHEMMALLE/HUOLTAJALLE LUETTAVA/NÄYTETTÄVÄ REKISTERITIE TOJEN LINKITYKSEEN LIITTYVÄ SUOSTUMUSTEKSTI JA SIIHEN LIITTYVÄ KYSYMYS:

Tutkimusaineistoja käsitteleviä henkilöitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Kerättyjä tietoja on suunniteltu yhdistettäväksi viranomaisten muussa yhteydessä keräämiin tietoihin, kuten tulotietoihin, sosioekonomista asemaa kuvaaviin tietoihin sekä perheeseen ja asumiseen liittyviin tietoihin, kuten perheen kokoon ja asunnon huonelukuun. Yhdistelyn tekee Tilastokeskus ja kaikki yksittäistä vastaajaa koskevat tunnistetiedot poistetaan ennen kuin aineistoa luovutetaan tutkimuskäyttöön. Tietoja käytetään vapaa-aikatutkimuksen haastatteluaineiston täydentämiseksi. Lisäksi aineistosta tehdään yhteiskuntatieteellisiä artikkeleita. Julkaistavista tutkimustuloksista ja taulukoista ei voi tunnistaa vastaajia.

Sinulla on mahdollisuus perua suostumuksesi sinua koskevan rekisteriaineiston käyttöön milloin vain, jolloin toimenpiteet niihin liittyen keskeytetään kieltohetkestä alkaen. Suostumuksen voi perua kertomalla asiasta osoitteeseen vapaa-aikatutkimus@nuorisotutkimus.fi

K99 Annatko luvan yhdistää haastattelutietoja Tilastokeskuksen rekisteriaineistoihin? (Kyllä vastanneilta pyydetään henkilötunnus. Mikäli et halua antaa henkilötunnusta, tarvitaan nimi, syntymäaika ja kotikunta). Kaikki henkilötunnisteet erotetaan haastattelutiedoista heti kun aineistoa aletaan käsitellä, eikä tunnistetietoja yhdistetä vastauksiin.

kyllä, henkilötunnus (tai nimi, syntymäaika ja kotikunta)

ei

**Kiitos paljon! Teitä siis haastatteli tutkimushaastattelija NN tutkimustoimisto X:sta.
Mukavaa päivän/illan jatkoa!**

HAASTATTELIJA TÄYTTÄÄ:

ID-NRO (REKISTERISTÄ): _____

Vastaajan asuinkunta (REKISTERISTÄ): _____

Vastaajan puhnumero: _____

Haastattelijan nimi: _____

Haastattelun kesto (min): _____

HUOM!

Tiivistelmä

TIIVISTELMÄ

Tässä Lapsibarometrissa tarkastellaan lasten kokemustiedon keräämisen metodologiaa. Tutkimuksessa vertailtiin kasvokkain ja puhelimitse 6-vuotiailta lapsilta kerättyä haastatteluaineistoa. Tavoitteena oli selvittää, miten kasvokkaiset ja puhelinhaastattelut toimivat 6-vuotiaiden lasten kokemustiedon keräämisessä. Aineistonkeruu toteutettiin osana Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta ja haastattelujen teemana oli siksi lasten vapaa-aika ja liikunta. Tutkimus on jatkoa vuonna 2016 julkaistulle ensimmäiselle Lapsibarometrille, jonka teemana oli luottamus.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 150 lasta. Heistä 100 haastateltiin puhelimitse ja 50 kasvokkain. Feedback Oy toteutti haastattelut alkuvuodesta 2018. Taustatiedot sekä lasten harrastuksiin ja liikkumiseen liittyvät perustiedot kysyttiin huoltajilta. Tämän jälkeen lapsilta kysyttiin yhteensä 15 kysymystä, joista osa oli avoimia ja osa suljettuja. Kysymykset koskivat lasten liikkumista, vapaa-aikaa, ohjattuun toimintaan osallistumista ja kaverisuhteita. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin sekä tilastollisten perusjakaumien ja ristiintaulukoiden avulla.

Tutkimus osoitti, että kasvokkain ja puhelimitse toteutetuissa haastatteluissa on eroja sekä vastaajien taustatekijöiden että vastausten laadun osalta. Kasvokkaisiin haastatteluihin osallistui lapsia, joiden huoltajat olivat huomattavasti puhelinhaastateltuihin verrattuna koulutempia ja paremmin toimeentulevia. Puhelinhaastatteluihin osallistui puolestaan selvästi enemmän lapsia, jotka asuvat harvaan asutulla seudulla tai maaseudulla. Puhelinhaastatteluiden etuna voidaan tämän tutkimuksen perusteella pitää sitä, että vastaajajoukko ei ole yhtä valikoitunut kuin se on kasvokkaisissa haastatteluissa. Vastaajajoukon valikoituminen on iso tutkimuseettinen ongelma, sillä se saattaa aiheuttaa tulosten vinoutumista ja jopa vääristymistä. Tässä tutkimuksessa lasten taustatekijöiden vaikutusta esimerkiksi heidän liikuntatottumuksiinsa ei pystytty asetelmasta johtuen luotettavasti tarkastelemaan.

Laadullisesti kasvotusten ja puhelimitse tutkimukseen osallistuneiden lasten vastaukset erosivat siten, että kasvokkain lapset juttelivat huomattavasti runsassanasemmin kuin puhelimitse. Etenkin avoimia kysymyksiä esitettäessä kasvokkainen haastattelu näyttäisi siten toimivan puhelinhaastattelua paremmin. Kasvotusten lapset antoivat puhelinhaastatteluihin verrattuna myönteisempiä vastauksia. ”En osaa sanoa” oli puolestaan huomattavasti tyypillisempi vastaus puhelimitse kuin kasvokkain. Kyse voi olla haastattelijoiden ja haastattelutilanteiden välisistä eroista ja siitä, että kasvotusten lapsi kokee enemmän sosiaalista painetta vastata aikuisen esittämiin kysymyksiin tavalla, jonka hän olettaa miellyttävän aikuista. Tässä tutkimuksessa ne lapset, jotka kertoivat, ettei heillä ole kavereita, olivat kaikki puhelimitse haastateltuja. Mikäli halutaan tutkia lasten kokemusia sensitiivisistä aiheista, voi puhelinhaastattelua tämän perusteella pitää yhtenä varteenotettavana vaihtoehtona.

Tutkimuksen metodologisena johtopäätöksenä voidaan todeta, että tutkimuksessa kokeiltuja haastattelumenetelmiä ei voida laittaa paremmuusjärjestykseen, vaan molemmissa

on hyvät ja huonot puolensa. Lapsibarometri haastaa tutkijoita ja tutkimusyhteisöjä keskustelemaan enemmän lapsia koskevan tutkimuksen metodiikasta. Esimerkiksi paheneva osallistujakato, vastaajajoukkojen valikoituminen sekä aineistonkeruun ulkoistaminen yrityksille ovat lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa ajankohtaisia ja eettisesti isoja asioita ja haasteita.

Sisällöllisesti tutkimuksessa ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä pienen ja haastattelumenetelmittain eri tavoin valikoituneen vastaajajoukon vuoksi. Tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että liikunta näyttäyty luontaisena osana lähes kaikkien 6-vuotiaiden lasten jokapäiväistä elämää. Liikunnassa sekä lapset että heidän huoltajansa pitävät tärkeänä muita kuin kilpailullisuuden ja menestymiseen liittyviä arvoja. Lapsille liikkumisessa on kivaa ennen kaikkea fyysinen liikkuminen ja tekeminen, sosiaalisuus ja se, että siitä tulee hyvä mieli tai olo. Huoltajat arvostavat lapsen liikkumisessa etenkin lapsen omaa kokemusta siitä, että liikkuminen on mielekästä sekä harrastuksen kasvatuksellisuutta ja sosiaalisuutta.

Vapaa-ajallaan lapset arvostavat ennen kaikkea mahdollisuutta leikkiä ja pelata sekä olla kotona ja levätä. Monet lapset mainitsivat myös syömisen ja herkkutun parhaana asiana viikonlopuissa. Tyisiä asioita vapaa-aikaan ei juuri liitetä ja moni lapsi ei osannut nimetä yhtään viikonloppuihin liittyvää tylsää asiaa. Tylistä asioista eniten mainintoja saivat asiat, jotka rajoittavat lasten vapautta: se, ettei saa tehdä mitä haluaa tai joutuu tekemään jotain mitä ei halua. Lasten kaveritilanne on tämän tutkimuksen perusteella varsin hyvä: lähes kaikki lapset kertoivat, että heillä on kavereita. Noin puolet lapsista ottaisi kuitenkin mielellään lisääkin kavereita. Tämän tutkimuksen mukaan selvästi suosituin toiminta kavereiden kanssa on leikkiminen ja pelaaminen. Ongelmat kaverisuhteissa liittyvät riitoihin ja erimielisyyksiin sekä kiusaamiseen ja porukan ulkopuolelle jättämiseen.

SAMMANDRAG

I denna Barnbarometer granskas metodologin för insamling av empiriska kunskap hos barn. I studien jämfördes intervju-material som samlats in ansikte mot ansikte och per telefon av 6-åriga barn. Målet var att utreda hur intervjuer ansikte mot ansikte och per telefon fungerar i insamlingen av empirisk kunskap hos 6-åriga barn. Materialinsamlingen genomfördes som en del av Studien om barns och ungdomars fritid och temat för intervjuerna var därför barns fritid och motion. Studien är en fortsättning av den första Barnbarometern, som publicerades år 2016 med förtroende som tema.

Sammanlagt 150 barn deltog i studien. Av dem intervjuades 100 per telefon och 50 ansikte mot ansikte. Feedback Oy genomförde intervjuerna i början av år 2018. Bakgrundsinformation och grundläggande information om barnens hobbyn och motion frågades av vårdnadshavarna. Därefter ställdes sammanlagt 15 frågor till barnen, av vilka en del var öppna och en del slutna. Frågorna gällde barnens motion, fritid, deltagande i handledda aktiviteter och kompisrelationer. Materialet analyserades med en innehållsanalys, statistisk grundläggande fördelning och korstabeller.

Studien visade att det finns skillnader i intervjuer som genomförts ansikte mot ansikte och per telefon, såväl vad gäller respondenternas bakgrundsfaktorer som i fråga om svarens art. I intervjuerna ansikte mot ansikte deltog barn med vårdnadshavare som är avsevärt mer utbildade och har bättre inkomster jämfört med vårdnadshavarna till de barn som intervjuades per telefon. I intervjuerna per telefon deltog å sin sida klart fler barn som bor i glesbygdsområden eller på landsbygden. Utifrån denna studie kan det anses att fördelen med telefonintervjuer är att respondentgruppen inte är lika selektiv som vid intervjuer ansikte mot ansikte. Selektiviteten i respondentgruppen är ett stort studieetiskt problem, eftersom det kan snedvrída resultaten och till och med förvränga dessa. I denna studie var det på grund av konstellationen inte möjligt att på förtroligt sätt granska inverkan av barnens bakgrundsfaktorer till exempel på deras motionsvanor.

Karaktern på svaren av de barn som deltog i studien ansikte mot ansikte och per telefon avvek på så sätt att barnen pratade avsevärt mer ansikte mot ansikte än per telefon. I synnerhet vad gäller öppna frågor ser det följaktligen ut som om en intervju ansikte mot ansikte fungerar bättre än en telefonintervju. Ansikte mot ansikte gav barnen mer positiva svar än vid telefonintervjuer. "Jag kan inte säga" var å sin sida ett avsevärt mer typiskt svar per telefon än ansikte mot ansikte. Det kan handla om skillnader mellan intervjuerna och intervjusituationerna och att barnen ansikte mot ansikte upplever mer social press att svara på den vuxnes frågor på ett sätt som förmodas tillfredsställa den vuxne. Alla barn som berättade att de inte har kompisar intervjuades per telefon i denna studie. Om man vill undersöka barns erfarenheter av sensitiva ämnen, kan en telefonintervju utifrån denna grund ses som ett beaktansvärt alternativ.

Som en metodologisk slutsats av studien kan det konstateras att de intervjumetoder som prövats i studien inte kan rangordnas, utan bägge metoder har såväl bra som dåliga sidor. Barnbarometern utmanar forskarna och forskningsgemenskaperna att föra en livligare debatt om metodiken i studier om barn. Till exempel ett ökande deltagarbortfall, selektiviteten i respondentgrupperna och utläggande av materialinsamlingen på entreprenad till företag är aktuella och etiska stora frågor och utmaningar också i studier som gäller barn och unga.

Innehållsmässigt sett är det inte möjligt att dra långtgående slutsatser i studien på grund av att respondentgruppen är liten och selekterats på olika sätt enligt intervjumetod. Utifrån studien är det dock möjligt att konstatera att motion ser ut att vara en naturlig del av så gott som alla 6-åriga barns dagliga liv. Vad gäller motion anser såväl barnen som deras vårdnadshavare att andra värden än tävling och framgång är viktigare. För barn är det roliga med motion framför allt den fysiska rörelsen och aktiviteten, det sociala och det faktum att motion ger en känsla av välbehag och välbefinnande. Vad gäller barns motion uppskattar vårdnadshavarna framför allt att barnen får erfarenheter av att motion är meningsfullt och också den fostringsmässiga och sociala aspekten med ett fritidsintresse.

Under fritiden uppskattar barnen framför allt möjligheten att leka och spela samt att vara hemma och vila. Många barn nämnde också mat och godsaker som det bästa med veckosluten. Barnen associerar inte egentligen alls någonting tråkigt till fritiden och många barn kunde inte nämna något tråkigt alls i anknytning till veckosluten. Som tråkiga ärenden nämndes mest sådant som begränsar barnens frihet; att man inte får göra vad man vill eller att man måste göra något som man inte vill. Barnens kompisituation är utifrån denna studie relativt bra: så gott som alla barn berättade att de har kompisar. Ungefär hälften av barnen skulle dock gärna ha fler kompisar. Enligt denna studie var den klart populäraste aktiviteten tillsammans med kompisar att leka och spela. Problemen i kompisrelationer utgjordes av bråk och meningsskiljaktigheter, mobbning och utestängning från en grupp.

Sammandrag

SUMMARY

This Child Barometer focuses on the methodology for gathering information on children's experiences. The study compared interview material gathered from 6-year-old children face-to-face and by telephone. The goal was to establish how face-to-face and telephone interviews function when gathering experiential information from 6-year-olds. Since the material was collected as part of the Lasten ja nuorten vapaa-aika (Children's and youths' leisure time) study, the theme of the interviews was children's free time and exercise. The study is a follow-up of the first Child Barometer published in 2016, the theme of which was trust.

A total of 150 children participated in the study. 100 children were interviewed by phone and 50 face-to-face. The interviews were carried out by Feedback Oy in early 2018. Guardians were asked for background information on the children, and basic information on their hobbies and exercise. Following this, the interviewer asked the children 15 questions, which were both open and closed. The questions concerned the children's exercise activities, leisure time, participation in supervised activities, and friendships. The material was analysed using content analysis, basic statistical distributions and cross-tabulations.

The study revealed differences between interviews conducted face-to-face and by telephone in terms of the respondents' background factors and the response quality. The face-to-face interviews were attended by children whose guardians were somewhat better educated and wealthier than those of the children interviewed by telephone. On the other hand, notably more children from sparsely populated or rural areas participated in telephone interviews. This study indicates that telephone interviews have the advantage of involving a less self-selected respondent group than face-to-face interviews. Respondent self-selection is a major problem in terms of research ethics, since it may distort or even falsify the results. Due to the respondents' composition, the effect of background factors such as the respondents' exercise habits could not be reliably ascertained in this study.

In qualitative terms, the responses of children who participated in the study face-to-face or by phone differed in that the face-to-face interviewees chatted notably more than those being interviewed by phone. The presentation of open questions in particular seems more effective in face-to-face interviews than by phone. Respondents being interviewed face-to-face gave more positive responses than those responding by phone. "I cannot say" was a significantly more typical response in telephone interviews. This may be due to differences between the interviewers and the interview conditions, and perhaps to the child experiencing more social pressure to respond in a manner more likely to please the adult when interviewed face-to-face. In this study, the children who claimed they had no friends were all part of the group interviewed by telephone. This indicates that, when exploring children's experiences of sensitive issues, telephone interviews may be worth considering.

A methodological conclusion of the study would be that the interview methods tried cannot be placed in order of preference, but both have their virtues and shortcomings. The Child's Barometer suggests that research communities should engage in more discussion of methodologies related to research on children. For example, non-participation, respondent self-selection and the outsourcing of material collection to companies are major topical and ethical issues with regard to research involving children and youths.

No far-reaching conclusions can be drawn from the study, due to the small group of respondents and differences between the interview types in terms of self-selection. However, it can be concluded that exercise appears to be a natural part of the everyday lives of almost all 6-year-old children. With regard to exercise, both children and their guardians prioritise values other than competitiveness and success. For children, the key issue is physical exercise and activity, socialising and the resulting good mood and feeling. Guardians particularly value the child's own experience of exercise being worthwhile, and the role played by hobbies in terms of development and socialisation.

In their spare time, children appreciate the opportunity for amusement and play, and to spend time at home and rest. Many children also mentioned eating and enjoying good food as the best aspect of weekends. Boredom was not associated with leisure time and many of the children could not name a single boring aspect of weekends. The most oft-mentioned boring issues were those that limited the children's freedom: not being able to do as they liked, or having to do something that they did not like. With regard to friendship, this study suggests that the situation is fairly good: almost all of the children said that they have friends. However, around half of them would like more friends. Play in general and playing games were clearly the most popular activity with friends. Friendship-related problems included disputes and disagreements, and bullying and isolation.

Summary

KIRJOITTAJAT

Elina Pekkarinen, VTT, toimii Nuorisotutkimusverkoston tutkimuspäällikkönä, Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettisen toimikunnan sihteerinä ja Lapsuudentutkimuksen seuran varapuheenjohtajana. Hän on myös Nuorisobarometrin päätoimittaja ja tekee tutkimusta lastensuojeluun, nuorisorikollisuuteen ja marginalisaatioon liittyvistä ilmiöistä.

Anne Soini, TtT, LitM, toimii liikuntapedagogiikan yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitoksella. Soini on tehnyt tutkimusta päiväkotikäisten lasten fyysisestä aktiivisuudesta. Tällä hetkellä hänen tutkimusprojektinsa tarkastelee varhaiskasvatuksen opiskelijoiden ja työssä olevien lastentarhanopettajien näkemyksiä liikuntakasvatuksesta varhaiskasvatuksessa.

Terhi Tuukkanen, YTT, toimii erikoistutkijana lapsiasiavaltuutetun toimistossa. Hän vastaa Lapsibarometrin toteuttamisesta sekä lapsia koskevan tutkimuksen sisällöllisestä ja metodologisesta kehittämisestä toimistossa.

Susanne Vogl (PhD in Sociology) työskentelee Wienin yliopistossa, Itävallassa. Hän on tutkimusmetodologian asiantuntija ja hänen tavoitteenaan on edistää erityisryhmien, kuten lasten, nuorten ja vanhusten tutkimuksen metodologista ymmärrystä.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2018:4

ISBN: 978-952-259-726-7

ISSN: 1798-4009